

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR'DEN DERLENEN EFSANELERİN RETORİK
ANALİZİ

Cavit GÜZEL

DOKTORA TEZİ

KIRŞEHİR-2016

©2016-Cavit GÜZEL

T.C.
AHI EVRAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

KIRŞEHİR'DEN DERLENEN EFSANELERİN RETORİK
ANALİZİ

RHETORICAL ANALYSIS OF THE LEGENDS
COMPILED FROM KIRŞEHİR

Hazırlayan
Cavit GÜZEL

DOKTORA TEZİ

Danışman
Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

KIRŞEHİR-2016

KABUL VE ONAY

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı doktora öğrencisi, Cavit GÜZEL tarafından hazırlanan “Kırşehir’den Derlenen Efsanelerin Retorik Analizi” adlı tez çalışması 09.06.2016 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından oybirliği/oyçokluğu ile **DOKTORA TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

Danışman Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

()

Üye Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

()

Üye Doç. Dr. M. Fatih KANTER

()

Üye Doç. Dr. Nedim BAKIRCI

()

Üye Yrd. Doç. Dr. Namık ASLAN

()

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

.../.../2016

Doç. Dr. Hüseyin ŞİMŞEK

Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Hazırladığım tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım:

- Tezimin tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim sadece Ahi Evran Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

.../.../2016

Cavit GÜZEL

İmza

ÖZET

KIRŞEHİR'DEN DERLENEN EFSANELERİN RETORİK ANALİZİ

DOKTORA TEZİ

Hazırlayan: Cavit GÜZEL

Danışman: Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

2016 – (xii+218)

Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Jüri

Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Doç. Dr. Nedim BAKIRCI

Doç. Dr. M. Fatih KANTER

Yrd. Doç. Dr. Namık ASLAN

Kırşehir Anadolu'nun ortasında birçok medeniyete ev sahipliği yapmış kadim bir kültür merkezidir. Türk kültür ve medeniyetinin Anadolu'ya hâkim olmasında da öncü bir rol üstlendiği bilinmektedir. Özellikle Anadolu'da Türk yazı dilinin gelişmesinde öncülük eden Âşık Paşa ve Ahmed-î Gülşehrî gibi isimlerin yaşadığı, gelenekten geleceğe önemli bir sosyal teşkilat olan Ahilik'in kurulduğu bu coğrafyanın sözlü kültür açısından da çok zengin bir merkez olduğu bilinmektedir.

Bu zengin sözlü kültürün önemli ürünlerinden biri de efsanelerdir. Efsaneler, belirli şahıs, yer ve olaylar hakkında anlatılan, içlerinde olağanüstüyü barındırmalarına rağmen inandırıcılık vasfı bulunan, özel bir şekli olmayan, kısa nesir anlatılardır.

Efsane türünün üzerinde uzlaşılan en önemli özelliği olan inandırma ve bu bağlamda "efsanelere niçin inanılır" sorusu, bu çalışmanın temel hareket noktasını oluşturmaktadır. Bu soruya cevap bulabilmek için temelleri antik çağlarda atılan, Aristo tarafından sistemleştirilen ve Elliott Oring tarafından efsanelere uygulanan "Retorik Analiz Metodu", güncellenerek Kırşehir'de performans teorisinin özellikleri dikkate alınarak -anlatıcı, anlatı ve dinleyici özelliklerinden arındırılmadan- derlenen yüz yetmiş üç efsaneye uygulanmıştır.

Türkiye'de ilk defa bu çalışma aracılığıyla incelenen efsanelerin retorik boyutu ve bu retorik yönün oluşmasına katkı sunan unsurlar, ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

Kırşehir efsanelerine uygulanan retorik analizin başarılı sonuçlar ortaya koyduğu görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Ethos, Kırşehir Efsaneleri, Logos, Pathos, Retorik Analiz

ABSTRACT

RHETORICAL ANALYSIS OF THE LEGENDS COMPILED FROM KIRŞEHİR

Ph. D. Thesis

Preparer: Cavit GÜZEL

Advisor: Assoc. Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

2016 – (xii+218)

Ahi Evran University, Institute of Social Sciences

Türk Dili ve Edebiyatı Department

Jury

Assoc. Prof. Dr. Salahaddin BEKKİ

Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL

Assoc. Prof. Dr. Nedim BAKIRCI

Assoc. Prof. Dr. M. Fatih KANTER

Asst. Prof. Dr. Namık ASLAN

Kirsehir is a cultural focal in the center of Anatolia that has hosted various civilizations. As is known, Kirsehir has had such a great role for the spread of Turkish culture and civilization. Not only did people leading the development of Turkish written language live in Kirsehir but also Akhisim, a quite crucial social organization, has been founded in the geographical region. All contributed to enrichment of verbal culture in central Anatolia to some extent.

One of the important products of such verbal culture is Legends. The genre of legend is a non-standard type of narration reporting particular person, location and incidents with extraordinary features; nevertheless, it still has the characteristic of persuasiveness.

One of the most known features of legends is persuasiveness, and accordingly, the question “Why do people believe in legends?” has been the departure point of the current study. In order this answer this question, “Rhetorical Analysis Method”, which was proposed by Aristo in the ancient times, and was developed and applied to legends by Elliot Orig, has been updated and used in the analysis of 173 legends compiled from Kirsehir region without purging particular features of narrator, narration and hearer/audience.

As a pioneering work in Turkish context with original legends, this research has revealed various detailed elements contributing to rhetorical investigation of legends.

From this perspective, it can also be stated that the current investigation method has produced successful outcomes.

Keywords: Ethos, Kirşehir Legends, Logos, Pathos, Rhetoric Analysis

ÖN SÖZ

Kırşehir, İç Anadolu Bölgesi'nin ortasında yer alan tarihi derinlik ve kültürel çeşitlilik açısından oldukça zengin bir şehirdir. Doğu ile batı arasında geçiş noktasında bulunması ve köklü bir tarihi geçmişe sahip olması, zengin bir kültürün ortaya çıkmasına vesile olmuştur. Ahi Evrân, Âşık Paşa, Ahmed-î Gülşehrî, Süleyman Türkmanî gibi ilim ve fikir alanında hizmet etmiş önemli şahsiyetleri bünyesinde barındırmış olması da Türk kültürüne önemli katkılar sağlamıştır.

Kırşehir'in coğrafi konumunun ve tarihsel arka planının elverişli olması Türk halk kültürünün hem gelişmesine ve zenginleşmesine hem de günümüze aktarılmasına yardımcı olmuştur. Bu durum, zengin bir sözlü kültür geleneğini ortaya çıkarmıştır.

Sözlü kültür ürünleri, toplumların yaşam tarzı, dünya algısı, duygu, düşünce ve inanç sistemleri hakkında önemli ipuçlarını üzerlerinde taşır. Bu ürünlerin incelenmesi, anılan bilgilere ulaşılabilmesi yönünde araştırmacılara önemli veriler sunar. Bu bağlamda bu çalışmanın temelini sözlü kültürün önemli ürünlerinden olan efsaneler oluşturmaktadır. Hızla değişen toplum yapısı ve kültür ortamları içerisinde sözlü geleneğin bu önemli miraslarının kayıt altına alınması bu çalışmanın birinci ayağını oluşturmuştur.

Çalışmanın diğer ayağını ise efsane türünün en önemli yönlerinden biri olan inandırma boyutu oluşturmaktadır. Anlatıcı, metin, dinleyici ve bağlam etkileşimi ile gelişen performans sonucunda ortaya çıkan inanma ve inandırma olguları ile bu türün arasındaki sıkı ilişki efsanelere retorik bir boyut kazandırmaktadır. Retoriğin temel düsturu olan ikna etme ve inandırma bu türün temel özelliği olan inandırıcılık vasfı ile örtüşmektedir. Bu sebeple bu çalışmada efsane türünün retorik analizi yapılmış, inanma ve inandırma yönleri çok boyutlu olarak ortaya konmaya çalışılmıştır. Efsanenin retorik boyutlarının analiz edilmesi, hem insanımızın inanç yapısı ve dünya algısı hakkında önemli bilgiler vermiş hem de bu türün özellikleri, doğuşu, çeşitlenmesi ve yayılması sürecine ışık tutmuştur.

Çalışmanın Giriş bölümünde kaynak kişilerin yaşadığı ve anlatıların derlendiği araştırma bölgesinin tarihi ve coğrafi özellikleriyle ilgili bilgilere yer verilmiştir. Bu sayede anlatıların şekillendiği zihniyetiyle ilgili ana hatlar çizilmiştir. Bu bölümde ayrıca araştırmanın konusu, amacı ve yöntemi hakkında bilgi verilmiş devamında çalışmamıza konu olan Kırşehir efsaneleriyle ilgili yapılan çalışmalar tanıtılmıştır.

Çalışmada giriş bölümü dışında dört bölüm bulunmaktadır. Birinci bölümde efsane türü hakkında genel bilgiler verilmiştir. Efsanenin tanımı, teşekkülü ve işlevleri hakkında yapılan değerlendirmeler bu bölümde yer almıştır. Ayrıca bu bölümde efsane türünün diğer geleneksel anlatı türleri ile olan ilişkisi ortaya konmaya çalışılmıştır.

İkinci bölümde tezin inceleme yöntemini içine alan retorik kavramı hakkında bilgi verilmiş ve retoriğin ikna etme kategorileri tanıtılmıştır. Bu bölümde retorik efsane ilişkisi ele alınmıştır. Retoriğin ikna etme kategorileri bir analiz yöntemi çerçevesinde Kırşehir efsaneleri üzerinde uygulanmaya çalışılmıştır.

Üçüncü bölümde Kırşehir efsanelerinin retorik analizi her retorik kategorisi (ethos, logos, pathos) için ayrı ayrı değerlendirilmiş ve efsanelerin inanma ve inandırma boyutları yorumlanmaya çalışılmıştır.

Dördüncü bölümde çalışmamıza konu olan ve sahada tarafımızca derlenen efsane metinleri tasnife uygun olarak sıralanmıştır.

Sonuç bölümünde efsane türüne uygulanan retorik analiz yöntemi sonucunda elde edilen veriler ve derleme çalışmaları esnasında tespit edilen hususlar genel olarak değerlendirilmiş ve yapılan tespitler ortaya konmuştur.

Çalışmamız, kaynak kişi künyeleri ve kaynakça kısmıyla sona ermektedir.

Çalışmamızın her aşamasında bilgi ve tecrübesiyle çok değerli katkılar sunan, bizleri, Dedem Korkut'un "*Oğul atanın sırrıdır, iki gözünden biridir*" düsturunca maddi ve manevi olarak destekleyen kıymetli hocam Doç. Dr. Salahaddin BEKKİ'ye;

Engin bilgi ve tecrübeleriyle birçok konuda samimi yardım ve desteklerini gördüğüm değerli hocalarım Prof. Dr. Ensar ASLAN ve Doç. Dr. Nedim BAKIRCI'ya;

Çalışmamız esnasında değerli fikirlerine başvurduğumuz Prof. Dr. M. Fatih KÖKSAL'a;

Çalışmamızın oluşmasında katkıları bulunan, değerli fikirlerini bizlerden esirgemeyen Prof. Dr. Dan BEN-AMOS'a, Prof. Dr. Mary T. HUFFORD'a, Prof. Dr. Elliott ORİNG'e;

İngilizce kaynakları değerlendirmemizde emeği geçen kıymetli bilim insanı Dr. Erdem AKBAŞ'a;

Efsanelerini bizimle paylaşan Anadolu'nun engin gönüllü insanlarına yürekten teşekkür ederim.

KABUL VE ONAY	i
BİLDİRİM	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
İÇİNDEKİLER	vii
GRAFİKLER	xi
SİMGELER VE KISALTMALAR	xii
GİRİŞ	1
BÖLÜM I	10
1. EFSANE VE EFSANENİN DİĞER ANLATI TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ	10
1.1. GELENEKSEL BİR ANLATI TÜRÜ OLARAK EFSANE	10
1.1.1. Efsane	10
1.1.2. Efsanelerin Teşekkülü	22
1.1.3. Efsanelerin İşlevi	23
1.1.4. Efsane Tasnifleri.....	26
1.2. EFSANENİN DİĞER ANLATI TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ	29
1.2.1. Efsane Memorat İlişkisi.....	30
1.2.2. Efsane Masal İlişkisi.....	32
1.2.3. Efsane Mit İlişkisi.....	33
1.2.4. Efsane Destan İlişkisi	34
1.2.5. Efsane Halk Hikâyesi İlişkisi	34
BÖLÜM II	35
2. RETORİK ANALİZ	35
2.1. RETORİĞİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ	35
2.2. RETORİĞİN İKNA ETME KATEGORİLERİ	37
2.2.1. Ethos	38
2.2.2. Logos	38
2.2.3. Pathos	39
2.3. RETORİK-EFSANE İLİŞKİSİ	40
2.4. KIRŞEHİR EFSANELERİNİN RETORİK ANALİZİ	43

2.4.1. Ethos Analizi	43
2.4.1.1. Kaynağın Etkisi (The Authority of the Source).....	45
2.4.1.2. Anlatıcının Alacağı Risk (Risk to the Narrator).....	50
2.4.1.3. Kaynakla Olan Mesafe (Distancing)	51
2.4.1.4. Aktif Anlatım (Judgment)	52
2.4.1.4.1. Önleyici Açıklama (Reflexivity)	53
2.4.1.4.2. Kaynağı Pekiştirme (Alternative Explanations).....	54
2.4.1.4.3. Gönülsüzlük (Reluctance)	54
2.4.1.4.4. Cehalet (Ignorance)	55
2.4.1.4.5. Test Etme (Testing)	56
2.4.2. Logos Analizi	57
2.4.2.1. Tonlama, Dengeleme ve Tutum (Intonation, Countenance and Demeanor)	57
2.4.2.2. Mizah ve Gülüş (Laughter and Humor)	58
2.4.2.3. Kalıp İfadeler (Framing).....	59
2.4.2.4. Hikâyeyi Konumlama (Narrative Positioning).....	61
2.4.2.5. İddialar ve Doğrulamalar (Assertions and Affirmations).....	63
2.4.2.6. Tanıklar ve Uzmanlar (Witnesses and Experts)	71
2.4.2.7. Doğrulamayı ve Zorlayıcı İfadeler (Corroborative Invitations and Challenges)	72
2.4.2.8. İçeriğe Dair Açıklamalar (Discounting Alternative Explanations)	73
2.4.2.9. Hikâye Etme (Narrative)	77
2.4.2.10. Anlatı Stratejisi (Narrative Strategy).....	77
2.4.2.11. Detay Verme (Narrative Detail)	81
2.4.2.12. Hikâyenin İç Mantığı (Story Logic)	84
2.4.2.13. Paraloji (Paralogism)	84
2.4.2.13.1. Davranışsal Paralojik Çıkarım (Behavioral Consequence)	85
2.4.2.13.2. Duygusal Tepki (Emotional Reaction)	85
2.4.2.13.3. Fiziki Kanıtlar (Physical Evidence).....	86
2.4.2.13.4. Sözel Kanıtlar [Oral Evidence]	88
2.4.2.13.5. Yorum Yapma (Evaluation)	89
2.4.2.13.6. Somutlaştırma [To Concretize]	90
2.4.2.14. Gruba Özel Anlatı (Instance of a Class).....	91
2.4.2.15. Bilimsel Uyum (Theory)	92

2.4.2.16. İkincil Efsaneler (Secondary Legends).....	92
2.4.2.17. Bilinen Unsurları Kullanma [Usage of Known Elements].....	93
2.4.2.17.1. Bilinen Zaman [Specific Time]	94
2.4.2.17.2. Bilinen Mekân [Specific Place].....	95
2.4.2.17.3. Bilinen Şahıslar [Specific Characters].....	97
2.4.2.17.4. Bilinen Makamlar [Specific Situations]	98
2.4.2.18. Estetik Etki (Aesthetic Effects)	100
2.4.2.18.1. Dramatize Etme (Dramatization).....	100
2.4.2.18.2. Önceden İma Etme (Foreshadowing).....	100
2.4.2.18.3. Sürpriz Sonuç (Concealed Plot Functions).....	102
2.4.3. Pathos Analizi.....	103
2.4.3.1. Bilişsel Beklenti (Cognitive Expectations)	105
2.4.3.2. Duygusal Beklenti (Emotional Expectations)	107
2.4.3.3. Ahlaki Beklenti (Moral Expectations).....	108
BÖLÜM III	111
3. KIRŞEHİR EFSANELERİNİN RETORİK BOYUTUNUN ANALİZİ VE YORUMU.....	111
3.1. KIRŞEHİR EFSANELERİNİN RETORİK BOYUTUNUN ANALİZİ	111
3.1.1. Ethos'a Göre Analiz	111
3.1.2. Logos'a Göre Analiz	117
3.1.3. Pathos'a Göre Analiz.....	124
3.2. ANALİZLERİN YORUMU	134
BÖLÜM IV.....	139
4. METİN.....	139
4.1. KIRŞEHİR EFSANELERİ.....	139
4.1.1. Oluşum ve Dönüşümle İlgili Efsaneler	139
4.1.1.1 Taş Kesilme Efsaneleri.....	139
4.1.1.2. Diğer Dönüşüm Efsaneleri	144
4.1.2. Açıklayıcı Efsaneler	146
4.1.3. Hayvanlarla İlgili Efsaneler.....	158
4.1.4. Tarihle İlgili Efsaneler.....	161
4.1.5. Aşk Efsaneleri	164
4.1.6. Olağanüstü Varlık ve Olaylarla İlgili Efsaneler	169
4.1.6.1. Alkarısı Efsaneleri	169

4.1.6.2. Perilerle İlgili Efsaneler.....	172
4.1.6.3. Karabasan Efsaneleri	173
4.1.6.4. Cinlerle İlgili Efsaneler	174
4.1.7. Diğer Efsaneler.....	179
4.1.8. Menkabeler	187
4.1.8.1. Peygamberlerle İlgili Menkabeler	187
4.1.8.2. Velilerle İlgili Menkabeler	190
4.1.8.4. Kutsal Yerlerle İlgili Menkabeler.....	202
4.1.8.5. Diğer Menkabeler	203
SONUÇ	206
KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ	209
KAYNAKÇA.....	213
ÖZ GEÇMİŞ	218

Grafik 3.1: Ethos'a Göre Oluşum Dönüşüm Efsaneleri.....	111
Grafik 3.2: Ethos'a Göre Açıklayıcı Efsaneler	112
Grafik 3.3: Ethos'a Göre Hayvan Efsaneleri	112
Grafik 3.4: Ethos'a Göre Tarihi Efsaneler	113
Grafik 3.5: Ethos'a Göre Aşk Efsaneleri	114
Grafik 3.7: Ethos'a Göre Diğer Efsaneler	115
Grafik 3.8: Ethos'a Göre Menkabeler	116
Grafik 3.9: Logos'a Göre Oluşum Efsaneleri	117
Grafik 3.10: Logos'a Göre Açıklayıcı Efsaneler	118
Grafik 3.11: Logos'a Göre Hayvan Efsaneleri.....	119
Grafik 3.12: Logos'a Göre Tarihi Efsaneler	119
Grafik 3.13: Logos'a Göre Aşk Efsaneleri.....	120
Grafik 3.14: Logos'a Göre Olağanüstü Varlıklar İlgili Efsaneler.....	121
Grafik 3.17: Pathos'a Göre Oluşum Dönüşüm Efsaneleri	124
Grafik 3.18: Pathos'a Göre Açıklayıcı Efsaneler.....	125
Grafik 3.19: Pathos'a Göre Hayvan Efsaneleri.....	125
Grafik 3.20: Pathos'a Göre Tarihi Efsaneleri.....	126
Grafik 3.21: Pathos'a Göre Aşk Efsaneleri.....	126
Grafik 3.22: Pathos'a Göre Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler	127
Grafik 3.23: Pathos'a Göre Diğer Efsaneler	128
Grafik 3.24: Pathos'a Göre Menkabeler	128
Grafik 3.25: Karşılaştırmalı Ethos Analizi.....	130
Grafik 3.26: Karşılaştırmalı Logos Analizi.....	131
Grafik 3.27: Karşılaştırmalı Pathos Analizi	133

SİMGELER VE KISALTMALAR

AKMB	: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı
a.s.	: Aleyhisselam
C	: Cilt
çev.	: Çeviren
DİA	: Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi
E	: Efsane
Hz.	: Hazreti
haz.	: Hazırlayan
İS.	: İsa'dan Sonra
KB	: Kültür Bakanlığı
M.	: Menkabe
MÖ	: Milattan Önce
s.	: Sayfa
S.	: Sayı
TDK	: Türk Dil Kurumu
THBMER	: Türk Halk Bilimi Araştırma ve Uygulama Merkezi
TTK	: Türk Tarih Kurumu
TS	: Türkçe Sözlük
vd.	: ve diğerleri
vb.	: ve benzeri
PÖ	: Performanstan Önce
PE	: Performans Esnasında
PS	: Performanstan Sonra

GİRİŞ

Araştırma Bölgesi

Sözlü kültür ürünleri üzerine yapılan çalışmalarda, derlemenin yapıldığı sahanın tarihi ve coğrafi yönden tanıtılması türlerin içeriğine, yapısına ve özelliklerine dair bilgileri tamamlayıcı olabilir. Bu bağlamda araştırma bölgesinin bazı özellikleri metinlerin daha iyi anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Bu bir anlamda geniş bir bağlam tanımlaması olarak görülebilir. Derleme sahasının tarihi süreç içerisinde geçirdiği değişimler, sözlü kültür içerisinde ortaya çıkabilir. Bu gibi nedenlerle sözlü kültür araştırmalarında çalışma sahasının tanıtılması önem taşımaktadır.

Tarih İçinde Kırşehir

Kırşehir yerleşim bölgesi olarak oldukça köklü bir tarihe sahiptir. Kırşehir ilinin bulunduğu topraklar, Anadolu topraklarında bir bütün halinde hüküm süren Hitit İmparatorluğu'na dâhil olmuştur. Hititlilerle birlikte Anadolu'ya gelip Sakarya kıyılarına yerleşen ve aynı ırktan olan Frigyalılar M.Ö. XIII. yüzyılda hudutlarını doğuya doğru genişleterek Komana, Mazaka (Kayseri), Tiana gibi şehirleri ele geçirirken Kırşehir'i de ülkelerine katmışlardır. Kırşehir'in adının bu dönemde Parnasos olduğu tahmin edilmektedir. M.Ö. VI. yüzyılda bütün Anadolu gibi İran (Pers) İmparatorluğu'na katılan Kırşehir, M.Ö. IV. yüzyılda bütün Pers İmparatorluğu ile beraber Büyük İskender tarafından Makedonya Devleti'ne katılmıştır (Aktuğ, 2013: 371).

Roma ve Bizans imparatorlukları dönemini de yaşayan Kırşehir'e IX. yüzyılda sonra Orta Asya'dan gelen Türklerin yerleşmeye başladıkları bilinmektedir. Bölge'de Türk hâkimiyeti bu yüzyıldan itibaren başlamaktadır. *"Bu bölgenin Türkleşmesinde, bölgeye gelen Oğuz boylarının etkili olduğu anlaşılmaktadır. Bayat, Karkın, Çepni, Bayındır, Kayı, Kınık, Bügdüz, Çarıklı gibi Oğuzlara ait boy isimleri bu bölgede yer adı olarak çoğunlukla kullanılmaktadır"* (Tarım, 1960: 3).

Beylikler dönemi ve Selçuklular döneminde kimi zaman el değiştiren Kırşehir ile ilgili bundan sonraki dönemlerde daha net tarihi bilgilere ulaşılabilmektedir. Malazgirt zaferinden sonra, Süleyman Şah, Türk akıncılarıyla kısa sürede Anadolu'yu baştanbaşa fethetmiştir. Süleyman Şah'ın ölümünden sonra, I. Kılıç Arslan Anadolu Selçuklu tahtına geçer Tarım'a (1948: 13) göre şehrin Gülşehri adıyla anılması Mengüçkoğulları dönemine denk gelmektedir. Yine Selçuklu döneminde de Kırşehir'in adı "Gülşehir" olarak geçer.

II. Kılıç Arslan eski Türk geleneğine uyarak Anadolu'yu on bir oğlu arasında pay etmiştir. Ankara ve Kırşehir Muhyiddin Mesud'un payına düşer. Fakat Konya'yı ele geçiren Rükneddin Arslan, Mesud'u Ankara kalesinde 2-3 yıl kadar muhasara ettikten sonra Ankara'yı ele geçirmiş ve Muhyiddin'i iki oğlu ile beraber idam ettirmiştir (Umucu, 2013: 25).

Anadolu Selçuklu'ların yapılan Köseadağ savaşında Moğollara yenilmesi üzerine Moğolların bölgedeki etkisi artmaya başlamıştır. IV. Kılıç Arslan döneminde Cacaoğlu Nureddin Kırşehir'e yönetici sıfatıyla görevlendirilmiştir. Bu dönemde inşa edilen Cacabey Gökbilim medresesi ve külliyesi ile astronomi alanında çalışmalar yapılmıştır. Bu dönemden sonra Kırşehir yavaş yavaş Türk İslam kültürünün bilimle buluştuğu bir şehir olmaya başlamıştır. Ahi Evran-ı Veli'nin Kırşehir'e gelip yerleşmesiyle Kırşehir, Türk tarihi açısından yeni bir boyut kazanmıştır. Ahi Evran-ı Veli, kurduğu Ahilik teşkilatı ile hem ticaret hayatına hem de Türk tarihine damgasını vurmuştur. Moğol istilaları dönemine denk gelen ve hem savaşçı hem de ticaret erbabı yetiştirmeye odaklı bir ahlak sistemi olan Ahilik bu karmaşık döneme rağmen Kırşehir'i Türk kültür hayatında önemli bir konuma taşımıştır.

Babailer tarikatının kurucusu Baba İlyas'ın oğlu Muhlis Paşa, onun oğlu ve Garipnâme'nin müellifi Âşık Paşa hızla önemini yitiren Türkçe'nin yeniden önem kazanmasına önemli katkılarda bulunmuşlardır (Mıstanoğlu, 2004: 11). Mevleviliğin önemli isimlerinden olan Süleyman Türkmanî, Kaya Şeyhi yine Kırşehir'de Türk-İslam kültürüne önemli hizmetler sunmuşlardır. Hacı Bektaş-ı Veli, Şeyh Edebali, Ahmed-î Gülşehri, Kalender Baba, Aflak Baba Kırşehir'de bulunan ve Türk kültürüne önemli hizmetler sunan diğer fikir, ilim ve din adamlarıdır.

Osmanlı Devleti döneminde Karaman, Bozok ve Ankara sancaklarına bağlı olan Kırşehir, Anadolu Selçuklular döneminde ve Osmanlı Devletinin kuruluşunda oynadığı canlı rolden uzak bir görüntü verir.

Kırşehir Osmanlı İmparatorluğu'nun çöküşü ile başlayan Milli mücadele döneminde Atatürk ve silah arkadaşlarına verdiği destekle yeniden önem kazanmıştır.

Kırşehir'in Coğrafi Konumu

Kırşehir İç Anadolu bölgesinin Orta Kızılırmak havzasında yer almaktadır. Kırşehir ilinin sınırları, güneyden Kızılırmak, kuzey yönünden Delice Irmağı batıda Kılıçözü

Deresi'nin oluşturduğu vadiler ile doğuda Seyfe Gölü arasında doğal unsurlarla şekillenmiştir.

Denizden 970 metre yüksekte olan Kırşehir'de karasal iklim hâkimdir. Buna göre kışlar soğuk, yazlar sıcak ve kurak geçer (İl Yıllığı, 1973: 32). Kırşehir'e has bir bitki örtüsü bulunmamaktadır. Orta Anadolu Platosu üzerinde bulunan Kırşehir, 38, 49 ve 39, 48 kuzey enlemleri ile 33, 25 ve 34, 43 doğu boylamları arasındadır.

İl merkezi ile Kaman ilçesi arasında uzanan ve en yüksek noktası 1808 m. olan Baran dağı en yüksek dağdır. Çiçekdağı ilçesinin batısındaki Çiçekdağı, Seyfe Gölü çöküntü alanı ile Kırşehir il merkezi arasındaki Kervansaray Dağları ve Kaman'ın güney, güneydoğu yönünde yükselen Aliöllez Dağı belli başlı dağlarıdır.

Hirfanlı Baraj Gölü ile devamı olan Kesikköprü Baraj Gölü, Çoğun Baraj Gölü, tabii birikinti olan Seyfe Gölü önemli gölleridir.

Seyfe Gölü'nün doğusundan Mucur'a kadar uzanan Seyfe (Malya) Ovası ise ilin tek ovasıdır. Merkez ilçenin doğusuna düşer. En önemli akarsuyu İç Anadolu'nun kuzeydoğusundan Kızıldağ'da doğup, Kırşehir il topraklarının güney-güneybatı sınırını oluşturarak akan Kızılırmak'tır. Merkez ilçesindeki Kılıçözü suyu, Aydınlar köyü dolaylarındaki dağlardan olan Buzluk Dağı'ndan çıkar. Kırşehir'in ortasından geçer, Taka denilen yerden Kızılırmak'a karışır. Kızılırmak'a dökülen Sıdıklı suyu da merkez ilçe sınırlarındadır. Çiçekdağı ilçesinin kuzey sınırlarındaki Delice ırmağı, Akpınar ilçesi ile Akçakent ilçesinin batı kesiminde ise diğer Kılıçözü suyu vardır. Yine Akçakent ve Akpınar ilçeleri arasında akan Manözü, bu Kılıçözü suyuna karışır. Baran dağından doğan bazı küçük dereler Delice Irmağı'na dökülür. Mucur'un belli başlı akarsuyu ise Acıözdür (Gökçınar, 2007: 2).

Araştırmanın Konusu

Kırşehir İç Anadolu Bölgesinin ortasında yer alan tarihi ve kültürel açıdan oldukça zengin bir şehirdir. Doğu ile batı arsında geçiş noktası olması ve köklü bir tarihi geçmişe sahip olması zengin bir kültürün ortaya çıkmasına katkı sağlamıştır. Ahi Evrân, Âşık Paşa, Ahmed-î Gülşehrî, Süleyman Türkmanî gibi ilim ve fikir alanında önemli şahsiyetleri bünyesinde barındırmış olması da hem Türk kültürüne hem de kent kültürüne önemli katkılar sağlamıştır.

Kırşehir'in coğrafi konumunun ve tarihsel arka planının elverişli olması Türk halk kültürünün ve geleneklerinin hem gelişmesine hem de aktarılmasına yardımcı olmuştur. Bu

durum zengin bir sözlü kültür geleneğini ortaya çıkarmıştır. Sözlü kültürün önemli nesir anlatısı olan efsane, geleneksel yapıya uygun olarak Kırşehir’de hala canlılığını korumaktadır.

Efsane türünün üzerinde uzlaşılan özelliklerinden biri, hem anlatıcısı hem de dinleyicisi tarafından anlatılanlara karşı oluşan inanma eğilimidir. Bu açıdan değerlendirildiğinde bu anlatının dinleyicileri ikna eden bir yönünün olduğu görülür.

Buna göre bu çalışmanın konusu sözlü kültürün önemli ürünlerinden olan efsaneler ve efsanelerin inandırıcılık vasfını nasıl elde ettikleri olarak belirlenmiştir.

Araştırmanın Amacı

İnsanoğlu, tarih sahnesine çıktığı günden bugüne kadar sürekli olarak varlığını, çevresini ve evreni anlamaya ve anlamlandırmaya çalışmıştır. Bu süreç çeşitli kültürel değerlerin doğmasına zemin hazırlamıştır. Mitolojiden efsaneye uzanan geniş nesir anlatı türleri, bu anlamlandırma çabasının sonucunda doğmuş ve sözlü olarak nesiller boyunca aktarılmıştır. Bu sürecin temelinde, insanoğlunun varlığı keşfetme ve anlamlı kılma çabası yatmaktadır.

Bu çerçevede çalışmamızda Kırşehir özelinde anlatılan efsaneler değerlendirilerek insanoğlunun varlığı keşfetme ve anlamlandırma çabası ve bu çabanın boyutları tespit edilecektir. Bu anlamlandırma sürecinin temel dinamikleri, efsane özelinde açığa çıkarılacaktır. Ayrıca, yerel kültürel değerlerin sözlü ortamdan yazılı ortama aktarılması sağlanarak bu değerlerin korunmasına katkı sağlanacaktır.

Efsane türünün üzerinde uzlaşılan özelliklerinden olan inandırma, ikna etmenin nasıl bir süreç sonucunda oluştuğu tespit edilecektir. Bu çalışmanın sonucunda Kırşehir efsaneleri üzerinden, efsanelerin ikna yönünün nasıl işlediği ortaya konacaktır.

Araştırmanın Yöntemi

Çalışmaya efsane türü ile ilgili yapılan araştırmalar incelenerek başlanmıştır. Yazılı kaynakların taramasından sonra halk bilimi araştırma yöntemlerinden olan alan araştırması, gözlem, yüz yüze görüşme teknikleri kullanılarak tez çalışmasında kullanılacak malzeme araştırma sahasından elde edilmiştir. Bu alan araştırması sırasında Kenneth S. Goldstein’in “*Sahada Folklor Derleme Metotları (1977)*” adlı çalışması ile Metin Ekici’nin “*Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri (2004)*” adlı çalışmalarından yararlanılmıştır. Derlemeler için türe ve performans teoriye uygun olarak geliştirilen

soruları içeren fişler kullanılmıştır. Derlenen ve arşivlenen malzeme, konuları, tür ve içeriklerine göre tasnif edilmiştir.

İncelenecek materyalin elde edilmesinden sonra esasları Aristo tarafından ortaya konan retorik yaklaşım araştırılmıştır. Bu yaklaşımı “*Legendry and the Rhetoric of True (2008)*” adlı makalesinde bir analiz yöntemi olarak efsane türüne uygulayan Prof. Dr. Elliott Oring’in geliştirdiği model ve özellikleri tespit edilmiştir.

Bunların yanı sıra retorik-efsane ilişkisine değinen ve ikna etme kategorilerinden ethosu yani anlatıcı veya kaynağı değerlendiren bir başka çalışma olan “*Exploring Everyday Ethos Techniques in Online Discussion about Extraordinary Experiences*” (Burger and Anamaet, 2011) ve efsanelerin ikna yönlerinin ve performanslarının ele alındığı “*Rhetoric, Truth and Performance: Politics and the Interpretation of Legend*” (Timoty R. Tangherline, 2007) gibi yabancı kaynaklar da gözden geçirilmiştir.

Yöntemin Türk efsanelerinin retorik gücünü ortaya koymaya elverişli olup olmadığı tespit edildikten sonra retorik analiz metoduna kültürel farklılıklardan doğacak eksiklikleri giderecek ilaveler yapılmıştır. Derlenen efsanelerde belirginleşen Oring tarafından kullanılmamış ancak retoriğe destek veren yönler de yönleme dâhil edilmiştir. Bu sayede ortaya çıkarılmış olan analiz yöntemi Kırşehir efsanelerine uygulanarak sonuçları değerlendirilmiştir.

Ayrıca bu çalışmanın mantığına uygun olarak icra performansına ait unsurları da tespit edebilmek amacıyla bir derleme fişi geliştirilmiştir. Bu fişte anlatıcının özellikleri ve anlatıya etkisi, anlatıcının sunumu esnasında yaptıkları ile anlatıya etkisi, anlatıcının sunduğu fiziksel, sözel kanıtlar ile anlatıya etkisi, doğal ortamında en son ne zaman anlattığı ve hangi bağlamda anlattığı ile ilgili bilgi ve dinleyicinin anlatıya ve performansa karşı geliştirdiği tutum görünür hale getirilmiştir. Bu sayede efsane türünün inandırma doğasına uygun olarak derlenebilmesi sağlanmıştır. Kanaatimizce yapılacak tüm derlemelerde bu fişin kullanılması yapılacak olan derlemelerin efsane türünün doğasını yansıtabilmesine katkı sağlayacaktır.

DERLEME FİŞİ ÖRNEĞİ

1. EFSANE İLE İLGİLİ SORULAR
Nerede anlatıldığı (PÖ):
Anlatının nere ile ilgili olduğu (PS):
Anlatıcının anlatıda geçen mekân, kişi, olay unsurlarıyla bağlantısının olup olmadığı (PS):
Anlatı ile ilgili maddi unsur var mıdır? (PS):
Anlatı ile ilgili sözel unsur var mıdır? (Ağıt, türkü, deyim, yer adı vb.) (PS):
Anlatıcının anlatıya karşı inanç tutumu (PS):
Varsa dinleyenlerin anlatıya karşı inanç tutumu (PS):
2. KAYNAK KİŞİ İLE İLGİLİ SORULAR
Adı/soyadı (PS):
Doğum yeri/yılı (PS):
Tahsil durumu / mesleği (PS):
Varsa toplumsal statüsü (Hacı, emekli vb.) (PS):
Anlattığı malzemeyi ne zaman, nerede, kimden öğrendiği (PS):
Bu anlatıyı en son ne zaman anlattığı ve hangi bağlamda anlattığı (PS):
Anlatının geçtiği yerle anlatıcının bağlantısı (PS):
3. İCRA İLE İLGİLİ GÖZLEMLER
Anlatıcının tutumu (İstekli, isteksiz, gergin vb.) (PE):
Anlatı esnasında jest ve mimik kullanımı (PE):
Varsa yaptığı teatral hareketler (PE):
Varsa sergilediği özel bir durum (Ağlama, titreme, sakınma vb.) (PE):
Varsa dinleyenlerin anlatılanlara karşı verdiği anlık tepkiler (PE):
Anlatıcıda anlatı öncesi ile sonrası arasında fark var mı? (Duygulu, üzüntülü, korkmuş vb.) (PS):
Dinleyicilerde anlatı öncesi ile sonrası arasında fark var mı? (Duygulu, üzüntülü, korkmuş vb.) (PS):
Varsa dinleyicilerin anlatıcıya karşı tutumu (PS):
4.DERLEYEN
Adı-soyadı:
Derleme yeri ve tarihi:
Fotoğraf numarası:
Ses kayıt numarası:

PÖ: Performanstan önce

PE: Performans esnasında

PS: Performanstan sonra

NOT:

Kırşehir Efsanelerine Yer Veren Çalışmalar

Kırşehir efsaneleri üzerine birkaç bildirinin dışında yüksek lisans veya doktora düzeyinde müstakil bir çalışma yapılmamıştır. Tek müstakil çalışma Topuz (2007) tarafından “*Kırşehir ve Çevresinde Anlatılan Efsane ve Menkıbeler (Kırşehir-2007)*” başlığıyla Ahi Evran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü’nde hazırlanan lisans tezidir. Kırşehir’le ilgili efsaneler daha çok kitaplarda bölüm olarak karşımıza çıkmaktadır. Kitaplar tarih sırasına göre verilmiştir.

Kitaplar

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Kırşehir efsanelerine ilk yer veren Cevat Hakkı Tarım’dır. Tarım’ın (1948: 28, 29, 32, 58, 62, 78, 80) “*Tarihte Kırşehir*” adıyla yayımlanan eserinde, “Süleyman Türkmani”, “Âşık Paşa”, “Elvan Çelebi”, “Karakurt”, “Ahi Evran ile Sığircık”, “Ahi Evran Bedir Savaşı”, “Ahi Evran ile Ejder” ve “Ahi Evran ile Hacı Bektaş’ın” buluşmalarına ilişkin bir efsane ile Süheyl Ünver’den iktibas edilen “Karakurt ile Kalender Baba” efsanesine yer verilmiştir.

Tarım’ın (1961: 5-6), efsaneye yer verdiği diğer bir eseri ise “*Kırşehir Tarihinde Mevlana ve Mevleviler*”dir. Bu eserde, Anadolu erenlerinden “Ahmet Fakih’le” ilgili bir anlatı bulunmaktadır.

Tanyu (1967: 263, 265), “*Ankara ve Çevresi Adak Yerleri*” adlı kitabında, Kırşehir başlığı altında “Ahi Evren Veli”, “Süleyman Türkmâni”, “Karakurt Baba”, “Hacı Bektaş”, “Balım Sultan”, “Âşık Paşa” ve Âşık Paşa türbesinin önünde bulunan “Dilek Taşı” ile ilgili efsaneleri de içeren bilgiler vermiştir.

“*Kırşehir İl Yıllığı (1967)*” adlı çalışmada “Karakurt” kaplıcası ile ilgili anlatılan bir efsaneye yer verilmiştir (104-105).

Tanyu’nun (1968: 140, 147), “*Türklerde Taşla İlgili İnançlar*” adlı kitabında, Kırşehir başlığı altında “Yastıklı Beşik” , “Dilek Taşı” ve “Hacı Bektaş Taşı” ile ilgili anlatılara yer verilmiştir.

Şapolyo (1968: 23, 30), “*Kırşehir Büyükleri*” adlı eserinde Ahi Evran ile ilgili bilgiler sunmuş ve bazı efsanelere yer vermiştir.

Önder (1976: 26-27, 50, 53), “*Kırşehir Güldestesi*” adlı çalışmasında Ahi Evran Veli ile ilgili “Kurbağaların Ötmeyişi”, “Terme Kaplıcası” ve “Cacabey”, “Karakurt” efsanelerini eserine taşımıştır.

“*Ahi Evran*” adlı çalışmasında Soykut (1976: 97, 105), Ahi Evran Veli ile ilgili “Ağaç Dikme”, “Esnafa Baş Olma” ve “Kurbağaların Ötmeyişi” efsanelerine yer vermiştir.

Cihan (1990: 49-50, 83, 85) hazırladığı “*Kırşehir İli ve İlçeleri*” adlı çalışmasında “Âşık Paşa”, “Cacabey”, “Ahi Evran” “Gülşehri”, “Niyet Taşı”, “Obruk Dağındaki Mağara”, “Kırşehir Kalesi”, “Karakurt” efsanelerine yer vermiştir.

“*Şirin Kırşehir*” adlı kitabında Atılgan (1998: 41, 45) “Karakurt”, “Obrukdağ’daki Mağara”, “Terme” ve “Kırşehir Kalesi” efsanelerine yer vermiştir.

Altınok (2003: 16, 80, 125, 342), “*Öyküleriyle Kırşehir Türküleri, Destanları, Ağıtlar*” adlı kitabında “Akpınar”, “Arzu Gediği”, “Beşikli”, “Karadurak” efsanelerine yer vermiştir.

Burçak (2005: 11), “*Çayağzı (Cemele)*” adıyla yayımladığı kitabında, Çayağzı Kasabasını tanıtmış ve kasabada anlatılan “Arzu Merzik”, “Alize ile Melize”, “Keçi Kalesi” efsanelerini çalışmasına almıştır.

“*XV. yüzyılda Kırşehir Varsakları Büğüz Köyü*” adlı kitabında Yaşar (2005: 76), köyün kuruluşu ve yerleşim yerinde bulunan çeşitli unsurlarla ilgili efsanelere yer vermiştir.

Şahin (2007: 358-359), “*Geçmişten Bugüne Kırşehir*” adlı çalışmada “Terme”, “Karakurt”, “Kurbağaların Ötmeyişi”, “Kalehöyük” efsanelerini eserine taşımıştır.

Ahi Evran ve Ahilik kültürü üzerine hazırlanan önemli çalışmalardan bir olan “*Ahi Evran ve Ahilik*” adlı kitabında Köksal (2008: 26, 47), Ahi Evran’ın Menkıbevi Kişiliği bölümünde yazılı kaynaklarda ve sözlü gelenekte bulunan efsanelere yer vermiştir.

En çok baskısı yapılan efsane çalışmalarından biri olan “*101 Anadolu Efsanesi*” adlı kitabında Sakaoğlu (2011: 205), “Ses Çıkarmayan Kurbağalar” başlığı altında Ahi Evran Veli için anlatılan efsaneye yer vermiştir.

“*Anadolu Kültürünün Nazar Boncuğu*” adlı çalışmasında Seçilmiş ve “Karakurt”, “Terme”, “Kurbağaların Ötmeyişi”, “Kalehöyük” efsanelerine yer vermiştir. (15, 18).

Demir (2013: 238, 244, 256, 269) tarafından hazırlanan “*Türk Efsaneleri 1-2*” adlı çalışmada, “Karakurt”, “Kar ile Pırçalık”, “Keçi Kalesi”, “Kırşehir Kalesi” adlı efsanelere yer verilmiştir.

Ruben'in (2014: 23, 41-42) "*İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri Kırşehir*" adıyla Türkçe'ye aktarılan notlarından oluşan çalışmasında "Ahi Evran", "Göhlisar" ve "Demirkapı" efsanelerine yer verilmiştir.

"*Mahsenli Ali Efendi Hazretleri (1841-1951)*" adıyla Mahsenli Belediyesi tarafından hazırlanan 32 sayfalık bir kitapçıkta Ali Efendi'nin menkabeleri bir araya getirilmiştir (15, 19).

Bildiri ve Makaleler

Aslan'ın (2005: 119, 127) "*Don Değişirme Motifi ve Ahi Evran'ın Yılan Donuna Girmesi*" başlığını taşıyan bildirisi, "I. Ahi Evran Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu'nda" sunulmuştur.

Aynı sempozyumda Seyfeli (2005: 801, 820) de "*Ahi Evran Veli ile İlgili Kırşehir'de Anlatılan Efsane ve Menkabeler*" başlığıyla bir bildiri sunmuştur.

Bayram'ın "*Ahi Evran Hakkında Yılan Efsanelerinin Ortaya Çıkışı (Ejder-Evren)*" başlıklı tebliği "III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri IV. Cilt (1987) adlı bildiriler kitabında yer almaktadır.

Arseven'in "*Kırşehir'de Yerlere Atfedilen İnanışlar (1961)*" adlı makalesi "Türk Folklor Araştırmaları Dergisi'nde" yer almıştır. Bu makalede Kırşehir'de tespit edilen inanışlar ile ilgili anlatılara da yer vermiştir.

"Ahilik Araştırmaları Dergisinde" yer alan "*Ahi Evran'ı Veli'nin Menkabevi Kişiliği (2005)*" adlı makalesinde Gökalp Ahi Evran'ın kerametlerini içeren efsanelere yer vermiştir.

Yüksek Lisans Tezleri

Seyfeli (1995: 61, 86), Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırladığı "*Kırşehir Halk Edebiyatı Folklor ve Etnoğrafyası*" adlı yüksek lisans tezinin Efsaneler bölümünde yirmi dört efsaneye yer vermiştir.

Öcalan (1996: 218, 232) tarafından Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde hazırlanan "*Mucur (Kırşehir) Köyleri Halk Edebiyatı Ürünleri Üzerine Araştırmalar*" adlı yüksek lisans tezinde on iki efsane bulunmaktadır.

Pınarbaşı tarafından Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde hazırlanan "*Anadolu Efsanelerinde Ermiş Kadın (2010: 96, 105, 127, 144, 202, 309, 310, 311, 312, 313, 314)*" adlı yüksek lisans tezinde bazı Kırşehir efsanelerine yer verilmiştir.

BÖLÜM I

1. EFSANE VE EFSANENİN DİĞER ANLATI TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ

1.1. GELENEKSEL BİR ANLATI TÜRÜ OLARAK EFSANE

1.1.1. Efsane

Sözlü edebiyat geleneği içerisinde bulunan türler, toplumun geçmişi, yapısı, kültürü, dünya algısı, zihin yapısı hakkında önemli ipuçları verir. Bunlar üzerine yapılan çalışmaların ortaya koyduğu sonuçlar birçok bilim disiplini yakından ilgilendirir. İnsan zihninin karmaşık yapısı içerisinde üretilen ve insana dair önemli bilgileri barındıran türlerden biri de efsanedir.

Efsane türü, inançla olan sıkı bağı, canlılığını halen devam ettirmesi ve geniş bir coğrafyada görülmesi gibi sebeplerle araştırmacıların dikkatini devamlı üzerine çekmiştir.

Çobanoğlu, efsanelere gösterilen ilginin nedenlerini, türün halk inanç sistemlerinin önemli kaynaklarından olması, Batı düşünce geleneğinde mite gösterilen özel ilginin, efsane-mit benzerliğinden dolayı efsaneye de yönelmesi, metin merkezli çalışmaların yoğun olduğu dönemlerde türün sözlü tarih içeriğinin dikkat çekmesi ve amatör halkbilimcilerin müstakil birer metin olarak gördükleri efsaneleri derleyip yayımlamaları olarak sıralamıştır (2003: 12).

Efsaneye yönelen bu ilgi, türün tanımlanması ve tasnif çalışmalarını da beraberinde getirmiştir. Sosyal bilimlerde görülen kesin tanımlamalar yapamama sorunu, efsane türü için de geçerli olmuştur. Türle ilgili yapılan tanımlar, türün özellikleri, yapısı, işlevi ne olduğu ve ne olmadığı üzerinde yoğunlaşmıştır. Bu tanımlarda efsanenin genel bir çerçevesi çizilse de üzerinde uzlaşılan bir tanım meydana getirilememiştir. Efsanenin tanımının net olarak yapılamamasında türün hala canlı olmasının, konusunun adeta sınırsız olmasının etkisi büyüktür (Çobanoğlu, 2003: 14). Buna rağmen hem yurt dışında hem de Türkiye’de efsane üzerine çeşitli tanımlar yapılmıştır. Bu tanımlara geçmeden önce kelimenin sözlük anlamlarını ve diğer dil ve lehçelerdeki karşılığını vermek uygun olacaktır.

Efsane terimi Türkçeye Farsçadan geçmiştir ve sözlüklerde: “1. *Asılsız hikâye, masal saçmasapan lâkırdı.* 2. *Dillere düşmüş, meşhur olmuş hadise*” (Devellioğlu, 1998: 206), “*Eski çağlardan beri söylenegelen, olağanüstü varlıkları, olayları konu edinen hayali hikâye, söylence; gerçeğe dayanmayan asılsız söz.*” (TDK, 1988: 433) şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun dışında “*Efsane düz konuşma dili ile aktarılan kısa anlatılardır.*

Efsaneler genellikle olağanüstü konular içermelerine rağmen anlatıla geldikleri toplum tarafından yaşanmış olduklarına inanılır. Bu özelliği nedeniyle diğer anlatı türlerinden ayrılır.” (Şenol, 2013: 79) şeklinde tarif edilmiştir.

Türk lehçelerinde ise efsane için kullanılan terimler şunlardır: Azerbaycan Türkçesinde “*esatir, mif, efsane*”, Türkmen Türkçesinde “*epsana, rovayat*”, Özbek Türkçesinde “*efsane, rivayat*”, Kazak Türkçesinde “*anız, anız-engime, epsane-hikayet*”, Kırgız Türkçesinde “*ulamı, legenda*”, Başkurt Türkçesinde “*rivayat, legenda*”, Kırım Tatar Türkçesinde “*efsane*”, Kazan Tatar Türkçesinde “*rivayat, legenda, ekiyet, beyt*”, Altay Türkçesinde “*kuuçın, kep-kuuçın, mif-kuuçın, legenda-kuuçın*”, Hakas Türkçesinde “*kip-çoo, legenda, çoo-çaah*”, Tuva Türkçesinde “*tool-çurgu çugaa, töögü çuga*”, Yakut Türkçesinde “*kepsen sehen, kepsel, bıırgı sehen*”, Çuvaş Türkçesinde “*halap, mif, legenda, az da olsa umah*” (Ergun, 1997: 1-2). Karakalpak Türkçesinde “*epsane/epsana, rivayat, añız, añız-engime, legenda*” (Fedakâr, 2008: 90) ve Uygur Türkçesinde “*rivayet, epsane*” (Öger, 2008: 76).

Efsanenin bir tür olarak tespit edilmesi, masal üzerine yapılan çalışmaların yoğunlaştığı döneme denk gelmektedir. Bu yüzden efsane ile ilgili ilk tanım denemeleri de yine masal araştırmacıları tarafından yapılmıştır. Ünlü masal araştırmacıları Grim Kardeşler türü, “*Efsane, gerçek veya hayali muayyen şahıs, hadise veya yer hakkında anlatılan hikâyelerdir.*” (Sakaoğlu, 1980: 4) şeklinde tanımlamışlardır. Grimm Kardeşlerin bu tanımları üzerinden Heda Jason efsane ile ilgili temel hususları belirlemiştir.

“1.Efsane, anlatıcının tarihi zaman kavramı içinde uygundur.

Şöyle ki:

a-Efsane, muayyen bir tarihi (gerçek veya hayali) hadise ile birleştirilir.

b-Efsane muayyen bir şahısla, yani, bir ad verilen tarihi (gerçek veya hayali) bir şahsiyet ile birleşmiştir.

2. Efsane, anlatanın coğrafi alan kavramına uygundur; yani, o, belirli bir yerle birleştirilmiştir.

3. Efsane hakiki bir hikâyedir. Gerçi o, tabiatüstü hadiselerle iş görür ama anlatıcıları tarafından ona inanılır. Onu anlatanın ve dinleyenin hakiki dünyasına mahsusmuş gibi itibar edilir. Bu hususu masalla mukayese edersek şöyle diyebiliriz: Peri masalları da tabiatüstü hadiselerle iş görür, fakat anlatıcıları ona inanmazlar” (Sakaoğlu, 1980: 4).

Efsane üzerine dikkatini yoğunlaştıran bir diğer masal araştırmacısı Lüthi'dir. Ona göre efsane türü, anlatıcısının duygusal bir anlatım ile bilinçli bir şekilde gerçek olayları anlattığını iddia ettiği bir türdür. Dinleyici ise bu anlatılanların gerçek olup olmadığı, gerçek ise nasıl olduğu yönünde aktif bir zihinsel çabaya girer. Bu yolla efsane, dinleyiciye

gerçekten haberdar olmayı ister. Sözlü gelenek içerisinde aktarılan türün kendisine has karakteristik bir şekli vardır (2006: 220).

Lüthi, efsanenin içeriğine ve gerçek ile olan ilişkisine de değinir. Lüthi'ye göre efsaneler gerçekte olmuş olayları hikâye eder. Ancak gerçek olan, bu olaylardan zamanla farklılaşır. Farklılaşmasına sebep olan birinci husus sözlü olarak aktarılması ve aktarıldığı odaklarda değişmesidir. İkinci ise şairlerin bu olayları edebi bir şekilde ele almalarıdır. Lüthi, masal ile efsane arasında ilişki kurarak ikisinin de tabiatüstü hadiseleri sunduğunu, onları hikâye ettiğini belirtir. Halk efsanelerinin ise tuhaf ve çoğunlukla huzursuzluk yaratan durumlardan bahsettiğini belirtir (Sakaoğlu, 1980: 5).

Efsane üzerine önemli çalışmaları olan araştırmacılardan biri de Linda Dégh'dir. Dégh, halk bilimcilerin ortak görüşlerine göre diye başladığı tanımında, “*Efsane sanatsal olarak formüle edilmiş, üçüncü bir şahsa anlatılan, geçmişte ya da tarihsel geçmişte kurulmuş geleneksel bir hikâye ya da anlatıdır. Aslında gerçek değildir ancak anlatıcı ve dinleyicileri tarafından gerçek olduğuna inanılır. Küçük topluluklarda biri tarafından diğerine sözlü olarak yüz yüze aktarılır.*” (Dégh, 2014: 206) diyerek efsanenin yapısı, işlevi, yayılma şekli ve özellikler hakkında bilgi vermiş olur.

Dégh, efsaneyi, onu oluşturan bileşenleri ve onun işlevini başka bir çalışmada şu şekilde ifade etmiştir. “*Halk hikâyesi, saf ve eleştiremeyen halkbilimi, halk didaktiği, bilgelik ve felsefe, gerçek dünyanın fantastik yansıması, din ve mitoloji, bilinçli ya da bilinçsiz fikirlerin yansıması, toplumsal belirsizliklere karşı ortaklaşa tepki, anlatımın açık biçimi, anlatımsal yeterlilik, sembol sistemi, stil, biçim ve estetikler*” (Dégh, 2001, Fedakâr, 2008: 95'ten).

Ünlü Teolog Eliade (1991: 77), gerçek ile onun bir çeşit ifadesi olan efsane ilişkisine değinmiştir. Efsaneler ile gerçeğin nasıl varlık kazandığının görünür hale geldiğini belirten Eliade, gerçek varoluşun kutsal algıdaki yansımasının ve oluşumunun yine efsanelerde izah edildiğini belirtir.

Fin Halkbilimci Simonsuuri ise, “*Efsane bir insan, bir görüş ya da kesin bir zaman ve mekâna sahip bir olay hakkında yayılmış söylenceleri yâd etmektir. Efsane; açıklık, kesinlik ve varsayılan gerçeğin özetini içerir. Bu gerçek, inandırıcı ve öğretici bir şekilde açıklanır. [Bağlayıcı bir] mekândan bahsetmesine rağmen anlatma büyük kitlelerce bilinir.*” şeklinde tanımlar (Dégh 2001, Fedakâr, 2008: 98'den).

Yapılan bu tanımlarda vurgulanan ana hususlar, bu anlatının bir tür olduğu tahkiyeli bir anlatıma sahip olduğu, anlatıcısına ve dinleyicisine bir gerçek etrafında bütünleştiği algısını verdiği, içerisinde reel dünyaya ait unsurlarla birlikte olağanüstüyü de barındırabildiği ve halk inancı ile bütünlük arz ettiğidir.

Efsanenin üzerinde durulan bir başka yönü ise korku ile olan ilişkisidir. Lüthi'nin efsanenin içeriği ile ilgili “*huzursuzluk meydana getiren şeyler*” (Sakaoğlu, 1980: 5) tespiti, Röhrich'in yaklaşımında, “*İnsanlar endişelerini, korkularını açıklamak, korkularının zalim gücünden kendilerini kurtarmak için efsaneler anlatırlar.* (Degh 2001, Fedakâr, 2008: 93'ten) şeklinde ifade bulmuştur.

Yine efsane korku ilişkisi için Buch (2006: 227) “*Önce efsane sonra masal: İnsanın fikri ve ruhi kurtuluşunun iki adımı. Efsane, dünya görüşüne bağlı açıklamasıyla dünyanın karanlığını aydınlatmaya, korkuyu atmaya, yardım eder*” demektedir.

Derleme çalışmalarımız esnasında kaynak kişilerin korku ve kaygı ile anlattıkları arasındaki bağ da gözlemlenmeye çalışılmıştır. Efsane anlatıcısında veya dinleyicisinde korku, kaygı veya endişe yaratan asıl durumlardan biri ve belki de en önemlisi olağanüstüyü meydana getirebilen gücün kendilerini terk etmesi durumudur. Yani efsane anlatmaları ile iç içe olanlar, olağanüstü gücün yani yaratıcının reel dünyadaki varlığını hissetmek istemektedirler. Bu yönüyle bazı efsanelerde asıl kaygı taş olmak değil, taş yapabilen kudretin ya da “besmele” çektiklerinde musallat olan cini yok eden gücün, dünyalarını veya kendilerini terk etmesinin vereceği yalnızlık ve acizlik hissidir.

Aynı durum menkabe (dinlik efsane) anlatıcıları için de geçerlidir. Menkabe kahramanları gücünü, sınırsız güce sahip olan yaratıcıdan almaktadırlar. Bu aracı kahramanlar sayesinde anlatıcı ve dinleyici bu gücün dünyada hala var olduğunu, dünyaya egemen olduğunu ve kendilerinin veya iyilerin yanında olduğunu hissetmektedirler. Kaynak kişiler ve dinleyiciler bu olağanüstü güçle, reel dünyalarında uyumlu bir şekilde yaşamayı daha güvenli saymaktadır. Bu yüzden bu anlatılar aracılığıyla sınırsız kudret sahibini ve gücünü kısmen kullanma hakkı tanıdığı menkabe kahramanlarını anmak anlatıcılarda ibadetvari bir rahatlık hissi uyandırmaktadır. Bu durum efsane türü anlatmaların sürekliliğine de katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra türün yaşamasına, güncellenmesine ve yeniden yaratılmasına motivasyon kaynağı oluşturmaktadır.

Ayrıca dini inanç sisteminden farklı olarak bu anlatılarda cezanın ya da ödülün öbür dünyaya kalmadan bu dünyada gerçekleşmesi de dinleyici üzerinde olumlu bir etki

yapmaktadır. Bu ödül ceza mekanizmasının reel dünyada işlemesi dinleyici için hem kutsalın dünyaya müdahalesi hem de olağanüstünün olağan dünyaya inmesi anlamına gelmektedir. Bu durum dinleyicinin anlatılara ilgi duymasında onu kabullenmesinde ve ona karşı bir inanç geliştirmesinde etkili olmaktadır.

Bunun yanı sıra efsanenin dünyasında kültürel değerler güçlü bir şekilde işlemektedir. Taş kesilme, genel olarak bakıldığında bir ceza ya da ürkütücü bir durum gibi görülebilecekken bir kadın namusunu kurtarmak için yaratıcıya yalvarıp taş kesildiğinde Türk kültürü açısından ödüle dönüşmektedir. Namus kavramının algılanışı ile anlamlı hale gelebilecek bu durum, farklı kültürlerde aynı boyutuyla değer kazanmayabilmektedir. Bu durum kültürel farklılıkların efsane özelinde korku veya kaygı yaratan unsurları şekillendirdiği şeklinde ifade edilebilir.

Türkiye’de efsane üzerine yapılan çalışmalar oldukça yeni sayılır. Avrupa’da yapılan çalışmalarda türlerin tanımlanmasına yönelik gayret, türler arasındaki farkın ortaya çıkarılmasını sağlamıştır. Türler üzerine yoğunlaşan çalışmaların Türkiye’de daha geç bir döneme denk gelmesi efsane üzerine yapılan tanımlama ve tasnif çalışmalarını da oldukça geciktirmiştir. İlk dönem tanımlarında türler arasındaki farkın çok keskin olmadığı hatta bir türün tanımında başka bir türün terim olarak kullanıldığı görülmektedir.

Ögel, “Türk Mitolojisi” adlı çalışmasını hazırlarken bazı konularda terminoloji açısından Türk kültürü gibi köklü bir kültüre sahip olma benzerliğinden dolayı Almanların yaptığı tanım ve çalışmaları kılavuz olarak almıştır. Bundan dolayı bu çalışmasında efsane ile ilgili Almanların, Brockhaus adlı ansiklopedisinde kullanılan tanıma yer vermiştir. Brockhaus’a göre, “*Tarihte adı geçmeyen, artık unutulmuş büyük kahramanlara ait efsaneler, mitolojinin kadrosuna girer. Tarihte yaşadıklarını bildiğimiz kişilere ait efsaneler ise bir destan yani legende’dir.*” (Ögel, 1989: V) Ögel’in benimsediği ve açık bir tarif olarak değerlendirdiği bu tanımlarda efsane terimi, anlatı sözcüğünü karşılayacak şekilde kullanılmıştır. Yani bu tanımında efsane farklı bir tür olarak değil de genel olarak anlatı şeklinde yerini almıştır. Açıklamalarının devamında ise Ögel, mit ile efsanenin aynı anlatı olduğunu ifade eder ve mitolojiyi efsaneleri inceleyen bilim olarak tanımlar: “*Burada şunu da bilhassa belirtmek istiyoruz, efsanenin kendilerine Mythos veya Mythe denir. Mitoloji (Mythologie) de bu efsaneleri inceleyen bilim koludur.*” (1989: V).

Efsane türüne ait yapılan ilk tanımlarından bir diğeri Ziya Gökalp’e aittir. Ziya Gökalp, menkabe teriminin yanında efsaneyi de zikretmesine rağmen eserinde genel olarak

efsane yerine menkabeyi tanımlamayı tercih etmiştir. Yaptığı tanımda menkabeyi, mitten ayrı bir tür olarak değerlendirir. Miti ilahların maceraları, menkabeyi ise kahramanların başlarından geçen olaylar olarak tanımlar. Menkabelerin işlevlerine de değinen Ziya Gökalp (1976: 105), onların okunmasının ya da canlandırılmasının dini bir etkiyi ortaya çıkardığını ve kurumların ya da teşkilatların ortaya çıkışları hakkında bilgi sunduklarını vurgulamıştır.

Boratav (2014: 112) ise efsaneleri “...kendine özgü üslubu, kalıplaşmış, kurallı biçimleri olmayan, düz konuşma dili ile bildirilen bir anlatı türüdür.” şeklinde tanımlar. Efsanelerin oluşumları ile ilgili bilgi de veren Boratav’a (2014: 111) göre efsaneler, destanların uzun ve sanatlı yönlerinden arınmış bir parçasının sadece bir olayın ya da kişinin olağanüstü yönlerini ifade etmesiyle oluşmuştur. Ona göre bir tarih olayı, gerçekte olduğu gibi değil de gerçekten uzak bir şekilde anlatılınca da efsaneye dönüşebilir.

Elçin (1981: 312-313) efsane türünü, farklı coğrafyalarda ortaya çıkan ve inanç, gelenek ve ritüellere kaynaklık eden masallar olarak tanımlar. Efsanelerin tabiatüstü yönlerini masal terimiyle vurgular ve türü insanoğlunun dünyayı anlamlandırma, tanımlama çabasının bir ürünü olarak değerlendirir. Yine masaldan farklı bir tür olduğunu ifade ettiği efsaneyi mitten ayrı düşünmez. O, efsanelerin kökenini mitolojiye bağlar ve az da olsa tarihi gerçeklerden beslendiğini vurgular. Bu türün diğerlerinden farkının, bu az da olsa tarihten beslenme olduğuna vurgu yapar.

Sakaoğlu (1980: 6) türün özelliklerini şöyle sıralar:

- a) Şahıs, yer ve hadiseler hakkında anlatılırlar.
- b) Anlatılanların inandırıcılık vasfı vardır.
- c) Umumiyetle şahıs ve hadiselerde tabiatüstü olma vasfı görülür.
- ç) Efsanenin belirli bir şekli yoktur; kısa ve konuşma diline yer veren bir anlatıdır.”

Modern efsane çalışmalarının bir diğer öncüsü de Bilge Seyidoğlu’dur. Seyidoğlu, efsanenin gelenek içindeki yerinden mitolojik dönemle olan ilişkisine kadar ayrıntılı bir tanım yapmıştır:

“Efsaneler sözlü geleneğin ürünü olan anlatım türüdür. Temelinde inanç unsuru vardır. Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanenin gerçek üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanedeki olayların gerçekten olmuş olduğuna inanırlar. (...) Efsaneler kısa anlatı türleridir. Bir veya birkaç motif ihtiva ederler. (...) Gerçeklik unsurunun yanında olağanüstülük ve kutsallık da sahip olduğu unsurlardır. Bir efsanenin temelinde inanç mutlaka vardır, fakat diğer özelliklerin bir veya birkaçı mevcuttur. Efsaneler tarihi devirler içinde teşekkül etmişlerdir. Konusu bir olay, tarihî veya dinî bir şahsiyet yahut bir yer olabilir. Tarihi devirler içinde teşekkül

ettikleri için efsaneler, mitlerden bu konuda ayrılırlar. Mitlerde zaman, başlangıç zamanıdır. Mitlerin kahramanları tanrılar ve yarı tanrılardır. Efsanelerde (legend) kahramanların olağanüstü güçleri vardır; fakat tanrı veya yarı tanrı değildir. Mitolojiler ilkel dönemlerin ve ilkel kültürlerin mahsulleri oldukları halde efsaneler günümüzde oluşabilir ve tarih sahnesine çıkabilirler. (...) Efsaneler kaynaklarını, mitolojiden, tarihten, dinden ve günlük olaylardan alabilirler". (Seyidoğlu, 2005: 13-14).

İsmail Görkem (2006: 29) ise efsaneyi, şahıs, yer ve olaylarla ilgili anlatılan, ana özelliği inandırıcılık olan, özel bir şekli veya anlatım tarzı olmayan anonim halk edebiyatı ürünleri olarak değerlendirmiştir.

Türk araştırmacılar tarafından yapılan efsane ile ilgili çalışmaların genelinde net bir tanım ortaya konmaktan ziyade, türün işlevi, özellikleri, diğer türlerle olan ilişkisi vurgulanmıştır. Bu durum diğer ülkelerdeki araştırmacıların tanımlarında da pek farklı değildir. Bu problemin temelinde efsane türünün karmaşık bir yapıya sahip olması yatmaktadır. Efsane türünün özelliği gereği hem olağanı hem de olağanüstüyü üzerinde taşıması, hem beynin mantık yönünü, hem hayal yönünü bazen ayrı ayrı bazen tek bir anlatıda birlikte harekete geçirmesi yani insan zihninin kabiliyetlerini çok yönlü olarak kullanması, diğer nesir anlatı türlerine bazen onlardan ayıramayacak algısı yaratacak boyutta yakın olması, bazı efsanelerin mite, bazılarının masala, bazılarının halk hikâyesine veya destana çok yakın durması; içinde bulunulan çağın özelliklerine ve beklentilerine hızla uyum sağlaması bu yönüyle canlı ve dinamik olması türün tanımlanmasını zorlaştırmaktadır. Bu yüzden adeta derlenen her efsanede yapılan tüm tanımların bir yönüyle boşa çıkacağı algısı oluşmaktadır. Türün bu ve benzer özelliklerinin oluşturduğu dinamizm, onun sabit bir çerçevede sınırlanmasını zorlaştırmaktadır.

Buna rağmen, tür net bir tanımlamaya sahip olamasa da efsane anlatıcısı ve dinleyicisi için durum pek de böyle değildir. Onun zihninde var olan tanıdık kalıplar bu metinleri duyduğunda onu, hem anlamlandırmaya hem de niteliksel olarak tanımlamaya yardımcı olmaktadır. Özellikle alan çalışmaları sırasında 'çağrışım yoluyla hatırlatma' yapmak amacıyla anlattığımız efsanelerin dinleyicileri neredeyse şaşmaz bir şekilde bize efsane anlatmışlardır. Bu durum, halkın türün adında olmasa da nitelikleri hususunda bilgi sahibi olduklarını göstermiştir.

Efsane türünün adlandırılması ile ilgili alan çalışması esnasında bazı sıkıntılar yaşanmıştır. Bunun birçok sebebi vardır. Sebeplerin en önemlilerinden biri halkın, araştırmacılardan farklı olarak türün adına değil işlevine odaklanmış olmasıdır. Efsane anlatıcısı doğal ortamda yaptığı bir konuşmanın içerisinde bir efsaneye yer verirken türün

adını zikretmeden metni doğal akışı içerisinde hikâye etmektedir. Zaten efsane anlatıları eğlence içerikli olmadığı için çoğu zaman özel olarak anlatılmaktan ziyade anlatıcı tarafından genel bir konuşmanın ikna etmeyi destekleyici parçaları olarak kullanılmaktadır. Anlatıcı bu yolla mesajını inandırıcı bir sunumla iletmeye çalışmaktadır. Bundan dolayı türün adlandırılması efsane anlatıcısının veya dinleyicinin gündeminde değildir. Bu yüzden türe söylence, mesel, hikâye, menkıbe, rivayet, temsil gibi değişik isimlerin verildiği görülmektedir.¹

Adlandırma sıkıntısının bir diğer sebebi ise anlatıcı ile dinleyici arasındaki arz talep ilişkisinde yatmaktadır. Efsane türünün ikaz edici ve gergin doğası dinleyici için bu türü günlük hayatta yoğun talep edilen bir anlatı olmaktan çıkarmaktadır. Yani dinleyici -bir anlamda tüketici- hoş vakit geçirmesini sağlayan fıkra, masal, hikâye gibi türleri adı ile anlatıcısından talep etmektedir. Bu adı ile talep etme durumu türün adının hem oturmasına hem de yaygınlaşmasına ciddi boyutlarda katkı sağlamaktadır. Hal böyleyken dinleyicinin çok talep etmediği ancak anlatıcıların bilişsel, duygusal ya da ahlaki gerekçelerle anlattığı bir tür olan efsanede ise diğer türlere sağlanan avantaj ortadan kalkmaktadır. Bu yönüyle efsane türünün diğerlerinden farklı olarak anlatıcılar üzerinden yaygınlaştığını söyleyebiliriz. Bu açıdan bakıldığında anlatıcıların dinleyicilerde oluşturmak istedikleri etkiye göre efsaneyi bir araç olarak kullandığı, aynı anlatıyı benzer bir amaç için kullanmak isteyen dinleyicinin efsanenin yaygınlaşmasına katkı sağladığı tespit edilebilir.

Efsane türünün bilimsel çalışmalarda uzlaşılan bir tanımının yapılamaması problemi daha çözülememişken türün adlandırılması ile ilgili yeni sorunların da ortaya çıktığı görülmeye başlanmıştır.

Özellikle son dönemlerde efsane sözcüğünün, farklı bağlamlarda, hatalı bir şekilde kullanılması bu sözcüğü ve temsil ettiği ürünü olumsuz etkilemektedir. Yanlış ya da uydurma haberin ‘şehir efsanesi’ tabiriyle ifade edilmesi, yaptığı işte başarılı olanın yine benzer şekilde efsane sözcüğü ile bütünleştirilmesi, ‘futbol efsanesi’ gibi, efsane teriminin asli olarak temsil etmesi gerektiği türün bilinirliğini daha da karmaşık hale getirmektedir. Türkiye’de folklor (halkbilimi) ve halk oyunları arasındaki yaşanan ve devam eden anlam karmaşasının bir benzeri bu tür için de var olmaya başlamıştır. Bu sorun, efsane türü ile ilgili yapılan ve yapılacak olan derleme çalışmalarını da zorlaştırmaktadır ve gittikçe daha da zorlaştıracaktır. Kaynak kişilerden bazıları, türün adını duyduklarında onu zihinlerinde konumlandırma problemi yaşamaktadırlar. Çünkü kendilerine göre muteber bir hikâye olan

¹Örnek kullanımlar için bakınız. E-19, E-33, E--54, E-59, E-62, E-90

efsanenin yalan uydurma gibi nitelenmesi zihni bir çatışmayı doğurmaktadır. Bu yönüyle bazı anlatıcılar anlattıklarına efsane denmesini hakaret (yalan söylediklerini kastettiğimizi düşünerek)² gibi algılamışlardır.

Tüm bu bilgiler ışığında efsane türü bir varlığı, durumu veya olayı, olağanı ya da olağanüstüyü kullanarak sözlü bir şekilde izah eden, kendine has icrası, içeriği ve icracısı aracılığıyla dinleyenlerde gerçeklik algısı oluşturan, bilinen zaman, mekân ve şahıslarla güçlü bağları bulunan veya kurulan, hikâye formunda, kısa nesir anlatılardır şeklinde tanımlanabilir.

Bu çalışmanın inceleme yöntemi olan retorik ve retorik analiz metodunun efsane türü anlatılarda daha net görülebilmesi için menkabe hakkında da bilgi sahibi olmak gerekmektedir. Bu bağlamda hem üzerinde ayrı bir tür mü yoksa efsanenin bir çeşidi mi tartışmaları hala devam eden menkabe hakkında hem bilgi verilecek hem de anılan tartışmalar ortaya konmaya çalışılacaktır.

Sözlü nesir anlatıların önemli bir türü olan efsaneler içerisinde değerlendirilen Batı'da “hagiographique”, “sacral legend” veya “saints legend” (Yıldırım, 2009: 114) olarak adlandırılan menkabeler, Türk kültür sahası içerisinde oldukça yaygın olarak bulunan anlatılardandır.

Sözlükte, “*övünülecek güzel iş, hareket manasına gelen menkabe (menkabe) kelimesinin çoğulu olan menakıb bu anlamıyla ilk defa IX. Yüzyıldan itibaren yazılan hadis kitaplarında Hz. Peygamber'in ashabının faziletlerine dair hadisleri ihtiva eden bölümlerin adı olarak (Kitab'ül Menakıb) kullanılmaya başlanmıştır.*” (DİA, 2004: 112).

Önceleri, gösterilen faziletleri anlatmanın aracı olarak kullanılan menkabeler, zaman içerisinde anlam daralmasına uğrayarak ağırlıklı olarak keramet anlatan bir yapıya bürünmüştür. Buna göre, “*Menkabe yahut menakıb, tasavvuf tarihinde, sufilerin izhar ettikleri harikulade olaylar demek olan kerametleri nakleden küçük hikâyeler manasında tahminen IX. yüzyıldan itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Pek yaygın olmamakla beraber bu sebeple, kerâmet kelimesinin çoğulu olan kerâmât da menkabe veya menâkıb yerine kullanılmıştır. Şu halde menkabelerin esasını kerametler teşkil etmektedir.*” (Ocak, 1984: 27) şeklinde tanımlanmıştır.

² Anlatıcılar “yok bu yalan değil hakikat veya hakikati böyle efsane mefsane değil” gibi tepkiler verdiği görülmüştür.

Bu anlatıların ana unsuru olan keramet ise, “*Ermış kimselerin gösterdiklerine inanılan doğüstü, şaşkınlık uyandırıcı davranış veya durum.*” olarak tanımlanmaktadır. (TS, 1988: 839) Faziletten, keramete yönelen menkabelerin ana konusu genellikle olağanüstü durumlar ve ana kahramanı ise bu olağanüstülüğü sergileyebilecek güçte olan şahıslar olmuştur.

Menkabeler, ağırlıklı olarak efsane türünün özelliklerine uygun olarak gerçek şahıs, bilinen zaman ve bilinen mekânlardan oluşan yapısal unsurlara sahiptir. Menkabelerin bu yönüne dikkat çeken Fuat Köprülü (1943: 379-522), bunların tarih yazımında kullanılması gereken ve sosyal hayatın bir parçası olan kaynaklar olduğunu vurgulamıştır.

Menkabelerin şahıs kadrosunu peygamberler, melekler, Hızır, halk arasında Allah dostu veya ermiş olarak tabir edilen veliler oluşturmaktadır. Özellikle menakıbname yazma geleneği ortaya çıktıktan sonra veli ya da çoğul kullanımı ile evliya, bu anlatının özel güçlere sahip kılınmış ana karakteri haline gelmişlerdir.

Veli olabilmek için çeşitli süreçlerin işlenmesi gerekmektedir. Ocak (1984: 2) bunları şöyle sıralamıştır: “.....veli olabilmenin ilk ve temel şartı, bütün teferruat ve incelikleriyle şariat kaidelerine uymak ve ondan dışarı çıkmamak hususunda azami titizliği göstermektir. Bundan sonra çok sıkı bir mücadele ve riyazatla nefsi terbiye etmek ve mümkün olabildiği kadar çok nafîle ibadet yapmak icap etmektedir. Ancak bunları kusursuz yerine getirebilen kimse, eğer Allah isterse, velâyet makamına erişir. O makama geldikten sonra ise, Allah kendisini her türlü fenalıktan korur ve dualarını kabul buyurur. Hatta bir ihsan olmak üzere başka Müslümanlarda bulunmayan bir takım harikulade haller verir ve çeşitli lütuflarda bulunur.”

Menkabelerin her ne kadar İslam inancı etrafında ve veli kavramı odaklı olarak şekillendiği izah edilse de Türklerin İslam öncesi inanç köklerinden de beslendiği ve bu yüzden kültürel olarak daha kolay benimsendiği izlenimini vermektedir. “*Türklerde veli kültürünün temelinin Şamanist dönemde atıldığı söylenebilir. Eski Türk şamanları incelendiği zaman, bunların Türk veli imajına benzediğini fark etmemek mümkün değildir. Gelecekte haber veren, hava şartlarını değiştiren, felaketleri önleyen yahut düşmanlarına musallat eden, hastaları iyileştiren, göğe çıkıp uçabilen, ateşte yanmayan Türk şamanları, bu hüviyetleriyle adeta Bektaşî menakıbnamelerinde ve kısmen de öteki tarikat çevrelerinde yazılmış menakıbnamelerde yeniden hayat bulmuş gibidir.*” (Ocak, 1984: 8).

Burada şunu da vurgulamak gerekir ki her veli keramet sahibi olmayabilir. Aynı şekilde her keramet gösteren de veli olarak kabul edilmemektedir. Kâfir ve günahkâr kişilerden arzu ve isteklerine uygun olarak meydana gelen olağan üstü olaylar da istidrac olarak adlandırılmaktadır. (İlmihal I, 1998: 115).

Menkabelerin üzerinde şekillendiği temel yapı İslam dinidir. İslam çerçevesinde dine hizmet etmek amacıyla gayret gösteren kişilerin bu dinin sağladığı manevi imkânlar doğrultusunda gösterdiği faziletler ve fevkaladelikler menkabelerde belirgin bir şekilde ortaya çıkar. Bu anlamda genel bir inanç sisteminden ziyade ön plana çıkan İslam inanç sistemidir.

Derin tarihi köklerden getirilen inanç anlayışına uygun unsurları da barındıran menkabeler İslam dairesiyle bütünleşmiş halde karşımıza çıkmaktadır.³

Dini efsaneler adı altında ele aldığımız menkabelerin dinlik kategorisi içerisinde değerlendirilmesinin ana sebebi de İslam inancının anlatılardaki hâkimiyetidir. Efsanelerin genelinde daha geniş ve daha köklü bir inanç sistematiği dikkati çekerken menkabelere odaklanıldığında İslam kültür dairesinin kendisi ya da dönüştürücü etkisi ön plana çıkmaktadır.

Menkabelere karşı geliştirilen inanç eğiliminde de beslendiği kaynak olan İslam inancının etkisini görmek mümkündür. İslam inancı zemininde inşa edilmesi menkabeleri kaçınılmaz olarak muteber anlatılar haline getirmektedir.

Menkabelerin, anılan bu ve benzer özellikleri menkabe müstakil bir tür mü sorusunu gündeme getirmektedir? Sakaoğlu (2013: 47), keramet içeren anlatıların menkabe olarak değerlendirilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Menkabeyi farklı bir tür olarak kabul eden araştırmacıların temel hareket noktaları, menkabenin karakterlerinin gerçek ve mukaddes kişiler olması, zaman ve mekânın belirli olması ve anlatıların İslam inanç sisteminden beslenen kutsal bir boyutunun bulunması olarak sıralanabilir.

Yaptığımız derleme çalışmalarında derlenen menkabelerde genel olarak olaylara odaklanıldığı karakterlerin, bu olayları gerçekleştirebilecek güçte olmaları nedeniyle tercih edildiği görülmüştür. Yani anlatılarda görülen bazı kerametler farklı karakterlerde de aynı şekilde görülebilmektedir.

³Türk mitolojisinde sıkça rastlanan hayvanlardan biri olan geyiğin bu çalışma için derlenen menkabelerde, İslam dairesindeki görünümü için bakınız. (M-142, M-143)

Kırşehir’de yaygın olarak bilinen ve bizim de derlediğimiz kurbağaların ötmeyişi temalı menkabede özet olarak Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran-ı Veli, Kaya Şeyhi, Kılıçözü Deresi’nin kenarında görüşürler. Kurbağaların sesinde birbirini duyamazlar. Bunun üzerine Ahi Evran kurbağalara ya siz ötün ya da biz konuşalım der ve derenin bu kısmında o günden bu güne kurbağa sesi duyulmaz. (M-140)

Benzer tema ile farklı bir menkabede farklı karakterlerle ve farklı bir mekân için yeniden karşımıza çıkmıştır.

“Geyicekli Niyazi ile arkadaşı Kabadurak deresine gitmişler. Orada konuşurlarken kurbağa seslerinden birbirini anlamamışlar. Niyazi demiş ki: ya siz konuşun biz dinleyelim ya da biz konuşalım siz dinleyin demiş. Bunun üzerine kurbağalar hemen susmuş. O günden bu güne oradan kurbağa sesi çıkmıyormuş.” (M-172)

Başka örnekte ise Kırşehir’de yaygın olarak bilinen Mahsenlili Ali Efendi’nin yakıtı biten uçağı indirmesi temalı keramet anlatısı (M-146) benzer tema ile Hacı Kamil Ergül için de anlatılmaktadır. (M-160)

Örneklerden de anlaşılacağı üzere menkabelerin, kutsal şahısları kadrosuna almasının temel sebebi yaşayan ve benimsenen bir unsur olarak görülen kerametın onlar aracılığı ile gerçekleştirebileceğine duyulan inançtır. Yani yine anlatılarda belirginleşen husus keramet kavramıdır. Kişiler değişebilir, onların kutsallık oranları değişebilir ama keramet yani olay gezgin ve kalıcı bir yöne sahiptir.

Anlatıcıların kutsal yönleri olmayan tarihi karakterleri dönüştürüp onlara keramet ortaya koyacak yetkiyi verdikleri örnekler de tespit edilmiştir.

“Rivayet olunur ki aksak Timur Çubuk ovasında Yıldırım Beyazıt ile savaşına gitmeden önce otağını Kervansaray dağlarına kurar. Ordu içerisinde zamanla Timur’a karşı belli edilmese de bir isyan kıpırtısı başlar. Timur, biraz ermişlik olduğundan dolayı bunu sezmektedir.” (E-62)

Diğer bir anlatıda ise Yavuz Sultan Selim’in Kızılırmak’ı geçmesi ile ilgili *“Sonra padişah atını Kızılırmak’a sürer atını sürünce su atın boyunu geçeceği sırada ırmağın altından taşlar yükselir ve ordu sefere bu şekilde gider.” (E-65)* ifadeleri kullanılmıştır.

Bu anlatıda tarihi şahsiyetler olan Timur ve Yavuz Sultan Selim’e, anlatımın genelinde iletilmek istenen temanın doğasına uygun olarak kutsal bir kimlik kazandırılmıştır. Bu durum da bize kutsal kişi kavramının bile net bir şekilde

sınırlanamayacağını, anlatıcının ihtiyaç duyduğu an her karaktere kutsal bir kimlik kazandırabileceği yönünde bir ayrıntıyı sunmaktadır. Ayrıca anlatıcılar bazen isim vermeden –bir evliya varmış, bir âlim varmış- vb. gibi anlatısını genel unvanlarla sunmakta ve bir keramet anlatabilmektedir. Bilinen bir şahıs adı verilmeden sunulan bu anlatılar şahıs üzerinden yapılacak tanımları eksik bırakacaktır. Buna göre anlatının karakterleri veya onların kutsallığı üzerinden bir tasnife gitmenin sağlıklı sonuçlar ortaya koymayabileceği görülmektedir.

Efsane dinleyicisi kimin yaptığından çok ne yaptığına önem vermektedir. Bunun sebebi de daha önce belirttiğimiz gibi sınırsız gücü olan yaratıcının bu tür olaylar aracılığıyla yaşanan reel dünyada varlığının hissedilmesinin verdiği güven duygusudur. Bu duygu taş kesilme efsanelerinde de, olağanüstü efsanelerde de ortaya çıkmaktadır. Bunun yanı sıra ister menkabe olsun ister efsanenin diğer türleri olsun var olan her türlü olağanüstülüğün ana kaynağı Allah'tır. Taş kesilme esnasında kişi Allah'a yalvarmaktadır. Bir menkabe kahramanı gücünü Allah'tan almaktadır. Cinin varlığı Allah'ın gücü ile izah edilebilmektedir. Bu yüzden bu efsane çeşitleri ile menkabe bir bütünlük arz etmektedir. Bundan dolayı menkabenin ayrı bir tür olarak değil de efsanenin bir çeşidi olarak tasnif edilmesi gerektiği görüşündeyiz. Efsane içerisinde bir efsane çeşidi olarak ele alınmalı ancak genel bir inanç sisteminden ziyade özel olarak İslam inancından beslendiği için üzerinde farklı bir dikkat geliştirilmelidir.

1.1.2. Efsanelerin Teşekkülü

Anonim halk edebiyatının önemli türlerinden biri olan efsaneler belirli bir sosyal ve kültürel ortamda şekillenen mahsullerdir. Bu yüzden efsanelerin belirli ve şekillenmiş bir zihni yapıdan beslenmek suretiyle teşekkül ettiği açıktır. Bu zihin yapısı ister kadim zamanlardan günümüze intikal etsin, isterse reel tarihin yakın bir dönemine tekabül etsin anlatının içerisine adeta imzasını atmaktadır. Değişen zaman ve çevre koşulları içerisinde değişmeyen bu işleyiş anlatının temel dinamiğini oluşturur. Bu dinamiği araştırmacılar çeşitli teorilerle açıklamışlardır.

Rosiere'nin efsanelerin oluşumu ile ilgili ileri sürdüğü görüşler birçok araştırmacı tarafından kabul edilmektedir. Bu görüşler üç grupta toplanmaktadır.

“a. Menşelerle ilgili kaide: Aynı akli kapasiteye sahip olan bütün milletlerde muhayyile aynı şekilde tezahür eder. Böylece benzer efsanelerin yaratılışına sebep olur.

b. Birinin yerine diğerinin geçmesi kaidesi: Bir kahramanın hatırası zayıfladıkça onun şerefine yaratılmış olan efsane bu kahramanı terk eder ve daha meşhur birine mal olur.

c. *Adapte olabilme kaidesi: Çevre değiştiren her efsane, yeni çevrenin sosyal ve etnografik şartlarına kendisini adapte eder*” (Sakaoğlu, 1980: 7).

İnsan olma ortak paydasının getirdiği ortak hayal gücü üzerine kurulan bu yaklaşım değişik milletlerde hem efsane türünün varlığını hem de benzer efsanelerin ortaya çıkmasını izah etmektedir. Efsanelerin teşekkülünün bir diğer önemli yönü de efsanenin beslendiği kaynaklardır.

“Efsanelerin teşekkülünü açıklayabilmek için önce, köklerini araştırmak gerekir. Çünkü efsaneler teşekkül ederlerken beslendikleri kaynaklara, köklerine göre farklılık arz etmektedir. Yani bütün efsaneler aynı teşekkül, oluşum sürecinden geçmemektedir. Kanaatimize göre, dinî efsanelerin teşekkülü diğerlerine göre başka bir şekilde, başka bir yolla, farklı bir zaman sürecinden geçerek oluşmuştur. Tarihi efsaneler ise daha farklı bir yolla ve daha farklı bir zaman sürecinden geçerek teşekkül etmiştir. Diğer efsane çeşitlerinin oluşumu da yine aynı şekilde farklılık arz eder.” (Ergun, 1997: 40-41).

Ergun “Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi” adlı çalışmasında efsanelerin çok çeşitli köklerden beslendiğini tespit eder.

1. Mitolojik kökler
2. Tarihi kökler
3. Dinî kökler
4. Hayali fantastik kökler.” (1997: 41).

Sıralanan bu kökler efsanelerin üzerinde şekillendiği kültürel alanın genişliğini de gösterir. Yine mitolojik ve hayali fantastik kökler Rosiere'nin ifade ettiği insan olma temeline oturup evrensel bir boyut kazanırken tarihi ve dini kökler ise daha milli bir çerçevede ortaya çıkmaktadır.

1.1.3. Efsanelerin İşlevi

Efsaneler kültür açısından önemli işlevleri üstlenmişlerdir. Bu işlevleri Seyidoğlu, “Erzurum Efsaneleri” adlı eserinin sonuç bölümünden dört maddede toplar:

1. Gelenek ve görenekleri korurlar.
2. Topluma yön verirler.
3. Teşekkül ettikleri yere mânâ kazandırırılar.
4. Koruyucu ve tedavi edici rolleri vardır” (1985: 199).

Anılan bu işlevlerin yanında efsanelerin yasaklara ve tabulara destek verdiğini onları güçlendirdiğini de ilave etmek yerinde olacaktır.

Efsane türünün eğitim işlevini ise Demir vurgulamıştır:

“Efsaneler muazzam bir eğitim aracıdır. Efsanelerin konuları çoğunlukla çocuk, genç, orta yaşlıların eğitimi ile ilgilidir. Güzel ahlaklı olmanın faydalarını ve nasıl güzel ahlaklı olunacağını işlemektedir. Onlar hilelinin, düzenbazlığın, nankörlüğün, cimriliğin kötülüğünü; dürüstlüğü, sağlam karakterli olmanın, cömertliğin güzelliklerini en iyi biçimde anlatmıştır.” (2013: 15).

Halk kültürü mahsullerinin toplumsal işlevleri benzer şekilde efsanelerde de görülür. Diğer anlatımlık türlerden farklı olarak efsanelerde toplumu dizayn etme, belirli bir yasak tabu düzenine destek verme olgusu ağır basar. Kutsal ve olağanüstünün kalıplaşmış standardı bu anlatılar aracılığı ile pekiştirilir. Anlatıcılar toplumun ahlaki yapısını efsane türü anlatılar ile takviye ederler. Bazı anlatıcılar bu anlatılar ile kendi etkilerini ve toplumsal statülerini yükseltir.⁴

Bu çalışmanın ana hedefi olan efsanelerin inanılabilirliği elde etme kabiliyeti ve yeterliliği, tespit ettiğimiz efsanelere “ikna etme” işlevi açısından bir bakış geliştirmemizi zorunlu kılmıştır. İkna etme işlevinin hangi usullerle gerçekleştirildiğini içeren bir grafik oluşturulmuştur. Bu grafikte ifade edilen başlıklar derlenen anlatıların içeriğine ve derleme esnasında anlatıcıların gösterdiği tutumlara göre tespit edilmiştir. Bu işlev başlıklarının birbirine çok yakın olduğu ve çok ince nüanslarla ayrıldığı da ifade edilmelidir. Bize göre efsanelerin en önemli işlevi dinleyicileri anlatılanlara ikna etmek suretiyle iletilen içeriği toplumsal hayatta canlı tutmaktır. Bu içerik toplumsal bir kuraldan kişilerin güçlerini devam ettirme çabalarına, psikolojik olarak rahatlamaya kadar çok çeşitli içeriklerde ortaya çıkabilir.

⁴ Dini tarikatlar veya cemaatler üyelerine kanaat önderleri ile ilgili olağanüstüyü barındıran örnekleri sıkça anlatmaktadırlar. Benzer şekilde bir kaynana da gelinin gözündeki etkisini arttırabilmek için bu anlatıları kullandığını ifade etmiştir. (E-4, E-45)

MENKABE	EFSANE	MEMORAT
	İKNA ETME (Üç anlatı da ikna etmek ister) Bunun için;	
İzah etme (Anlatıcılar bir durumu izah ederler)	İzah etme (Anlatıcılar bir durumu izah ederler)	İtiraf etme (Anlatıcılar, yaşadıkları ya da şahit oldukları bir durumu itiraf ederler)
İkaz etme (Dinleyenleri ikaz ederler)	İkaz etme (Dinleyenleri ikaz ederler)	İkaz etme (Dinleyenleri ikaz ederler)
İltifat etme (menkabe kahramanlarına iltifat ederler)	İltifat etme (Efsane kahramanlarına iltifat ederler)	
İfa etme (Anlatarak ikaz görevlerini ifa ederler)	İma Etme (İkaz tutulmazsa cezanın varlığını ima ederler)	
İma Etme (Yaratıcı gücün dünyaya müdahale ettiğini ima ederler)	İfade etme (Çevresinde olan bir durumu ifade ederler)	
	İhbar eder (Olan bir durumdan haberdar ederler.)	

Efsane, menkabe ve memoratların işlevleri ile ilgili olarak hazırlanan tabloda görüldüğü gibi ikna etme, inanma, inandırma temeli sabit kalmak suretiyle anlatıcılar dinleyenlere bir durumu izah etmekte, onları çeşitli olumsuz sonuçlara karşı ikaz etmekte, dinleyenleri uyararak hem temel insani değerler hem de din açısından ulvi bir görevi ifa etmektedirler. Bu sayede uyarıcı görevlerini de yerine getirmektedirler. Anlatıcılar anlattıkları içeriğe göre önemli olan bazı hususların varlığını dolaylı yünden ima etmektedirler.⁵ Ayrıca anlatıcılar, menkabelerde geçen bilinen şahıslara ya da efsanenin diğer türlerinde geçen bilinmeyen kişilere, onların yaptıkları kahramanlıkları ya da onlarla ilgili gelişen olağanüstü olayları yâd etmek suretiyle iltifat etmektedirler.

Yine anlatıcılar dinleyenleri bir gerçekten haberdar etmektedirler. Bu haberdar etme gayreti esnasında haber verme formülasyonunun temel unsurlarına yani, kim, neyi, ne zaman nerede, nasıl, niçin yaptı sorularına da çoğunlukla yanıt vermektedirler. Bir anlatıda bu anılan işlevlerin bazen biri bazen birden fazlası görülebilmektedir.

⁵ Taş Kesilme efsaneleri, yaratıcı tarafından verilecek olan ödül veya cezanın yaşanılan dünyada ve hemen gerçekleşebileceği yönünde imada bulunmaktadır.

Temel bir takım benzerliklerden dolayı memoratlar da bu grafiğe dâhil edilmiştir. Görüldüğü gibi itiraf etme yönü memoratları, efsane ve menkabeden tartışmasız bir şekilde ayırmaktadır. Efsane ve bu çalışmada dinlik efsane olarak yer alan menkabelerin ikna işlevlerini oluşturan usullerde derlediğimiz anlatılara göre bariz bir fark ortaya çıkmamaktadır.

1.1.4. Efsane Tasnifleri

Efsanenin masaldan ayrı bir tür olduğunun fark edilmesi, efsane türünün tanımlanması çabalarını başlatırken, tespit edilen efsanelerin de tasnif edilmesi zorunluluğu ortaya çıkmıştır. Bundan dolayı 20. yüzyılın başlarında araştırmacılar tasnif konusuna odaklanmışlardır. Bu çerçevede Saim Sakaoğlu'nun efsane türü açısından "*Kongreler Devri*" (1980: 12) olarak adlandırdığı dönem başlamıştır. Bu dönem içerisinde altı önemli kongre tertip edilmiş, efsanenin tanımı ve tasnifi üzerinde mutabakat aranmıştır.

"International Society for Folk-Narrative Research" (Uluslararası Halk Anlatmalarını Araştırma Derneği) çatısı altında düzenlenen toplantıların ilki 1959 yılında yapılmıştır. Takip eden yıllarda Anvers (6-8 Eylül 1962) ve Budapeşte'de (14-16 Ekim 1963) yapılan kongreler efsane araştırmaları açısından dönüm noktası sayılabilir. Buralarda alınan kararlar ile milletlerarası efsane tip ve motifleri kataloğu oluşturma çalışmaları başlatılmıştır.

Budapeşte Kongresinde nelerin efsane olabileceği sorusu ile tanıma ve efsane olanların nasıl tasnif edileceği sorularına odaklanılmıştır. Kurt Ranke başkanlığında yapılan Budapeşte kongresinde oluşturulan komisyonların çalışması neticesinde ana ve alt tasnif gurupları üzerinde uzlaşmıştır. Üzerinde uzlaşılan tasnif çalışması şu şekildedir:

I. Dünyanın yaratılışı ve sonu (kıyamet) ile ilgili efsaneler.

II. Tarihi efsaneler ve medeniyet tarihi ile ilgili efsaneler.

A. Medeniyet ile ilgili yer ve eşyanın menşei

B. Bazı yerlerle ilgili efsaneler

C. Dip tarihi (prehistorya) ve ilk zamanlar ile ilgili efsaneler

D. Harpler ve felaketler

E. Temayüz etmiş kişiler

F. Bir düzenin bozuluşu

III. Tabiatüstü varlıklar ve kuvvetler/mitik efsaneler

A. Kader

B. Ölüm ve ölümler

C. Tekin olmayan yerler ve hayaletler

D Hayaletlerin resmigeçidi ve savaşları

E. Öbür dünyada ikamet

- F. Cinler, periler, ruhlar
- G. Medeniyetle ilgili yerlerdeki hayaletler
- H. Değişmiş varlıklar
- I. Şeytan
- K. Hastalık yapan kötü ruhlar (cinler) ve hastalıkları
- L. Tabiatüstü kuvvetler sahip kimseler
- M. Efsanevi (mitik) hayvanlar ve bitkiler
- N. Hazineseler

IV. Dinî efsaneler/ Tanrı ve kahramanlarla ilgili efsaneler” (Sakaoğlu, 1980: 15-16).

Belirlenen bu ana tasnif çerçevesi genel olarak kabul görse de kültürlerin kendine has yapısı ve derlenen anlatıların yerel hatta mahalli özellikleri bu ana tasnifin ulusal bir boyuta indirgenmesini zorunlu kılmıştır.

Bu bağlamda ülkemizde ilk tasnif çalışması Boratav tarafından ortaya konmuştur. Boratav'ın geliştirdiği tasnif şu şekildedir:

“I. Dünyanın yaratılışı ve sonu ile ilgili efsaneler.

II. Tarihi efsaneler

- A. Sınırlandırılmış tabii yerlerin menşeleri (dağlar, göller)
- B. Meskün yerlerin menşeleri (şehirler, köyler)
- C. Büyük binaların menşeleri (Kiliseler, camiler, köprüler)
- D. Hazineseler
- E. Milletlerin, hükümdar sülalelerinin ve içtimai sınıfların menşeleri
- F. Felaketler
- G. Tarihi olarak bilinen kahramanların yendikleri tabiatüstü güce sahip canavarlar
- H. Savaşlar, fetihler, istilalar
- I. Kurulu düzene başkaldırmalar
- K. Diğer hadiseler ve üstün kişiler, medeniyet getiren kahramanlar bilginler, sairler
- L. Aşk ve aile hayatı
- M. Küçük bir cemiyetin tarihinin bir parçasını meydana getirdikleri ölçüde bilinen ortak veya ferdi karakterde çeşitli diğer kişilerle ilgili anlatmalar.

III. Tabiatüstü şahıslar ve varlıklar üzerine efsaneler

- A. Alın yazısı
- B. Ölüm ötesi
- C. Tekin olmayan yerler
- D. Tabiatın bir parçası olan yerler (orman, göl vs.) ile hayvanların sahipleri, (koruyucuları)
- E. Cinler, periler, ejderhalar vb. tabiatüstü güçte yaratıklar
- F. Şeytan
- G. Hastalık ve sakatlık getiren varlıklar (albastı gibi)
- H. Tabiatüstü güçleri olan kişiler (büyücü, üfürükçü, afsuncu gibi)
- I. “Mythique” nitelikte hayvan ve bitkiler (adamotu gibi) üzerine anlatmalar

IV. Dinî efsaneler /Tanrı ve kahramanlarla ilgili efsaneler“ (Sakaoğlu, 1980: 18-19).

Bu tasnif çalışmalarından sonra ülkemizde yapılan çalışmaların özelliklerine göre daha da özele inen tasnifler de yapılmıştır. Belli şehirler veya motifler üzerine yapılan

çalışmalarda bu özel tasnifler derlenen malzemenin içeriğine göre şekillenmiştir. Bunların en önemli örneklerinden biri Saim Sakaoğlu'nun “*Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Kataloğu*” adlı çalışmasında yaptığı tasniftir:

- “1. *Aşk*
2. *Zor durumdan kurtulma*
3. *Saygısızlıklar*
4. *Kötü huylar*
5. *Hızır ve İnsanlar*
6. *Değişik taş kesilmeler*
7. *Eksik anlatılanlar*” (Sakaoğlu, 1980: 65).

Yine özel tasniflere bir diğer örnek de Seyidoğlu'nun *Erzurum Efsaneleri (Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme)* adlı çalışmasında ortaya koyduğu tasniftir:

- “1. *Dinî Binalarla İlgili Efsaneler*
 - A. *Camiler ve mescitler üzerine söylenen efsaneler*
 - B. *Kutsal kabirlerle ilgili efsaneler*
 - C. *Tekkeler, ocaklar ve müritlerle ilgili efsaneler*
 - D. *Türebeler üzerine söylenen efsaneler*
 - E. *Kaleler üzerine anlatılan efsaneler*
2. *Evler ve İnsanların Yaşadığı Yerlerle İlgili Efsaneler*
 - A. *Alkarısı ve peri kızı ile ilgili efsaneler*
 - B. *Çobanların ve köprülerin efsaneleri*
 - C. *Değirmen ile ilgili efsaneler*
 - D. *Evler hakkında anlatılan efsaneler*
 - E. *Hamamlar üzerine söylenen efsaneler*
 - F. *Kahve ve lokanta üzerine söylenen efsaneler*
 - G. *Keramet sahiplerinin efsaneleri*
 - H. *Köylerle ilgili efsaneler*
 - I. *Kuyu ile ilgili efsaneler*
 - İ. *Tekin olmayan yerlerde yaşayan tekin olmayan yaratıklar*
3. *Tabiat ve Kırlarla İlgili Efsaneler*
 - A. *Çeşme ile ilgili efsane*
 - B. *Düzlükler ile ilgili efsaneler*
 - C. *Göller ve şelalelerle ilgili efsaneler*
 - D. *Kaplıcalarla ilgili efsaneler*
 - E. *Mağaralarla ilgili efsaneler*
 - F. *Nehirlerle İlgili Efsane*
 - G. *Pınarla ilgili efsane*
 - H. *Taşlar ve kayalarla ilgili efsaneler*” (Seyidoğlu, 1985: III-IV).

Bu çalışmalarda yapılan tasniflerin dışında, İsmail Görkem (2006: VI- VII), Halil Altay Göde (2010: 2, 7), Mehmet Naci Önal (2013: 24-25) Metin Türктаş (2012: 41-42), Ali Berat Alptekin (1988: 34, 39), Ali Duymaz (1989: 35, 43), Ferhat Aslan (2009: 77), Zekeriya Karadavut (1992: III-IV), Ferah Türker (2011: 68-69), Nursel Uyaniker (2011: 56), Hasan Özdemir (1986: 305), Pınar Fedakâr Dönmez (2008: 141-142), Şerife Seher

Erol (2012: 100), Tuğrul Balaban (2014: 42-43) gibi araştırmacıların hazırladıkları efsane tasnifleri de örnek olarak verilebilir.

Biz de bu çalışma için Kırşehir’de derlediğimiz anlatıları, anlatıların içeriğine göre şu şekilde tasnif ettik.

1. Efsaneler

1.1. Oluşum ve Dönüşümle İlgili Efsaneler

1.1.1. Taş Kesilme efsaneleri

1.1.2. Diğer Dönüşüm Efsaneleri

1.2. Açıklayıcı Efsaneler

1.3. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

1.4. Tarihle İlgili Efsaneler

1.5. Aşk Efsaneleri

1.6. Olağanüstü Varlık ve Olaylarla İlgili Efsaneler

1.6.1. Alkarısı Efsaneleri

1.6.2. Perilerle İlgili Efsaneler

1.6.3. Karabasan Efsaneleri

1.6.4. Cinler ile İlgili Efsaneler

1.7. Diğer Efsaneler

1.8. Menkabeler (Dini Efsaneler)

1.8.1. Peygamberlerle İlgili Menkabeler

1.8.2. Velilerle İlgili Menkabeler

1.8.3. Hızır’la İlgili Menkabeler

1.8.4. Kutsal Yerlerle İlgili Menkabeler

1.8.5. Diğer Menkabeler

1.2. EFSANENİN DİĞER ANLATI TÜRLERİ İLE İLİŞKİSİ

Nesir anlatılar içerisinde efsane türü, diğer anlatı türleri ile olan yoğun ilişkisi bakımından özel bir yere sahiptir. Birçok anlatının bazı özellikleri efsane türünde görülebilmektedir. Bu yönüyle efsane, türlerin sentezi görüntüsü vermektedir. İnanç tutumu açısından mite; olağanüstüyü içermesi bakımından masala; kahramanları bakımından destana ve halk hikâyesine yakınlaşan efsane, bu türlerden anılan özellikleri taşıyan ancak kendine has yapısı olan bir nesir anlatıdır. Zaten efsane türü tanımlanırken

araştırmacıların diğer türlerle olan ilişkisine göndermelerde bulunmaları bu yapısal özelliğin en büyük göstergesidir.

İnanç bakımından mite benzeyen ama mit olmayan, olağanüstüyü barındıran ama masal olmayan, kahramanları bazen epik karakterli olan ama destan olmayan ve kahramanları kimi zaman kadersiz âşıklar olan ama halk hikâyesi olmayan tür olarak efsaneyi tanımlama yolunun tercih edilmesi, hem efsanenin diğer anlatımlık anonim türlerden bazı yönler taşıdığını hem de tanımlanmasının neden güç olduğunu göstermesi bakımından önemlidir.

Bu yüzden efsane türünün tanımının daha net bir şekilde ortaya konabilmesi için türün ne olmadığını da tanımlaması bir ihtiyaca dönüşmektedir.

1.2.1. Efsane Memorat İlişkisi

Nesir anlatılar içerisinde efsaneye olan benzerliği yüzünden yakın zamanlara kadar efsane kabul edilen memorat türü üzerine Türkiye’de yapılmış en önemli müstakil çalışmanın sahibi Çobanoğlu’nun (2003: 21) yaptığı alıntıya göre memorat, “*Tabiatüstü ferdi bir tecrübenin yaşayan veya ondan dinlemiş birisi tarafından anlatılan şahsa bağlı hikâye*” olarak tanımlanır.

Başka bir tanımda Bayat (2007: 259) memoratı, “*Gerçekliğine inanılan hayat hikâyeleri olup iyi ve kötü varlıklar hakkında anlatılmakta olan mitolojik söylentiler, yaşanmış tecrübelerin veya yaşandığına inanılan olağanüstü olayların anlatıları*” şeklinde tarif eder.

Tariflerden de anlaşılacağı gibi türün tanımlanmasında kullanılan iki ana husus vardır. İlki olayın tabiatüstü bir yönünün bulunması ikincisi ise tecrübeyi yaşayanın belli olmasıdır. Bu iki özellik memoratı efsaneden ayıran ve memoratın bir tür olarak adlandırılmasını sağlayan en önemli unsurlardır.

Çobanoğlu (2003: 26), efsane anlatımında efsaneyi nakleden kişinin naklettiği olayı gördüğünü ya da yaşadığını iddia edemeyeceğini eğer eder ise bunun bir efsane değil memorat olacağını ifade etmiştir. Bu durumu da memorat ve efsanenin farklı iki tür olmasının temel ölçütü olarak belirtmiştir.

Memoratın farklı bir tür olarak değerlendirilmesi sürecinin türün isim babası İsveçli Halkbilimci Carl Wilhelm von Sydow’un yaptığı tanımda yer verdiği memoratın efsanenin

farklı bir çeşidi olduğu bilgisine Juha Pentikainen'in itiraz etmesiyle başladığı ortaya konmuştur (Çobanoğlu, 2003: 21).

Türün tanımında uzlaşılan iki husustan biri olan tecrübeyi yaşayan ya da ondan dinleyen şeklinde tanımlanan anlatım zincirine de itirazlar gelmiştir. Buna göre anlatım zincirini Petkainen, tecrübeyi yaşayanın anlattığının anlattığından dinleyenin anlattığı olarak dört kişiye kadar çıkarmış. Degh ve Vazsonyi de dört kişilik zincire itiraz ederek, tecrübeyi yaşayanın belli olması halinde anlatı zincirini sınırlamayı gereksiz görmüşlerdir (Çobanoğlu, 2003: 21-22).

Yaşanan olağanüstü kişisel tecrübe olarak şekillenen memorat türünde sıradan bir olaya yer verilmemektedir. Hem efsanede hem de dini efsaneler olarak ele aldığımız menkabelerde olağanüstüyü içerme zorunluluğu yoktur. Bu anlatılarda sıradan günlük hayatın içerisinde olan durumlar da anlatılabilmektedir.⁶ Ancak memoratlarda olağanüstü durum veya unsurlar yer almak zorundadır. Burada şunu da ifade etmek gerekir ki memoratlardaki olağanüstü varlıklar efsanelerde karşılaştığımız varlıklarla hemen hemen aynıdır. Sadece modern memorat anlatılarına dâhil olan UFO anlatıları karakterler açısından farklı bir görüntü vermektedir. Bu durum da memoratların efsane ve menkaberle aynı kaynaktan beslendiğini göstermektedir.

Memoratların olağanüstüyü içeren efsane ve menkabeler ile olan ilişkisi türlerin birbirinden ayrılmasını zorlaştıran hususlardandır. Bu ilişki türlerin birbirine göre daha eski veya daha yeni olarak konumlandırılmasını da etkilemektedir. Memoratların günümüzde hala yoğun bir şekilde üretiliyor ve tüketiliyor olması türün daha yeni olduğuna yönelik bir algı oluşturmaktadır. Ancak her hikâyenin bir ilk anlatıcısının olacağı ve kişisel tecrübeyi yaşayanla bağı kopmuş ve dilden dile eklemelerle zenginleşmiş memoratların bir efsanenin ya da menkabenin çekirdeği ya da ilk hali olabileceği, bu yönüyle de memoratın efsaneden daha eski bir tür olma ihtimali gözden ırak tutulmamalıdır.

Memorat türünün bu çalışma için önemli olan tarafı ise bu anlatılara karşı geliştirilen kuvvetli inanma eğilimidir. Efsane ve menkabe ile bu açıdan da ortak paydaya sahip olan memorat türü dinleyicisi açısından muteber anlatılardandır.

⁶ Açıklayıcı efsaneler (E-20, E-23, E-26), Evliyalar ile ilgili menkabeler (M-161)

1.2.2. Efsane Masal İlişkisi

Efsane türünün tespit edilmesinde masal türü üzerine yapılan çalışmalar çok önemli bir yere sahiptir. Efsane türünün tanımlanmasındaki tarihi seyre bakılırsa bu daha net anlaşılacaktır. Masal üzerine çalışan araştırmacıların, içinde olağanüstüyü barındıran ama tam olarak masal kalıbına oturtulamayan bir türün varlığını fark etmeleri, efsane türünün tanımlanmasına yönelik ilk dikkatleri oluşturmuştur. Zaten tanımlama çalışmalarını yapanların özellikle Grimm Kardeşler ve Max Lüthi gibi ilk dönem masal araştırmacıları olduğu da görülmektedir.

Masal ile efsanenin birbirine en çok benzeyen yanları sözlü kültür ürünleri olmaları ve içerilerinde olağanüstü unsurlar barındırmalarıdır.

Masal başlı başına olağanüstü bir çerçeveye ve içeriğe sahipken ve bunu giriş kısmında açıkça ifade ederken, efsane daha gerçekçi özellikler arasına yedirilmiş bir olağanüstülüğe sahiptir. *“Gerek efsaneler gerekse masallar uydurma olduğu halde, efsanelerde gerçek olarak anlatılır, dinleyici tarafından da gerçek ve tarihte gerçekleşmiş bir olay olarak dinlenir. Çünkü efsanelerde anlatılan olayların çoğunun yeri bellidir ve ortada gözle görülebilen somut bir şekil vardır. İnsana benzeyen bir taş ya da hayvan vardır. Bu şekiller bir nevi, anlatılan olayın şahidi gibidirler. Masallarda ise insanın taşla çevrilmesi yalan, uydurma olarak kabul edilir.”* (Türktaş, 2012: 47) Masala karşı bir inanç oluşturma durumu beklenmezken efsane için inanç dinleyiciden beklenen ve dinleyiciye iletilen temel unsura dönüşür.

Efsanenin tabiatüstü yönü inançlardan beslenir. Bu yönüyle de masallardan ayrılırlar. Yani ortada iki türlü olağanüstülük vardır. İlki masallara has yaratıcılık eksenli olağanüstülük ki bu tür olağanüstülüğün sınırı yoktur. İkincisi ise efsanelere has olağanüstülük ki bu fantastik yapı inançlardan beslenir ve inançların içeriği ile sınırlanır.

Gerçeklik algısı farkını masalın geçtiği yer ve zaman ile efsanenin geçtiği yer ve zamanı da karşılaştırarak görebiliriz Masal hayali bir mekânda ve hayali bir zamanda geçerken, efsanelerin geçtiği yer ve zaman genellikle dünya üzerinde bilinen yer ve zamanlardır. Masallar genellikle kendilerine hedef kitle olarak çocukları seçerken, efsanenin tüketicileri çocuktan yaşlıya uzanan daha geniş bir yelpazeye oturur. Masalların anlatıcıları genellikle kadınlar olurken efsaneleri hem erkekler hem de kadınlar anlatabilmektedir. Masallar, efsanelere göre daha evrensel bir yapıya ve yayılma alanına

sahipken, efsaneler masallara göre daha yereldir. Masallar genellikle mutlu son ile biterken efsaneler için böyle bir sınırlama yapılamaz.

1.2.3. Efsane Mit İlişkisi

Masal çalışmalarının gölgesinde kalan ve masala yoğunlaşan dikkatten dolayı üzerinde önemli çalışmalar yapılmayan efsane tünün kaderi mite duyulmaya başlanan yoğun ilgi ile değişmiştir. “(...) efsaneye gösterilen bu ilginin ardında, halk inançları ve halk dini sisteminin en önemli kaynaklarından birisini oluşturmalarının yanı sıra, Batı Avrupa başta olmak üzere topyekûn batı düşünce geleneğinde ‘mit’ türüne gösterilen özel ilgi yatmaktadır.” (Çobanoğlu, 2003: 12)

Bekki (2011: 112), miti insanın kendini tanıma ve tanımlama sürecinde ürettiği düşünceler ve her türlü varlığın, evrenin oluşumu ile ilgili ortaya koyduğu tasavvurlar olarak tanımlamaktadır. Efsane ve mit, yapı, işlev ve içerik bakımından birbirlerine çok yakın türlerdir.

Her iki türe karşı gelişen inanç tavrı, yapı ve işlev açısından var olan benzerlikler akıllara efsane türü, mitin devamı mı sorusunu getirmiştir. Bu soru, mit üzerinde derinlemesine çalışma yapmak isteyen araştırmacılara efsaneleri canlı bir denek olarak sunmuştur. Bu araştırmalar, efsane çalışmalarının yoğunlaşmasına ve efsane türü anlatıların ayrıntılı bir şekilde incelenmesine motivasyon kaynağı olmuştur.

Mit ile efsane arasındaki en önemli benzerlik ilişkisi, gerçeklik iddiasıdır. Bu gerçeklik iddiası, metne karşı bir inanç gelişmesine neden olmuştur. Bu inanç var olan arkaik ya da modern inanç sistemlerinden beslenmektedir.

Mitin efsaneden ayrılan yönü ise, onun artık üretilmeyecek olmasıdır. Efsanede geçen zaman bilinen zamanken mitte geçen zaman bilinmeyen başlangıç zamanlarıdır. “Mit, kutsal bir öyküyü ve eski zamanlarda, başlangıçtaki zamanda, olup bitmiş bir olayı anlatır. Bir başka deyişle mit, doğaüstü varlıkların başarıları sayesinde, ister eksiksiz olarak bütün gerçeklik, kozmos (kâinat) olsun; isterse onun yalnızca bir parçası (sözgelimi bir ada, bir bitki türü, bir insan davranışı bir kurum) olsun, bir gerçekliğin nasıl yaşama geçtiğini anlatır.” (Eliade, 1993: 13) Her ikisinin de yaratılış ile ilgili anlatılar barındırması yine efsane türü ile mit arasında kurulan güçlü benzerliklerdendir. Ancak efsane sadece yaratılış ve oluşumdan bahsetmez. Bu anlatılar türün sadece bir parçasını oluşturur.

1.2.4. Efsane Destan İlişkisi

Efsanenin destanla benzeşen yönü dini efsaneler olarak ifade edilen menkabelerin kahramanlarının karakteristik bazı özelliklerinin destan türü anlatılardaki kahramanlarla olan benzerliğidir. Bazı menkabe kahramanlarındaki epik karakter yapısı destan kahramanlarının yapısına benzemektedir. Geyikli Baba ile ilgili olarak derlediğimiz efsanede Geyikli Baba bir destan kahramanı gibi anlatılmıştır. (M-142)

Bunun dışında destan türü ile efsane türü oldukça farklı yapı, seyir ve işlev özellikleri göstermektedir. Destanların milli yapısı, tamamen tarihi konuları ele alması, nazım ile olan bağı gibi yönlerden efsaneden bariz bir şekilde ayrılmaktadır.

1.2.5. Efsane Halk Hikâyesi İlişkisi

Efsaneler ile halk hikâyeleri arasında yapı ve şekil itibariyle bariz bir benzerlik görülmemektedir. Sadece bazı halk hikâyesi kahramanlarının zamanla efsanelere konu olabildiği görülmektedir.

Kırşehir’de derlediğimiz efsaneler içerisinde Arzu ile Kamber hikâyeleri efsane formunda karşımıza çıkmıştır. Bunun dışında halk hikâyelerinde anlatılanlar da gerçekten yaşanmış olarak değerlendirilmektedir. Bu yönü ile de efsane ile arasında bir bağ kurulabilir. Halk hikâyeleri dinleyicilerin duygularını etkisi altına almaya çalışırken aşk konulu efsanelerde de bu etkinin oluşturulmaya çalışıldığı görülebilir.

BÖLÜM II

2. RETORİK ANALİZ

2.1. RETORİĞİN TANIMI VE ÖZELLİKLERİ

İnsan topluluklarının ve ortak kültürlerin oluşmasının temelinde iletişim yatmaktadır. İletişim sayesinde birlikte yaşama, birlikte üretme ve ürettiği her şeyi bir mirasa dönüştürüp başkalarına aktarma mümkün olabilmıştır. İletişimin temel unsuru ise sözdür. Söz adeta insan metabolizmasının bir parçasıdır. Söz üzerine kurulan sembolik evren sayesinde şuur sahibi olan insan geçmişten geleceğe varlığını anlamış, tanımlamış ve anlatmıştır. Bu sayede söz, insanın, medeniyetin ve insanlığın gücüne dönüşmüştür.

İnsanlığın bilinen tarihsel gelişiminde. Ong'un tanımlamasına göre iki sözlü kültür aşaması geçirilmiştir. Bunlardan ilki birincil sözlü kültür ortamıdır ki sözlü ve yazılı anlatım ortamlarını içine alır. İkincil sözlü kültür ortamı ise elektronik ortamdır. (Ong, 2002: 13, 15) Geçirilen bu evrelerin baş aktörü hep söz olmuştur. Söz dilden dile de dolaşsa, kâğıt üzerine de sabitlense, elektronik araçlarla da iletirse gücünü ve önemini hiç yitirmemiştir.

Canlı bir unsur olan sözün gücü ve etkisi, onun kullanılış amacına göre değişkenlik gösterir. Söz, eğlendirmeden eğitmeye, duygulandırmadan ikna etmeye kadar geniş bir işlevsel alana sahiptir. Bu etkilerin ortaya çıkarılmasında belirleyici ana husus sözü kullananın amacıdır. Her söz kullanıcısı, sözü mutlaka bir amaç doğrultusunda kullanır. Bu amaç en geniş anlamda iletişim olsa da özele inildiğinde açıklama yapma, haber verme, duygu uyandırma, kanaat oluşturma veya değiştirme ve daha fazlası söz örgüsü içerisinde çıkarılabilir.

İkna etmek, inandırmak için sözden yararlanma sözün bir amaç doğrultusunda kullanımlarından biridir. En kısa anlatımıyla ikna etme, inandırmak amacıyla konuşma Doğu'da belâgat Batı'da retorik olarak adlandırılmıştır. *“Retorik ve belâgat iki dünya görüşünün aynı amaçta bulunduğu fakat farklı yollar ve sınıflandırmalarla ayrıldığı bir sanattır. Her iki âlem için de bu sanat, etkili söz söyleme/ inandırma/ ikna etme amacını güder.”* (Sönmez, 2008: 1)

Retorik sözcüğü, eski Yunanca'da bir yöntem, sanat ya da anlatım türü olarak kullanılmış ve çeşitli sözcükler türetilerek geniş bir terminolojiye ulaşmıştır. *“Antik çağda geniş anlamıyla, ‘dili ikna edecek biçimde kullanma sanatı’ olarak bilinen rhetorika, Eski Yunanca, rhetorikos (konuşmacıya ilişkin olan, yetenekli bir konuşmacı olmaya uygun*

olan) sıfatından türeyen retorike tekhne (konuşmacının sanatı; konuşma sanatı), retor (toplum önünde konuşan kişi), rhetoreuo, toplum önünde konuşma söylev verme, rhetoreia: toplum önünde pratik konuşma anlamlarına gelmektedir.” (Dürüşken, 2001: 1)

Retoriğin tarihi oldukça eskiye dayanır. “Retorica, ilk olarak, İ.Ö. V. yüzyılda Sicilya’da yöneticiler ile halk arasındaki arazi kavgalarının neden olduğu bir çatışma ortamında doğmuştur.” (Dürüşken, 2001: 7)

Özellikle Batı’da erken gelişen demokrasi ile birlikte değişen sosyal ve siyasal dengeler içerisinde halktan insanların kendilerini ifade etme çabaları ve eski Yunan mahkemelerindeki sistemden dolayı karşısındakini ikna etme isteği, gerekliliğe dönüşmüştür. Bu gereklilik ve çaba dönemin filozofları tarafından fark edilmiş, tanımlanarak sistemleştirilmiştir. Buna göre retorik çeşitli filozoflar;

“İsokrates: İkna etme işini gören işçi,
Gorgias: Konuşarak ikna etme yetisi,
Theodektes: Konuşmacının konuşma yetisiyle insanları istediği sonuca götürmesi,
Aristoteles: Konuşmak suretiyle bütün ikna etme yöntemlerini keşfetme yetisi,
Platon: Kandırma sanatı
Çiçero: İkna etmeye yönelik biçimde konuşmak
Quintilianus: İyi konuşmak,
Cornelius Celsus: Siyasal alanda herhangi şüpheli bir konu üzerine ikna edici biçimde konuşmak,
Arens: Söz sanatının mükemmelliğine uygun olarak konuşma,
Albitius: Siyasal sorunlar üzerine güven verici biçimde iyi konuşma bilgisi.” (Dürüşken, 2001: 4, 6) şeklinde tanımlamışlardır.

Bu tanımlarından anlaşılacağı gibi filozoflar retorik farklı boyutlarda değerlendirmişlerdir. Ancak tanım üzerinde çeşitli yaklaşım farkları gözlemlense de hepsinde ortak olan kanaat retorik inandırma ile ilişkisinin reddedilemez varlığıdır.

Retorik ile derinlemesine ilgilenen, onu teknik bir boyutta değerlendiren ve konumlandırılan isimlerin başında Aristoteles gelir.

Aristo’nun retorik incelediği, retorik işleyişini ve yapısını çözümlediği, Türkçeye “Retorik” adı ile çevrilen bir eseri bulunmaktadır. Aristo, bu çalışmada retorik kullanıldığı yerleri, retorik çeşitlerini ve retorik ikna tarzlarını incelemiş ve değerlendirmiştir. Aristo’ya (2012: 44) göre retorik, sanat, siyaset, hukuk, eğitim, mantık gibi geniş bir alanda kullanılır. Bu alanların retorik paydasında birleşmelerinin ana sebebi, hepsinde bir muhatabın olması ve bu muhatabın ikna edilmek istenmesidir.

Aristo (2012: 37):

“Retorik, belli bir durumda, elde var olan inandırma yollarını kullanma yetisi olarak tanımlanabilir. Bu başka herhangi bir sanatın işlevi değildir. Bunun dışındaki her sanat kendi konusuna değgin öğretim ya da inandırma bulabilir; örneğin tıp, sağlığın ya da sağlıksızlığın ne olduğunu; geometri, oylumların özelliklerini; aritmetik sayılar üzerinde; aynı şey diğer sanat ve bilimler için de geçerlidir. Fakat biz retoriğe, bize sunulan hemen her konu üzerinde inandırma yollarını kullanma gücü olarak bakıyoruz; işte bunun için de teknik karakteriyle, onun herhangi bir özel ya da kesin konu sınıfı ile ilişkili olmadığını söylüyoruz.” diyerek retorikğin inandırma içeriği olan her disiplin ile ilişkisini ortaya koymuştur. Aristo retorikği üç türe ayırır. Bunlar politik söylev, adli söylev ve törensel, gösteri söylevidir. Aristo, bu türleri ana bölümlere ve alt bölümlere ayırarak tahlil eder.

2.2. RETORİĞİN İKNA ETME KATEGORİLERİ

Aristo'nun retorik ile ilgili olarak yaptığı çalışmaların, sınıflandırmaların ve tespitlerin bizim çalışmamız için önemli olan yönü ikna, inandırma tarzları ya da kategorileri olarak ifade edilen ethos, pathos ve logostur. Aristo'ya (2012: 38) göre söylenen sözün sağladığı üç tür inandırma tarzı vardır. İlki ethostur ve konuşmacının kişisel karakterine bağlıdır; ikincisi pathostur, dinleyiciyi belli bir ruh haline sokmaya bağlıdır; üçüncüsüyse logostur ve konuşmacının kullandığı sözcüklerinin sağladığı kanıtlar ya da sözde kanıtlardır.

Bu üç unsurun uyumlu bir şekilde kullanılması inandırmanın özünü oluşturur. Aristo (2012: 38), inandırmayı etkileyen bu üç unsura hâkim olan insanın, insan karakterini ve erdemini, çeşitli biçimleri içinde anlayabilmesi (Ethos), Mantıksal olarak düşünebilmesi (Logos), coşkuları ayarlayabilmesi yani, onları adlandırabilmesi ve tanımlayabilmesi nedenlerini ve harekete geçirilme yollarını (Pathos) bilebilmesi gerekir.

Aristo, hem verdiği derslerle hem de hazırladığı eserler ile konuşma sanatını ele almış ve geçerliliğini hala devam ettiren klasik retorikğin metodik yaklaşımını ortaya koymuştur. Klasik retorik yaklaşımı inanç, inanma ve inandırma kavramlarını içeren her alanda etkili bir analiz metodu olarak güncelliğini devam ettirmektedir. Retorik yaklaşımın doğru uygulanabilmesi ancak retorikğin inandırma tarzlarının iyi bilinmesiyle mümkün olabilir.

2.2.1. Ethos

Ethos konuşmacının kişisel özelliklerini karakterini ve konumunu ifade eder. Ethos sözcüğünü Aristo etikten türetmiştir. Etik, sözlüklerde ahlak olarak tanımlanır ve Aristo'nun konuşmacıyı ahlaki bir temelde tanımladığı görülür.

Ben ile etik arasındaki ilişkiyi ise Meyer (2009: 25) Yunan kültürü üzerinden izah eder. Ona göre ben imgesi, karakter, kişilik davranış özelliklerini yansıtır ve kişinin bilinçli tercihidir. Bu yüzden benin içerisindeki şuur onu etik yapar.

Aristo, hatibin karakterine güven duyulmasının anlattıklarına da güven duyulması anlamına geldiğini ifade eder. Ona göre *“hatibin karakterine güven esinleyen üç şey vardır... Sağduyu, iyi ahlaki karakter ve iyi niyet.* (2002: 97-98) Bu unsurları konuşmacı dinleyiciye hissettirebilirse, dinleyicide hatibin anlattıklarına karşı bir ön güven duygusu oluşur.

Ethos hatibin görünen imajıdır. Bu imaj dinleyicide dış görünüşe, statüye ya da konuşmanın özelliklerine göre oluşabilir. Retorik, genellikle söz ile ilgili bir kavram olsa da ethos boyutunda görsel de ön plana çıkar. Dış görünüşten, jest, mimik gibi sözsüz iletişim unsurlarına kadar her ince ayrıntı ethosun kimliği ve niyeti hakkında ipucu barındırır.

Dinleyici, güvenilir olana inanmak ister. *“Konuşma, bize, konuşanın inanılacak biri olduğunu düşündürecek biçimde yapıldığında, inandırma, konuşmacının kişisel karakteri ile başarılı olur. İyi insanlara ötekilerden daha tam ve daha kolay bir şekilde inanırız.”* (Aristo, 2012: 38). Aristo'nun iyi insandan kastı, etik yönü güçlü olan insandır. Yani ahlaki bir beklentiyi karşılayabilen insandır.

Aristo (2012: 38), hatibin karakterinin, onun sahip olduğu en etkili inandırma yolu olduğunu ifade eder. Hatip, dinleyici üzerinde toplumsal statüsü ile de etki bırakabilir. İçinde bulunduğu kültürün değer yargılarına uygun olarak var olan statünün toplumsal bir karşılığı varsa bu da dinleyicide olumlu bir etki bırakır. Aynı zamanda bu statüye sahip olan hatibin anlattıklarının inandırıcılığını dinleyicinin gözünde de artırır.

2.2.2. Logos

Logos en basit anlatımla konuşmacının söylediği “şeyler”dir. Logos “logic”ten türemiştir ve mantığa vurgu yapar. Anlatıcının anlattıklarının mantıkla olan bağıdır.

Logosta hatibin söylediklerinin akıl ve mantık ile olan münasebeti sorgulanır. Hatibin anlattıklarının tutarlı, mantıkla çelişmeyen bir yapıda ve örgüde olması beklenir.

Aristo (2012: 38), logosu inandırıcı kanıtlar yoluyla bir gerçeği ya da sözde gerçeği kanıtlama olarak tanımlar. Logos aracılığıyla anlatıcı, dinleyicinin mantıksal bir çıkarım yapmasını sağlar veya sağlamaya çalışır. Dinleyiciye kendi iç tutarlılığı olan bir anlatım akışı sunar. “*Mantıklılık insanın temel karakteristiğidir. Onu diğer hayvanlardan ayırır.*” (Sönmez, 2008: 109) Bu yönüyle insan kültürel çevresinin etkilediği temel mantıksal doğrularla şekillenir. Hatip, seslendiği toplumun doğrularını sebep sonuç ilişkisi içerisinde kitleye sunar. Hatip, logos açısından güçlü bir metin sunarsa ve dinleyiciler bu metnin kendi mantıklarındaki tutarlılığını görürse inanma süreci başlar.

Aristo, logos yönü güçlü bir anlatım oluşturmanın yollarını, mantık biliminin çıkarım olanakları dâhilinde anlatır ve onları sistematik bir şekilde inceler. Logos ile mantık arasındaki beklenen ilişki her metni bilimsel bir iddia-ispah metnine dönüştürme olarak düşünülmemelidir. Aristo da (2012: 39) bu noktaya itiraz eder ve genelde retorikğin özelde logosun başlı başına bir konunun bilimsel incelemesi olmadığını sadece kanıtlar sağlama ve sunma yeteneği olduğunu ifade eder. Bu açıdan değerlendirildiğinde inancın oluşması sürecinde logosla sağlanan mantıki tutarlılık dinleyicinin mantıksal yapısına uygun hale getirme olarak ifade edilebilir.

2.2.3. Pathos

Pathos, anlatımın unsurlarından bir diğeri olan dinleyici ile ilgilidir. Aristo (2012: 38) pathosu dinleyicilerin duygularını harekete geçirmek olarak tanımlar.

Dinleyici, anlatıcı ve anlattıkları ile direkt bir ilişki içerisinde dir. Anlatılanları analiz eder. Anlatıcının hedefi, dinleyiciyi etkilemek ve onu anlattıklarına ikna etmektir. Aristo’ya (2012: 130) göre inandırıcı konuşmanın amacı kararlara götürmektir. Bu ikna çabası dinleyicide bir karar oluşturur ki bu karar inanma durumunun başlangıcıdır.

Pathosta etki genelde duyguya yöneliktir. Dinleyicinin duygularını etki altına alma hedeflenir. Bu yolla onda belirli bir ruh hali oluşturulur. Bu ruh hali ile dinleyici ikna olmaya yönlendirilir. Duygu ile akıl arasında ilişki kuran bu ikna kanıtı duygular yoluyla akli iknaya yönlendirir. Aristo, bu aşamada duyguları coşku ile bütünleştirir. Ona göre coşkular, insanların yargılarını etkileyecek kadar güçlü etkenlerdir (2012: 98). Bu yüzden hatip bu coşkuları harekete geçirmelidir. Burada zorluk insanların farklı fitratlara sahip olmasındadır. İnsanların duygu durumu dönem dönem değişiklik gösterebildiği gibi gün

içerisinde hatta bazen bir anda da değişebilmektedir. Bu kadar değişken bir zemin üzerinde hatibe düşen temel duygusal değerleri hedef alıp onları etki altına alabilmektir.

Duygusal etki ile inandırma sürecinin bir diğer yönü de anlatıcının coşku durumudur. Sönmez (2008: 117), Çiçero'nun hatibe yaklaşımı ile ilgili yaptığı değerlendirmesinde hatibin dinleyiciye hissettirmek istediği duyguyu en başta kendisinin hissetmesinin gerektiğini ifade eder. Hatibin hissetmediği bir duyguyu dinleyicinin hissetmesini beklemenin mantıksız olduğunu vurgular. Bu durum da bize özellikle inanma, inandırma temelinde gerçekleşen bir performansta hatibin anlattıklarına inanmasının dinleyicinin de inanmasını kolaylaştırıcı bir etki yaptığını gösterir.

2.3. RETORİK-EFSANE İLİŞKİSİ

Anlatma temel dinamiği üzerine şekillenen türler, her toplum için önemli bir kültür değeridir. Çünkü bu türlerde özelde o toplumun, genelde insanlığın izlerini bulmak mümkündür. Kültürler kendi kimliklerini tanımlamak, evrensel kültür içerisindeki konumlarını tespit etmek, diğer kültürlerle olan ilişkisinin boyutlarını netleştirmek gibi amaçlarla anılan izleri araştırmış ve ortaya koymuşlardır. Bu çaba günümüzde de hala canlı bir şekilde devam etmektedir.

İnsan niçin anlatır, neyi anlatır, ne zaman anlatır, nasıl anlatır, kime anlatır, anlatılanlar nasıl geleneksel bir yapıya dönüşür, bunlar nasıl çeşitlenir ve birbiriyle olan ilişkileri hangi boyuttadır soruları, günümüzde bilimsel yaklaşımlara dönüşmüştür ve hem geleneksel hem de modern nesir anlatıların hassas bir şekilde değerlendirilip sonuçların ortaya konmasında kullanılmaktadır. Bu bilimsel yaklaşımların birbirlerine göre bazı yönlerden daha kapsayıcı olma, bütünü ifade edebilme ve daha sağlıklı verileri ortaya koyma yönünde üstünlükleri olabilir.

Bu bağlamda geleneksel nesir anlatıların incelenmesi çalışmalarında geliştirilen araştırma yöntemleri de anlatının türüne ve özelliğine göre özelleşmiş ve daha net tespitler ortaya koyacak hale gelmiştir. Önceleri metin merkezli çalışmalar ile başlayan araştırma faaliyetleri anlatıma ait diğer unsurların da önemli olduğunun ve metni etkilediğinin fark edilmesi üzerine bağlam merkezli çalışmalara evrilmiştir.⁷

Bağlam merkezli yaklaşımlarda icra performansının tespit edilen önemi metni etkileyen dış unsurların belirlenmesi ve bunların araştırılması metni doğru konumlandırabilmek için temel şarttır. Metnin, cansız ve bağlamından koparılmış şekilde

⁷ Ayrıntılı bilgi için bk. Çobanoğlu, 2005: 223, 307

ele alınması onun temel özelliklerinden bazılarının ortadan kalkmasına neden olmaktadır. Bu yüzden türün özellikleri de net bir şekilde belirginleşmemektedir.

Sağlıklı bir tür ve/veya metin analizi yapabilmek için incelemenin içerisine performansa bağlı unsurları da dâhil etmenin gerekliliği tartışma götürmeyecek bir gerçektir. Bu yüzden bu çalışmada tercih edilen Aristo'nun temel özelliklerini belirlediği klasik retorik yaklaşımı hem performans hem de metin analizi açısından elverişli bir metot ortaya koymaktadır.

Anlatıcıların, hem anlattıkları hem de bu esnada gösterdikleri performans ile türü araştıranların bilimsel bakışı böyle bir metodoloji ile bütünlük oluşturmaktadır. Özellikle icracının, dinleyiciyi ikna etme, inandırma gibi bir çabası veya iddiası varsa o anlatı, zaten retorik bir boyut kazanmış demektir.

Yaşayan geleneksel nesir anlatılar içerisinde inanç kavramı ile ilişkilendirilen türlerin başında efsane gelmektedir. Yerli veya yabancı birçok araştırmacı inanç ile efsane arasındaki yakın ilişkiyi veya onun gerçeklik kanaati oluşturduğunu vurgulamıştır. Tan (1986: 98), Eliade (1991: 77), Çobanoğlu (2003: 13-14), Lüthi (2003: 314), Seyidoğlu (2005: 13), Degh (2005: 345-346), Görkem (2006: 29), Pirsultanlı (2008: 13), Bonnard (2010: 107), Sakaoğlu (2011: 11), Alptekin (2012: 15).

Efsane inanç ilişkisi, türün üzerinde uzlaşılan özelliklerinden biridir. *“Efsanenin bir hikâye olması, yakın veya uzak tarihi geçmişte de olsa tarihi bir dönem içinde yer alması ve anlatanın ve dinleyenin, anlatılanın gerçek olduğuna inanması efsanenin üzerinde mutabakata varılan hususlardandır.* (Çobanoğlu, 2003: 13-14)

İnanç, bir şeyin gerçek olduğuna duyulan güvendir. Bu açıdan efsane türü anlatıların gerçek olduğuna inanılır. Burada ifade edilen gerçek, reel gerçeklik olarak değerlendirilmemelidir. *“Efsaneyi anlatanlar ve onu dinleyenler efsanenin gerçek üzerine kurulduğuna inanırlar. Bu gerçek objektif bir gerçek değildir. Efsaneyi nakledenler ve dinleyenler efsanedeki olayların gerçekten olmuş olduğuna inanırlar* (Seyidoğlu, 2005: 13). Bu anlatıların içerdiği gerçeklik metnin oluşturduğu kurgusal dünya içerisinde dinleyicilerin kültürel arka planlarını harekete geçiren ve böylelikle kendini kabul ettiren bir sistemdir. Bu anlatıların icracıları sadece anlattıkları konuya dinleyiciyi inandırmak isterler.

Tanımlamaya gerçek üzerinden yaklaşırsak sadece gerçekler mi inandırıcıdır sorusu ile karşı karşıya kalırız? Bu yönüyle sadece gerçekler inandırıcı değildir. İnandırıcı

sunulabilen her şey inandırıcıdır. Bu yüzden efsane ve menkabe anlatılarının temel özelliği bilimsel bir gerçeği anlatma değil özel bir sunum tekniği ile anlatılanı inanılabilir bir hikâye olarak aktarmak olarak tespit edilebilir.

Efsane türünde ortaya çıkan inanç unsurunun nasıl oluştuğunun tespit edilmesi bu araştırmanın ana amaçlarından biridir. Bu yüzden taranan kaynaklarda ve efsane üzerine yapılan çalışmalarda efsane-inanç ilişkisine özel olarak dikkat edilmiştir. İncelenen çalışmaların genelinde efsanelerin inanılan metinler olduğu vurgulanmıştır. Bu metinlerin inandırıcı olma özelliğinin ise kısıtlı sayıda kaynakta bilinen bir yer, bilinen bir zaman ve bilinen kişiler üzerine kurgulanmasından dolayı oluştuğu yönünde doğru ancak sınırlı bir kanaat oluşmuştur. Bilinen yer, zaman ve kişilerin metnin inandırıcılığına katkısı elbette vardır. Ancak tek başına veya sadece bu unsurların gerçeklik algısı oluşturmada yeterli olduğu düşüncesi efsane gibi tanımı bile tartışmalı, insanın zihin ve ruh dünyasının karmaşık yapısını yansıtan anlatılar için oldukça erken yapılmış bir tespit olabileceği düşünülebilir. Bu unsurlar ancak genel bir mekanizmanın özel parçaları olabilir. Bu mekanizma anlatıcı, metin ve dinleyici etkileşimi ile gerçekleşen bir icra performansının sonucunda harekete geçmektedir. Bunun yanı sıra hem anlatıcının hem de dinleyicinin ruhi yapısı, kültür dünyası ve ait olduğu toplumsal yapı da bu mekanizmanın bir parçasıdır. Anlatıcı veya dinleyici kültür dünyasından ayrı unsurlar olarak değerlendirilmemelidir.

Efsanenin inanılma ve inandırma ile olan ilişkisi Elliott Oring tarafından oluşturulan ve bu çalışma aracılığıyla ilaveler yapıp genişletilen klasik retorik yaklaşımı ile daha belirgin bir hale getirilmeye çalışılmıştır. Orijinal adı “Legendry and the Rhetoric of True” (2008: 127, 166) olan makalesinde inanma, inandırma ve efsane ilişkisine değinen Oring, modern efsanelerden örnekler vererek analizini yaptığı unsurları tanıtmıştır.

Modern efsane ya da kent efsanesi olarak adlandırılan anlatılarda inandırma gayretini Aristo tarafından şekillendirilen retorik anlayışa göre geliştirdiği yöntem ile ethos, logos ve pathos kategorilerinde değerlendirip sonuçları ortaya koymuştur. İnanç oluşturmanın bir performans aracılığıyla geliştiğini belirten Oring, bu sayede özel bir söylemin geliştiğini vurgulamıştır.

Oring tarafından yöntemin uygulandığı modern anlatılar (kent efsaneleri) ile Türk kültürüne ait klasik efsanelerin bazı farklı yönlerinin bulunmasından dolayı anılan makaledeki bölümler ve inceleme maddeleri kısmen ya da tamamen güncellenmiş ve yöntem derlenen materyalin retorik yönünü ortaya koyacak hale getirilmiştir. Ayrıca yazı

dili İngilizce olan makalede verilen inceleme başlıkları bu çalışmaya alınmış ve parantez içerisinde verilmiştir. Ancak parantez içerisindeki bazı maddelerin birebir Türkçe karşılığı verilmemiş, inceleme maddesinin içeriğini ortaya koyacak ifadeler kullanılmıştır. Bunun yanı sıra bazı inceleme maddelerinin sadece başlığı kullanılmış Oring tarafından tanımlanan içeriği alınmamış ve başlığa uygun içerik yeniden oluşturulmuştur. Yanında köşeli parantez içerisinde İngilizce karşılığı bulunan maddeler ise tarafımızca analiz metoduna ilave edilmiştir. Bunun yanı sıra derleme çalışmaları esnasında tür, içerik, inanç, korku vb. gibi konularla ilgili anlatıcı ve dinleyiciler ile gerçekleştirilen görüşmeler sonucunda tarafımızca tespit edilen bulgular çalışmada kullanılmıştır.

Efsanenin bir inanç metnine dönüşmesini sağlayan unsurların ve özelliklerinin tespit edilmesinde retorik açıdan değerlendirme bu anlatıların inancı oluşturma yönünü ve gücünü ortaya koyacaktır. Her efsane türü anlatıda oluşan inanç oranının da aynı olup olmadığı yine bu analiz sayesinde ortaya çıkacaktır.

Bu çalışmanın analiz bölümü boyunca verilen örnekler tarafımızca derlenen efsanelerden alınmıştır. Efsane (E) harfi ile gösterilmiş ve yanında sırasını ifade eden rakam kullanılmıştır. Menkabeler için ise (M) harfi kullanılmıştır. Örneklerin verildiği anlatıların tam metinleri Metin bölümünde görülebilir.

2.4. KIRŞEHİR EFSANELERİNİN RETORİK ANALİZİ

2.4.1. Ethos Analizi

Ethos, kısaca konuşmacının kişisel özellikleri olarak tanımlanabilir. Metni direkt olarak etkileyen bir unsur olmadığı düşünülse de bunun aksine metinle iç içedir. Metnin asli unsurlarındandır. Eğer anlatı inanç kavramına yönelecekse anlatıcı ya da metnin kaynağı önemli hale gelmektedir. Anlatıcı, icra esnasında önemli olurken, metnin içerisine kendisinin ya da kaynağın inanılır olduğuna dair bir takım ifadeler yerleştirebilir.

Melek gibi kadındı abdestli namazlı. (E-82)

Annem hiç yalan söylemezdi. (E-100)

Çok âlim bir insandı. (E-113)

Örnekte görüldüğü gibi anlatıcı, kaynak olarak gösterdiği annesinin -anlattıklarını etkili hale getirebilmek için- hiç yalan söylemediğini vurgulama gereği duyar. Bu yolla dinleyiciyi annesinden edindiği anlatımın da doğru olduğu yönünde bir çıkarıma yönlendirmektedir.

Anlatıcı, toplumsal statüsünü anlatı ile pekiştirebilir veya anlatıcının toplumsal statüsü anlatıyı daha inanılır hale getirebilir. Bunun en canlı örneği menkabe anlatımlarında görülmüştür. (M-147) sıra numarası ile kayıtlı “Mahsenlili Ali Efendi” ile ilgili menkabeyi anlatan kaynak kişi Mehmet Sungur Mahsenli Camii’nde imamlık yapmaktadır. Benzer şekilde (M-146) sıra numarası ile kayıtlı menkabe de bir din görevlisi tarafından aktarılmıştır. Bu anlatıların İslam temelli yönü ile anlatıcıların din görevlisi olması metnin içeriğine duyulan güveni arttırmakta ve anlatıların inanç boyutunda kabul edilebilirliğini kolaylaştırmaktadır.

Bir başka yönden (E-4) ve (E-45) sıra numaraları ile kayıtlı efsanelerin kaynak kişileri kaynanadır. Bu anlatıyı gelinine ve genç kızlara anlattığını belirtmiştir. Bu sayede kaynanalık statülerini ve güçlerini pekiştirmektedirler.

“Kaynananın bedduası pek tutarmış yavrum”. (E-4)

“Biz, gelin de olduk kaynana da olduk yavrum ama büyüklerin sözünden çıkmadık.” (E-45)

Efsane anlatılarının doğasında bulunan temel özellik inanılırlıktır. Bu özellikten dolayı anlatıcı anlattığı metni inandırıcı hale getirebilmek için gayret sarf eder. Bu gayretin ilk aşaması anlatıcının, dinleyenlerin gözünde edineceği konumdur. Bu konum, sosyal ilişkiler ile edinilmiş ya da doğuştan gelen bir takım özellikler olabilir. Yine bu konum, konuşma yeteneği ile konuşma anında da elde edilebilir.

Yaptığımız alan araştırmaları esnasında gözlediğimiz önemli hususlardan birisi efsanenin, türün yapısına uygun bir anlatıcısının var olduğudur. Nasıl fıkra anlatıcılarından beklenen yetenek güldürebilmek ise efsane anlatıcılarından beklenen temel yetenek de inandırabilmektir.

Fıkra anlatıcısı, anlattıklarına gülünürse fıkrayı aklında tutma, yeni fıkralar edinme gayretine girmektedir. Aynı şekilde efsane türünün doğasına uygun olarak ikna etme, dinleyiciyi inandırma yeteneğini kendinde gören yetenekli icracılar, efsaneyi aklında tutmaya ve anlatmaya daha fazla yatkınlık gösterdikleri anlaşılmıştır. Aynı efsaneyi bilen, birden fazla kaynak kişi bir aradayken içlerinden inandırma kabiliyeti diğerlerinden nispeten daha yüksek olanın efsaneyi anlatmasını diğer kaynak kişilerin istediği gözlemlenmiştir. Bu durum efsaneye yönelen inanç beklentisinin anlatıcıya yansıdığını göstermektedir. Dinleyici, inanç beklentisini tatmin edecek bir anlatıcının icrasını talep

etmektedir. Buna göre de anlatıcıların, iyi bir aktarıcı olma ve dinleyicileri ikna etme noktasında ortak bir takım özelliklere sahip oldukları söylenebilir.

Anlatıcıların çoğu anlattıkları metinlere sahip çıkmakta hatta kendileri ile bütünleştirmektedir. İcra esnasında gösterdiği performans ile hikâyenin içeriğini desteklemektedir.

Anlatıcıların anlattıklarının kritik edilmesinden hoşlanmadığı da görülmüştür. Derleme esnasında anlatılanlarla ilgili kasten sorular sorulmuş anlatılanların reel akla uygun olup olmadığına yönelik imalar yapılmıştır. Bu durum karşısında anlatıcıların öfkelenildiği, bildiği diğer efsaneleri anlatmadığı görülmüştür. Hatta bazı anlatıcılar sorularımız üzerine bizim inanç dünyamızı sorgulamaya ve eleştirmeye yönelmişlerdir. Bu, anlatıcının hikâye ile olan güçlü bağını göstermektedir. Aynı zamanda anlatıcı ve kaynak faktörünün metin açısından çok önemli bir unsur olduğunu ortaya koymaktadır.

Anlatıcının metne ve metnin dinleyici üzerinde oluşturmasını beklediği etkiye yönelik olarak icra esnasında yaptığı teatral hareketler de anlatının içeriğine güç katmaktadır.

Oring (2008: 130-131) ethos unsuru olarak tanımladığı efsanenin anlatıcısı ya da kaynağını çeşitli yönleriyle ele almıştır. Buna göre:

2.4.1.1. Kaynağın Etkisi (The Authority of the Source)

Kaynak, efsane türü anlatıyı yaratan veya aktaran unsur olarak tanımlanabilir. Eğer anlatıcı, anlatı içerisinde hikâyeyi duyduğu, gördüğü veya okuduğu unsuru ifade ediyorsa bu, o anlatının kaynağıdır. Anlatıcı, kaynağa dair bir ifade kullanmıyorsa o zaman anlatıcı kaynak olmaktadır.

Kaynağın otoritesi onun toplumsal yapı içerisindeki yerine bağlıdır. Kaynağın anlatısını ilettiği toplum içerisindeki sosyal pozisyonu veya sosyal tutumu, kaynağın otoritesini belirlemektedir. (Oring, 2008: 132) Bu sosyal pozisyon öğretmen, doktor, mühendis, imam vb. gibi profesyonel bir mesleki kariyer olabileceği gibi kültür açısından önemli görülen yaşlı, hacı, dini kanaat önderi, muhtar vb. gibi profesyonel kariyer haricindeki statüler de olabilir. Sosyal tutum ise, ‘eğitilmiş’ ya da ‘hiç yalan söylememiş’ gibi anlatıcılar tarafından verilen sıfatlar olabilir. Kaynağın bu konumu ve o toplum gözündeki kredisi, kaynağın aktardığı anlatıyı doğrudan etkilemektedir:

“Yine buna şahit olan biri anlattı yalanı hilafı yoktu onun da” (M-155),

“Hacı Mustafa Hoca çok değerli bir hocaymış.” (M-158)

Toplumsal hayatta itibarı olan kariyerlerin veya sosyal tutumlara sahip bireylerin aktardıkları anlatılar, dinleyiciler tarafından bu kariyerlerin veya tutumların oluşturduğu karizma metne iliştilerilerek dinlenmekte ve benimsenmektedir. Özellikle mesleki kariyerin anlatının doğası ile tam örtüştüğü anlatılar tereddütsüz benimsenmektedir. Bir imamın menkabe anlatması bu durumun sık görülen örneklerindendir. İmamın din temelli mesleki konumu ile menkabenin dini içeriği bu tür icra performanslarında güçlü bir inanılrlık algısı oluşturmaktadır.

Derleme çalışmaları esnasında kaynak kişilere efsane türünün tanımının yapılmasından ziyade örnekler anlatılmak suretiyle çağrışım yaptırma daha elverişli bir yöntem olarak görülmüş ve uygulanmıştır. Çağrışım için anlattığımız bu hikâyeler ile ilgili dinleyicilerde olumlu, içeriği kabul edici, benimseyici tepkilerin geliştiği görülmüştür. Bu tepkilerde çalışmanın üniversite düzeyinde akademik bir çalışma olduğu bilgisinin ve bu çalışmayı yapanın bilimsel çalışma yapan biri olduğu ön bilgisinin ciddi katkıları sağladığı görülmüştür. Muteber bir kavram olan bilimin sahasında faaliyet gösteren birinin anlattığı ve araştırdığı bir anlatının inanılır özelliğe sahip olduğu algısı dinleyicide oluşmuştur.

Profesyonel olmayan kariyer olarak ifade ettiğimiz yaşlıların Türk toplumu nezdinde itibarı da yaş ile paralel olarak artmaktadır. Yaşın ilerlemesi, tecrübenin fazla olması, dünyevi hırsların azalması, manevi yönlerin zenginleşmesi gibi bir algıyı oluşturmaktadır. Bu algı da yaşlı tarafından anlatılanı daha muteber kılmaktadır. Hatta yaşlı, hac vazifesini yerine getirmiş ve ‘Hacı’ unvanını almışsa güvenilirliği de perçinlenmiş olur. Bu yolla Hacı unvanına sahip birinin anlattığı efsane veya menkabe daha muteber hale gelmektedir.

Yaşlıların sözlü kültür çağını kısmen yaşamış olmaları, sözlü kültür ürünlerini muhafaza etmelerine ve onlara sahip çıkmalarına katkı sağlamaktadır. Bunun yanı sıra ifade ettiğimiz gibi anlattıklarının muteber kabul edilmesi kritik edilmemesi gibi hususlar da onların türü muhafaza etmelerine, yeniden yaratmalarına ve aktarmalarına motivasyon kaynağı oluşturmaktadır. Bu yüzden derleme çalışmalarında efsane türü anlatıların kaynak kişileri de genellikle yaşlı olarak ifade edilebilecek yaş gurubundan olmuştur.

Kaynak bazen bir kitap, gazete, dergi ya da televizyon gibi anlatıyı barındıran bir araç da olabilir. Bu araçlar da yine dinleyici gözünde itibarı olan unsurlardandır. Efsanelerle ilgili hazırlanan televizyon programları, gazete yazıları, kitaplar okuyucu,

izleyici ya da dinleyici nazarında doğru olduğu denetlendiği için sunulduğu algısını oluşturmaktadır. (Oring, 2008: 131) Bu da bu araçların otoritesini güçlendirmektedir.

Kırşehir ile ilgili hazırlanan tanıtım kitaplarında, il yıllıklarında, yerel gazete ve dergilerde genelde aynı olsa da efsanelere yer verilmiştir. Derleme çalışmalarında anlattığı efsaneyi o kaynaklardan okuduğunu ifade eden kaynak kişiler, bu kaynaklarda yazılanları içerik açısından eleştiriye tabi tutmadıklarını belirtmişlerdir.

Türk toplumunda halka yönelik hizmet sunan medya araçlarına olan güven hala devam etmektedir. Bu güven bu araçların sunduğu bilgiye de yansımaktadır.

“Bir kitaptan okuduydum.” (M-133), “Televizyonda mı gördüm veya bir yerde mi okudum.” (E-29)

Anlatıcının otoritesini güçlendiren ve anlatının inanılabilirliği arttıran hususlardan biri de anlatının konu ettiği sosyal grupların, anlatıcının dâhil olduğu sosyal grupla olan uyumdur. Yani köyde anlatılan bir efsane yine köy ile ilgili ise ve o köyden biri anlatıyorsa yani anlatıcının sosyal gurubu ile ilgili ise güvenilirlik artmaktadır.

Köyde yaşayan birinin şehirle ilgili efsane anlatması dinleyici tarafından negatif kritik edilme riskini doğurmaktadır. Anlatıcının kendi doğduğu ve büyüdüğü bir yerle ilgi anlattığı bir hikâye başka bir yerle ilgili anlattığı bir hikâyeden daha güvenilir olarak görülmektedir. Yine imamın kendi sosyal gurubu ile ilgili anlattığı efsane veya menkabeler bu mantıkla daha uyumlu bir görüntü oluşturmaktadır.

Tarikat, cemaat gibi yapılara mensup olan anlatıcı veya dinleyicilerde kendi kanaat önderleri veya kendi yapıları ile ilgili anlatıların çok daha fazla inanılır görüldüğü bilinmektedir. Bu çerçevede anlatı ile anlatıcı arasında sosyal gurup veya tabaka açısından uyum var ise bu güvenilirliği güçlendirmektedir. Anlatıcının sunduğu hikâye kendi sosyal gurubu ile ilgili ise bu insider (iç kaynaklı) bir anlatı olarak adlandırılır. (Oring, 2008: 132) Derlemelerde iç kaynaklı olarak tespit edilen anlatılar aşağıdaki verilmiştir:

E-1, E-2, E-3, E-4, E-5, E-6, E-7, E-8, E-9, E-10, E-11, E-12, E-13, E-14, E-15, E-17, E-20, E-21, E-23, E-25, E-26, E-27, E-28, E-36, E-37, E-38, E-39, E-40, E-41, E-42, E-43, E-44, E-45, E-47, E-48, E-49, E-50, E-51, E-52, E-53, E-55, E-56, E-57, E-58, E-59, E-60, E-61, E-62, E-64, E-65, E-66, E-67, E-68, E-70, E-72, E-73, E-74, E-75, E-76, E-77, E-78, E-79, E-81, E-83, E-84, E-85, E-87, E-88, E-89, E-90, E-93, E-95, E-96, E-97, E-98, E-99, E-100, E-101, E-102, E-103, E-105, E-106, E-107, E-108, E-109, E-110, E-111, E-112, E-113, E-114, E-115, E-116, E-117, E-118, E-119, E-120, E-121, E-123, E-125, E-

126, E-127, E-128, E-129, E-130, E-131, M-140, M-143, M-144, M-147, M-148, M-149, M-150, M-151, M-153, M-154, M-155, M-56, M-157, M-158, M-160, M-161, M-163, M-165, M-166, M-167, M-168, M-169, M-170.

Eğer anlatıcının hikâyesi ait olduğu sosyal gurubun dışında bir anlatıysa outsider (dış kaynaklı) bir anlatı olarak adlandırılır. Derlemelerde dış kaynaklı olarak tespit edilen anlatılar ise şunlardır:

E-16, E-18, E-19, E-22, E-24, E-29, E-30, E-31, E-32, E-33, E-34, E-35, E-46, E-54, E-63, E-69, E-71, E-80, E-82, E-86, E-91, E-92, E-94, E-104, E-122, E-124, M-132, M-133, M-134, M-135, M-136, M-137, M-138, M-139, M-141, M-142, M-145, M-146, M-152, M-159, M-162, M-164, M-171, M-172, M-173.

Derleme çalışmaları esnasında dinleyicilerle yaptığımız mülakatlara göre menkabeler istisna olmak kaydıyla, anlatanın kendi sosyal çevresinde gelişmiş olan iç kaynaklı bir anlatının güvenilirliği kendi sosyal çevresinde olmayan veya başka bölgelerde gelişmiş bir anlatıyı konu alan dış kaynaklı bir anlatıya göre daha yüksektir. Bu cümleden dış kaynaklı anlatılara inanılmaz anlamı çıkmamalıdır. Onlara karşı da inanç refleksi gelişmektedir. Zaten inanç tek tip ve tek ölçüye sahip bir kavram değildir. İnanç kendi içerisinde güçlüden zayıfa çeşitli oranlarda gerçekleşmektedir. Bu analizden çıkan sonuç iç kaynaklı anlatılara duyulan inancın dış kaynaklı anlatılar oranla daha yüksek olduğudur.

Kaynağın kişisel özellikleri, ahlaki tutumu, psikolojik yapısı yine anlatıcı bağlamında anlatıyı etkileyen bir husus olarak görülmektedir. Hiç yalan söylemediği bilinen kişilerin anlattıklarına ya da eğitilmiş biri gibi kaynağın bazı özelliklerine benzer sıfatlar aracılığıyla gönderme yapılan anlatıcılara duyulan güven daha fazla olmaktadır. Özellikle memorat türü anlatılarda doğaüstü varlıklarla ilgili anlatılan hikâyeye maruz kalan kişilerde olaydan sonra gelişen psikolojik belirti varsa bu anlatılanın inanılabilirliğini arttırmakta anlatıcıyı daha güvenilir hale getirmektedir. Yani anlatıcının etkisini güçlendirmektedir:

“Sonunda kadın delirerek ortalıkta dolaşmaya başlamış, Kadını biz de görürdük baktı mı çok korkardık.” (E-88),

“Kız hala yaşıyor ama hem felç belden aşağısı tutmuyor hem de delirmiş sürekli evin tavanlarına bakıp yılan, yılan geliyor sokacak deyip duruyormuş.” (E-72)

Kaynak, toplumsal pozisyonu açısından dinleyici tarafından aktif bir şekilde değerlendirilmektedir. Bu değerlendirmeler sonucunda kaynağın muteber olup olmadığı ve

devamında onun anlattıklarının inanılır olup olmadığına karar verilmektedir. Ayrıca benzer şekilde hikâyede anlatılan kahramanın da olumlu veya olumsuz özellikleri açısından değerlendirilmektedir. Buna göre anlatıcının kendisi, toplumsal statüsü ve/veya tutumu ile ilgili herhangi bir unsur anlatı içerisinde yer alıyorsa bu tür metinler “entecnich (kaynak gösteren) metinler” olarak adlandırılır. Tespit edilen “kaynak gösteren” metinler şunlardır:

E-4, E-11, E-19, E-20, E-21, E-29, E-32, E-41, E-42, E-43, E-45, E-47, E-48, E-50, E-54, E-58, E-66, E-67, E-69, E-70, E-72, E-74, E-76, E-81, E-82, E-86, E-87, E-88, E-90, E-92, E-94, E-95, E-96, E-98, E-100, E-103, E-111, E-113, E-122, M-133, M-143, M-153, M-158, M-162, M-166, M-168, M-173.

Eğer kaynak herhangi bir yönü ile anlatıda yer almıyorsa bu metinlere “atecnich (kaynak göstermeyen)” metinler olarak adlandırılır. (Oring, 2008: 131) Buna göre kaynak göstermeyen metinlerde kaynak anlatıcı olmaktadır ve anlatıcı kendine ait herhangi bir özelliği metne dâhil etmemektedir. Tespit edilen “kaynak göstermeyen metinler” şunlardır:

E-1, E-2, E-3, E-5, E-6, E-7, E-8, E-9, E-10, E-12, E-13, E-14, E-15, E-16, E-17, E-18, E-22, E-23, E-24, E-25, E-26, E-27, E-28, E-30, E-31, E-33, E-34, E-35, E-36, E-37, E-38, E-39, E-40, E-44, E-46, E-49, E-51, E-52, E-53, E-55, E-56, E-57, E-59, E-60, E-61, E-62, E-63, E-64, E-65, E-68, E-71, E-73, E-75, E-77, E-78, E-79, E-80, E-83, E-84, E-85, E-89, E-91, E-93, E-97, E-99, E-101, E-102, E-104, E-105, E-106, E-107, E-108, E-109, E-110, E-112, E-114, E-115, E-116, E-117, E-118, E-119, E-120, E-121, E-123, E-124, E-125, E-126, E-127, E-128, E-129, E-130, E-131, M-132, M-134, M-135, M-136, M-137, M-138, M-139, M-140, M-141, M-142, M-144, M-145, M-146, M-147, M-148, M-149, M-150, M-151, M-152, M-154, M-155, M-156, M-157, M-159, M-160, M-161, M-163, M-164, M-165, M-167, M-169, M-170, M-171, M-172.

Kaynak gösteren metinlerde dinleyici ifade edilen kaynağı değerlendirip konumlandırırken kaynak göstermeyen metinlerde sadece anlatıcıyı ve anlatım performansını değerlendirip konumlandırmaktadır. Her iki metin türünde de anlatıcının performansı inandırıcılığı doğrudan etkilemektedir. Ancak kaynak gösteren metinlerde değerlendirme kaynaklar ve onların saygın olma boyutlarına yönelmektedir.

“Ebemizden dedemizden duyduk.” (E-4),

“Arkadaşım anlatmıştı.” (E-94)

Kaynak gösteren bu tür örnek anlatıları dinleyici ebe, dede kavramlarının kültürel planı içerisinde değerlendirmekte ve onları tanıyıp tanımamasına veya kültürel açıdan

yaptığı çağrışıma göre değerlendirmektedir. Aynı şekilde arkadaşım ifadesiyle kaynak gösterilen anlatıda arkadaşın tanınıp tanınmaması ya da ne kadar itibar edilen bir kaynak olduğu dinleyici tarafından değerlendirilmektedir.

Bu çalışmanın genelinde kullanılan kritik edilme ifadesi dinleyicinin anlatıya karşı geliştirdiği tutum olarak değerlendirilmelidir. Eğer kritik edilme yoksa metin kabullenilmiş demektir. Eğer kritik edilme var ise bu durum iki şekilde sonuçlanabilir. Ya dinleyici bu kritik etme sonucunda metnin doğru olduğuna dair bir inanç tutumu geliştirir (olumlu kritik) ya da dinleyici anlatılanlara inanmaz (olumsuz kritik).

Efsane türü anlatıların temel özelliği inanılabilirlik olduğu için kritik edilme durumu anlatıcı için bir risk oluşturur. Bu yüzden anlatıcı dinleyicide kritik etme hissi ya da düşüncesini oluşturmadan metnini aktarmaya çalışır. Eğer kritik etme başlarsa bunu güçlü bir inanca dönüştürmeye çalışır. Bu tür anlatıların, anlatıcılarından beklenen temel maharet budur. Anlatıcı bu süreci beklenen şekilde yönetemezse masal anlatıcısına dönüşür. Bu durum da bir efsane anlatıcısının arzu etmediği bir durumdur.

2.4.1.2. Anlatıcının Alacağı Risk (Risk to the Narrator)

Ethos'un gücünü ve ikna ediciliğini etkileyen hususlardan biri de anlatıcının alacağı risktir. Anlatıcı efsane anlatırken masaldan farklı olarak kendisinin de tanık olduğu ya da inandığı bir gerçeği anlattığı iddiasındadır. Ancak anlatılarda masala benzer fantastik ya da olağanüstü öğeler yer almaktadır. Bu durum inandırıcılık açısından anlatıcıyı kısmen sıkıntıya sokmaktadır. Özellikle bu anlatıcı eğitimli tabir edilebilecek bir sosyal statüye sahip ise bu sıkıntı bir riske dönüşmektedir. Reel akla aykırı gelen bir takım durumların anlatılması dinleyicinin anlatıcıyı kritik etmesine yol açabilecektir. Bu durumda mantığa aykırı gelen durumun anlatıcısının dinleyicinin gözündeki itibarı zedeleneyecektir. Bu durum başlı başına bir risk oluşturmaktadır.

Anlatı ile anlatanın beraber düşünülmesi ve değerlendirilmesi gerçeği, anlatıcıyı zorlamaktadır. (Oring, 2008: 133). Buna göre ifade edilen riski almak bir anlatıcıyı değersizleştirebilir şeklinde bir mantıksal çıkarım ortaya çıkmaktadır. Bunun zıddı ise eğer anlatıcı bu riski yani itibarının zedelenmesi riskini göze alarak anlatabiliyorsa, bu anlatılanın saf bir gerçek olduğu algısını ortaya çıkaracaktır.

Anlatıcının alacağı risk ne kadar yüksek ise inanılabilirlik da o derece yüksek olmaktadır. Dinleyici reel aklın, bilimsel akılla bütünleştirildiğini düşündüğü mesleklere ya

da mevkilere sahip bir anlatıcının bu reel akli hiçe saymayı göze alarak anlattığı bir anlatıyı daha güvenilir bir anlatı görmekte ve anlatılanlara karşı bir inanç geliştirmektedir.

Televizyon programlarında isimlerinin önünde çeşitli akademik unvanlar bulunan ilahiyatçı akademisyenlerin menkabelerle zenginleştirilmiş sohbet programlarına duyulan ilgi ve bu programların reyting rakamları bu analizi destekleyici niteliktedir. Derleme çalışmaları esnasında, öğretmen, imam, üniversite mezunu ya da öğrencisi kaynak kişiler, anılan riski alarak anlatılarını sunmuşlardır. Anlatıcıların aldığı bu risk anlattıklarının doğruluğuna duydukları güveni de ortaya koymuştur.

2.4.1.3. Kaynakla Olan Mesafe (Distancing)

Dinleyici açısından kaynağın belirgin olması anlatının güvenilirliği noktasında önem taşımaktadır. Kaynak, anlatının güvenilirliğini doğrudan etkilemektedir.

Kaynak açısından üç tür anlatım şekli vardır. Bunun ilki anlatıcı olayı yaşadı ve anlatıyorsa “incorporate (şahsi deneyim)” bir kanal oluşturur. Bu tür kaynak tarafından aktarılan anlatılar memorat türü içerisinde değerlendirilir. İkincisi, anlatıcı, kaynak olarak arkadaşını, yakını veya bir tanıdığını gösteriyor ise “semicorporated (tanıdığın deneyimi)” bir kanal oluşur. (Oring, 2008: 133)

Semicorporated kanal, ikna edicilik açısından şahsi deneyim anlatılarına göre daha zayıf bir kaynaktır. Anlatıcının duyduğunu ifade ettiği arkadaşı veya onun arkadaşının özelliklerinin dinleyiciler tarafından bilinmesi de tanıdığın deneyimi anlatılarının inanılabilirlik düzeyini etkilemektedir. Anlatıcının kaynak olarak gösterdiği arkadaşının özellikleri dinleyiciler tarafından biliniyor ve tanıdık, güvenilir görülüyor ise inandırma seviyesi daha yüksek olmaktadır. Buna karşın ilgili tanıdığın özellikleri bilinmiyor ise metnin inandırıcılık düzeyi azalmaktadır. Bu anlatılarda genelde görülen (-di) veya duyulan geçmiş zaman (-miş) eki ve üçüncü tekil veya üçüncü çoğul şahıs ekleri kullanılmaktadır.

“Babaannemden duydum. Eski zamanların birinde bir horoz varmış. Bu horoz sahibinin penceresinde zamansız öter dururmuş. Bir gün sahibi daha fazla dayanamayıp beddua etmiş bir daha ötmesin taş olsun diye.” (E-21)

Tespit edilen tanıdığın deneyimi anlatıları şunlardır:

E-11, E-19, E-20, E-21, E-29, E-32, E-41, E-42, E-43, E-47, E-48, E-50, E-54, E-58, E-66, E-67, E-69, E-70, E-72, E-74, E-76, E-81, E-82, E-86, E-87, E-88, E-90, E-92,

E-94, E-95, E-96, E-98, E-100, E-103, E-111, E-113, E-122, M-133, M-143, M-153, M-158, M-162, M-166, M-168, M-173.

Kaynakla olan mesafenin üçüncü şekli ise anlatıcı herhangi bir kaynak göstermeden anlatıyorsa “detached (bilinmeyen deneyimi)” kanal oluşturmaktadır. Bu tür anlatılarda anlatıcı herhangi bir kaynak göstermediği gibi kaynağın özelliğine dair hiçbir açıklama da yapmaz. Bu tür anlatılarda dinleyici kaynak olarak anlatıcıyı görür ve onu değerlendirir. Bu durum anlatının güvenilirliği için bir dezavantaj oluşturur. Anlatıcının hikâyesinde güvenilir bir kaynak sunması, hiçbir kaynak belirtmeden anlatmasına göre daha güçlü bir ikna etkisi ortaya çıkarmaktadır.

“Eskiden göçebe yaşayan bir aile varmış, yörükmüş. O ailenin tek bir çocuğu varmış adı da Aslan’mış. Çocuk dışa göçebe ailelerden birinin kızına âşık olur.” (E-22)

Bilinmeyen deneyimini içeren anlatılar:

E-1, E-2, E-3, E-5, E-6, E-7, E-8, E-9, E-10, E-12, E-13, E-14, E-15, E-16, E-17, E-18, E-22, E-23, E-24, E-25, E-26, E-27, E-28, E-30, E-31, E-33, E-34, E-35, E-36, E-37, E-38, E-39, E-40, E-44, E-46, E-49, E-51, E-52, E-53, E-55, E-56, E-57, E-59, E-60, E-61, E-62, E-63, E-64, E-65, E-68, E-71, E-73, E-75, E-77, E-78, E-79, E-80, E-83, E-84, E-85, E-89, E-91, E-93, E-97, E-99, E-101, E-102, E-104, E-105, E-106, E-107, E-108, E-109, E-110, E-112, E-114, E-115, E-116, E-117, E-118, E-119, E-120, E-121, E-123, E-124, E-125, E-126, E-127, E-128, E-129, E-130, E-131, M-132, M-134, M-135, M-136, M-137, M-138, M-139, M-140, M-141, M-142, M-144, M-145, M-146, M-147, M-148, M-149, M-150, M-151, M-152, M-154, M-155, M-156, M-157, M-159, M-160, M-161, M-163, M-164, M-165, M-167, M-169, M-170, M-171, M-172.

2.4.1.4. Aktif Anlatım (Judgment)

Anlatıcı hikâyesinin doğruluğu açısından bütün sorumluluğu üzerine alır ve anlatısı ile bütünleşir. Derleme çalışmaları sırasında gördüğümüz ve daha önce de belirttiğimiz, anlatısının sorgulanması veya ona kısmen ya da tamamen itiraz edilmesi ve hatta anlattıklarının ciddiyle dinlenmemesi karşısında anlatıcı kendisine hakaret edilmişçesine bir tepki geliştirmektedir. Bu durum da anlatıcının anlattıkları ile ne derece bütünleştiğini ve anlatıdan muradının inandırmak olduğunu göstermektedir. Bu sebeple anlatıcı hikâyesinin doğru olduğunu desteklemek için dinleyicide oluşabilecek bazı sorulara performans esnasında yanıt verebilir. Bu yanıt verme icrayı kesip yanıt verme şeklinde değil, icranın doğal bir parçası gibi yapılır. Anlatıcı oluşabilecek soruların çeşitleri ile ilgili

deneyime daha önceki performansları ile ya da his yoluyla ulaşmış olabilir. İyi bir anlatıcının sahip olması gereken yeteneklerden biri de bu ön his ve yüksek empati gücüdür. Efsane anlatıcılarında genellikle bu hissin gelişmiş olduğu gözlemlenmiştir. Anlatıcı, dinleyicinin metinden uzaklaştığını hissettiği an devreye girmekte ve dinleyiciyi anlatının merkezine çekmeye çalışmaktadır. Bu sayede aktif bir anlatım süreci ortaya koyar. Anlatıcının bunun için geliştirdiği tutumlar şunlardır:

2.4.1.4.1. Önleyici Açıklama (Reflexivity)

Anlatıcının, dinleyicinin anlatı ile ilgili olarak yapma ihtimalinin bulunduğu negatif yorumu yani anlatının güvenilirliği açısından kuşku oluşturabilecek değerlendirmeyi kendisinin yapması ya da önleyici ifadeler kullanması durumudur. Burada anlatıcı kendisini dinleyicinin yerine koyar ve onun gözünden anlatı ile ilgili yapılacak muhtemel değerlendirmeleri önleyecek argümanları anlatısının içerisinde eritir. Bu empatik tavır sayesinde dinleyicide negatif sorgulamanın başlamasının önüne geçer ve hikâyesini güvenceye alır. Anlatıcının yapacağı önleyici açıklamalar Ethos boyutunda anlatıcının özelliklerini ilgilendiren değerlendirmeler olmaktadır.

“Allah’ın hikmeti işte, o diledi mi olur.” (E-1)

“Allah büyük, kiminin duası hemen kabul olur.” (E-6)

“Dede aniden çocuğu bilemeden beddua etmiş.” (E-8)

“Allah’ın gücü neye yetmez.” (E-11)

“Allah diledi mi olur.” (E-19)

“Kendi de kaya attı ya onun da başına öyle kaya düşmüş.” (E-24)

“Ahi Evran mübarek de var. O da evrana dönermiş. Belki ondan gelir.” (E-58)

“Sır olurmuş, bilindi mi kaybolurmuş, o yüzden oluyor böyle şeyler.” (E-60)

“İşin garibi selde başka kimse ölmemiş.” (E-67)

“Biz de böylece duyduk. Sen sordun diye ben de söyledim.” (E-80)

“Ben böyle biliyorum.” (E-81)

“Şimdi doktorlar izah ediyor aslında Al karısı değil diyorlar hastalık gibi diyorlar da bilemiyorum yaşanmış anlatılan şeyler var.” (E-87)

“Bir âlim araştırmalarında elde ettiği bilgileri değerlendirir bilgi şudur.” (E-92)

“Allah’ın dilediğinden sual olunmaz.” (E-93)

“Bizim hanım benden gizli düğüne mi geldi?” (E-95)

“Suyun taşmasının nedeni kin ve nefret beslemeleriymiş.” (E-113)

“Süre garip ama öyledir.” (E-127)

“Bunda da bir hikmet var yani.” (M-132)

“Allah dostu olduğu için” (M-141)

“Arşivlerden çıkan bilgiye göre, Buna dayalı belge ise Yunus Emre’nin belgeleri içinde çıkmaktadır.” (M-142)

“Allah’ın bir lütfü” (M-147)

“Allah’ın izniyle öyle şeyler olur. Onun gücü yeter.” (M-156)

“Büyük bir kudretle, Allah’ın kudretiyle” (M-167)

2.4.1.4.2. Kaynağı Pekiştirme (Alternative Explanations)

Kaynağı pekiştirme, anlatıcının kendi özelliklerini ya da kaynağın özelliklerini pekiştirmek yoluyla hikâyesini güçlendirmesi olarak tanımlanabilir. Yani anlatıcı metinde bulunan reel akla uygun olmayan noktaları, anlatının zayıf bölgelerini güçlendirmek adına kendi özelliklerini pekiştirici bir yol izleyebilir. Bu noktada dinleyiciye bu durumun ben de farkındayım bu yüzden bana güvenebilirsiniz mesajını ulaştırır. Anlatıcı, ethos boyutunda alternatif açıklamaları kendi güvenilirliğini güçlendirmek için yapar. Anlatıcı bu alternatif açıklamaları genellikle metnin bütünlüğünü bozmadan yapar. Dinleyiciye kendisinin güvenilir olduğunu hissettirmek ister.

“Pek bilirlerdi böyle temsilleri.” (E-19)

“Pek aklımda tutamıyorum şimdilerde.” (E-19)

“Biz, gelin de olduk kaynana da olduk yavrum ama büyüklerin sözünden çıkmadık.” (E-45)

“Bunu anlatırlar ama hep ehil insanlar anlatır, cahiller pek bilmez.” (E-80)

“Melek gibi kadındı abdestli namazlı” (E-82)

“Annem hiç yalan söylemezdi.” (E-100)

“Çok âlim bir insandı.” (E-113)

“Yine buna şahit olan biri anlattı yalanı hilafı yoktu onun da” (M-155)

“Rahmetli oldu. Dini sohbetlerini hiç kaçırmazdı giderdi onlara.” (M-162)

2.4.1.4.3. Gönülsüzlük (Reluctance)

Dinleyicide yargı oluşturmanın bir diğer yolu da gönülsüz bir tutum benimsemektir. Anlatıcı yaşadıklarından ya da duyduklarından önce ilgili durumla ilgili negatif düşüncelere sahipken yaşadığı ya da dinlediği olaylar karşısında fikirleri eskisi kadar negatif değildir. Anlatıcının bu durumu karşısında dinleyicide metnin doğruluğu yönünde bir kanaat gelişir. Anlatıcı yaşadığı ya da dinleyerek ikna olduğu hikâye ile ilgili gönülsüz

bir şahit konumundadır. Çünkü evvelki düşüncelerine ters olan bir durum yaşamıştır. Bu durum inançlarını ters yöne çevirmiştir. Anlatıcının kendinde meydana gelen fikri dönüşümü bir anlamda itiraf etmesi ve bu itirafı da doğası gereği biraz gönülsüz yapması metni inandırılık açısından güçlü hale getirmektedir. Oring'e göre kendini gönülsüz bir tanik olarak ya da tanik olduğunu gönülsüz bir şekilde aktaran birinin anlattıkları gerçeklik söylemini güçlendirmektedir. (2008: 137) Bu algı dinleyicide oluşursa hikâyenin güvenilirliği artmaktadır. Genelde memorat anlatılarına uygun olan bu durumu örnekleyen bir derlemeye dipnotta yer verilmiştir. Ancak çalışmanın sınırlılığı gereği analize tabi tutulmamıştır.⁸

2.4.1.4.4. Cehalet (Ignorance)

Cehalet anlatıcının hikâyesinde geçen durumlarla ilgili olumsuz kanaatini ya da onlara inanmadığını performansı esnasında peşinen belirtebilir ya da ortaya çıkan durumla ya da sonuçla ilgili açıklama yapmadığını ifade etmesi olarak tanımlanabilir. Ortaya çıkan durumun anlatıcı tarafından izah edilememesi dinleyicide o hikâyeye inanma eğilimini tetikler. Yani anlatıcı sonuçla ilgili cehaletini ortaya koyarak oluşan boşluğu dinleyicinin doldurmasını sağlar. Bu boşluk anlatıcının ifade ettiği inanmama kanaatinin zıttı yönünde gelişir ve bir inanç doğurur. Ayrıca anlatıcı ortaya çıkan sonuç ile ilgili bilgisizliğini belirterek anlattıklarına gizem katar ve metafizik bir boyuta ima yoluyla göndermede bulunur. Ortaya çıkan metafizik yön dinleyiciyi olumlu bir bakış geliştirmeye yönlendirebilir.

“Adama insana ait özellikler nasıl bir yulanda olur demişler.” (E-58)

“Ben bilemedim o güvercini.” (E-83)

“Bilemiyorum” (E-87)

“Ben bilemiyorum da” (E-107)

“Nasıl olduğu hala bilinmiyor.” (E-124)

“Bu olayın sırrı hiç çözülmemiş.” (E-128)

⁸ *Bunu bizzat ben yaşadım. Bir gün çıktım saat 4.30'da sabah namazını kılmaya dağın başına her gün oraya çıkardım namazımı da çocukluğumdan beri aksatmadan kılarım. Orada bizim bir dedemiz ölmüş oraya çıkınca dedeme yakın hissederim. O gün oraya aynı saatte çıktım. Namazı kıldım tam dua ederken tespahi almaya eğildim. Tespahi aldım, başımı tam yukarıya doğru doğrulturken karşımda dedemi ve dedemin yanında yaşlı bir adamı gördüm. İnsan korkuyor da çıkıyorum her gün ama kalben yakın olayım diye böyle bir yakınlık düşünmedim hiç. Hayal mi gördüm desem her gün niye görmedim de o gün gördüm. Tesbih elimden düştü. Dedeler, bize eşlik etmeye mi geldin? deyince o gündür bu gündür namaz kılmaya oraya çıkarım. Oranın adı da Dedeci olmuştur.” Kaynak Kişi: Hacı Taşçı*

“Olanlara çok şaşırdım.” (M-147)

“Nasıl oldu bilmiyorlar ama inanmayanlar ölmeye başlar.” (M-166)

2.4.1.4.5. Test Etme (Testing)

Anlatıcı, dinleyiciyi ikna etmek için hikâyede geçen olayın ya da olağanüstü durumun gerçekten olduğunu, olay esnasında bir şekilde sağlamasını yapma ya da onu test ederek varlığını ya da gerçekliğini tasdik etme yolunu kullanabilir. Bu kanıtların tasdik edilmesi için de kullanılabilir. (Oring, 2008: 137) Anlatıcı bu testi, kendi yapabilir, kaynağın yaptığını ifade edebilir ya da anlatının kahramanına test ettirebilir. Bu yolla anlatıcı, o durumun gerçekliğini olay esnasında durumu test ettiğini ve sonucunda olayın doğru olduğu kanaatine vardığını dolaylı olarak ifade etmiş olur.

Bu test ediş olayın doğal akışı içerisinde yapılır, harici bir unsur gibi metne eklenmez. Doğal akışta ifade edildiği için dinleyiciye kendini ikna etmek için kurgulanmış özel bir çaba gibi gelmez. Metnin bir parçası gibi algılanır.

“Bu taşlar orada bakınca yan yana görünür.” (E-1)

“Geçen yine baktım” (E-2)

“Şöyle bakınca kadınla elindeki bebeği belli oluyor. Peşindeki kayalarda o düşmanlar işte irili ufaklı. Bazı zamanlar bebeğin ağlamasını da duyanlar olmuş.” (E-11)

“Bir de kendi evimizde, kendimiz gözleyelim demiş.” (E-56)

“Ağa bunu tasdiklemek için dönemde vücudu iyileşmeyen müzminleşmiş yaraları olan kişileri oraya götürür”. (E-61)

“Eşeğin ayağına bakmış bir ayağı eksikmiş.” (E-97)

“İneğin yanına gitmiş. İneğin olduğu yere varınca hiçbir şey yokmuş.” (E-98)

“Muskayı tavuğa takmışlar.” (E-116)

“Duayı çıkarır ve bir tavuğun boynuna geçirir.” (M-169)

“Köylüler eğer sen erdiysen bunu ispat etmek için pişen eti çıplak elle karıştırmasını istemişler.” (M-170)

Sosyal statüsü ile metne hayat veren, risk alan, kaynağı belirten ya da kendisi kaynak olan, dinleyicide oluşabilecek yargıları ön gören, onları dinleyiciden önce ifade ederek bu olumsuz yargıları ortadan kaldıran, kendi özelliklerini alternatif açıklamalarla pekiştiren, yaşadığı ya da dinlediği olayların gönülsüz şahidi, olağanüstü duruma inanmadığını belirten ama yaşadığını açıklayamayan sözde cehaletiyle ve olayları test edip

onlamasıyla anlatının güçlü unsuru olan ethos, dinleyicide oluşan ikna etkisinin mahir icracısıdır.

2.4.2. Logos Analizi

Efsaneler üzerinde uzlaşılan temel hususlarından biri onların inandırıcı olmalarıdır. Bu inandırıcılık çeşitli düzeylerde gerçekleşebilir. Ancak temelde az bir inandırıcılıktan imana varabilen boyutlarda bir inanç olgusu görülmektedir. Bu inancı yaratmada anlatıcının durumu ethos bölümünde ayrıntılarıyla ele alınmıştır. Bu bölümde, anlatılanlar üzerinde durulacaktır.

Logos anlatılanın inandırıcı olabilmesi için ortaya konan ikna kanıtları olarak tanımlanabilir. Yani anlatılanlarda bulunması gereken asgari bir tutarlılık logos analizi ile tespit edilebilir.

Anlatı her yönüyle bir performanstır. Bu yüzden ortaya konan jest ve mimiklerden anlatı esnasında gösterilen tavır ve davranışa kadar geniş bir yelpaze logosu etkilemektedir. Kullanılan sözcüklerin veya ifadelerin iç tutarlılığı, insanın mantıki yapısına uygun olması gibi yönler bu performans ve performans esnasında kullanılan ifadelerle ortaya konabilir.

Logos sözcüğünün kökeni olan ‘mantık’ bu kategorinin ana dinamiğidir. Anlatılanın mantık dâhilinde sunulması temel beklentidir. Aksi takdirde dinleyicinin ikna olmasında aksamalar ortaya çıkabilecektir. Bu durum ikna ve inanç iddiasında olan efsaneyi masala dönüştürecektir. Performans esnasında beklenen mantıktan kasıt materyalist bir mantık değildir. Olağanüstünün yani görünemeyenin de belirli bir ikna edicilikle akla, mantığa ya da sağduyuya uygun hale getirilebilmesidir. Bunun yapılabilmesi için anlatının doğası ve anlatıcıların doğal kabiliyetleri devreye girer. Özel bir kurgu içerisinde sunulan anlatı dinleyicide istenen etkiyi yani ikna olmayı ortaya çıkarır. Logosa etki eden unsurlar şunlardır.

2.4.2.1. Tonlama, Dengeleme ve Tutum (Intonation, Countenance and Demeanor)

Anlatı esnasında konunun özelliğine göre sesin alçalıp yükselmesi veya anlatının içeriğine uygun el, kol ve yüz hareketlerinin yapılması inandırıcılığı etkileyen unsurlardandır. Oring (2008: 138), bu unsurların logosun en önemli faktörleri olduğunu belirtir. Tonlama, denge ve tutum canlı performans esnasında tespit edilebilen unsurlardandır. Bu yüzden derleme yapanların, görüntü kaydı yapmıyorsa bu davranışları

not alması gerekir. Bu sayede bu tür hareketlerin anlatı ile olan bağlantısı veya anlatıya etkisi daha net izah edilebilir.

Derlemeler esnasında anlatıcının tonlama denge veya tutumları derleme fişine not olarak aktarılmıştır. Anlatıcılara kamera kaydı teklif ettiğimizde buna mesafeli yaklaştıkları görülmüştür. Kamera kaydına müsaade eden anlatıcıların da anlatılarında doğal performans gösteremedikleri kameradan olumsuz bir şekilde etkilendikleri görülmüştür. Bu yüzden anlatım performansını daha doğal gözlemlenebilmesi için icra esnasında ilgili unsurların not edilmesi yolu daha sağlıklı bulunmuş ve tercih edilmiştir. Derlediğimiz her anlatıda anlatıcının tonlama, denge veya tutumuna dair bir çaba mutlaka yer almıştır. Ancak bunların tamamının her anlatı için ayrı ayrı tasvir edilmesi hem çalışmanın mantığı, hem de hacmi açısından gereksiz görülmüştür. Bu yüzden anlatı guruplarında ortaya çıkan benzer durumlar ifade edilecektir. Buna göre:

-Bazı anlatılarda anlatıcının duygulandığı ve gözlerinin dolduğu görülmüştür. (E-72), (E-83), (M-137)

-Cinler ve olağanüstü varlıklar ile ilgili anlatılarda cin kelimesin geçtiği yerde anlatıcılarının seslerini iyice kısıtması fark edilmiştir. (E-97), (E-98), (E-100)

-Anlatıcıların genel olarak ciddi bir havada ve ciddi bir ses tonuyla performanslarını sunduğu gözlenmiştir.

-Yer adları ile ilgili anlatılan efsanelerde anlatıcıların elleriyle mevki işaret ettiği görülmüştür. (E-37), (E-49)

2.4.2.2. Mizah ve Gülüş (Laughter and Humor)

Gülme ve mizahi tavır yerinde ve ölçüsünde yapıldığı takdirde samimi bir hava oluşturmakta ve dinleyici üzerinde olumlu bir etki meydana getirmektedir. Yine bu tavırların anlatının içeriğine uygun olarak doğru yer ve doğru zamanda yapılması metnin ikna ediciliğini desteklemektedir.

Efsane türü anlatılar genellikle ağırbaşlı bir içeriğe sahiptir. Hatta hem anlatanı hem de dinleyeni geren bir içeriğe sahip olduğu da söylenebilir. Anlatıların tasnifinden de görülebileceği gibi konusu gereği bu unsurları içermeyen anlatılar da mevcuttur. Böyle anlatılarda kullanılacak ölçülü mizaha bağlı tutum ve tavırlar metnin içeriğini destekleyebilir.

-Kadınlarla ilgili bazı hikâye anlatan erkeklerin hafif bir gülmeyle metni sundukları görülmüştür. (E-41), (E-87)

2.4.2.3. Kalıp İfadeler (Framing)

Efsane türü anlatılarında görülen başlangıç, geçiş ve bitiş ifadeleri vardır. Bu ifadeler masaldaki gibi kalıplaşmış boyutta değildir. Ancak bazı ifadeler kalıplaşacak miktarda tekrar edilmektedir. Efsanelerde anlatı türünün veya içeriğinin genel olarak adlandırılmasına yönelik ya da kaynağın vurgulanmasında kullanılan benzer ifadeler ile geçiş ve bitiş durumlarını ifade eden eş söyleyişler görülebilmektedir. Tespit edilen kalıp ifadeler ek farklılıkları veya eş anlamlılık ilişkisi olmasına bakılmaksızın verilmiştir. Aynı şekilde, giriş ve bitiş ifadeleri sadeleştirilmeden sunulmuştur.

Kalıplaşmış giriş ifadeleri:

“Ebemizden dedemizden duyduk.” (E-4)

“Eskiden yaşanan şeyler var.” (E-9)

“Şimdi yavrum bizden evvel büyüklerimiz anlatırdı.” (E-11)

“Yıllar önce” (E-13), (E-35), (E-76)

“Eski zamanlarda” (E-16), (E-29), (E-56), (M-133), (M-134), (M-171)

“Eskiden” (E-17), (E-22), (E-79)

“Eskilerde yaşlı kadınlar anlatırlardı” (E-19)

“Rahmetli annem anlatırdı.” (E-20)

“Şimdi” (E-23), (E-26), (E-57)

“Adamın biri” (E-24), (E-28), (E-29), (E-60)

“Efsaneye göre” (E-30), (E-73), (E-115), (E-126), (M-132), (M-151)

“Köyün büyüklerinin söylencesi var.” (E-32)

“Menkabedir anlatırlar.” (E-33)

“Çok eskilerde” (E-36)

“Bir zamanlar” (E-38)

“Eski büyük ebelerimiz söylerlerdi.” (E-41)

“Eskiler anlatırdı.” (E-42)

“Bizim oralarda” (E-45)

“Bizden önceki büyüklerimiz anlatırdı.” (E-47)

“Babam anlatırdı” (E-48)

“Babamdan dinledim” (E-50), (M-162)

“Bir rivayete göre” (E-53)

“Dedemden duyduğum bir söylenceye göre” (E-54)

“Rivayet olunur ki” (E-62)

“Çevrede çok söylenir.” (E-63)
“Büyüklerimizden duyardık” (E-66)
“Babamızdan, dedemizden duyduk.” (E-74)
“Bu efsane” (E-75)
“Büyüklerimiz böyle anlatırdı.” (E-80)
“Rahmetli ebem anlatırdı.” (E-87)
“Büyüklerimizden duyardık. Böyle mesel gibi anlatırlardı.” (E-90)
“Arkadaşım anlatmıştı.” (E-94)
“Geçmiş zaman” (E-88)
“Bir gün adamın biri” (E-91)
“Köylülerden birinin” (E-110)
“Söylentiye göre” (E-118)
“Çok eski zamanlarda” (E-121)
“Efsanenin birine göre” (E-125)
“Anlatılanlara göre” (E-130)
“Çok eski zamanlarda ta dedemizin zamanlarında” (E-131)
“Büyüklerimizden anlatıldığına göre” (M-143), (M-153), (M-173)
“Dedemden dinlediğim şeyler var.” (M-166)

Kalıplaşmış geçiş ifadeleri:

“Neyse” (E-4), (E-68), (E-73), (E-74), (E-79), (E-84), (E-99), (E-111), (M-165)
“Neyse lafi uzatmayayım” (E-57)
“Yine” (E-109), (M-157)

Kalıplaşmış bitiş ifadeleri:

“Günümüze kadar kalır.” (E-29), (E75)
“Hala, halen de böyledir.” (E-3), (E-49), (E-68) (E-120), (E-124), (E-127), (M-140),
“O gündür bu gündür böyledir.” (E-6), (E-28), (E-21), (E-25), (E-28), (E-31), (E-55), (E-108)
“Hemen... olmuş.” (E-8), (E-103)
“O zamandan beri” (E-23), (E-109)
“Öyle kalmış” (E-36)
“O günden sonra” (E-38)
“Bundan böyle” (E-39)
“O zamandan bu zamana kadar” (E-44)
“Günümüzde de” (E-50), (E-106)

“O günden bu güne kadar” (E-56), (E-73), (E-75), (M-133)

“Bir daha hiç” (E-59), (M-150)

“Bu zamana kadar” (E-99)

“Bunun üzerine” (E-101)

“Şimdilerde” (E-129)

“O günden beri” (M-135)

“Söylenir” (M-151)

2.4.2.4. Hikâyeyi Konumlama (Narrative Positioning)

Anlatıcı bazen doğruluk değeri yüksek, yaygınlaşmış veya geniş kitleler tarafından benimsenen bir açıklayıcı ifadenin, yer veya kişiye ait bilginin ya da başka bir hikâyenin yanında kendi anlatısını sunabilir. Bu durumda reel bilginin ya da kabul edilmiş hikâyenin inandırıcılık gücünden, anlatıcının sunduğu diğer hikâyeler de olumlu olarak etkilendir. Anlatıcı bilinen ve kabul edilen durumu ifade ederken gösterdiği performansın benzerini kendi hikâyesini anlatırken de sergiler. Bu durum dinleyicide tümleşik olarak algı oluşturur. Doğal olarak dinleyici bu anlatıların tamamını benzer düzeyde ikna edici bir vizyonla algılar. Genellikle konumlama ifadeleri anlatıların giriş cümlelerinde yer alır. Bu cümlelerden sonra anlatılacak olan hikâye bu bilgiye göre konumlandırılır.

“Eskiden Mucur’da Rumlar yaşarmış.” (E-32)

“Bir zamanlar üzerinde yaşadığımız bu şehirde envai çeşit çiçek ağaç ve özelliklede birçok çeşit güller yetişirmiş öyle ki bu şehrin isminde Gülşehir’miş.” (E-38)

“Akpinar henüz adını almamışken İmamoğulları ile Yürükoğulları adında iki topluluk ayrı bölgelerde yaşarlarmış.” (E-50)

“Mart ayının dokuzunda koca karı soğukları var.” (E-52)

Ankara savaşının üzerine kurgulanmıştır. (E-62)

“Bizim buralarda Kanlı Öz adında bir öz bulunur.” (E-76)

“Kasabamızda bir Oğlan Pınarı diye bir mevki var.” (E-77)

“Al karısı aynı insan gibiymiş. Ailesi felan varmış. Bunlar ciğer yiyerek beslenirmiş. Cin taifesinden oldukları için çok hızlı hareket ederlermiş. Bunlara iğne batırdığın zaman sana esir olurlarmış, İğneyi yiyince insana dönermiş.” (E-84)

“Peri kızları çeşmenin başlarına gelirlermiş. Çok güzel olurlarmış.” (E-90)

Halk arasında yaygın olarak bilinen iğne-karabasan ilişkisi önce anlatılarak devamındaki efsaneye göre bilgi verilmiş ve efsane bu bilgiye göre konumlandırılmıştır. (E-92)

“Akpınar’da Cindere Mahallesinde Ötüzüğün tarlası var. Tarlaların çok olduğu bir alanda bir su birikintisi varmış.” (E-113)

Mağara hala su ile doludur. Bu kabul ile hikâye konumlanmaktadır. (E-122)

“Köyümüzde yüksek bir dağın tepesinde bir taş var. Üzerinde bir kız çocuğuna benzeyen bir resim var. Bu taş çok öncelerden kalmış ve yerinden oynatılmıyor.” (E-127)

“Bizim köyde bir baraj vardır. Köyün çıkışına doğru ve bu yol da çok yokuştur.” (E-128)

“Bizim köyde üzüm bağları vardır. Bu bağlardaki üzümün kaynama vakti geldiğinde üzümü tatlandırmak için karşıda Topraklık denilen yerden üzümün içine beyaz toprak getirilirdi.” (E-129)

“Hz. Eyyüb çok sabırlı bir peygambermiş.” (M-134)

“Bazı peygamberler geceleri evlerinde yatmaz, mezarlığa gider kendileri için açılmış mezarlarda yatarlarmış” (M-137)

“Bir kadın varmış. Bu kadının hiç çocuğu olmuyormuş. Çocuğu olmadığından dolayı sürekli ağlarmış.” (M-138)

“Ahi Evran Veli adı gibi evliyaymış.” (M-139)

“Hacı Bektaş ı Veli, Ahi Evran-ı Veli, Kaya Şeyhi malum bunlar Kırşehir de aynı asırda yaşamış insanlar. Ahi Evran’ı Veli ile Hacı Bektaş ı Veli sık sık Kırşehir veyahut da civarında toplanırlar. Toplantıların sebebi de Anadolu’nun sorunlarını konuşmaktır.” (M-140)

“Anadolu’nun İslamlaşması için Orta Anadolu’ya 1200’lü yıllarda 1280’de 1200’lü yıllarda bir Allah dostunun önderliğinde Türklerin Anadolu’ya bir hicretidir. Maksat İ’lay-ı Kelimetullahı dünyaya yaymak ve insanlara İslam’ı Anadolu’ya yaymak” (M-142)

“Bizim dünyaya gözümüzü açtığımız yer olan ve taşı ile toprağıyla bizi kendine çeken ve âşık eden Geyicek’in tarihi çok eskilere dayanmaktadır.” (M-143)

“Kırşehir de yetişen Mahsenli Ali Efendi Hazretleri var. Akçakent’in Mahsenli kasabasında yaşarmış.” (M-146)

“Kırşehir ili Akçakent ilçesinin Mahsenli köyünde yaşayan Hazreti Ali Mahsenli köyünün bir zamanlar hocalığını yapmış. Ömrü boyunca insanlara doğru yolu göstermiş. İnsanlara güzel öğütler vermiş. Hayatını hep doğru bir şekilde yaşamış.” (M-147)

“Bizim bir Kaya Şeyhimiz var.” (M-150)

“İbili hazretleri var. Mübarek biriymiş. Bisiklet tamir ederek kazandığı paralarla kış günü öğrencilere yaz meyveleri getirmiş. Hz. İbili’nin nerede yaşadığı belli değildir.” (M-156)

“Köyümüzde doğup büyüyen âlimlerimizden Hacı Kamil Ergül amcanın bir anısı var.” (M-160)

“Avcı köyünde Saat Dede var.” (M-161)

“Mucur’dan ta bundan hemen hemen 70 yıl önce Mehmet Ağa diye bir adam varmış. Bu adam çok hayır sahibi, hanesi açık olan bir insanmış. Mehmet Ağa evlendiğinde hanımının iki tane çocuğu varmış. Bu iki tane çocuğa kendi öz evladı gibi sahip çıkmış beslemiş yetiştirmiş bunları. Hiçbir zaman öf, aman, tuf dememiş. Allah da onu hiçbir zaman yarı yolda bırakmamış.” (M-163)

“Hızır ve İlyas hükümdarın iki askeriymiş.” (M-164)

“Büyükabdiuşağı köyünde adı dede olan bir türbe vardır.” (M-166)

“Çadırlıhacıyusuf köyünde Kör Hafız denilen saygıdeğer bir insan bulunmaktadır. “Kör Hafız geceleri yolculuk eden, bir yerden girip, başka bir yerden çıkan hikmet sahibi bir zat imiş. Kendisi gelecekte ki teknolojik gelişmelerden bahseder ise de etrafındaki insanları kendine inandıramazmış, dediklerinin gerçekliği ise yıllar sonra ortaya çıkmış.” (M-169)

“Büyük dedem gelecekte haberdar, kalp gözü açık bir adammış.” (M-170)

“Eski zamanlardan birinde insanlar zina yapıyor, içki içiyor her türlü kötülüğü yapıyormuş.” (M-171)

şeklinde hikâye konumlama ifadeleri tespit edilmiştir.

2.4.2.5. İddialar ve Doğrulamalar (Assertions and Affirmations)

Anlatıcılar anlattıkları efsanenin içerisinde bazı şeyleri iddia edip ardından bu iddiaları doğrulama yoluna gidebilir. Bu durum anlatılarda çok yaygın olarak görülmektedir. Anlatıcı metin içerisinde kurguladığı dünya ile ilgili bir takım iddiaları gündeme taşır, ardından bu iddianın doğru olduğunu bir doğrulama ifadesi ile tasdik eder. Bu iddia ve doğrulama metnin iç dünyasında olur. Dinleyici de bu dünyaya dâhil olduğu anda doğrulama onun da tasdikleyeceği bir boyuta ulaşır.

Bunun dışında anlatıcı, anlattığı efsanenin doğru olduğunu vurgulamak adına o toplumun kültürel yapısı içerisinde geçerli olan bazı argümanları kullanabilir. Bunlardan en yaygın olanı yemin etmedir. Bunun yanı sıra ilgili durumun herkes tarafından bilinen bir gerçek olduğu gibi genelleme içeren ifadeler yine logosun bu ikna kanıtı içerisinde değerlendirilebilir.

İddia: “Bunun üzerine düğün alayında bulunan herkes taş kesilmiş.”

Doğrulama: “Bakınca şöyle kalabalığı belli taş olmuşlar.” (E-2)

İddia: “Kız çayın kenarında bekleye bekleye taş olmuş.”

Doğrulama: *Bu kaya hala aynı yerinde durmaktadır. (E-3)*

İddia: *“Allah, gelin taş ol demiş.”*

Doğrulama: *“Eve dönerken gelininin ve torununun taş olduğunu görmüş.” (E-4)*

İddia: *“Birkaç dakika sonra koyunlar ve kendi de taş olmuş.”*

Doğrulama: *“Bunlar tepeden bakınca görünür.” (E-5)*

İddia: *“O kadının zulmüme dayanamıyorum beni burada taş et demiş.”*

Doğrulama: *“Onu orada taş etmiş.” (E-6)*

İddia: *“Huri kızı da ha dursana kurşunun önünde kalasica demiş, haydi hazır mıydın taş olasica demiş.”*

Doğrulama: *“Avcı geyiği vurmuş, avcı orada taş oluvermiş.” (E-7)*

İddia: *“Dede aniden beddua etmiş.”*

Doğrulama: *“Çocuk orada hemen taş olmuş.” (E-8)*

İddia: *“Allah’ım bizi taş et de şuraya koy diye dua ediyorlar.”*

Doğrulama: *“Allah, bu ikisinin duasını kabul ediyor. Kızı gösteren şey bile var taşın üzerinde”. (E-9)*

İddia: *“Kızla oğlan Allah’ım ya bizi taş et ya da bizi kuş et de kurtulalım demişler.”*

Doğrulama: *“Allah da ilk dediğini kabul edip onları taş etmiş.” (E-10)*

İddia: *“Kız oğlan kayası deriz biz oraya”*

Doğrulama: *“Herkes bilir, yan yana dururlar.” (E-10)*

İddia: *“O anda kadın Allah’ım ne olur benimle yavrumu şuracıkta taş et de bu gavurların elinden kurtulayım demiş.”*

Doğrulama: *“Allah’ın gücü neye yetmez kadınla çocuğunu oracıkta taş etmiş.” (E-11)*

İddia: *“Kadın artık dayanamamış ve dualar etmiş ya ölsün ya da ben öleyim de kurtulayım diye.”*

Doğrulama: *“Elini kaldırdığı anda eli taş olmaya başlamış ve her yeri taş olmuş.” (E-13)*

İddia: *“Gelin dua etmiş ve Allah’ım beni taş et demiş.”*

Doğrulama: *“Çocuklar da taş olmuş.” (E-14)*

İddia: “Üvey anne bunları hiç sevmiyormuş.”

Doğrulama: “Bunları dövmüş” (E-16)

İddia: “Cenab-ı Allah kuşa demiş ki. Ömrünün aharınca “Yusuf” diye çağır demiş.”

Doğrulama: “Sabah başlıyor akşama kadar Yusuf çık Yusuf çık diye çağırmaya başlamış.” (E-18)

İddia: “Allah da kuş etmiş başında tarakla, kuş etmiş.”

Doğrulama: “Başında tarağı görülür.” (E-19)

İddia: “Kurbağa o sırada elini açıp ona beddua vermiş.”

Doğrulama: “Adamın başına çok kötü işler gelmiş ve ölümü de çok kötü olmuş.” (E-26)

İddia: “Bir gün babası bunlara beddua verir. Allah sizin yüzünüzü birbirinize göstermesin.”

Doğrulama: “Şimdi bu yedi çocuğun hepsi bir tepede, gece olunca birbirlerine ışıkları görünüyor.” (E-29)

İddia: “Kadınlardan biri çıkmış kargaya dünyadan ahrette sek sek demiş, yani dünya batana kadar sek demiş.”

Doğrulama: “Karga ondan dolayı şekermiş.” (E-30)

İddia: “Kadınlara demiş ki avrat için bitmesin ardına göğün gitmesin demiş.”

Doğrulama: “Ondan da kadınların işi bitmezmiş.” (E-30)

İddia: “Allah yılanlara bir ömür boyu düşün yerden kalkmasın demiş.”

Doğrulama: “O gün bu gündür yılanlar öyledir, sürünürler.” (E-31)

İddia: “Ziyarettepe’ye her perşembe günü akşamları bir ışık gidermiş ve orada bir ateş yanarmış.”

Doğrulama: “Bu ateşin ışığı Kaman’ın her yerinde görülürmüş.” (E-36)

İddia: “Bu gölün meteorun çekirdeği gölün dibinde kaldığı için içine girersen su içine çekermiş.”

Doğrulama: “Göle yüzmeye giren birçok insan boğularak ölmüş.” (E-40)

İddia: “Savaşa giderken bütün altınları bir tepeye saklamışlar.”

Doğrulama: “Başka yerlerden gelip altın aramışlar.” (E-44)

İddia: “Bu köyden çok maden ve mermer çıkacağını ve bu köyün çok zengin olacağını öne sürmüş.”

Doğrulama: “Yaklaşık on yıl süren çalışmalardan sonra ilk maden ve mermer bulunmuş.”
(E-49)

İddia: “Ak kayanın arasından pınar aktığı için ve sürekli aynı yerde görüştikleri için adı “Akpınar” olmuş.”

Doğrulama: “Günümüzde de yaşadığımız yerin adı “Akpınar” olarak anılmaktadır.” (E-50)

İddia: “Kırşehir’in eski adı Gülşehir’miş.”

Doğrulama: “İsmi her yerde herkesin gül yetiştirdiğinden almış.” (E-53)

İddia: “Karga ne zaman ağaca konsa o kadının evine misafir gelirmiş.”

Doğrulama: “Gözlemişler gerçekten de böyle bir şeyin olduğuna inanmışlar.” (E-56)

İddia: “Bir bilirkişi bir bıçağa bir şey okumuş ve bıçağın ağzını kapatmış, tüm kurtların ağzını bağlamış.”

Doğrulama: “Adamın hayvanına bir zarar gelmemiş. İki-üç gün sonra çıkmış gelmiş.” (E-57)

İddia: “Yıldırım Beyazıt’ın ordusuna burada pusu kurduğu söylenir.”

Doğrulama: “Bu yüzden köyün adı Timurlu olmuş.” (E-64)

İddia: “Bu Bey insanlara zulüm ederdi.”

Doğrulama: “Ama öyle böyle zulüm değil. Kızlara musallat olan, kadınlara göz diken, insanları kendine köle yapan, astığı astık, kestiği kestik biriymiş.” (E-67)

İddia: “Hemen kale yapmaya karar veriyor.”

Doğrulama: “Kaleyi hemen yaptırıyor.” (E-68)

İddia: “Kalkıp giderken hiç çocuğun olmasın da içinde benim ateşim yansın demiş.”

Doğrulama: “Sonra üzüntüden verem olup ölmüş. Hiç de çocuğu olmamış.” (E-71)

İddia: “Hatice ağlaya ağlaya bu çiçeği aldı. Tandıra kocaman bir ateş yaktı ve çiçeği oraya attı. Hatice çiçeği yakarken de o acıyla Allah’ım inşallah bu çiçek yılan olur gider o kızı sokar da ömrü boyunca o yılanla kafayı yer delirir diye beddua etmiş.”

Doğrulama: “Annesiyle Hatice tam bacayı temizlerken yukarıdan bir yılan düşmüş. Hatice yılanı fark etmedi yılan bu Hatice’yi soktu Hatice felç oldu.” (E-72)

İddia: “Hocalara, onlar da demiş ki sen hata yaptın, günah işledin sevenleri kavuşturmadın. Irmak da size onları vermedi. Yanılıp da ırmağa varmayın, girmeyin sizi de yutar sizi unutmaz gayri demiş.”

Doğrulama: “Zaman geçmiş abisi balığa mı varmış ırmağa, öyle bir şey için varmış ırmak onu da yutmuş.” (E-79)

İddia: “Gelinler doğum yaptı mı başlarına erkeklerin şapkasını, mendilini koyarlardı.”

Doğrulama: “Benim kaynanam da kayınbabamın ceketini başıma astı. Bir de tek kırma bir tüfeğimiz vardı onu yanına aldı.” (E-81)

İddia: “Lohusa gelinlere de pek musallat olurmuş.”

Doğrulama: “O köyde taze gelinin ciğerini sökmüş de ağızından burnundan kan gelmiş ölmüş.” (E-82)

İddia: “Al basmasın diye o aileden eşya koyarlar gelinlerin başına.”

Doğrulama: “Bu hala da oluyor, yapılıyor.” (E-84)

İddia: “Çıktıktan sonra annesine içimden tuvalete bir şey düştü demiş.”

Doğrulama: “Kızın halası duymuş içerisinde ciğer takımının olmadığını.” (E-85)

İddia: “Orada perileri görmüş, periler, biz onu uyarmıştık diyerek her gece kadının evine girerek geceleyin kadını korkutmaya başlamış.”

Doğrulama: “Sonunda kadın delirerek ortalıkta dolaşmaya başlamış, Kadını biz de görürdük baktı mı çok korkardık.” (E-88)

İddia: “Ben periyle evlendim dermiş.”

Doğrulama: “Bir gece peri kızı oğlanın anasını korkutmuş anlamışlar o zaman doğru çobanın doğru söylediğini.” (E-89)

İddia: “Herkes görünmezlermiş.”

Doğrulama: “Bizim köyde bir davulcu vardı ona görünmüşler.” (E-90)

İddia: “Karabasan bastığı zaman eğer hareket edebilip de iğne aracılığıyla karabasanı yakalar ise karabasan iğneyi kendisine batıranın her dediğini yapar.”

Doğrulama: “Bir gün böyle biri yakalamış karabasani esir etmiş tarlada çalıştırıyormuş.”
(E-92)

İddia: “Yatan bir ara gözünü açmış bir şey kafasını geri bastırıyormuş.”

Doğrulama: “Namaz kılan arkadaşı üzerinde bir yaratık gibi bir şey gördüm seni boğuyordu hırıltı geliyordu senden demiş.” (E-94)

İddia: “Orada dinlenip eğlenirken düğündeki kalabalıkta kadınlardan birisinin üzerinde karısına aldığı elbiseyi görmüş.”

Doğrulama: “Karısı elbiseyi getirince elindeki parçanın elbiseden yırtık olduğunu görmüş.” (E95)

İddia: “Cinler sudan geçemez.”

Doğrulama: “Adam eşeğe ne yaparsa yapsın sudan geçiremiyormuş.” (E-97)

İddia: “Ondan sonra oranın adı “cinler yeri” olarak kalmış.”

Doğrulama: “Orayı herkes öyle bilir.” (E-98)

İddia: “Bu yüzden ağacın adı herkes tarafından cinli ağaç olarak biliniyor.”

Doğrulama: “Bu zamana kadarda ağaç ne kesiliyor, ne de yakılıyor korkudan kimse bu konuyu da pek konuşmuyor.” (E-99)

İddia: “Zaman geçmiş annelerin köyünde düğün olmuş ve davul çalıyormuş bu adamda bu sesi duyunca çıldırmış kendinden geçmiş.”

Doğrulama: “Bunun sebebi ben şu bizim karanlık orman var ya atımla oraya gittim gece vakti üç harfliler kendi aralarında düğün yapıyordu demiş.” (E-100)

İddia: “Gece gelen seslere uyanırlar ve üzerlerine gelen kurt postunu ve cinleri görürler.”

Doğrulama: “Çocuk köye döndüğünde babamı kurtlar ve cinler öldürdü der.” (E-101)

İddia: “Çobanlar gece gelirken bir ses duyarlar.”

Doğrulama: “Yaklaşınca sesin kuzunun melemesiyle olduğunu anlarlar.” (E-102)

İddia: “Hepsini almış giderken önüne bir adam çıkmış ve sakın o altınları bir yere götürme yoksa pişman olursun demiş.”

Doğrulama: “Adamın başına cinler musallat olmuş ve adam çarpılmış.” (E-104)

İddia: “Oraya Cinli Aralık diyorlar.”

Doğrulama: “Günümüzde ismi sürdürülmüştür.” (E-106)

İddia: “Bunu ailenden de olsa hiç kimseye söyleme, söylersen altınlar yok olur demiş.”

Doğrulama: “Karısına söylediği için altınlar toz olup gitmiş.” (E-111)

İddia: “Enkebit bir çuval altın vermiş.”

Doğrulama: “Kalktığı zaman ilk iş altın çuvalına bakmak olmuş. Altınlar yerinde duruyormuş.” (E-91)

İddia: “Silah, ok hiçbir şey işlemiyormuş.”

Doğrulama: “Muskayı çıkarıp denemek için bir tavuğun boynuna takıp ateş etmişler, tavuğun tüyleri dökülmüş ama tavuk ölmemiş.” (E-116)

İddia: “Sadece kendin git başkası ile sakın gitme, gidersen o altınları alamayıp çarpılırsın der.”

Doğrulama: “Yalnız gitmeye korkar ve üç arkadaşıyla gider, Tam küpü çıkarırken adam çarpılır.” (E-118)

İddia: “Babaya el kalkar mı Allah adamı taş eder.”

Doğrulama: “Vallaha” (E-119)

İddia: “Anlatılanlara göre yine böyle bir hile yapıp bir fiyatına on dediğinde ağzı tutulup konuşmaz olmuş.”

Doğrulama: “Hala da böyle dili tutuktur.” (E-120)

İddia: “Mağara suyla doludur. Bir taş atılırsa sular taşıp Kırşehir’i basacaktır.

Doğrulama: Mağaraya ufacık bir taş bile atılmaz.” (E-122)

İddia: “Eskiden Arapların üzerine pazar kurduğu bölgede bir fırtına esmiş örenin üstü kapanmıştı.”

Doğrulama: “Buna delil olarak bir adam dağı kazar ve bir küp altın bularak oradan uzaklaşmaya çalışır.” (E-126)

İddia: “Dağ büyülüymüş.”

Doğrulama: “Adamın tepesine yıldırım düşmüş.” (E-126)

İddia: “Bu yüzden çocuğu olmayan kadınlar bu taşın üzerine oturur ve dua eder.”

Doğrulama: “Hala da bu yapılır.” (E-127)

İddia: “Ellerini açıp Allah’a yalvarmaya başlamış. Sonra birden hırsızlar koşarak kendilerini dereye atmışlar.”

Doğrulama: “Köylü de sağa salim köyümüze gelmiş.” (E-131)

İddia: “Şöyle demiş, minareden düşsen bile sırtın yere gelmesin demiş.”

Doğrulama: “Hakikaten de kedinin sırtı yere gelmez.” (M-132)

İddia: “Karınca da yağmurun yağması için dua ediyorum demiş.”

Doğrulama: “Hz. Süleyman ve köy halkı eve gider gitmez yağmur inmiş.” (M-133)

İddia: “Evran yılanından geldiğini söylemişler.”

Doğrulama: “Ahi Evran olarak kalmış bu zatın ismi”. (M-139)

İddia: “Kurbağalar rivayete göre o gün susuyorlar.”

Doğrulama: “Kırşehir’ in o Kılıçözü Deresinin diğer tarafında daha hala kurbağalar ötmez.” (M-140)

İddia: “Bizim bildiğimiz Yunus Emre’nin bilmediğimiz bir methi daha vardır ki oda hayvanlarla konuşmasıdır.”

Doğrulama: “Diyor ki ben biliyorum ki hayvanlara şu anda konuşan bir Derviş Yunus var ki sen de hayvanlarla konuşuyorsun. Onun içinde Yunus olsa olsa sen olursun.” (M-142)

İddia: “Köyümüz ismini sıradağlarımızda yatan evliya Geyikli Baba’dan alır.”

Doğrulama: “Bu zat, bir gün yeni doğmuş geyiğin yavrusunu şöyle sever. Geyikcik, geyikcik, geyikcik ve sonra geyicek demiş.” (M-143)

İddia: “Taştaki yazı hep parlarmış. Köyüne gidip olayı anlatmış.”

Doğrulama: “Köylüler de taşı görmek isteyip bakmışlar ve görmüşler.” (M-144)

İddia: “Oğlum o yıllar önce vefat etti.”

Doğrulama: “O barış harekâtından bilmem kaç sene önce öldü kabri de şurada.” (M-146)

İddia: “Etrafa bakarken duvarda asılı olan hançeri görür, onu alır ve gider.”

Doğrulama: “Hançerin kaybolduğunu fark eden Mahsenli’nun hocası hançerin kaybolduğunu bilmiş fakat hiçbir sonuç alamamıştır.” (M-147)

İddia: “Ali Efendi de patates haram, helal değil demiş.”

Doğrulama: “Yaşlı kadın, kocası gelince patatesi nereden aldın diye sormuş? Kocası patatesi başkasının bahçesinden aldım demiş.” (M-149)

İddia: “Hocam ne olur bir oku da kurt koyunlarımı yemesin demiş. Bunun üzerine kurtağzını okuyup üflemiş dualamış ve bunu koyunun ağzına takmasını söylemiş.”

Doğrulama: “Kurt gelmiş ona koyuna bir şey yapmıyormuş.” (M-154)

İddia: “Ahmet Efendi sen evliyayım diyorsun bunun bize kanıtla demiş.”

Doğrulama: “O adam evine gidene kadar bütün terekteki kaplar olduğu gibi yere inmiş ve bir araya toplanmış. Adam gördüklerine inanamamış ve olduğu yerde kalakalmış.” (M-155)

İddia: “Uçağımız düşerken rahmetli Hacı Kamil Hoca Allah tarafından kendisine verilmiş âlimlik ve evlialık rütbesiyle uçağımızı düşmekten kurtarmıştır.”

Doğrulama: “Uçağın pilotu olan Yüzbaşı bizzat gelerek Hacı Kamil hocayla görüşmüştür.” (M-160)

İddia: “Duanın insanı her türlü şerden koruduğunu söyler.”

Doğrulama: “Köylüler hayvanı ateş yağmuruna tutar fakat ne çare attıkları tek bir kurşun bile hayvana denk gelmemiştir.” (M-169)

İddia: “Allah da öyleyse size de nefis vereyim siz de öyle olursunuz demiş.”

Doğrulama: “Böylelikle nefislerine hâkim olamamışlar.” (M-171)

İddia: “Bunun üzerine kurbağalar hemen susmuş.”

Doğrulama: “O günden bu güne oradan kurbağa sesi çıkmıyormuş.” (M-172)

İddia: “Göstererek burası kan kuyusudur burada çok kaza olacak çok çocuk ölecek ta ki kan kuyusu dolana kadar bu böyle devam edecek demiş.”

Doğrulama: “Şu an o zatın gösterdiği yerde çok kişi ölmüştür ve çoğu da çocuktur.” (M-173)

2.4.2.6. Tanıklar ve Uzmanlar (Witnesses and Experts)

Anlatıcı metnin ikna ediciliğini arttırmak ve dinleyiciyi ikna edebilmek için anlattığı olayın varsa tanıklarını ya da o olayla ilgili varsa uzman görüşünü metnin içerisinde ifade edebilir. Bu tanıkların varlığı ya da konu ile ilgili uzman görülen kişilerin ifadeleri metnin inandırma gücünü arttırmaktadır (Oring, 2008: 142).

Uzman ile kastedilen alanında herhangi bir yükseköğretim kurumundan mezun olan biri değildir. Konunun akışına uygun olarak herhangi bir meslek erbabından, herhangi bir özelliği baskın olan bir kişiye kadar geniş bir çerçevede bu uzmanlık tanımlanabilir. Tanığın veya konu ile ilgili görüş ifade eden bir uzmanın varlığı dinleyicinin metni daha güvenilir olarak algılamasına katkı sağlamaktadır.

Tanık:

“Orada bulunan insanlar.” (E-2)

“Etraftakiler” (E-56)

“Bir adam” (E-58)

“Köylüler” (E-73), (E-117), (E-125), (M-144), (M-145), (M-169), (M-170)

“Kendisi” (E-88)

“Bazıları” (E-99)

“Karısı” (E-100)

“Çocuk” (E-101)

“Komşular” (E-105)

“Çoğu kişi” (E-114)

“Pilot, oradakiler” (M-146)

“İddiaya girenler” (M-156)

Uzman:

“Köy imamı” (E-12), (E-110), (E-123), (M-147)

“Âlimler, Bilginler, Kocalar, Sihirbaz” (E-37)

“Kocakarı” (E-41)

“Mühendis” (E-49)

“Hemşireler” (E-85)

“Doktor” (E-87)

“Hoca” (E-79), (E-85), (E-98), (E-118)

“Muska Yapan Hoca” (E-115)

2.4.2.7. Doğrulayıcı ve Zorlayıcı İfadeler (Corroborative Invitations and Challenges)

Anlatıcı performansı esnasında anlatının içerisinde geçen bazı yerleri veya hususları dinleyiciler içerisinde ilgili bilgiye hâkim olanlara onaylatabilir veya anlatının içeriğine uygun olarak ben bunu yaşadım isteyen denesin şeklinde meydan okuyan ifadeler de kullanabilir. Bu onaylatma veya meydan okuma ifadeleri dinleyiciler üzerinde metnin

gerçek olduğu algısını uyandıracaktır. Anlatının kısmen onaylatılması dinleyici üzerinde genelenin onaylatılması algısına yönelik bir bakış geliştirebilir ya da özellikle korku içerikli anlatılarda anlatıcının meydan okuyarak, içeriğin her deneyenin başına gelebileceği algısını oluşturması yine benzer bir etki ile metnin ikna ediciliğini güçlendirecektir.

“Herkes bilir” (E-10)

“Sen olsan verebilir misin?” (E-20)

“Aman kuzum öldürmeyin siz de sonu kötü olur.” (E-26)

“Yılan girdi mi de bir bak hemen gider yavrum hiç duramaz.” (E-27)

“Dürümü bilirsiniz köylü olanlar bilir yufka ekmekle.” (E-74)

“Vallaha böyle anlatırlar yavrum buralarda.” (E-80)

“Bunu anlatırlar yaşlılar bilir.” (E-86)

“O civardan olanlar iyi bilir.” (E-95)

“Doğan’ın bahçesi vardı bunlar bilir.” (E-98)

“Orayı herkes öyle bilir.” (E-98)

“Korkudan kimse bu konuyu da pek konuşmuyor.” (E-99)

“Çevredeki insanlar da bilir burayı, soran olunca hemen gösterir.” (E-127)

“İstersen dene, at şöyle havaya hemen dört ayağına biner.” (M-132)

“Birçok yerde anlatılır bu, Akçakent’i biliyorsunuz buranın bir ilçesi, Kıbrıs Barış Harekâtı kaç yılında oldu? 1974 bunu da öğrenin diye bastırarak söyledim.” (M-146)

“Öyle bir şey anlatılır.” (M-140)

“Bu olay da böyle anlatılır.” (M-141)

“Herkes onu Allah dostu olarak bilir.” (M-149)

“Bilirsiniz mübarek bir zatmış.” (M-150)

“Bilirsin bizim buralarda oluyor böyle şeyler, söylemeler.” (M-161)

“Senelerce bu daha hala Mucur etrafında söylenen efsanelerden birisi olmuş.” (M-163)

“Ben böyle bilirim burada da böyle bilir herkes.” (M-164)

2.4.2.8. İçeriğe Dair Açıklamalar (Discounting Alternative Explanations)

Dinleyicinin kafasında oluşabilecek soruları bertaraf edebilmek için anlatıcının yaptığı içeriğe ait her açıklama bu kategoride yer alır. Ethos analizinde geçen alternatif açıklama anlatıcının şahsı ile ilgili yapılan veya ethosu güçlendiren açıklamalardır. Bu bölümde ise yapılan alternatif açıklamalar logosu, onun ikna kanıtlarını ve metnin içeriğini güçlendiren açıklamalardır. Bu açıklamalar ile dinleyici bir doğruyu dinlediği yönünde bir algıya ulaşır. Bu açıklamalar genellikle çok yoğun olarak yapılmamaktadır. Yoğun bir

açıklama çabası metnin bütünlüğüne zarar verip dinleyiciyi ana hikâyeden koparabilir. Alternatif açıklamalar özellikle canlı performans esnasında yerinde kullanıldığında dinleyicide çok olumlu bir etki bırakmaktadır. Bu açıklamalar ile sunulan rasyonel durumlar metnin genelini de böyle bir forma sokmaktadır.

“Bu kaya hala aynı yerinde durmaktadır.” (E-3)

“Kaynana çok acıkıp, susadığı için ve zamanın çok ilerlediğini sandığından” (E-4)

“Bunlar tepeden bakınca görünür. Çoban önde, koyunları arkada irili ufaklı.” (E-5)

“Hurilerin bedduası hemen tutarmış.” (E-7)

“Topak bir kaya boyun beraber.” (E-9)

“Bu kaya ise Boğaz Evcî Köyünde, şimdi kasaba da köy yine de, orada bulunuyor.” (E-9)

“Ben yel diyorum işte, rüzgâr geliyor.” (E-9)

“Tabi zamanla, kar, yağmuru, güneşi ufalamış ama besbellî” (E-11)

“Fakat taş olarak kalmamış parçalanmış kendi kendine toz haline gelmiş.” (E-13)

“Dadaloğlu adı tam bilinmedik Ağ gelin veya Ak gelin diye bir kadına” (E-14)

“Şu anda Çağırkan Kasabasında gelincik kayası var o taş olan gelinmiş.” (E-14)

“Annelerinden korktukları için eve de gitmek istemiyorlarmış tabi.” (E-16)

“Sürekli kavga ediyorlarmış.” (E-17)

“Bu çağıran kuş ölünce bu kuşun türünden bu kuşa benzer bir kuş onun yerini alır.” (E-18)

“Başında tarağı görülür”. (E-19)

“O zamanlar kız ben şununla evleneceğim bile diyemezdi, Anaları babaları da korkar vermemeye Gelin kayasının hikâyesini bilirler.” (E-20)

“Tabi göçebelik zamanı öyleymiş hayvanlar nerede doyacaksa oraya gidilirmiş.” (E-23)

“İlk ağıt yakmayı da bu kaynana çıkartmış.” (E-24)

“Ondan sonra o gündür, bu gündür kimse kurbağalara dokunmamış.” (E-25)

“O zamandan beri kimse kurbağa öldüremiyormuş.” (E-26)

“Eskiden yılan pek çok olurdu, şimdi pek yok.” (E-27)

“O gün bu gündür oraya gelin kayası denir.” (E-28)

“Şimdi bunları hatırlayabildim. Daha var da çıkaramadım.” (E-28)

“Nasıl olsa yapamaz diye, Sonra da padişah çok pişman olur ve bu tatlının adını pişmaniye kalır ve bu ad günümüze kadar kalır.” (E-29)

“Ardına göğün gitmesin yaz, kış hangi mevsim olursa olsun ağaç hep yeşil kalır demektir.” (E-30)

- “Beni kandırıp içeri girecekler zannetmiş.” (E-34)
- “Yaklaşık bir halı saha büyüklüğünde” (E-40)
- “Günümüzde yağmur dedeye çıkarlar oradaki mezara dua ederler namaz kılarlar oradaki ağaca bez bağlayıp dilek tutarlar.” (E-42)
- “Canavar deriz biz böyle kurt gibi de daha büyüğü vardır. Aç kaldı mı köylere inerdi eskiden.” (E-45)
- “Oradan çıkan madenler her işte her alanda köyün geçim kaynağı haline gelmiş.” (E-49)
- “Eşit uzaklıkta olduğunu anlamak için ölçümler yapılmış.” (E-50)
- “Göl şimdi Hacıselimli köyünde bulunmaktadır.” (E-51)
- “Af edersin İnek olan hayvan kaybolmuş.” (E-57)
- “Biraz ermişlik olduğundan dolayı, bugün bile verimli olan” (E-62)
- “Olayın gerçekleştiği çukuru orada yeraltı şehri yapmışlar.” (E-66)
- “Tabi o zaman Kaman olarak bilinmiyor, Köyümüzde halen kaleninin kalıntıları vardır.” (E-68)
- “Almancada “k” harfi “c” harfi diye okunduğu için Monica adını almıştır.” (E-69)
- “Taştan bir kayaktır.” (E-70)
- “Öyle böyle değil, sevdalanmış kıza yanıyormuş kızı almak için.” (E-71)
- “Çünkü canı çok yanıyormuş, Fatih de iki sene öncesine kadar hiç evlenmeden trafik kazasında hayatını kaybetti.” (E-72)
- “Eskiden kızları atla alırlarmış.” (E-73)
- “Zavallı çobanın da bundan hiç haberi yokmuş.” (E-74)
- “Yani buraya göre varlıklı bir ağaymış.” (E-75)
- “Sevdalıların mezarı daha sonra birleşmiş.” (E-77)
- “Biz ırmak kıyısına bucak deriz.” (E-78)
- “Ama ırmak şimdiki gibi değil o zaman deli akarmış. Şimdi su yok yazın tüm kırılıyor.” (E-79)
- “Mustafa gerçek Arap değil de babası kara yağızmış ondan Arapoğlu diyorlar.” (E-80)
- “Korkardık gençliğimizde, çirkin yaşlı bir karıymış. Saçı renk renkmiş. Cinlerdenmiş de erkeklerin olduğu yere gelememiş”. (E-81)
- “Bu kızların saçına belik örerler ya aynı onun gibi örer gidermiş.” (E-82)
- “Eskiler cesaretliydi yavrum şimdilerde gelinler de korkar, kaynanalar da korkar.” (E-84)
- “Hamilelere yeni doğum yapmışlara ve yeni evlilere gelen tuhaf bir kadın olduğunu söylüyorlar.” (E-85)
- “Şimdi tam adını bilemedim. Katran deriz biz de şimdi zift diyorlar.” (E-86)

- “Köyün avratları çok korkardı.” (E-87)
- “Bunlar eskiden çobanlara görünürlermiş.” (E-89)
- “Enkebit şapkasını çok severmiş.” (E-91)
- “Karabasan iğneyi yedikten sonra insana döner.” (E-92)
- “Şimdi yaşlandık gelmiyor da” (E-93)
- “Selçuklulardan kalma” (E-95)
- “Köpekler cini görürmüş”. (E-96)
- “Babam bu olayı senelerdir ara sıra anlatır.” (E-96)
- “Cinler sudan geçemez.” (E-97)
- “Arabası falan yok yürüyerek gidiyor.” (E-99)
- “Gerçek olan bir olay fakat efsane olduğundan emin değilim annem anlattı.” (E-100)
- “Cin girermiş böyle hayvan gibi görünürmüş gözüne.” (E-102)
- “Toklumen’in yurt dışında çalışanı çoktur.” (E-105)
- “Günümüzde isimi sürdürülmüştür.” (E-106)
- “Bizim buralarda bu uğursuzluk olarak bilinir.” (E-108)
- “Bu adam çok saf, temiz ve fakirmiş.” (E-111)
- “Tünelin kapıda Kıbrıs haritası varmış.” (E-114)
- “O adam gölün büyüülü olduğuna inanırmış.” (E-117)
- “Araba falan yokken ulaşım eşekle sağlanıyordu. Bu dönemde her şey ilçeden temin ediliyordu.” (E-121)
- “Diğerleri kaçmışlar ve bir daha gelmemişler.” (E-130)
- “Köyümüzden biri araba motor olmadığı için ilçeye eşekle erzak almaya gitmiş, erzak eşi ve çocukları içinmiş”. (E-131)
- “Hz. Süleyman Allah tarafından tüm hayvanların dilinden anlarmış.” (M-133)
- “Peygamberler mezarlığın içini görebilirmiş.” (M-137)
- “Buradan da anlaşılıyor ki bu Geyikli Babanın tarif ettiği yer ise yine aynı şekilde Anadolu’nun en orta yeri Kırşehir’in Geyicek Köyünde kırlangıç mevkiinde yerde de medfun olduğu bilgiler arasındadır. Atma şeklide şöyledir bir Fatıha üç İhlas okunur ve o ihlas peygamber efendimizden başlayarak bütün Allah dostlarına hediye edilerek o mezar üstüne atılır.” (M-142)
- “Etraf köyler alışveriş için eskiden Mucur’a gelirlerdi.” (M-144)
- “Mahsenli kasabasında türbesi var şöyle küçük bir türbe yaptırmışlar içinde namaz kılacak yer var.” (M-146)
- “Eskiden bu sokaklar bu kadar aydınlık değil tabi, buralar kenarda kalıyor.” (M-150)

“Tahmini yirmi sene önce” (M-152)

“Koyuncu Baba Geyicek’te yatan Geyikli Babanın kardeşidir.” (M-153)

“Çünkü kurtağzı koyunları koruyormuş.” (M-154)

“Kış günü öğrencilere yaz meyveleri getirirmiş, Tabi evliyaların böyle kerametleri olur.” (M-155)

“Herhalde adı Sait ama köylüler Saat diyor.” (M-161)

“Camide evlerde sohbet verirlerdi eskiden, Biz name diyoruz da mektup gibi işte” (M-162)

“Eskinin Magirus otobüslerinden, O soğukta buzda arabayı durdurmanın imkânı yok.” (M-163)

“Tabi onlar da askermiş.” (M-164)

“Önceden de tandırlıkta yatarlarmış.” (M-165)

“Şimdi sadece türbe etrafından ruhlarına dua okunur.” (M-166)

“Benim amcam Çerkez” (M-168)

“Yüzleri simsiyah, saçları ise çok uzun olarak görmüş.” (M-171)

“Zatın her şeyi bembeyazmış ve yüzünden nur akıyormuş.” (M-173)

2.4.2.9. Hikâye Etme (Narrative)

Hikâye etme halk anlatılarında kullanılan temel yöntemdir. Hikâye etme sayesinde dinleyici yorulmadan sıkılmadan bilgiye ulaşır. “Anlatma esasına bağlı edebi metinlerde asıl olan anlatma veya nakletmedir. Bu metinlerde anlatan varlık olarak insanın duyduğunu, düşündüğünü, hissettiğini, gördüğünü, bildiğini bir başkasına anlatma isteği adeta mecburiyet halinde karşımıza çıkar” (Aktaş, 2013: 35) Bu mecburiyet içerisinde düşünceleri daha kolay iletmenin belki de en kolay yolu tahkiyeli bir örgü içerisinde sunmaktır. Bu sayede anlatıcı meramını daha kolay ve kısa yoldan iletebilecektir. Efsane anlatıcısı da bu açıdan değerlendirildiğinde duygu ve düşüncelerini efsaneler aracılığıyla kolay bir şekilde dinleyiciye iletmektedir. Bunda tahkiyenin imkân ve kabiliyetlerinden faydalanmaktadır.

2.4.2.10. Anlatı Stratejisi (Narrative Strategy)

Her anlatı kendi içerisinde bir yapısal akış ve bütünlük arz eder. Yani anlatıcı genellikle bir performans esnasında alışılmış anlatım kalıplarına uyar. Hikâyeyi giriş, gelişme, sonuç akışında anlatma gibi temel anlatım kalıplarının yanı sıra anlatıcı hikâyesine dikkat çekebilmek için farklı stratejiler de kullanabilir. Oring (2008: 145),

hikâyenin nasıl sunulduğunun gerçeklik iddiasını etkilediğini vurgular. Anlatısına bir tasvirle başlama, bir soru sorma, ana konuya hazırlık için benzer bir durumdan bahsetme bu yöntemlerden bazılarıdır. Kullanılan bu stratejiler ile anlatıcı dinleyenlerin ilgisini anlatıya çekmeye çalışır. Bu sayede performansını daha etkili bir şekilde sunabilir.

Bunun yanı sıra anlatılara başlama ifadeleri veya ana hikâyenin ilk cümlesinde anlatıcının tercih edeceği olay, zaman, kişi ya da mekân tanıtımları da bir anlatı stratejisi oluşturmaktadır. Anlatıcılar kasten ya da tesadüfen bunlardan birini tercih ederek anlatıya başlamaktadırlar. Bu ifadelerden yoğun olarak tercih edilenleri de genel bir eğilimi de ortaya koymaktadır.

Olay:

“Bir düğün oluyormuş”. (E-2)

Zaman:

“Çok önceden” (E-4)

“1943 yıllarında” (E-6)

“Eskiden” (E-9), (E-23), (E-42), (E-53), (M-134)

“Yıllar önce” (E-13)

“35, 40’lı yaş” (E-14)

“Eski zamanlarda” (E-16), (E-56), (M-133), (M-171)

“Eskiden” (E-17) (E-30), (E-44), (E-79)

“Eski zamanların birinde” (E-21)

“Önceden” (E-31), (E-74)

“Bir zamanlar” (E-33)

“Yıllar önce” (E-35), (E-51)

“Bir zamanlar” (E-38)

“Padişahlık zamanında” (E-61)

“Asırlar önce” (E-68)

“Bir gün” (E-91), (M-157)

“Gençliğimizde” (E-93)

“1960’lı yıl” (E-96)

“Eski Zamanlarda” (E-29), (E-108), (E-109)

“Dolunay olduğu zaman” (E-114)

“Bundan elli-atmış yıl önce” (E-99)

“Çok eski Zamanlarda” (E-20), (E-36), (E-121), (E-131)

“Tahmini yirmi sene önce” (M-152)

Mekân:

“Hashöyük Köyünde” (E-5)

“Çiçane’de” (E-7)

“Köyümüzde” (E-12), (E-70), (E-73), (E-85), (E-120), (E-127), (E-125)

“Avanoğlu’ndan” (E-28)

“Mucurumuzun ismi” (E-32), (M-145)

“Şimdiki ismiyle Yeşilyurt eski ismiyle Köpekli adlı köyde” (E-34)

“Mucur’un bir köyü olan Kurugöl” (E-37)

“Obruk köyünde” (E-40)

“Homurlu Beşler köyünde” (E-43)

“Bizim oralarda” (E-45)

“Cemele Kasabası’nın yakını” (E-46)

“Köyde” (E-47)

“Sofrazlı köyünde” (E-49)

“Kaman’ın Temirli Kasabasında” (E-64)

“Akçakent’in bir köyünde gerçekleşmiştir.” (E-75)

“Bizim buralarda” (E-76)

“Kasabamızda” (E-76)

“Bizim mahallede” (E-82)

“Toklumen’de” (E-105)

“Tatık Köyü” (E-106)

“Hacı Hüseyin Efendi Mahallesi” (E-107)

“Köşker köyünde” (E-117)

“İlçemizde oluyor” (E-119)

“Kırşehir’de” (E-122), (M-146)

“Kaman’da” (E-123)

“Bizim köy” (E-130) (M-158)

“Kırdök’te” (E-67)

“Kırşehir’in Kaman İlçesinin Cuma mahallesinde” (E-69)

“Mucur’da” (E-86), (M-163)

“Kesik Köprü’nün yanında” (E-95)

“Bizim köyde” (E-98), (E-128), (E-129), (M-167)

“Annemin Köyü” (E-100)

“Köyün” (E-101), (M-154)
“Akpınar’da” (E-113) (M-136)
“Mucur kasaba olmuş”. (M-144)
“Büyükabdiuşağı Köyü” (M-166)
“Dağın yamacında” (M-153)
“Kaman’ın Savcılı Ebeyit köyü” (M-159)
“Avcu Köyünde” (M-161)

Kişi:

“İki genç” (E-1)
“Fakir bir dede” (E-8)
“İki âşık varmış” (E-10)
“Zahide diye bir kadın” (E-15)
“Hazreti Yusuf”(E-18),
“Bir gelin varmış” (E-24)
“Adamın Biri” (E-25)
“Bir adam” (E-26), (E-57), (E-60)
“Bir kadın” (E-27), (M-138)
“Bir beyin oğlu” (E-39)
“Aksak Timur” (E-62), (E-63)
“Osmanlı Padişahlarından Yavuz Sultan Selim” (E-65)
“Dulkadirli beylerinden” (E-66)
“Bir tane fakir bir oğlan” (E-71)
“Bizim Hatice” (E-72)
“İki genç” (E-78)
“Zahide” (E-80)
“Güzel peri kızları varmış.” (E-89)
“Bizim bir akraba vardı”. (E-83)
“Al karısı” (E-84)
“Bir âlim” (E-92)
“Çobanlar” (E-102)
“Dedemin amcası” (E-101)
“Adamın biri” (E-104)
“Bir kadın” (E-55), (E-115)
“Güllühöyükli bir baba yiğit” (E-116)

- “Köylülerden biri” (E-110)*
- “Bir adam varmış.” (E-111)*
- “Bir kaynana varmış.” (E-112)*
- “Hz. Nuh” (M-136)*
- “Bazı peygamberler” (M-137)*
- “Hacı Bektaş ı Veli, Ahi Evran-ı Veli, Kaya Şeyhi” (M-139), (M-140), (M-141)*
- “Mahsenlili Ali Efendi” (M-148), (M-149)*
- “Almancının biri” (M-150)*
- “Âşık Paşa hazretleri” (M-151)*
- “İbili hazretleri var”. (M-156)*
- “Hacı Kemal Efendi” (M-163)*
- “Hızır ile İlyas” (M-164)*
- “Büyük dedem” (M-170)*
- “Geyicekli Niyazi” (M-172)*

şeklinde bir sınıflandırma ortaya çıkmaktadır. Anlatıların genelinde olaydan ziyade mekân, kişi veya zaman unsurunun ön plana çıktığı anlaşılmaktadır.

2.4.2.11. Detay Verme (Narrative Detail)

Anlatıcı, anlattığı hikâyede geçen unsurlarla ilgili bazı teknik detaylara yer verebilir. Bu teknik detaylar genellikle tam ve metrik ifadelerden ziyade yaklaşık bilgilerdir. Bu bilgiler hikâyede geçen karakter, yer ve zamanla ilgili olmaktadır. Karakter, yer ya da zaman özellikleri taşımayan bir anlatının inandırıcılığı düşer. (Oring, 2008: 147)

Verilen bu detaylar ile anlatıcı gerçek bir olayı anlattığı iddiasını güncellemiş olur. Anlatıyla ilgili detayların verilebilmesi dinleyicide metnin güven duyulması gereken bir yapıya sahip olduğu bilincine katkı sağlar. Efsanelerin yer aldığı yazılı kaynaklarda detayların daha yoğun olduğu görülmüştür. Bu durum temelde canlı performansın gerçekleşmemesinden doğan açığın kapatılma çabası olarak yorumlanabilir.

- “Yarım saat.” (E-4)*
- “Yedi bit, birkaç dakika” (E-5)*
- “1943 yılı, 1 ay, Fatma adında biri” (E-6)*
- “Alıç ağacının dibi” (E-7)*
- “Emzikli bebek” (E-11)*
- “İkindi ezanı, namaz, kitap, saz, davul, çengi” (E-12)*

- “İki çocuk, 35, 40’lı yaş” (E-14)*
- “Sarı saç, mavi göz” (E-24)*
- “Yedi çocuk, beddua” (E-29)*
- “Saçtan ince” (E-29)*
- “On beşe yakın” (E-32)*
- “2 çocuk, 2-3 saat, 10-15 dakika” (E-34)*
- “Perşembe akşamı” (E-36)*
- “100-200 yıl önce, on, on beş metre” (E-40)*
- “Doktor, hekim” (E-41)*
- “İki çocuk, yüzden fazla mezar” (E-42)*
- “Bir kilometre” (E-44)*
- “70-80 sene önce” (E-48)*
- “10 Yıl” (E-49)*
- “9 koyun” (E-52)*
- “200 yıl, binden fazla bin bir renk, beyaz iplik” (E-54)*
- “Bir güğüm” (E-55)*
- “İki, üç gün” (E-57)*
- “Burnu yüzü” (E-58)*
- “Yavrusu olan” (E-59)*
- “Annesi yokmuş” (E-60)*
- “Kurt asıllı, müzminleşmiş yara, kilometrelerce öte, kağnyıla, sit alanı” (E-61)*
- “Kendine göre sağa, Kırk çeşit boya, kırmızı, boz, koyu kırmızı” (E-62)*
- “Fillerle korunan ordu” (E-64)*
- “4 km, 36 beyit” (E-66)*
- “200, bir hafta içinde, mosmor, kırışmış, kan gelir şekilde” (E-67)*
- “2 asır, takriben bir, iki çuval yün” (E-69)*
- “Taştan kayak” (E-70)*
- “20 gün, 30 beyit” (E-71)*
- “On kere, iki kere” (E-72)*
- “250 baş koyun, buğday, mısır, üzüm bağları” (E-75)*
- “1 km doğusunda” (E-77)*
- “Ciğerini söküp” (E-81), (E-82), (E-83)*
- “Ağzından burnundan kan gelmiş” (E-82)*
- “Guguk, guguk diye, iki-üç gün” (E-83)*

- “İki ker, birkaç ay, ciğer takımı” (E-85)
- “Çatal iğne, zift, katran “(E-86)
- “Kesikköprü’nün yanı, Selçuklular’dan kalma han” (E-95)
- “1960’lı yıl, Cuma günü” (E-96)
- “50-60 yıl önce, 15-20 km, 10 yıl” (E-99)
- “Kırat” (E-100)
- “Altı Ayak” (E-102)
- “Ayakları tersmiş, Felak, Nas” (E-94), (E-103)
- “1.gün, 2. Gün, 3. Gün” (E-104)
- “Pompa tüfek, Felak, Nas” (E-105)
- “04.30’da” (E-106)
- “Keser, bıçak, boynu kopmuş” (E-107)
- Nur yüzlü, saç sakalı bembeyaz, elli veya atmış yaş” (E-110)
- Bir küp, kayalıklar” (E-111)
- “4 kişi, 2 sene, Dolunay, Kıbrıs Haritası” (E-114)
- “Jandarma, muska, tabanca, silah, ok, demir, çelik halat “(E-116)
- “Üç arkadaş” (E-118)
- “Namaz, niyaz, isyankâr, kumar, içki” (E-119)
- “Kırşehir’de Obruk Dağı’nın kente bakan yüzü, bir kadın, biri erkek, kılıç” (E-122)
- “Lacivert renkli ekmek arabası, 88 km hız, ambulans” (E-123)
- “Cıvılcıvılcı kuş sesleri sincapların haşırtıları” (E-124)
- “Bir küp, yıldırım” (E-126)
- “Kız çocuğuna benzeyen taş, üç-beş gün” (E-127)
- “Beyaz sis, kuvvetli adamlar, askeri araç” (E-128)
- “Mühendis, 4 kişi, oda, masa, altın tabaklar” (E-130)
- “Beş parmak” (M-132)
- “Ellerini, ayaklarını, ağzını” (M-133)
- “Üç eş, yedi oğlan, on iki örgü, kırk sopa, kurt, sülük, arı, çavdar çöpü” (M-134)
- “Üç yüz boy, elli aşrın arşın genişlik, otuz aşrın yükseklik, üç oğlu, altı yüz yaş, beş ay, Ağrı Dağı, kuzgun, güvercin, akşam vakti, zeytin dalı, yedi gün” (M-136)
- “On iki taş” (M-138)
- “Çayırılık alan” (M-140)
- “1200, 1280, Orhan Gazi zamanı, Bursa savaşı, karaca, ceylan, Fatiha, İhlas, 6 yassı taş, üç dört kamyon” (M-142)

“Sekiz geyik, bir at, bir kedi” (M-143)

“Bilgin, Mucur’un Doğusu, Arapça yazı” (M-144), (M-145)

“Köy hizmetleri, yol yapım çalışması, iş makinesi, işde ağacı” (M-148)

“Bulgur, fasulye, patates” (M-149)

“20 yıl, 6 defa” (M-152)

“Üç bin davar, seksen litre süt” (M-153)

“Ankara tarafı, Kırşehir’e doğru” (M-157)

“Kıbrıs Barış harekâtı, Türk Hava Kuvvetleri, Motor kısmı, kuş sürüsü” (M-160)

“İki çocuk, Ankara’dan Kırşehir’e, Magirus, Şubat ayı, benzin deposu” (M-163)

“Kurutulmuş balık” (M-164)

“Dört küçük iki büyük insan mezarı” (M-166)

“Hayvanları, sütleri, peynirleri” (M-168)

“Arapça yazılar” (M-169)

“Yeşillenme” (M-170)

“Bembeyaz” (M-173)

2.4.2.12. Hikâyenin İç Mantiği (Story Logic)

Her hikâyenin kendi içerisinde bir mantığı vardır. Anlatının türü ne olursa olsun asgari bir tutarlılık metin içerisinde mutlaka yer almalıdır. Kurgusal da olsa bu tutarlılık aranır (Oring, 2008: 148). Anlatılarda tutarlılık oranı değişebilir. Masal gibi anlatılarda bu daha rahat bir alan görülebileceği gibi daha ağırbaşlı anlatılarda hikâyenin mantığına uyma zorunluluğu daha fazla olmak durumundadır. Hikâyenin mantığı, kültürün özellikleri ile paralel gelişir. Efsane, anlatılarında bulunan olağanüstü yön hikâye mantığına aykırı gelmeyecek kültürel alt yapıya ait unsurlar ile takviye edilmektedir. Yani bir olağanüstülük varsa illa bunu yapabileceği toplum tarafından kabullenilmiş bir şahıs metinde yerini almaktadır.

2.4.2.13. Paraloji (Paralogism)

Paroloji herhangi bir durumdan insana görünüşte mantıklı gelen yanlış çıkarımlar yapmak anlamına gelmektedir. “Kuş uçar; uçak uçar o zaman uçak kuştur.” şeklinde örneklenebilecek olan bir çıkarım türüdür. Temelde basit bir mantıklılık görülür fakat bu mantık olması gerekenden farklı işlemektedir.

Efsane türü anlatılar için de dinleyici tarafından paralojik çıkarımlar yapılabilmektedir. Halk, zihni tümevarım, tümdengelim gibi mantığın temel çıkarımlarını

kullanmanın yanında bu tür paralojik çıkarımlara da hiç rahatsızlık duymadan yönelebilmekte ya da gördüğü durumları, olayları paralojik olarak değerlendirebilmektedir.

2.4.2.13.1. Davranışsal Paralojik Çıkarım (Behavioral Consequence)

Anlatıcı anlattığı hikâyenin kahramanı ile ilgili olarak onda yaşadığı olaydan sonra bir takım davranış değişikliklerinin olduğunu iddia edebilir. Dinleyici tarafından bu davranış değişikliği olayın gerçekten olduğuna bu yüzden bu davranış değişikliğinin gerçekleştiğine yorulur. Bu aslında ayrıntılı incelenmesi gereken bir durumken dinleyici tarafından paralojik olarak bir kanıtla dönüştürülür.

“Dili tat olmuş” (E-71)

“Kız hala yaşıyor ama hem felç belden aşağısı tutmuyor hem de delirmiş sürekli evin tavanlarına bakıp yılan, yılan geliyor sokacak deyip duruyormuş.” (E-72)

“Damat da ben onsuz yaşayamam demiş aklını kaçırmış.” (E-73)

“Arzu ve Kamber’in aşkına inanan herkes kanlı Öz’e gider dua eder.” (E-76)

“Delirdi ortalara düştü.” (E-90)

“Adama o gece ne olduysa kafayı sıyırılmış ortada deli gibi geziyormuş.” (E-99)

“Bu adamda bu sesi duyunca çıldırmış kendinden geçmiş.” (E-100)

“Çoban korkarak hemen oradan kaçarak uzaklaşır.” (E-102)

“Sonra hemen Nas ve Felak suresini okuyup oradan uzaklaşmış.” (E-103)

“Kadın eskiden kalan pompalı tüfekle ateş açmaya başlamış ve hemen evine doğru koşmaya başlamış.” (E-105)

“Kadın dağlara kaçmış.” (E-109)

“Hala da böyle dili tutuktur.” (E-120)

“Adamın yaşadıkları karşısında psikolojisi bozulmuş.” (E-124)

“Kız aklını sıyırılmış” (E-125)

“Şimdilerde de toprak alınmaz oradan.” (E-129)

“Hoca yabancının titrediğini görür.” (M-147)

2.4.2.13.2. Duygusal Tepki (Emotional Reaction)

Anlatıcı, anlattığı hikâyenin içeriğine yönelik olarak kendi duygusal tepkilerini ortaya koyabilir. Duyguların uyanmış olması onları uyandıran bir şeyler olduğunu işaret eder. (Oring, 2008: 150) Bu durumda dinleyicide anlatıcının bir gerçeği anlattığı algısı güçlenir. Anlatıcın gözlerinin dolması, bakışlarının değişmesi, yüz ifadesinin farklılaşması, ellerinin titremesi gibi değişiklikler duygusal tepkilere işaret eder. Bunun dışında anlatıcı

kahramanın duygusal tepkilerini yansıtabilir. Anlatılarda duygusal olarak verilen bu tepkiler metnin içeriğinden bağımsızdır. Anlatıcının performansı ile ilgilidir.

“Sevenlerin kaderi gülmeyince gülmezmiş.” (E-1)

“Allah kimseyi üvey ana eline bırakmasın. Tabi hepsi kötü değil de bu kadın kötüymüş.”

(E-6)

“Yazık garip kadına eziyet kesiyormuş.” (E-13)

“Tabi evlat kolay değil.” (E-20)

“Cenab-ı Mevlam ağızsız dilsiz hayvana yaptığının aynısını başına vermiş.” (E-25)

“Allah kötülerden korusun.” (E-74)

“Allah yanına kor mu?” (E-79)

“Bak ürperdim şimdi içim bir hoş oldu. Tövbeler olsun. Evden barktan irak olsun.” (E-82)

“Kadını biz de görürdük baktı mı çok korkardık.” (E-88)

“Elim ayağım titredi anlatırken.” (E-94)

“Yaptığı önümden gelmiş.” (E-112)

“Babaya el kalkar mı Allah adamı taş eder vallaha.” (E-119)

“Allah adamı zorda kor mu kurban olduğum.” (E-121)

“Allah belalarını vermiş.” (E-131)

“Hoca çok şaşırırdım ve Allah’ın bir lütfu dedim ve olanlara çok şaşırırdım der.” (M-147)

2.4.2.13.3. Fiziki Kanıtlar (Physical Evidence)

Anlatıcının anlattığı hikâye ile ilgili herhangi bir fiziksel kanıt varsa bu kanıt anlatılanın gerçek olduğunun ispatı gibi algılanır ya da var olan fiziksel unsurlar bu efsanenin kanıtı gibi sunulabilir. Burada karşılıklı bir ilişki söz konusudur. Kanıt efsaneyi, efsane de kanıtı canlı tutar. Bu sayede bu fiziksel kanıtlar her görüldüğünde efsane adeta canlanır ve yeniden yaratılır.

“Taş kesilen düğün alayı” (E-2)

“Kayaya dönüşen kız” (E-3)

“Taş kesilen gelin ve çocuğu” (E-4), (E-14)

“Taş kesilen çoban ve koyunları” (E-5)

“Taş kesilen öksüz” (E-6)

“Taş kesilen avcı” (E-7)

“Taş kesilen çocuk” (E-8)

“Taş kesilen âşıklar” (E-9), (E-10)
“Taş kesilen kadın” (E-11)
“Taş kesilen düğün sahibi” (E-12)
“Taş kesilen zalim koca” (E-13)
“Taş kesilen ölü” (E-15)
“Yusufçuk kuşu” (E-16), (E-18)
“Kumru kuşu” (E-17)
“İbibik kuşu” (E-19)
“Gelin Kayası” (E-20), (E-28)
“Horoz Kayası” (E-21)
“Çocuk Düşüren kayası” (E-23)
“Yağmur Dede Tepesi, Mehmet Dede Tepesi, Çiçane tepesi” (E-28)
“Pişmaniye tatlısı” (E-29)
“Hava kabarcığı” (E-32)
“Mezar taşları” (E-42)
“Oyuk” (E-43)
“Kale” (E-46)
“Maden” (E-49)
“Örümcek” (E-54)
“Karakurt kaplıcası” (E-61)
“Kırşehir’in renkli toprak yapısı” (E-62)
“Kesikköprü” (E-65)
“Dulkadirli Yeraltı Şehri” (E-66)
“Kale kalıntıları” (E-68)
“Monika Çeşmesi” (E-69)
“Oyuk kaya” (E-70)
“Gelin Kayası” (E-73)
“Kanlı Öz” (E-76)
“Ağaç” (E-99)
“Mağara” (E-122), (E-130)
“Kuyu” (E-125),(M-173)
“Kız resmi bulunan taş” (E-127)
“Geyikli Baba Mezarı, Türbesi” (M-142), (M-143)
“Hançer” (M-147)

- “Âşık Paşa Türbesi” (M-151)
“Ahmed-i Gülşehrî Türbesi” (M-152)
“Koyuncu Baba'nın mezarı” (M-153)
“Dede Türbesi” (M-166)
“Aflak Baba Türbesi” (M-167)

2.4.2.13.4. Sözel Kanıtlar [Oral Evidence]

Hikâye ile ilgili fiziki kanıtların yanı sıra söze dayalı kanıtlar da sunulabilir. Özellikle bu tür anlatıları destekleyen sözlü kanıtlar türkü, ağıt ya da yer adı olarak karşımıza çıkmaktadır. Anlatıcı hikâyesini sunduktan sonra onunla ilgili varsa halk arasında yaşayan türkü ya da ağıdı kanıt olarak gösterebilmektedir. Bunları ezgiyle sunabilmektedirler. Bu durum dinleyiciyi anlatıya çekmekte ve paralojik bir kanıt gibi kendini ortaya koymaktadır. Yani üzerine türkü ya da ağıt yakıldıysa veya bu adla anılıyorsa hikâye doğrudur anlayışı oluşmaktadır. Ayrıca mekân adları da resmi olarak değiştirilse bile halk arasında yaşayan yer adları anıldığında bunlara bağlı olarak üretilen efsaneler de berberinde hatıra gelmektedir.

Alırım ahını koymam ağ gelin türküsü (E-14)

*“Sarı Saçlarını boynuna dolarım
Ben sensiz nasıl ederim
Sarı gelinim.”* (Ağıt) (E-24)

*“Yılan bura seninse senin olsun
Benimse benim olsun
Terk et burayı
Halk senden korkuyor.”* (E-27)

İlçenin adı şu an **Mucur**'dur. (E-32)

Köyün önceki adı “**Köpekli**”dir.” (E-34)

*“Dinlemezsen ananın sözünü,
Kargalar oyar gözünü”* (Ağıt) (E-35)

“**Ziyarettepe**” adı günümüzde de kullanılmaktadır. (E-36)

“**Kurugöl**” adı günümüzde de kullanılmaktadır. (E-37)

“**Kırşehir**” adı günümüzde de kullanılmaktadır. (E-38), (E-53), (E-63)

“**Kalankaldı**” adı günümüzde de kullanılmaktadır. (E-39)

“**Obruk**” adı günümüzde de kullanılmaktadır. (E-40)

Kale'nin adı “**Keçi Kalesidir**”. (E-46)

“**Akpınar**” adı hala kullanılmaktadır. (E-48), (E-50)

“**Kışla**” adı hala kullanılmaktadır. (E-49)

“**Kanlı Göl**” adı hala kullanılmaktadır. (E-51)

*Mart ayının ilk haftası başlayan soğuklar halk arasında “**Kocakarı soğukları**” olarak bilinmektedir. (E-52)*

“**Temirli**” adı hala kullanılmaktadır. (E-64)

“Bir sel geldi mani özü bürüdü

Çaldı direğinde çadır yürüdü

Mulla Mehmet içlerinde bir idi

Buldum ama cansızmış neyleyim.” (Ağıt) (E-66)

Arzı Gediği ve Oğlan Pınarı adları hala kullanılmaktadır. (E-77)

“Zahide'm gurbanım ne olacak halım

Gene bir laf duydum gırıldı belim

Gelenden gidenden haber sorarım

Zahidem bu hafta oluyor gelin.” (Türkü) (E-80)

Hala dağın adı **Cinder**'dir. (E-101)

Hala mahallenin o bölümü halk arasında **Cinli Dere**'dir. (E-107)

“**Ahi Evran-ı Veli**” adı hala kullanılmaktadır. (M-139)

2.4.2.13.5. Yorum Yapma (Evaluation)

Efsane anlatıcısı anlattığı hikâye ile ilgili yukarıda belirttiğimiz duygusal tepkileri verebileceği gibi duygularını katmadan yorum da yapabilir. Bu yorumlarda anlatıcının hikâyesini çok ciddiye aldığını ve ondan bir sonuç çıkarmaya çalıştığını göstermektedir. Bu da onu daha inanılır hale getirmektedir. Anlatıcı eğer yorum yapıyorsa bir gerçeği anlattığını düşündürür (Oring, 2008:151).

“Mübarek yatırlar var.” (E-2)

“Kaynananın bedduası pek tutarmış yavrum.” (E-4)

“Taşı, hiç dünyanın seli gelir özdeki taşı götüremez. Hiç oynatamaz onu sel yerinden.” (E-9)

“Adam düzgün konuşmamış dine hakaret ederek konuşmuş.” (E-12)

“Karga ondan dolayı şekermiş. Ondan da kadınların işi bitmezmiş.” (E-30)

“O yüzden de orada yatır var diyorlarmış. Adak adıyorlarmış.” (E-42)

“Kırşehirli bu beladan kurtulurlar kalenin adı da keçi kalesi olarak kalır.” (E-46)

“Kanlıgöl bu anıyla hatırlanır.” (E-47)

“Halen orada maden çıkarılmaktadır.” (E-49)

“Bunlar dünyanın her yanına dağılmış ve günümüzdeki örümcekleri oluşturmuş.” (E-54)

“Ahi Evran mübarek de var. O da evrana dönermiş. Belki ondan gelir.” (E-58)

“Şu an Karakurt kaplıcası olarak hizmet vermektedir.” (E-61)

“Bizim Hatice'nin duası kabul oldu.” (E-72)

“Etme bulma dünyası” (E-74)

“Adam orada besmelesiz çıkarılan elbiselerin cinler ve periler tarafından giyildiğini anlamış.” (E-95)

“Ondan sonra oranın adı ‘cinler yeri’ olarak kalmış.” (E-98)

“Artık kimse o ağacın ne yanından ne de civarından geçiyor. Bu zamana kadar da ağaç ne kesiliyor, ne de yakılıyor korkudan kimse bu konuyu da pek konuşmuyor.” (E-99)

“Olayın ilginç yanı bıçakta ve keserde hiç kan izi bulunamamıştır.” (E-107)

“Ekmek çarpsın diyen adama ekmek arabası çarpmış.” (E-123)

“O kuyunun da artık kimse yanına yaklaşamadı.” (E-125)

“Hakikaten de kedinin sırtı yere gelmez. Hep dört ayağına düşer. İstersen dene, at şöyle havaya hemen dört ayağına biner. Bunda da bir hikmet var yani.” (M-132)

İşte o günden bu güne karınca berekettir ve yağmur yağmayınca duaya çıkılır.” (M-133)

“O günden beri ayakkabıları silkeleyip giymek sünnet olmuş.” (M-135)

“Bu bize gelenek dedelerimizden kalmadır.” (M-142)

“Hacı Mustafa Hoca çok değerli bir hocaymış.” (M-158)

“Mübarek insanlara Allah farklı bir sabır veriyor.” (M-161)

“Bu Mehmet Ağa hayır sahibi bir insan olduğu için Hızır uğramış.” (M-163)

2.4.2.13.6. Somutlaştırma [To Concretize]

Anlatılarda soyut unsurlar somut unsurlarla dengelenmektedir. Özellikle halka yönelik olarak gerçekleştirilen performanslar için aşırı soyut unsurlar içermesi bir sorun olarak görülebilir. Bu yüzden anlatıcı bu soyut yönü somut unsurlarla takviye eder.

Mezarda ışık görme bir somutlaştırmadır. Herhangi bir ışık mezarda ne zaman görülürse bu efsane yeniden yaşamaya ve anlatılmaya başlar. Bu tür unsurlar efsaneleri canlandırır yaşatır tekrar doğurur.

Işık (E-36)

Bıçağa dua okuma (E-57)

Kayaların yükselmesi (E-65)

Çirkin yaşlı bir karı (E-81)

İğneyi batırınca insana döner. (E-84)

Cin keçi şeklinde somutlaştırılmıştır. (E-96), (E-106)

Cin eşek şeklinde somutlaştırılmıştır. (E-97)

Cin inek şeklinde somutlaştırılmıştır. (E-98)

Cin kurt şeklinde somutlaştırılmıştır. (E-101)

Cin kurt şeklinde somutlaştırılmıştır. (E-102)

Teybin kendiliğinden çalması birilerinin oynaması. (E-105)

Karabasan (Enkebit) şapka takarak somutlaştırılmıştır. (E-91)

Karabasan insana dönerek somutlaşır. (E-92)

Bebek, taş ile somutlaştırılmıştır. (E-115)

Birden hayvanların gözü parlamış. (E-121)

Ekmek, Ekmek arabası şeklinde somutlaştırılmıştır. (E-123)

İlahi güç beyaz bir sis ile somutlaştırılmıştır. (E-128)

Taş bebeğe dönüşmüş. (M-138)

Kan (M-147)

Rüya (M-148)

Sis (M-158)

2.4.2.14. Gruba Özel Anlatı (Instance of a Class)

Bazı anlatılar, özel guruplar içerisinde veya dar bir bölgede daha yaygın olabilir. Bu yaygın olma durumu o anlatının daha fazla tekrar edilmesine neden olur. Bu sık tekrar edilme anlatının gerçek olduğuna yönelik bir etkiyi üzerinde barındırmaktadır. Özellikle menkabe türü anlatıların bazı dini guruplar içerisinde daha yaygın olduğu bilinmektedir ya da bir köy ile ilgili efsane o köyde yaşayanlar arasında daha yaygın olarak bilinmektedir. Bu yüzden o guruplar arasında gerçek olduğuna duyulan inanç daha fazla olmaktadır.

“Mahsenlili Ali Efendi” anlatıları özellikle Akçakent ve Çiçekdağı ilçelerinde çok yaygın olarak görülmektedir.

2.4.2.15. Bilimsel Uyum (Theory)

Her anlatı, içerisinde reel dünyanın işleyişi ile ilgili bir takım bilgileri mutlaka barındırır. Bu bilgiler hikâye içerisinde üzerinde özel bir vurgu yapılmadan kullanılmaktadır. Bu akla yatkınlık anlatıyı da üzerine almakta ve onu da akla yatkın hale getirmektedir. Zaten efsane türü anlatıların en önemli yönlerinden biri olarak ifade ettiğimiz aklın reel yönü ile hayal yönünü beraber olarak harekete geçirme noktasında reel yöne hitap eden logos unsuru teoridir. Bu teorinin dünyada çalıştığı bilinen genel prensiplere uyması gerekir (Oring, 2008: 152).

Sıcakta çalışmak insanı fiziksel anlamda daha fazla zorlar. (E-4)

Kurbağanın ayaklarının perdeli yapısı eli andırır. (E-26)

Yağmur ile şimşek genellikle birlikte gerçekleşen meteorolojik olaylardır. (E-28)

Gece ışığın görünürlüğü artar. (E-29)

Balıklar ağzını açıp kapatınca hava kabarcığı oluşur. (E-33)

Yılanların besin zinciri içerisinde süt önemli bir yere sahiptir. (E-41)

Ayn olmadığı gece en karanlık gecedir. (E-46)

Örümcek ağı beyaza yakın bir renktir. (E-54)

Irmak kenarlarında yılgın adı verilen bodur ağaçlar ve sivrisinek bolca bulunur. (E-78)

Düğünde yeni elbise giyilir. (E-95)

Çelik demirden daha dayanıklıdır. (E-116)

Pekmez yapımında toprak kullanılır. (E-129)

Kedi kas yapısı ve kuyruk yapısı sayesinde dönme refleksini başarı ile gösterir. (M-132)

Kuzgun ve güvercin uçabildiği için selden etkilenmez. (M-136)

Almancı olarak tabir edilen yurt dışında işçi olarak çalışanların iki katlı ev yaptırabilecek maddi imkânı daha fazladır. (M-150)

Güvercinler posta taşımada tarih boyunca kullanılmıştır. (M-163)

2.4.2.16. İkincil Efsaneler (Secondary Legends)

İkincil efsane bir efsanenin iddiasını desteklemek için anlatılan efsanelerdir (Oring, 2008: 153). Bazen efsane anlatıcısı, anlattıklarını desteklemek için başka bir efsane anlatabilir. Anlattığı ikincil hikâyelerle ilk anlatısını destekleyebilir. Bir diğer yol ise efsane içerisinde efsane anlatmaktır. Bu sayede ikincil anlatılarını kanıt olarak kullanabilir.

Bu çaba dinleyici için olumlu ve karşılığı olan bir çabadır. Anlatılar arasında güçlü veya zayıf bir bağ var olabilir. Önemli olan ilk anlatıyı ile diğer anlattıklarının arasında kurulabilecek olan mantıksal bağdır. Bu mantıksal bağ tamamen ya da kısmen dinleyiciyi etkisi altına alır. Bu sayede ilk anlatılanın ve diğer anlatılanların doğru olduğu yönünde bir yargı geliştirir. Ayrıca anlatıcının efsane dağarcığının genişliğini de bu vesileyle sunması, dinleyicinin gözünde olumlu bir özellik olarak görülmektedir.

Bu padişahın çocukları **1.Efsane**

Mezarların taşları her sene kendi kendini yeniliyor. **2. Efsane (E-42)**

Maden anlatısı **1.Efsane**

Kışla adı verilışı **2. Efsane (E-49)**

Bir yılan varmış **1. Efsane**

Ahi Evran yılanı dönermiş **2. Efsane (E-58)**

Atların kuyruğunu örme **1. Efsane**

Gelinin ciğerlerini sökme **2. Efsane (E-82)**

Al basması **1. Efsane**

Güvercin **2. Efsane (E-83)**

Arapların altınları **1. Efsane**

Başına yıldırım düşen adam **2. Efsane (E-126)**

Geyikli Baba **1. Efsane**

Yunus Emre **2. Efsane (M-142)**

Geyicek adı **1. Efsane**

Bolluk, bereket **2. Efsane**

Ölümü **3. Efsane**

Yakut Tespih **4. Efsane (M-143)**

2.4.2.17. Bilinen Unsurları Kullanma [Usage of Known Elements]

Efsanelerin inanılabilirlik yönünü ve gücünü oluşturan ve geliştiren özelliklerden biri de anlatılarda bilinen unsurların kullanılmasıdır. Bu kullanımla birlikte, bilinen bir zaman, mekân, şahıs ya da olay efsanede gerçeklik etkisi oluşturmaktadır (Sakaoğlu, 1980: 5). Bilinen unsurların kullanılması bilinmeyen belirsiz imajlar taşıyan masal gibi anlatılardan efsaneyi ayırarak onu daha gerçekçi bir anlatı yapmaktadır. Hem anlatıcısı hem de dinleyicisi tarafından inanılan anlatılar olan efsanelerin anlatıcısı performansı ile adeta

dinleyicileri bir gerçekten haberdar ettiği görüntüsündedir. Bu yüzden anlatısını bir haberin içermesi gereken temel unsurlar ile donatmaktadır. Buna göre efsaneler, kim yaptı veya kim etkilendi, ne yaptı veya ne oldu, nerede yaptı, ne zaman yaptı, nasıl yaptı, niçin yaptı sorularının tamamına ya da önemli bir kısmına cevap verecek bilgileri içlerinde barındırmaktadırlar. Bu unsurlar sayesinde anlatıcı dinleyicilerde onlara bir gerçeği sunduğu, onları bu gerçekten haberdar ettiği algısını oluşturabilmektedir.

Ayrıca anlatıcı ile dinleyici arasında gerçekleşen performansta kullanılan bilinen unsurları çok geniş bir çevrede bilinen unsurlar olabileceği gibi hikâyenin anlatıldığı dar bir çevrede bilinen unsurlar da olabilir. Yaptığımız derleme çalışmalarında tespit ettiğimiz anlatılarda kullanılan bilinen unsurların bazıları sadece anlatılan küçük çevrede bilinmekte, yaşamakta ve anlam kazanmaktadır.

Bir de daha yaygın bilinen unsur barındıran anlatılar vardır. Bu anlatılarda kullanılan bilinen unsurlar daha geniş çevreler tarafından bilinmektedir. Bu sayede anlatı sınırlı bir çevrede yaşama zorunluluğunu aşmakta ve daha geniş çevreler tarafından bilinilen ve anlam verilebilen bir boyut kazanmaktadır. Metinlerde yaygın olarak kullanılan bilinen unsurlar şöyle sıralanabilir.

2.4.2.17.1. Bilinen Zaman [Specific Time]

Anlatıya bilinen ve belirli bir zaman ifadesi ekleme metni güçlü kılan önemli etkenlerdendir. Dinleyici nazarında belirli bir takvim zamanında ya da sabitlenmiş bir tarihi anda meydana geldiği belirtilen bir anlatı, gerçek bir olayın sunulması olarak algılanır. Zaman ifadeleri yakın ya da uzak geçmişten bahsedebilir. Yakın geçmiş, uzak geçmişe göre daha fazla inanılabilirlik etkisi oluşturmaktadır.

“1943” (E-6)

“Kocakarı Soğukları zamanı” (E-52)

“1960” (E-96)

“Elli, atmış yıl önce” (E-99)

“Dolunay olduğu zaman” (E-114)

“Hz. Süleyman’ın zamanı” (M-133)

“1974” (M-146)

“70 yıl önce” (M-163)

2.4.2.17.2. Bilinen Mekân [Specific Place]

Olayın geçtiği ifade edilen belirli bir mekânın verilmesi de bir diğer bilinen unsur kullanma gayretidir. Bu mekân dar bir çevrede bilinebileceği gibi daha geniş çevrelerce bilinen mekânlar da olabilir. Yine kullanılan mekânlar özel isimleriyle sunulabileceği gibi ilçemiz, kasabamız gibi tür isimleri şeklinde de kullanılabilir. Önemli olan bir mekânı belirtmesidir.

Zaten genellikle yapılan derleme bazen anlatıcının köyünde ya da ilçesinde yapıldığı için o an bulunulan yerin adını zikretmeden anlatısını sunmaktadır. Anlatıcılar anlattıkları hikâyede geçen mekânı yön olarak elleri ile gösterme eğilimindedirler. Olayın belirli bir mekâna bağlanması anlatının inandırıcılık boyutunu güçlendirmektedir.

“Aşağı Homurlu Köyü” (E-3)

“Hashöyük Köyü” (E-5)

“Çiçane (Çiçekhane)” (E-7), (E-29), (E-42)

“Boğazevci Köyü” (E-9)

“Köyümüz” (E-12), (E-120)

“Kaman, Çağırkan” (E-14)

“Kelismailuşağı köyü” (E-20)

“Boztepe” (E-21, (E-62)

“Avanoğlu, Çökelik” (E-28)

“Yağmur Dede, Mehmet Dede” (E-29), (E-42)

“Mucur” (E-32), (M-145)

“Yeşilyurt, Köpekli” (E-34)

“Mucur, Kurugöl” (E-37)

“Kırşehir” (E-38), (E-53), (E-63)

“Kalankaldı” (E-39)

“Obruk” (E-40)

“Homurlu Beşler, Buzluk dağı” (E-43)

“Cemele, Keçi Kalesi” (E-46)

“Akpınar” (E-48), (E-50)

“Sofrazlı, Kışla” (E-49)

“Hacıselimli Köyü” (E-51)

“Karakurt kaplıcası” (E-61)

“Çubuk Ovası, Kervansaray Dağı, Dede Dağı, İsmail Sivrisi, Özbağ, Karacaören,
“Kaman, Temirli” (E-64), (E-68)
“Kesikköprü, Kızılırmak” (E-65)
“Dulkadirli” (E-66)
“Kırdök” (E-67)
“Kırşehir, Kaman, Cuma Mahallesi” (E-69)
“Akçakent” (E-75)
“Kızılırmak” (E-79)
“Mucur” (E-86)
“Kesikköprü, Selçukluu Hanı, Karaboğaz Köyü” (E-95)
“Doğan’ın bahçesi” (E-98)
“Cinder Dağı” (E-101)
“Toklumen” (E-105)
“Tatık” (E-106)
“Hacı Hüseyin Efendi Mahallesi” (E-107)
“Armutlu Bahçe” (E-110)
“Himmetuşağı köyü” (E-111)
“Köşker köyü” (E-117)
“Güllühöyük, Çorum, İskilip” (E-116)
“Kırşehir, Obruk Dağı” (E-122)
“Kaman” (E-123), (M-159)
“Baraj” (E-128)
“Topraklık” (E-129)
“Bayramuşağı köyü” (E-130)
“Ağrı Dağı” (M-136)
“Kılıçözü Deresi” (M-140),
“Geyicek Köyü” (M-142), (M-143)
“Mahsenli” (M-147), (M-148)
“Kaya Şeyhi Mahallesi” (M-150)
“Kızıldağ” (M-153)
“Savcılı, Ebeyit” (M-159)
“Avcu Köyü” (M-161)
“Hacıbektaş” (M-163)
“Küçükabdiuşağı Köyü” (M-166)

“*Aflak Köyü*” (M-167)

“*Çadırlıhacıyusufl Köyü*” (M-169)

“*Kabadurak Deresi*” (M-172)

2.4.2.17.3. Bilinen Şahıslar [Specific Characters]

Anlatılarda rol alan kahramanların bilinen şahıslar olması gerçeklik algısını ve anlatının inanılrlığı olumlu yönde etkilemektedir. Olayın kimin başından geçtiğinin net bir şekilde ortaya konması dinleyicilerde bir güven hissi tesis etmektedir. Belirsiz bir kişiyi aktaran ifadelere göre bilinen şahısları içeren anlatılar daha kolay kabullenilebilen metinler olmaktadır. Ayrıca hikâyede geçen olayın doğası ile kahramanın özellikleri bütünlük arz edince inanılrlık daha da artmaktadır.

“*Dadaloğlu*” (E-14), (E-36)

“*Hz. Yusuf*” (E-18)

“*Aslan*” (E-23)

“*Hz. Muhammed*” (E-31)

“*Ahi Evran*” (E-58), (M-139), (M-140), (M-141)

“*Mehmet Ağa*” (E-61)

“*Timur*” (E-62), (E-63), (E-64)

“*Beyazıt*” (E-62), (E-64)

“*Yavuz Sultan Selim*” (E-65)

“*Atatürk*” (E-70)

“*Fatih, Hatice*” (E-72)

“*Arzu ile Kamber*” (E-76), (E-77)

“*Zahide, Arapoğlu Mustafa*” (E-80)

“*Doğan*” (E-98)

“*Dedemin Amcası*” (E-103)

“*Halit Abi*” (E-119)

“*Hz. Süleyman*” (M-133)

“*Hz. Eyyüb*” (M-134)

“*Hz. Nuh*” (M-136)

“*Hacı Bektaş Veli*” (M-140), (M-141)

“*Kaya Şeyhi*” (M-140), (M-150)

“*Ömer Efendi*” (M-140)

“*Geyikli Baba*” (M-142), (M-143), (M-144), (M-145), (M-153)

“Mahsenlili Ali Efendi” (M-146), (M-147), (M-148), (M-149)

“Âşık Paşa” (M-151)

“Ahmedi Gülşehî” (M-152)

“Koyuncu Baba” (M-153)

“Ahmet Duran” (M-154), (M-155)

“İbili” (M-156), (M-157)

“Hacı Mustafa Hoca” (M-158)

“Molla Mehmet” (M-159)

“Hacı Kamil Ergül” (M-160)

“Saat Dede” (M-161)

“Hacı Kemal Efendi” (M-163)

“Kör Hafız” (M-169)

“Geyicekli Niyazi” (M-172)

2.4.2.17.4. Bilinen Makamlar [Specific Situations]

Anlatılar içerisinde bulunan ve Türk kültürü içerisinde derin anlamlara sahip güçlü unsurlardan biri de makamlardır. Bu makamlar maddi veya manevi makamlar olabilir. Her makamın millet nazarında edindiği bir konum vardır. Bu konum gücünü içinde yaşadığı kültürden alır. Bu makamlar kutsal bir yönü ihtiva edebileceği gibi siyasi bir güce de atıfta bulunabilir. Efsanelerin içerisinde en çok yer alan makamların başında yaratıcı makamını ifade eden Allah gelmektedir. En güçlü ve en temel unsurdur. Bu makamların, anlatının doğası ile arz ettiği bütünlük ve icra olunduğu kültür içerisindeki değeri efsaneyi hem daha anlamlı hem de daha güçlü yapar.

“Allah” (E-1), (E-4), (E-6), (E-9), (E-10), (E-11), (E-14), (E-16), (E-18), (E-19), (E-28), (E-31), (E-65), (E-67), (E-72), (E-93), (E-111), (E-113), (E-115), (E-121), (E-131), (M-133), (M-134), (M-147), (M-156), (M-159), (M-160), (M-161), (M-164), (M-167)

“Mübarek Yatır” (E-2)

“Ağa, kâhya, işçi” (E-3), (E-15), (E-75)

“Çoban” (E-5), (E-74)

“Üvey Anne” (E-6), (E-16)

“Huri” (E-7)

“Düşman” (E-11)

“Hükümdar” (E-38), (E-68)

“İmam, Hoca” (E-12), (E-79), (E-116), (E-118)

“Görümce” (E-17)
“Gelin” (E-17), (E-20), (E-24), (E-28), (E-45)
“Hazreti” (E-18), (E-31), (M-133), (M-147), (M-151), (M-152), (M-156), (M-157), (M-159), (M-171)
“Kaynana” (E-24), (E-45), (E-115), (E-112)
“Dede” (E-29)
“Padişah” (E-29), (E-37), (E-42), (E-65)
“Şeytan” (E-31), (M-134), (M-147)
“Prens” (E-32)
“Ozan” (E-36)
“Bey” (E-39), (E-65), (E-67)
“Zat” (E-40), (E-69)
“Mühendis” (E-49)
“Bilirkişi” (E-57)
“Mübarek” (E-58)
“Ermış” (E-62), (M-149), (M-162)
“Mimar” (E-65)
“Al Karısı” (E-81), (E-82), (E-83), (E-84), (E-85), ((86), (87)
“Hemşire” (E-85)
“Peri” (E-88), (E-89), (E-95)
“Karabasan (Enkebit)” (E-91), (E-92), (E-93), (E-94)
“Cin” (E-95), (E-96), (E-97), (E-98), (E-99), (E-100), (E-101), (E-101), (E-103), (E-104), (E-105), (E-106), (E-107), (E-108), (E-109)
“Yaşlı dede” (E-111)
“Aksakallı” (E-118)
“Bakkal” (E-120)
“Hırsız” (E-131)
“Peygamber” (M-132), (M-134), (M-135), (M-137), (M-135)
“Cebrail” (M-134)
“Veli” (M-146), (M-140), (M-141)
“Evliya” (M-139), (M-141), (M-154), (M-155), (M-158), (M-160)
“Baba” (M-142), (M-143), (M-144), (M-145), (M-153), (M-167)
“Efendi” (M-146), (M-147), (M-148), (M-149)
“Şeyh” (M-150)

“Hızır” (M-163), (M-164), (M-165)

“Melek” (M-171)

2.4.2.18. Estetik Etki (Aesthetic Effects)

Efsane anlatılarında dinleyenlerde etki uyandırmak için gündelik dilin dışında bazı yapılar kullanılabilir. Bu, dinleyici üzerinde estetik bir etki bırakır. Bu sayede anlatı gündelik konuşma dili ile anlatılıyor olsa bile bu etki yaratan yapıların kullanılmasıyla birlikte anlatı sıradanlıktan uzaklaşır ve edebî bir kimlik kazanır. Aynı zamanda anlatıcının vücut dili de bu etkiyi oluşturma çabasına eşlik eder. Bu gösteri dinleyicide daha fazla gerçeklik hissi oluşturabilmek amacına hizmet eder. Ayrıca samimi bir hava yaratarak dinleyiciyi anlatının içerisinde tutar. Anlatılarda kullanılan en yaygın estetik etki unsurları şunlardır.

2.4.2.18.1. Dramatize Etme (Dramatization)

Dramatizasyon anlatıcının performansı esnasında gösterdiği teatral tavırlar olarak ifade edilebilir. Bu tavırlar ile anlatıcı dinleyiciyi daha fazla etkisi altına alabilir. Bazen anlatıcı metinde var olan kahramanın tavır ve davranışlarını da anlatısı esnasında alıntılatabilir. Bu canlandırma hareketleri bütün olarak icra performansının bir parçasıdır. Anlatıcıların anlatım esnasında sergiledikleri her hareket ve tavır dinleyicinin hem ilgisini çekmekte hem de dikkatini toplamaktadır. Bu sayede dinleyici anlatılanlardan uzaklaşmadan anlatının merkezine çekilmektedir. Efsaneler, yazılı metinlere geçtiklerinde dramatizasyon sayesinde elde edilen estetik etki ortadan kalkmaktadır.

2.4.2.18.2. Önceden İma Etme (Foreshadowing)

Anlatıcının kullanacağı bazı ifadeler, işaretler dinleyicide sonuca dair bir ön görü oluşturabilmektedir. Anlatıcı anlattıklarına bu sonuca dair işaretleri yüklerse dinleyicinin zihni harekete geçer ve fikir yürütür. Bu sayede o da metnin bir parçası haline gelir. Bu ön his oluşturma çabası genellikle bilindik kültürel kalıplardan hareketle yapılmaktadır. Yani bir yetimden bahseden anlatı için yetimin Türk kültüründe yeri ve halkın ona karşı geliştirdiği merhamet devreye girmektedir. Mağdur olan bir yetimi içeren bir anlatıda mağdur edenin yaşayacağı çatışma ön his olarak oluşmaktadır.

“Çocuğun annesi ölmüş olaydan bir ay geçtikten sonra babası Fatma adında biriyle evlenmiş”. (Üvey anne ile ilgili eziyet içeren bir anlatı beklentisi oluşmaktadır.) (E-6)

“Bu düğünün sahibi namaz, kitap bilmezmiş.” (Düğün sahibinin başına bu durumdan dolayı bir şeyler geleceği ima edilmiştir.) (E-12)

“Erkek kadına zulüm ediyormuş, dayak atıyormuş.”(Kocanın başına bir şeyler geleceği hissettirilmiştir.) **(E-13)**

“Öksüz çocuk varmış.” (Üvey anne eziyeti beklentisi hissettirilmektedir.) **(E-16)**

“Eskiden bir gün gelin ile görümce varmış. Sürekli kavga ediyorlarmış.” (Bu ifade bir takım olumsuz olayların gelişeceği beklentisi oluşturmaktadır.) **(E-17)**

“Kadın da evet ne olursa olsun karnımda bir şey taşıyım demiş.”(Bu ifade bir takım olayların gelişeceği beklentisi oluşturmaktadır.) **(E-41)**

“Bir gün dışarıda bir tipi tipiliyor nasıl, kapıya çıkılmaz.”(Anılan hava durumunun çatışmada etkili olacağı beklentisi oluşmaktadır.) **(E-45)**

“Küçük yavrusu olan bir kurdu” (Bu ifade bir takım olayların gelişeceği beklentisi oluşturmaktadır.) **(E-59)**

“Dulkadirli beylerinden çok zülümkâr bir bey varmış.” (Beyin olumsuz yönlerinin bir gerginliğe yol açacağı beklentisi oluşmaktadır.) **(E-66)**

Bu bey insanlara zulüm ederdi.” (Beyin olumsuz yönlerinin bir gerginliğe yol açacağı beklentisi oluşmaktadır.) **(E-67)**

“Bir fakir delikanlı” (Fakirliğin önceden belirtilmesi, bundan kaynaklı bir çatışmanın oluşacağı beklentisini oluşturmaktadır.) **(E-71)**

“Bizim Hatice iki kere nişanlandı.” (Nişanlanma sayısının belirtilmesi ilk nişanın bozulması ile ilgili bir önceden bildirme etkisi oluşturmaktadır.) **(E-72)**

Ağanın kızının olması ve yanında fakir Mehmet’in olması bir çatışma beklentisi doğurmaktadır. **(E-75)**

Mekânın adı Kanlı Öz olduğu için ölümle biten bir son beklentisi oluşmaktadır. **(E-76)**

“Hocalar evlenmesin evlense bile çocuğu olmasın demişler.” (Evlenme temelli bir çatışma beklentisi oluşmaktadır.) **(E-85)**

“Periler kadına, bizi gördüğünü kimseye söyleme demiş.” (Bu talep kadının olanları anlatacağı ve bir takım olayların gelişeceği beklentisi oluşturmaktadır.) **(E-88)**

“Kadın birden kaybolmuş.” (Kadının aniden kaybolması olağanüstü bir varlık beklentisi doğurmaktadır.) **(E-95)**

“Bir keçi görür.” (Keçi, dinleyicide cin beklentisi oluşturmaktadır.) **(E-96), (E-106)**

“Kimsenin gitmeye cesaret etmediği ormanlık ve kuytu bir yer varmış.” (Kimsenin gitmeye cesaret edemediği yere birinin cesaret edip gideceği beklentisi oluşmaktadır.) **(E-100)**

“Köyün Cinder adı verilen bir dağı vardır.” (Dağın adı Cinder olarak belirtildiği için cin anlatısı beklentisi oluşmaktadır.) **(E-101)**

“Tek başınaymış.” (Tek başına olması gergin bir sürecin gelişeceği beklentisini oluşturmaktadır.) (E-105)

“Söylersen altınlar yok olur demiş.” (Bu talebin hikâyenin kilit unsuru olacağı beklentisi belirlemektedir.) (E-111)

“Bir de oğlu var ama isyankâr, kumar oynar, içki içer, hiç dinle alakası yoktur.” (Oğulun olumsuz yönlerinin bir gerginliğe yol açacağı beklentisi oluşmaktadır.) (E-119)

“Bu bakkalda her şey hileliymiş.” (Bakkalın bu olumsuz yönünün bir çatışmaya yol açacağı beklentisi oluşmaktadır.) (E-120)

“Kamandan bir adam sürekli yalan söylemiş.” (E-123)

Mezarlığın yanına ev yaptırması bir çatışma beklentisi oluşturmaktadır. (M-150)

“Bisiklet tamir ederek kazandığı paralarla kış günü öğrencilere yaz meyveleri getirirmiş.” (İfadesiyle özel bir dini kişilik olduğu vurgulanmıştır.) (M-156)

Burası kan kuyusudur. (M-173)

2.4.2.18.3. Sürpriz Sonuç (Concealed Plot Functions)

Dinleyicinin sonuca dair hüküm geliştirmesi kurgusal açıdan estetik bir etki yaratabileceği gibi sonucun sürpriz bir şekilde gelişmesi de estetik bir etki oluşturmaktadır. Özellikle metnin çözüm unsurunu anlatının sonuna kadar gizleme ve sonunda ortaya çıkarma dinleyicide tırmanan gerilimin sonuçlanması ile rahatlama gibi bir etki yaratmaktadır. Bu algı metnin daha sempatik algılanmasına neden olmaktadır. Bazen anlatıcı sürpriz sonucun ardından izah edici alternatif açıklamalar da yapabilmektedir. Bu durum hem estetik etkiyi hem de metnin gerçeklik algısını güçlendirmektedir.

Önceden hissettirme estetik etki unsuru olan anlatılarda sürpriz sonuç görülmemektedir.

Taş kesilen bebeğin ağlamasının duyulması (E-11)

Kendi de kaya attı ya onun da başına öyle kaya düşmüş. (E-25)

Yedi çocuğun hepsi bir tepede, gece olunca birbirlerine ışıkları görünüyor. (E-29)

“Her yıldız gördüklerinde konuşmaya çalışırlarmış. Ağızlarından su kabarcığından başka bir şey çıkmazmış.” (E-33)

“Bırakınca kurt biraz çevreyi dolaşmış sonra adamın yeni doğan çocuğunu alıp gitmiş bir daha hiç gelmemiş.” (E-59)

“Altınlar soğan kabuğuna dönüşmüş.” (E-91)

“Üzerinde kan olmayan aletlere bağlı ölüm.” (E-107)

“Getir de yiyeyim demiş ve tosbağayı yemiş.” (E-112)

“Kovalarını suya değdirdikleri anda su kaynamaya başlamış. Birden su fişkırmış metrelerce yükseğe çıkmış ve olduğu gibi yerin altına çekilmiş.” (E-113)

“Adam göle düşmüş, göl yok olmuş, adamın ölüsü bulunamamış.” (E-117)

“Ekmek çarpsın diyen adama ekmek arabası çarpmış.” (E-123)

“Birden beyaz bir sisin içerisinde kuvvetli adamlar gelip arabayı alıp yola koymuşlar.” (E-128)

“Sonra birden hırsızlar koşarak kendilerini dereye atmışlar.” (E-131)

“Eyüp yıkanmış ve on beş yaşında bir delikanlı olmuş. Rahmetle tekrar evlenerek mutlu bir hayat sürmüşler.” (M-134)

“Çocuğun taşı havaya atması üzerine kadını on iki çocuğu olmuş.” (M-138)

“Yıllar önce ölen bir kişi öldükten sonra pilota yardım etmiş.” (M-146)

Çaldığı hançeri, kan izleri gördüğü gerekçesiyle geri getirmesi. (M-147)

“Patatesin haram olduğunu bilmiş. (M-149)

Öldükten sonra mezarının üstünü kapatması (M-151)

“Mezar yer değiştirmiş.” (M-152)

“Tavuğa dua sayesinde kurşun işlememiş.” (M-169)

“Melekler de o zaman kıyametin yaklaştığını söylemiş.” (M-171)

2.4.3. Pathos Analizi

Pathos kısaca olarak dinleyicide efsanenin oluşturması beklenen etki olarak tanımlanabilir. Anlatıcı için hedef kitleyi etki altına alabilme gayretidir. Anlatıcı, anlatısını dinleyicinin tavırlarına göre şekillendirir. Dinleyici aynı zamanda efsane anlatılarının tüketicisidir. Bu tüketici anlatıdan istediği verimi alırsa yani anlatı amacına hizmet ederse kendisi de bir anlatıcıya dönüşmekte ve anlatıyı yaygınlaştırmaktadır.

Anlatıcı, dinleyici tükettiği müddetçe anlatısını muhafaza eder ya da yeniden üretir. Bu çerçeveden yaklaştıldığında dinleyicinin anlatıdan ve anlatıcıdan bir takım beklentilerinin olacağı açıktır. Bascom’un ifade ettiği gibi folklor mahsullerinin hoşça vakit geçirme, eğlenme ve eğlendirme, değerlere, toplum kurumlarına ve törelere destek verme, eğitim ve kültürü gelecek kuşaklara aktarma, toplumsal ve kişisel baskılardan kurtulma (Çobanoğlu, 2008: 235,236) gibi işlevleri vardır. Bu işlevler aynı zamanda o ürünlerin tüketicilerinin de beklentisidir. Aynı şekilde efsanelerin anlatıldığı, yaşatıldığı ve yeniden üretildiği toplumların da bu ürünlerden bu ve benzeri bir takım beklentileri vardır. Bu beklentiler karşılandığı sürece o anlatı yaşamaya devam eder. Ne zaman ki bu anlatı

dinleyicinin beklentisini karşılayamaz olur, o zaman işlevini yitiren her unsur gibi ya dönüşür ya da toplumsal hayattan çekilir.

Daha önce vurguladığımız gibi efsanelerde dinleyiciye yönelik bir işlevden ziyade anlatıcıların bu türleri işlevsel olarak kullanması söz konusudur. Anlatıcı ahlaki, duygusal ya da bilişsel etki oluşturmak amacıyla bu anlatıları kültür hayatı içerisinde yaşatmaktadır.

Anlatıcının ya da dinleyicinin folklor mahsulünden beklentisini belirleyen ana unsur türün niteliğine dair özelliğidir. Türün niteliksel yapısı dinleyicideki beklentiyi şekillendirir. Bir dinleyicinin fıkra türü bir anlatıdan beklentisi ile bir menkabeden beklentisi aynı olmayacaktır. Efsanelerin izah edildiği gibi gerçekle ve inanılırlıkla ciddi bir bağı vardır. Bu yüzden anlatıcının ve dinleyicinin bu tür anlatılardan beklentisi de bu ciddiyete ve gerçeklik algısına paralel olarak oluşmaktadır. Oring (2008: 157), makalesinde doğru iddiasında olan bu anlatılar için üç tür beklenti geliştiğini ifade etmiştir. Bunlar bilişsel beklenti, duygusal beklenti ve ahlaki beklentidir. Bu ana beklentiler anlatılanlar aracılığıyla tatmin edilemezse bu anlatıların dinleyici nezdinde gerçeklik algısı da ortadan kalkabilmektedir. Böyle anlatılar zamanla unutulup gitmektedir.

Beklentiler türün ciddi yapısına da uygundur. Anlatıcının önemli gördüğü bir duyguyu, düşünceyi, bilgiyi ya da durumu iletebilmesi için efsaneler halk arasında geçerli bir araçtır. Başka bir ifadeyle bunları iletmek için anlatıcının kullanacağı geçerli araçlardan biridir. Bu araçlar kısa olması, içeriğe uygun bir yapıya sahip olması, insanları kısa zamanda etkileyebilmesi gibi yönleriyle de hem anlatıcı hem de dinleyici için elverişli araçlardır.

Bu yüzden hem üreten hem de tüketen açısından yaklaşıldığında arz ve talep için yeterli şartların oluştuğu görülmektedir. Bu bağlamda anlatıcının ve dinleyicinin bilişsel, duygusal ve ahlaki beklentisini karşılayabilmek anlatının zayi olmasını engellemekte ve anlatıcı ile dinleyici arasındaki bağı güçlendirmektedir. Bir anlamda anlatı aracılığıyla anlatıcı dinleyicinin ilgili beklentilerini ne kadar fazla karşılarsa anlatının hem kalıcılığı hem de yaygınlığı o kadar artmaktadır.

Bir anlatıda bilişsel, duygusal ya da ahlakî beklenti ayrı ayrı bulunmak zorunda değildir. Bir anlatı bu üç beklentiyi birden karşılayabileceği gibi bir anlatıda sadece bir beklenti de karşılanabilir. Birazda metnin gücü bu bilgi, duygu ve sağduyu alanlarına daha geniş anlamda hitap etmeye bağlıdır. Benzer şekilde toplumun benimsediği ortak ideolojiler de beklentileri şekillendirmektedir. Bu temel ideolojilere uyumlu olmayan onlarla çatışmaya giren bir ileti tüketicisi tarafından kabul edilmemektedir. Anlatının

özelliğine göre bu beklentiler bazen ön plana çıkabilmektedir. Bu çalışmada bu beklentilerin tek tek ya da toplu olarak ortaya çıktığı metinler örnek olarak gösterilecektir. Ancak tüm metinler için ön plana çıkan ilk beklenti verilerek genel bir bakış ortaya konacaktır. Bu sayede türe göre beklenti analizi daha net bir şekilde gösterilmeye çalışılacaktır.

2.4.3.1. Bilişsel Beklenti (Cognitive Expectations)

Biliş, insanın dünyayı tanımaya ve anlamaya yönelik olarak oluşturduğu zihinsel etkinliklerinin tamamıdır. Bilişsel beklenti, bilgi dünyasına ait beklenti demektir. Bilişsel beklenti metinde iki şekilde görünür hale gelir.

İlki metnin genelinin dinleyicinin biliş dünyası ile uyumlu olmasıdır. Metin olağanüstü unsurlar içerse bile bu olağanüstü unsurlar dinleyicinin zihninde kültürel yapıya uyumlu olarak şekillendiyse, dinleyici için bilişsel bir engel oluşturmamaktadır.

Halk kendi doğrularını hem efsaneler aracılığı ile şekillendirmiş hem de bu türlere kendi doğruları ile şekil vermiştir. Efsanenin güçlü bir şekilde kültürel yapıdan beslenmesi dinleyici ile aynı dünya algısını ve kültürünü paylaşan anlatıcının arasındaki bilişsel uyumu da yaratmaktadır. Buna göre bir anlamda dinleyici metnin içeriğini bilişsel açıdan kendi kişisel ve toplumsal değerlerine uygunluk açısından değerlendirir. Bu bilişsel uyum metnin kolay kabul edilebilir hale gelmesine yardımcı olmaktadır. Özellikle efsane türü anlatıların içerdiği olağanüstü unsurların insanın bilişsel alanı ile çatışma içerisinde olması gerektiğine yönelik bir algı oluşmaktadır. Beklenenin aksine bu anlatılarda olağanüstü ile olağanın mükemmel bir uyumu dikkati çekmektedir. Zaten bu tür anlatılarda görülen somutlaştırma eğilimi soyut ile somutu zihni alanda dengede tutmaktadır. Yani yaratıcı gücün soyut yapısı taşıdığı unsurlarla somutlaşmaktadır. Benzer şekilde logos analizinde belirttiğimiz fiziksel ve sözlü kanıtların varlığı bu soyut yapıyı aklın materyalist melekelerine uygun hale getirmektedir.

İkinci bilişsel durum ise dinleyici kendisine anlatılan bir hikâye vasıtasıyla bir bilgiye ulaşırsa bilişsel beklentisini tatmin etmiş olur. Her anlatı belirli bir amaç doğrultusunda oluşturulur ya da belirli bir amaca hizmet eder. Bu amaç hem anlatıcının hem de dinleyicinin ortak paydasıdır. Anlatıcının metni anlatmadaki amacı ile dinleyicideki ortaya çıkaracağı sonuç aynı olmayabilir ya da anlatıcının amaçlamadığı bir etki veya sonuç dinleyicide ortaya çıkabilir. Ama her halükarda anlatıcı ile dinleyici arasında böyle bir iletişim söz konusudur. Dinleyicide ortaya çıkacak olan sonuç etkisi metnin genel görünümünü etkileyen bir durumdur. Metin vasıtasıyla herhangi bir bilgiye ulaşan

dinleyicide metnin görüntüsü olumlu olarak algılanacaktır. Bu olumlu algılanış metnin geneline ikna edici bir güç yükleyecektir. Bu sayede metnin gerçekliği algısını pekiştirilmiş olacaktır.

Sadece bilişsel etkiyi hedefleyen anlatı örneği:

“Köyün büyüklerinin söylencesi var. Mucurumuzun ismi Gıcır ismiyle anılmış. Eskiden Mucur’da Rumlar yaşarmış. Mucurda büyük bir deprem olmuş. Gıcır kaybolmuş. Yalnızca on beşe yakın aile kalmış. Geriye kalan Rumlar akrabalarının yanına gitmişler. Başka yerlerden gelenlerde gelmiş Gıcıra yerleşmişler ve adını da Mucur koymuşlar.” (E-32)

Anlatıda Mucur adının nereden geldiği dinleyenlere izah edilmiştir. Bu sayede bir bilgiyi iletme hedeflenmiştir.

Bilişsel ve duygusal etkiyi hedefleyen anlatı örneği:

“Televizyonda mı gördüm veya bir yerde mi okudum. Eski zamanlarda bir padişah varmış. Onun bir de kızı varmış. Kızını kimselere vermek istemiyormuş hep onunla vakit geçirip eğlenmek istiyormuş. Bir gün saraya bir prens gelir. Ben senin kızınla evlenmek istiyorum demiş. Padişah bir şart koşmuş. Padişah kızını vermesi için prensten nasıl olsa yapamaz diye saçtan ince bir tatlı yapmasını istemiş. Prens kabul eder ve yapmaya koyulur. Kırk gün uğraşır ve padişaha verir. Tatlı çok hoşuna gider padişah sözünde durur ve prens kızını verir. Sonra da padişah çok pişman olur ve bu tatlının adını pişmaniye kalır ve bu ad günümüze kadar kalır.” (E-29)

Anlatıda pişmaniye tatlısının adının nereden geldiği izah edilmiş ve bir bilgi iletilmiştir. Aynı zamanda kızından ayrılan baba duygusal bir etki de ortaya koymaktadır. Bundan dolayı da duygusal etki ortaya çıkmaktadır. Ancak baskın olan bilişsel etki olduğu için bu anlatı bilişsel etki uyandıran anlatılar bölümünde tasnif edilmiştir.

Bilişsel, duygusal ve ahlaki etkiyi hedefleyen anlatı örneği:

“Anlatılanlara göre bizim köyün tepelerinde altın aramaya gelen dört kişi kendini mühendis olarak tanıtmış. İnsanlar onlara inanmışlar. Bu kişiler bir mağara bulmuş ve içine girmişler. Söylenenlere göre o mağaranın ucu Bayramuşağı köyünden çıkıyormuş. Bunlar o mağaraya girip altın aramaya başlamışlar. Mağarada odalar, masalar, altın

tabaklar varmış. Onları almaya çalışınca sesler gelmeye başlamış ve bunlar kaçarken birisi bunu tutmuş ve çekmeye başlamış o adamın her yerini parçalamış. Diğerleri kaçmışlar ve bir daha gelmemişler.” (E-130)

Anlatıda Bayramuşağı Köyü’de bir mağarada yapılan kazı sonucunda ortaya çıkan durum ifade edilerek bunun tehlikeli olduğu bilişsel amaca uygun olarak bir bilgi şeklinde iletilmiştir. Gizemli güçler tarafından her yeri parçalanan adamın durumu duygusal amaca yönelik olarak korku oluşturmuştur. Son olarak kendilerini mühendis olarak tanıtp köylüleri kandıran kişiler ahlaki tutum ve sonuçları açısından dinleyicilere iletilmiştir. Bu anlatıda bilişsel, duygusal ve ahlaki beklentinin üçünü de görmek mümkündür. Ancak ön plana çıkan yönü cezadan dolayı ahlaki olduğu için bu bölümde değerlendirilmiştir.

Bilişsel beklentinin karşılanmasına yönelik olan anlatılar şunlardır:

E-4, E-6, E-7, E-10, E-17, E-18, E-19, E-21, E-22, E-26, E-27, E-28, E-29, E-30, E-31, E-32, E-33, E-34, E-36, E-37, E-38, E-39, E-40, E-41, E-42, E-43, E-44, E-46, E-48, E-49, E-50, E-52, E-53, E-54, E-56, E-57, E-58, E-61, E-62, E-63, E-64, E-65, E-68, E-69, E-70, E-79, E-81, E-83, E-84, E-86, E-87, E-91, E-92, E-93, E-95, E-98, E-101, E-107, E-110, E-122, E-127, E-128, M-132, M-133, M-135, M-136, M-139, M-140, M-141, M-142, M-143, M-144, M-145, M-146, M-150, M-151, M-152, M-153, M-154, M-156, M-158, M-159, M-160, M-161, M-162, M-164, M-167, M-168, M-169, M-170, M-171, M-172, M-173.

2.4.3.2. Duygusal Beklenti (Emotional Expectations)

Retorik olguyu şekillendiren ana çabalardan biri de dinleyicinin duygu durumunu etki altına alabilmektir. Bu etki altına alışı daha önce izah ettiğimiz gibi anlatıcının genel algısı ile başlamakta, anlattıkları ile devam etmektedir. Anlatıcının yapacağı değerlendirmeler kısmen akli, kısmen de duygusal olarak gerçekleşmektedir. Yani dinleyici hisleri aracılığı ile de anlatıcı ve anlatı üzerinde hüküm geliştirmektedir. Bu hükümlerin ardından, anlatılan içerik sonucunda dinleyicide duygusal bir değişim, dönüşüm oluşturulabilirse, dinleyicinin hem anlatıcıya hem de anlattıklarına karşı olan tutumu daha olumlu olmaktadır. Bu durum dinleyicinin anlatılanları doğru kabul etmesine destek vermektedir. Yani anlatıcının performansı dinleyicinin hem aklına hem de duygularına yönelik bir çaba birlikteliğidir.

Derleme çalışmaları esnasında bazı kaynak kişilerin özellikle menkabe anlatıları esnasında uygulandığı hatta ağlamaklı olduğu görülmüştür. (M-160), (M-165)

Dinleyiciler sorumuz üzerine bu duygulanmanın sebebinin anlatıcının anlattıklarına duyduğu samimi inancı ortaya koyduğunu ifade etmişlerdir. Gelişen bu algı mantıki olduğu kadar da duygusal bir algıdır. Çünkü anlatıcının içine girdiği ruh hali dinleyiciyi önce duygusal olarak etkisi altına almıştır ve bu durum bir takım analiz mekanizmalarını tetiklemiştir. Bunun dışında metin vasıtasıyla dinleyicide duygulanma bir sonuç olarak da ortaya çıkabilir. Anlatılan efsane dinleyicide bir takım duyguları harekete geçirebilir. Bu duygu yoğunluğu dinleyicinin şahsi hayatına yaşadıklarına bağlı olarak çeşitli etki boyutlarında gerçekleşebilir. Her ne boyutta olursa olsun bu duygusal etkinin varlığı dinleyiciyi anlatılana yakınlaştırdığı ve onun kabulünü kolaylaştırdığı açıktır.

Duygusal beklentiyi karşılamaya yönelik anlatı örneği:

“Aşağı Homurlu kasabasında zengin ve zalim bir ağa vardır. Bu ağanın dünyalar güzeli bir kızı vardır. Bu kız fakir işçilerden birine gönlünü kaptırır. Bu çift gizli saklı buluşmaya, görüşmeye başlarlar. Yaşadıkları köyün ortasından çay geçer. Biri bir tarafta biri diğer tarafta. Aradan zaman geçer kızın babasının kâhyası da kıza gönlünü kaptırır. Kâhya bir gün kızı takip eder. Kız çayın kenarında elinde fenerle beklemektedir. Sudan çıkan gençle hasret gideren kızın aralarını bozmak ister. Ertesi gece kızı odasına kitler. Feneri alıp çayın kenarına gelip bekler. Genç çocuk çaya atlar ve karanlıkta yüzmeye başlar. Zalim kâhya ışığı kapatır genç boğulur ve ölür. Kilitlendiği yerden çıkan kız ise çayın kenarında bekleye bekleye kayaya dönüşür. Bu kaya hala aynı yerinde durmaktadır.” (E-3)

Duygusal beklentinin karşılanmasına yönelik olan anlatılar şunlardır:

E-1, E-3, E-9, E-11, E-14, E-15, E-16, E-20, E-23, E-47, E-51, E-71, E-72, E-73, E-75, E-76, E-77, E-78, E-80, E-82, E-85, E-89, E-90, E-94, E-96, E-97, E-99, E-100, E-102, E-103, E-105, E-106, E-114, E-115, E-117, E-124, E-125, E-126, M-138, M-175.

2.4.3.3. Ahlaki Beklenti (Moral Expectations)

Anlatıcının performansı aracılığıyla dinleyiciye ilettiği bir başka olgu da ahlaktır. Ahlak bazı yorum farklılıklarından dolayı kimi zaman evrensel kimi zaman toplumsal yönleri olan bir yapıdır. Ahlakın toplumsal bir mekanizma olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Üzerinde toplumsal bir uzlaşma vardır ve toplumlar, benimsenen bu ahlak kuralları çerçevesinde yaşadıklarında daha güvenli, uyumlu, huzurlu ve mutlu olmalarına yönelik bir kanaat oluşturmuşlardır. Ahlaki kurumlar toplumların yapılarına, özelliklerine ve deneyimlerine göre şekillenmişlerdir. Töre, gelenek, anane gibi adlandırılan yapılar, toplumsal değerleri yaşatan, soyut ancak canlı bir şekilde işleyen sistemlerdir.

Folklorun toplumsal değerlere ve törelere destek verme misyonu efsanelerin bedeninde güçlü bir şekilde yaşamaktadır. Bu anlatılar vasıtasıyla toplumunun değerleri ve ahlaki kuralları dinleyicilere etkili bir şekilde ulaştırılmaktadır. Dinleyicinin de içerisinde, kültürel yapısına uygun, ahlaki unsurların, sonuçların ve derslerin bulunduğu anlatılara olumlu bir bakış geliştirdiği görülmektedir. Ahlaki değerler, insanların neleri yapmalarının gerektiği, nelerden uzak durmalarının gerektiği gibi mesajlar, efsane gibi anlatılarda açık bir şekilde ortaya konmaktadır. Dinleyiciye somut bir şekilde ve doğrudan iletilmektedir. Onun anlayış ya da idrak kabiliyetine bırakılmamaktadır.

Bu doğrudan ifade ediş ve doğruyu ifade ediş, retorik anlamda bu anlatıları daha güçlü hale getirmektedir. Din, ahlak ve inanç yapılarının toplum nezdinde iç içe girmiş, bütünlük arz eden yapısı ve algılanışı da efsane türü anlatılara inandırıcı bir boyut kazandırmaktadır. Anlatıcı, bu anlatılar aracılığıyla dinleyiciye iyiliği emretmekte ve onları kötülükten nehyetmektedir. Bu ahlaki tutum onda manevi bir değer ve haz oluşturmaktadır. Bu da bu türlerin anlatımının sürekliliğine destek vermektedir. Bunun yanı sıra dinleyicilerin de kendisinden iyi olmasını, ahlaki değerleri yaşamasını talep eden ve ahlaken kötüye sapmamalarını ikaz eden bu anlatılara verdikleri manevi değer de daha farklı olmaktadır. Bu anlatıları kutsalın bir parçası haline getirmektedir. Bu yolla kutsala duyulan güven açığa çıkmaktadır.

Dinleyici, bu anlatılar aracılığı ile dünyada düzeni sağlayan manevi bir mekanizmanın olduğundan da haberdar edilmektedir. Yani ahlaki düzene ve değerlere aykırı hareket edildiğinde böyle hareket edenin İslam teolojisinde benimsendiğinin aksine bu dünyada cezalandırıldığı anlatılmaktadır. Bu durum bir korku yaratması ile birlikte dinleyiciye daha cazip gelmektedir.

Ahlaki anlatıları belirgin hale getiren temel unsur ise ceza olgusudur. Ahlaki amaç güden anlatılarda genellikle hata yapanlar cezalandırılmaktadırlar. Bu sayede ahlaki tutum daha belirgin hale gelmektedir.

Ahlaki beklentiyi karşılamaya yönelik anlatı örneği:

“Bir düğün oluyormuş. Düğün alayı geçerken orada bulunan insanlar burada davul çalınmaz çünkü burada yatır bulunuyor demişler. Bunun üzerine davulcu daha da sinirlenmiş ve adamları dinlememiş. Davul, zurna çalmaya ve düğüne devam etmişler. Bunun üzerine düğün alayında bulunan herkes taş kesilmiş.

Geçen yine baktım. Bakınca şöyle kalabalığı belli taş olmuşlar. Mübarek yatırlar var.” (E-2)

Ahlaki beklentinin karşılanmasına yönelik olan anlatılar şunlardır:

E-2, E-5, E-8, E-12, E-13, E-24, E-25, E-35, E-45, E-55, E-59, E-60, E-66, E-67, E-74, E-88, E-104, E-108, E-109, E-111, E-112, E-113, E-116, E-118, E-119, E-120, E-121, E-123, E-129, E-130, E-131, M-134, M-137, M-147, M-148, M-149, M-155, M-157, M-163, M-165, M-166.

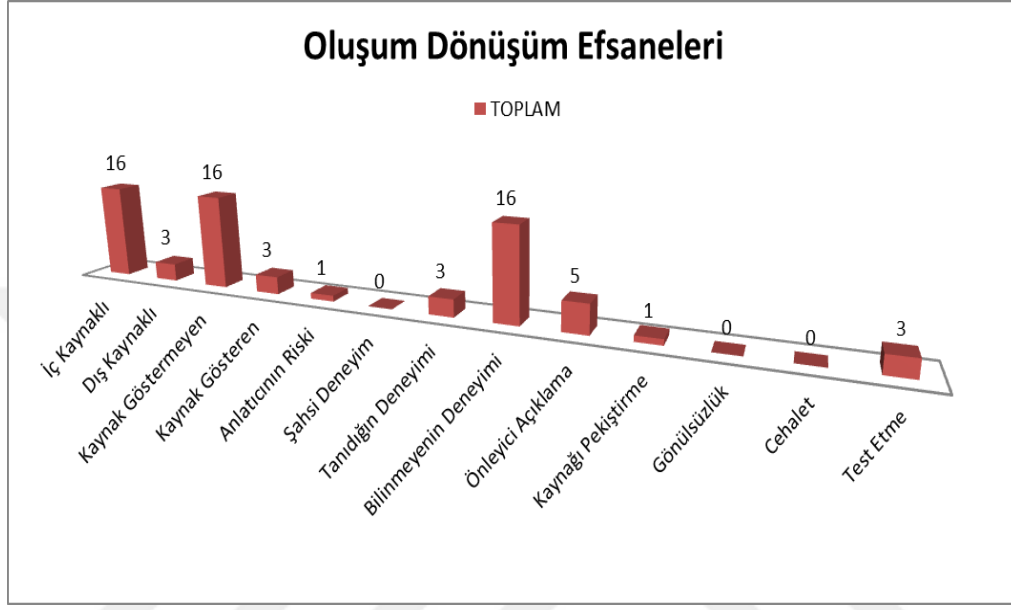

BÖLÜM III

3. KIRŞEHİR EFSANELERİNİN RETORİK BOYUTUNUN ANALİZİ VE YORUMU

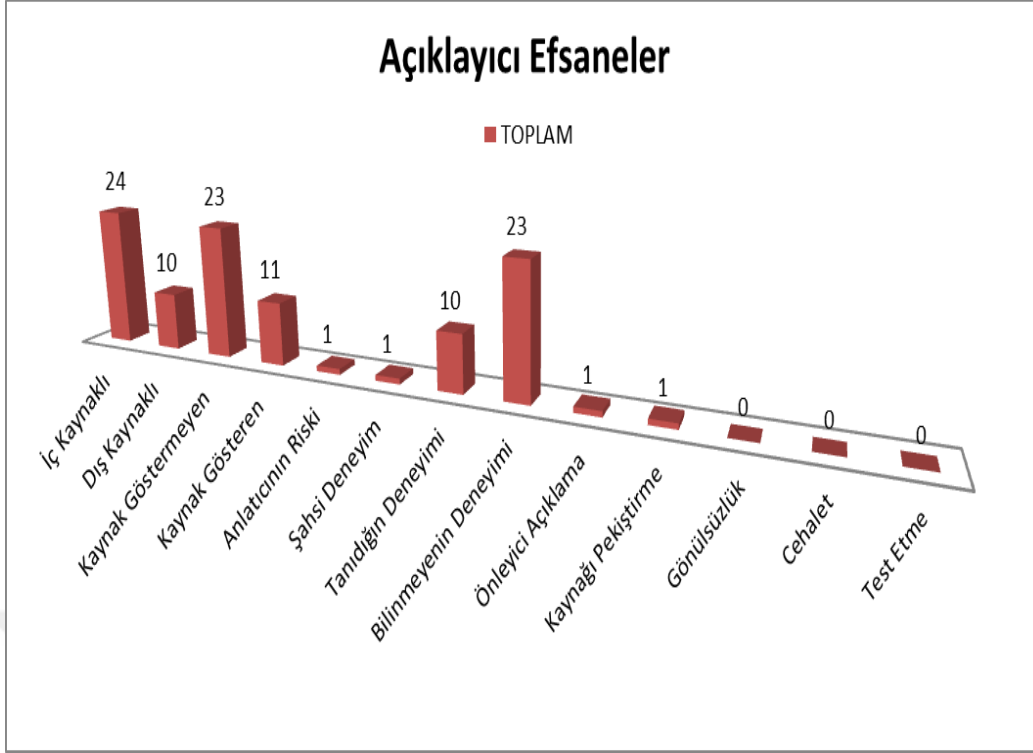
3.1. KIRŞEHİR EFSANELERİNİN RETORİK BOYUTUNUN ANALİZİ

3.1.1. Ethos'a Göre Analiz

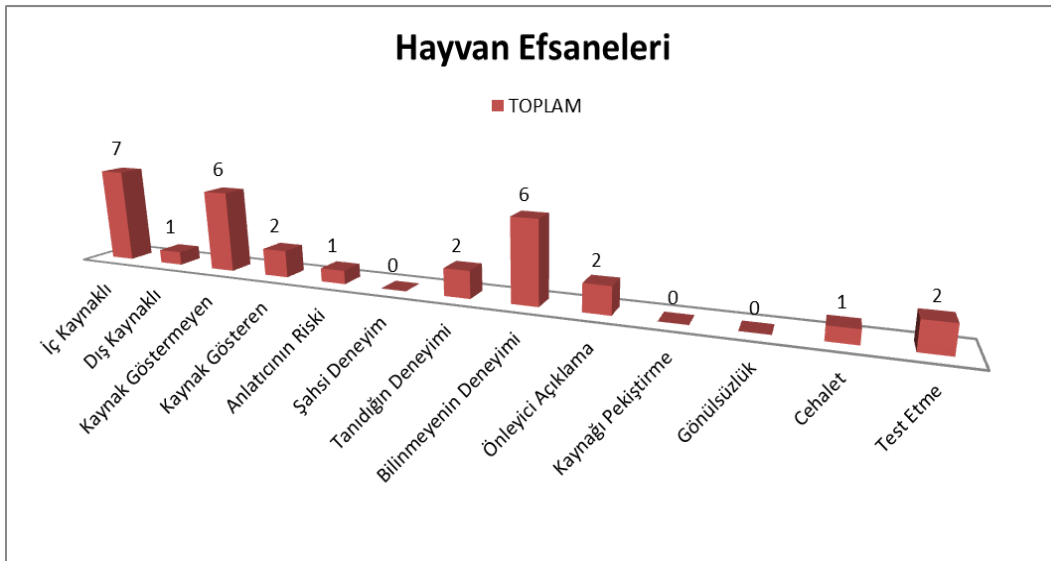
Grafik 3. 1: Ethos'a Göre Oluşum Dönüşüm Efsaneleri

Oluşum-dönüşüm efsaneleri başlığında on dokuz efsane yer almaktadır. Anlatıların büyük bölümünün iç kaynaklı olduğu görülmektedir. Yani anlatıcılar bulunduğu yerleşim yerinde değişim dönüşüme uğramış (taş kesilmiş) unsurlardan bahsetmektedir. Dış kaynaklı olarak görülen efsaneler ise kuşa dönüşme anlatıdır. Anlatının doğasına uygun olarak anlatıcılar kuşa dönüşme olayının kendi yerleşim yerleri ile bağıntı kurmamışlardır. Anlatıcılar anlatıların çoğunda herhangi bir kaynak göstermemişlerdir. Kendileri kaynak olarak hikâyeyi anlatmayı tercih etmişlerdir. Yine anlatıların büyük çoğunluğunda değişim veya dönüşümü yaşayan kişiler ile ilgili bağlayıcı, net bilgiler vermemişlerdir. Onun yerine iki genç, fakir bir çoban gibi genel ifadeleri tercih etmişlerdir. Ayrıca anlatılarını daha güvenilir yapabilmek için dinleyici ile empati kurup önleyici açıklamalar yaptıkları görülmektedir (Grafik 3.1).

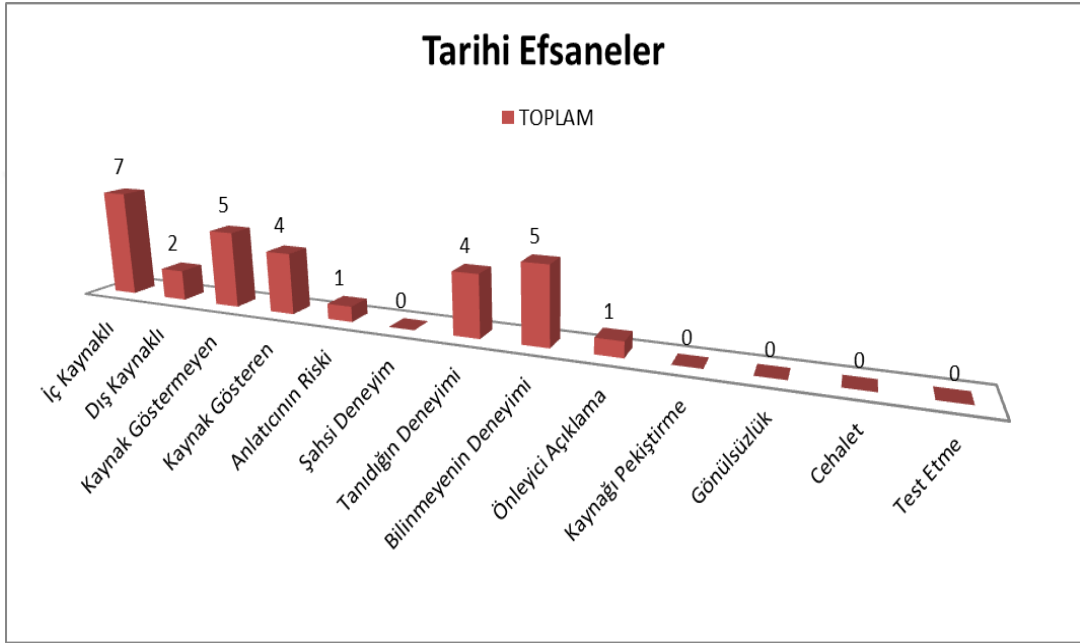
Grafik 3.2: Ethos'a Göre Açıklayıcı Efsaneler

Açıklayıcı efsaneler başlığı altında otuz dört efsane derlenmiştir. Anlatıcıların çoğunluk olarak iç kaynaklı anlatıları tercih ettiği görülmektedir. Anlatıcılar anlattıkları efsanelerin kaynağını göstermeyip kendileri kaynak kişi olmayı tercih etmişlerdir. Efsanenin içeriğine yönelik olarak yine efsane kahramanları ile ilgili genel ifadelere yoğunlaştıkları görülmektedir. Anlatıcıların açıklayıcı efsanelerin ethos boyutunu güçlendirmek için çok çaba sarf etmedikleri görülmektedir (Grafik 3.2).

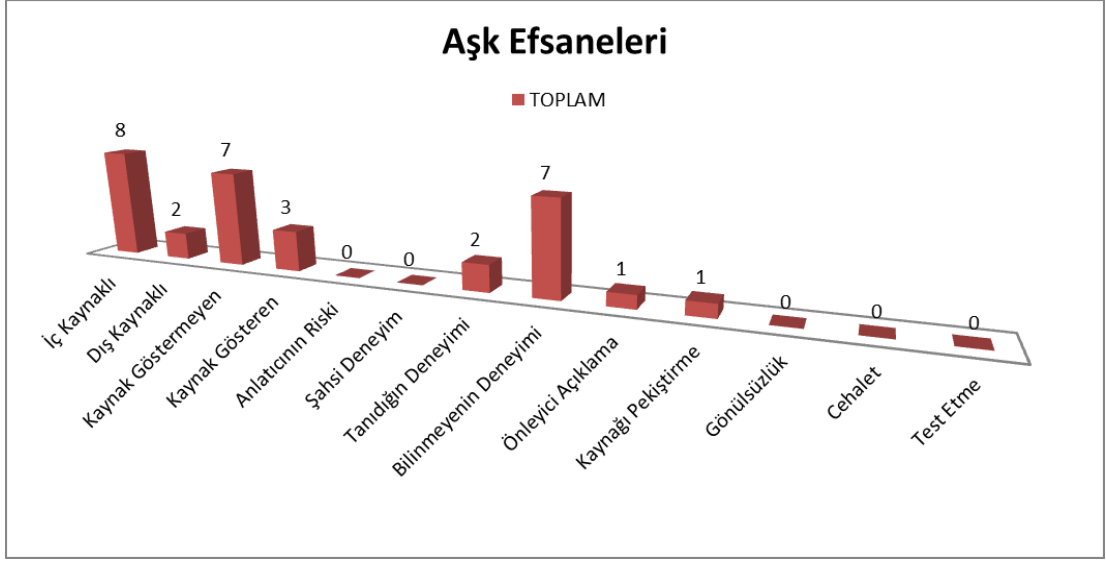
Grafik 3.3: Ethos'a Göre Hayvan Efsaneleri

Hayvan efsaneleri başlığı altında sekiz efsane derlenmiştir. Efsanelerin anlatıcıları anlattıkları olayların kendi yörelerinde geçtiğini ifade etmişlerdir. Anlattıkları ile ilgili kaynak göstermemeyi yoğun olarak tercih etmişlerdir. Olayları yaşayanlar net olarak ifade edilmemiştir. Anlatıcıların hayvanlarla ilgili anlattıkları efsanelerin ethos boyutunu takviye etmeye çabaladıkları görülmektedir. Anlatıcılar, iki efsanede ortaya çıkan durumu test etmiş ya da bir vesileyle test ettirmiştir. Bir efsanede ise sonuç çıkarması için dinleyiciye fırsat tanımıştır. Bu çabalar ile anlattıklarını anlatıcı boyutuyla desteklemişlerdir (Grafik 3.3).

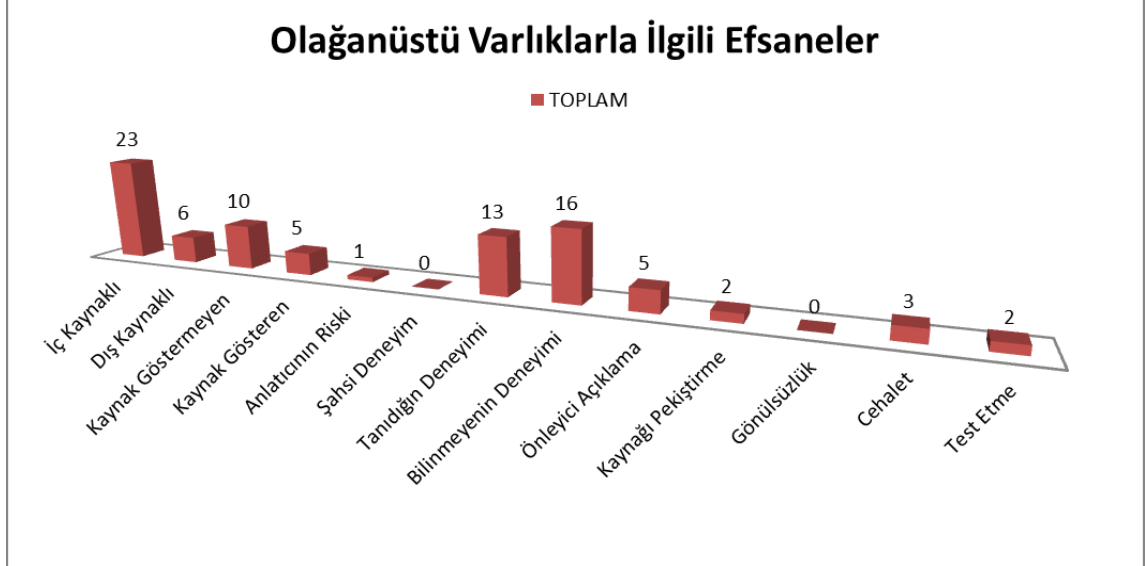
Grafik 3.4: Ethos'a Göre Tarihi Efsaneler

Tarih ile ilgili dokuz efsane tasnif edilmiştir. Bu anlatıların iç kaynaklı olduğu görülmektedir. Anlatıcı bu tarihi efsaneleri anlatırken kendi yöresi ile ilgili anlatılara yer vermiştir. Kaynak gösterme noktasında dengeli bir dağılım olduğu görülmektedir. Yine anlatı da anılan deneyimi yaşayan ile anlatıcı arasındaki bağ da dengeli olarak dağılmıştır (Grafik 3.4).

Grafik 3.5: Ethos'a Göre Aşk Efsaneleri

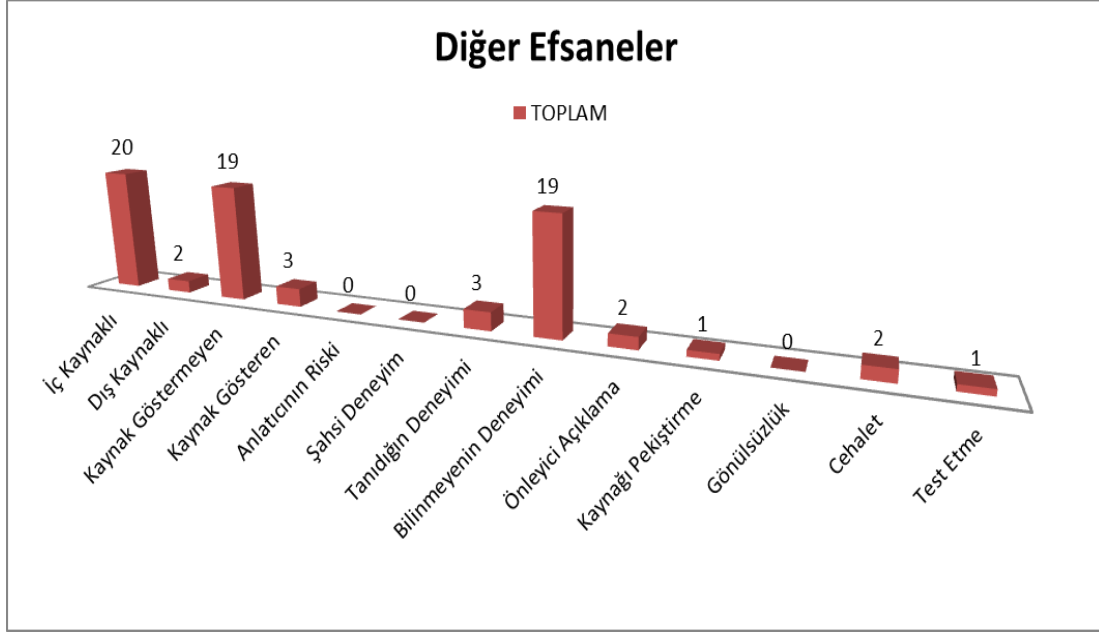
Aşk efsaneleri başlığı altında on efsane yer almaktadır. Bu efsanelerin çoğunluğu iç kaynaklıdır. Anlatıcılar yaşadıkları yerlerde meydana geldiğini belirttiği efsaneler anlatmışlardır. Efsaneyi yaşayanların net olarak ifade edilmediği görülmektedir (Grafik 3.5).

Grafik 3.6: Ethos'a Göre Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

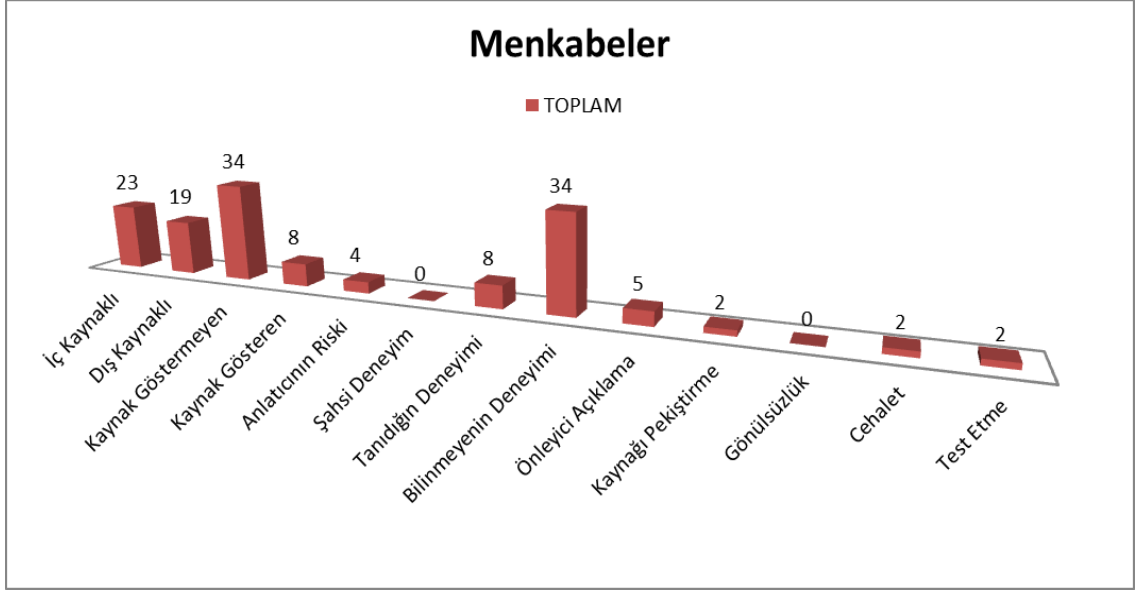
Olağanüstü varlıklarla ilgili olarak yirmi dokuz efsaneye çalışmada yer verilmiştir. Anlatıların iç kaynaklı olduğu görülmektedir. Deneyimi yaşayanın bilinmediği anlatılar ağırlıklı olarak görülsede deneyimi yaşayanın, anlatıcının tanıdığı kişiler olduğunun ifade edildiği anlatı sayısı da fazladır. Anlatıcıların kaynak göstermeden icralarını gerçekleştirdiği görülmektedir. Anlatıcıların, dinleyicilerin gözünde kaynağı güçlendirmek

için önleyici açıklama yaptığı beş efsane de görülmektedir. Yine anlatıcıların meydana gelen durumu açıklayamaması suretiyle dinleyiciyi anlatıya dâhil etmeye çalıştığı üç efsane bulunmaktadır. Anlatıyı güçlendirmek için iki anlatıda içeriğin test edildiği anlaşılmaktadır (Grafik 3.6).

Grafik 3.7: Ethos'a Göre Diğer Efsaneler

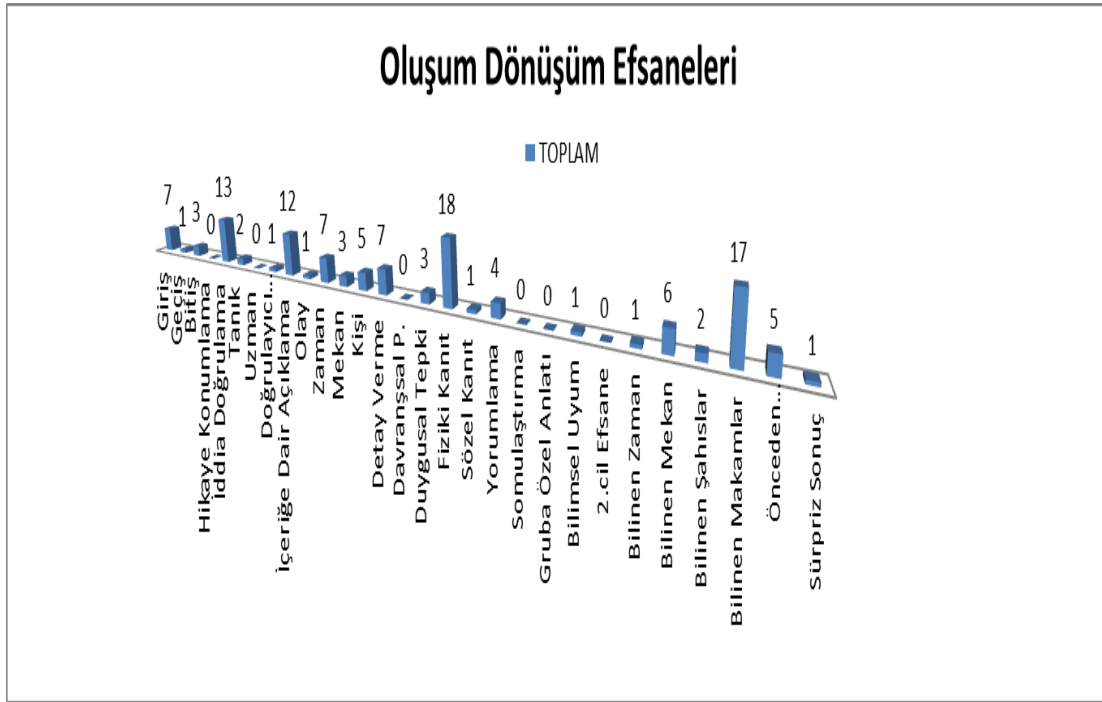
Diğer efsaneler olarak ifade ettiğimiz kendi arasında bir kategori oluşturmayan veya oluşturulan kategoriler dâhil olmayan yirmi iki anlatı bulunmaktadır. Bu anlatılarda da anlatıcı iç kaynaklı anlatılara yönelmiştir. Anlatılan deneyimleri yaşayanlar net bir şekilde ifade edilmemiştir(Grafik 3.7).

Grafik 3.8: Ethos'a Göre Menkabeler

Dini efsaneler kategorisinde kırk iki menkabe tespit edilmiştir. Anlatıların iç kaynak ve dış kaynak açısından dengeli olduğu görülmektedir. Bu durum kutsalların şöhretinin daha yaygın olduğunu göstermektedir. Menkabe kahramanı veya menkabeye konu olan kutsal mekânın bilinilirliğinin fazla olması farklı yerlerde benzer efsanelerin anlatılmasına yol açmaktadır. Bu durum da kutsalla ilgili anlatıların diğer efsaneler göre daha geniş bir alanda görüldüğü gerçeğini ortaya koymaktadır. Ethos ile ilgili önleyici açıklamaların yine tercih edildiği görülmektedir. Anlatıcılar çoğunlukla efsaneyi edindikleri kaynakları belirtmeden anlatımı gerçekleştirmiş ve kaynak olarak kendilerinin değerlendirilmelerine ortam hazırlamışlardır (Grafik 3.8).

3.1.2. Logos'a Göre Analiz

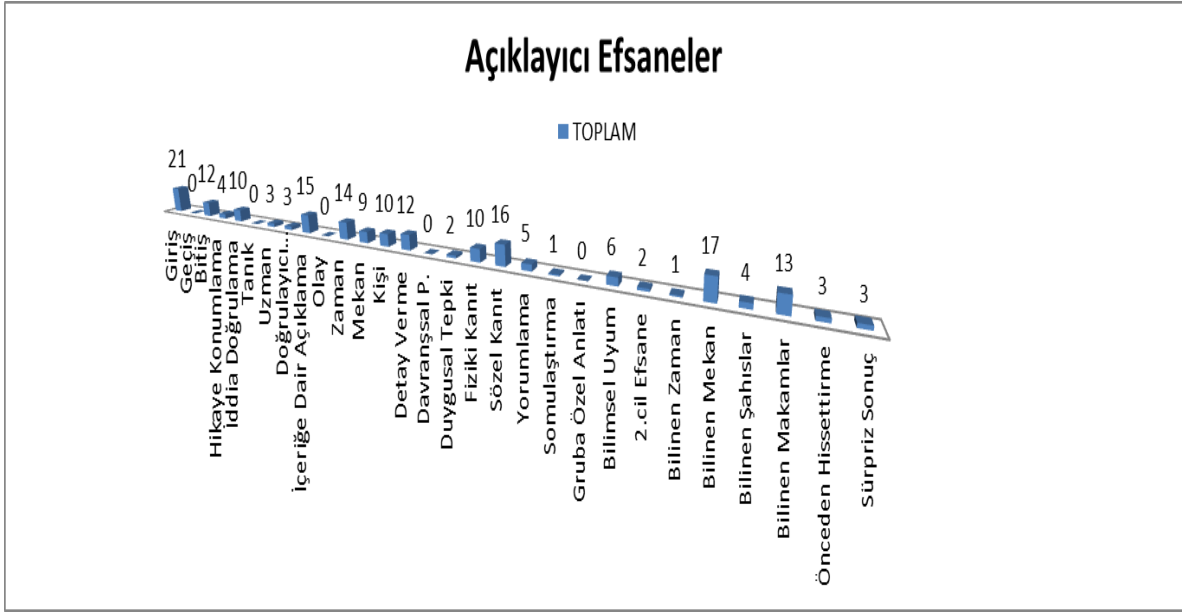

Grafik 3.9: Logos'a Göre Oluşum Efsaneleri

Oluşum dönüşüm efsanelerinin kullanılan logos içerikleri bakımından oldukça zengin olduğu görülmektedir. Anlatılarda iddia ve doğrulama cümlelerinin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir. Ayrıca anlatıcıların içeriğe dair açıklamalar yaparak dinleyicileri anlatının merkezinde tutmaya çalıştığı da anlaşılmaktadır. Taş kesilme efsaneleri olması sebebiyle neredeyse anlatıcıların tamamı anlattığı efsane ile ilgili fiziksel bir kanıtın var olduğunu belirtmiştir. Ayrıca bilinen mekânların da anlatılarda ifade edildiği görülmektedir.

Yine anlatılarda bilinen makamlardan epeyce bahsedildiği görülmektedir. Anlatıların taş kesilme ya da kuşa dönme içeriğinin anlatıcıyı zorladığı anlaşılmaktadır. Anlatıcı bu fantastik içeriği dinleyiciye kabul ettirebilmek için elinden geldiğince iddialarını doğrulama cümleleri ile takviye etmiş, olayın gerçek olduğunu vurgulamak için fiziki bir kanıtın var olduğunu belirtme yolunu gitmiştir. Ayrıca bu fantastik içeriği gerçekleştirebilecek sınırsız güç sahibinin anlatıya dâhil edildiği bu sayede de dinleyici gözünde anlatının olumsuz olarak kritik edilmesinin önüne geçmeye çalışıldığı görülmektedir.

Anlatıcının verdiği detaylarla dinleyicide reel bir algı oluşturduğu grafikten okunabilmektedir. Bunun dışında anlatıcılar bazı anlatılar ile ilgili olarak anlatımın girişinde dinleyiciyi sonuca hazırladığı görülmektedir (Grafik 3.9).

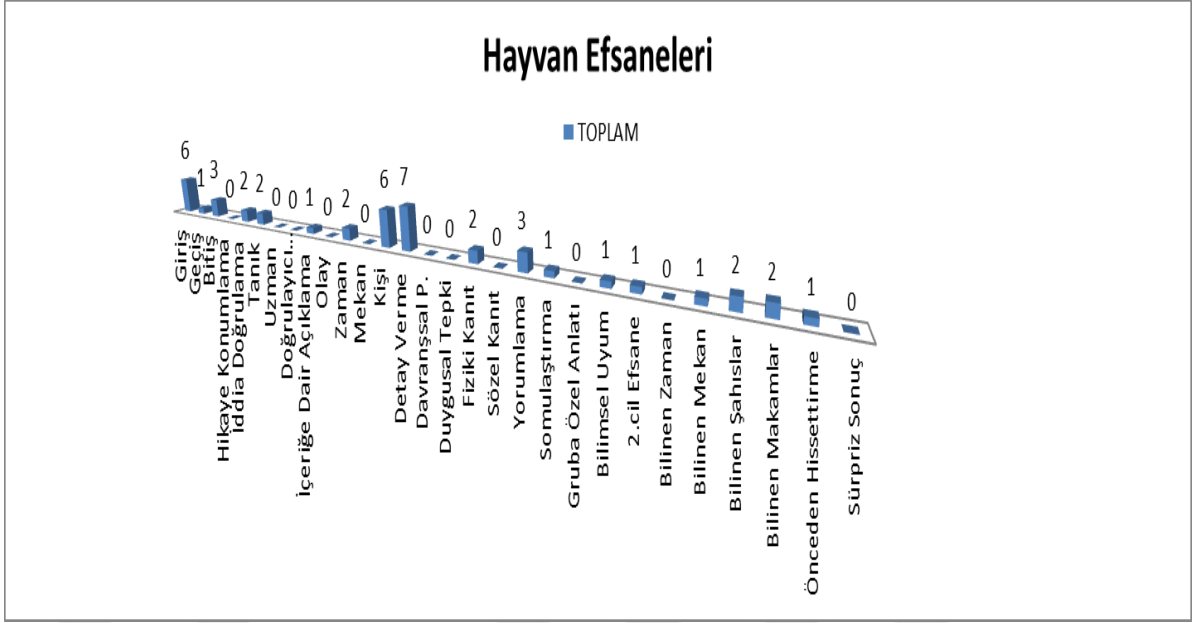

Grafik 3.10: Logos'a Göre Açıklayıcı Efsaneler

Açıklayıcı efsaneler kategorisinde anlatıcıların hikâyelerine kalıplaşan giriş ifadeleri vererek başladığı görülmektedir. Bu durum açıklayıcı efsane anlatıcılarının kalıplaşmış ifadeleri tercih ettiğini ya da bu tür anlatılarda artık kalıplaşma eğilimi başladığını göstermektedir. Anlatıcıların bu kalıp ifadeler içerisinde zaman ifadelerini tercih ederek anlatıya başladıkları görülmektedir. Anlatılarda sözel kanıtların yoğun bir şekilde sunulduğu da ayrıca dikkatlerden kaçmamaktadır.

Özellikle yer adları ile ilgili sunulan açıklayıcı efsanede geçen mevki adlarının günümüzde yaşıyor olması bu anlatılar için paralojik bir kanıt dönüşmektedir. Anlatılarda bilinen mekân unsurunun diğer bilinen unsurlarına göre daha yoğun kullanıldığı görülmektedir. Kaynak bilinen mekân vasıtasıyla reel mekân, reel anlatı doğrusal mantığına hitap ederek efsaneyi inandırıcı düzeyde tutmaya çalışmaktadır.

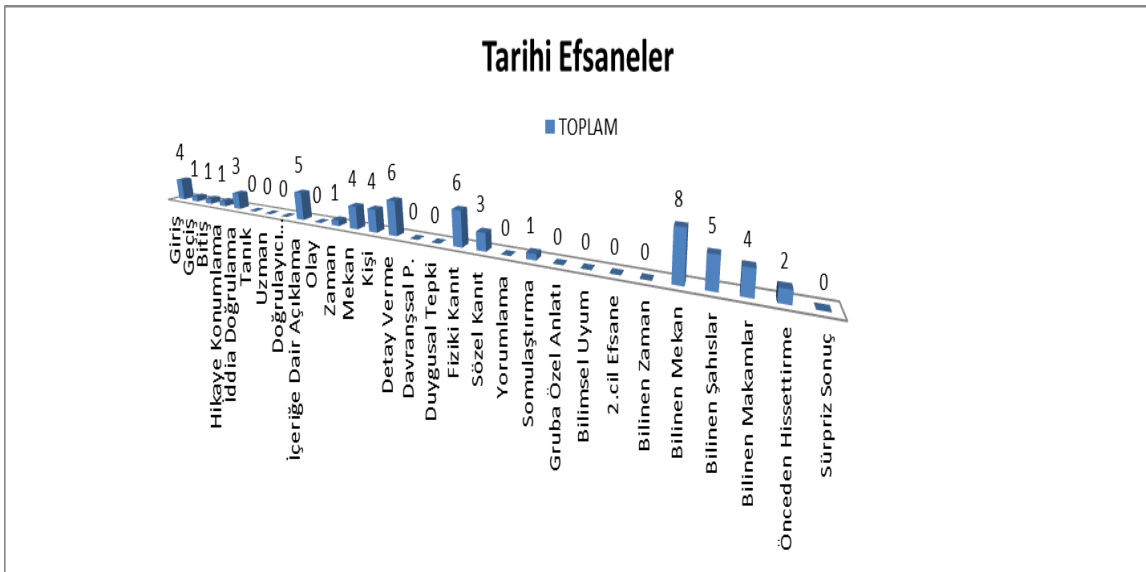
Yine iddia ve doğrulama cümleleri ve içeriğe dair yapılan özel açıklamalar da dinleyicide anlatılanların gerçek olduğuna dair etki bırakmaya çalışan anlatıcının başvurduğu diğer logos unsurlarıdır (Grafik 3.10).

Grafik 3.11: Logos'a Göre Hayvan Efsaneleri

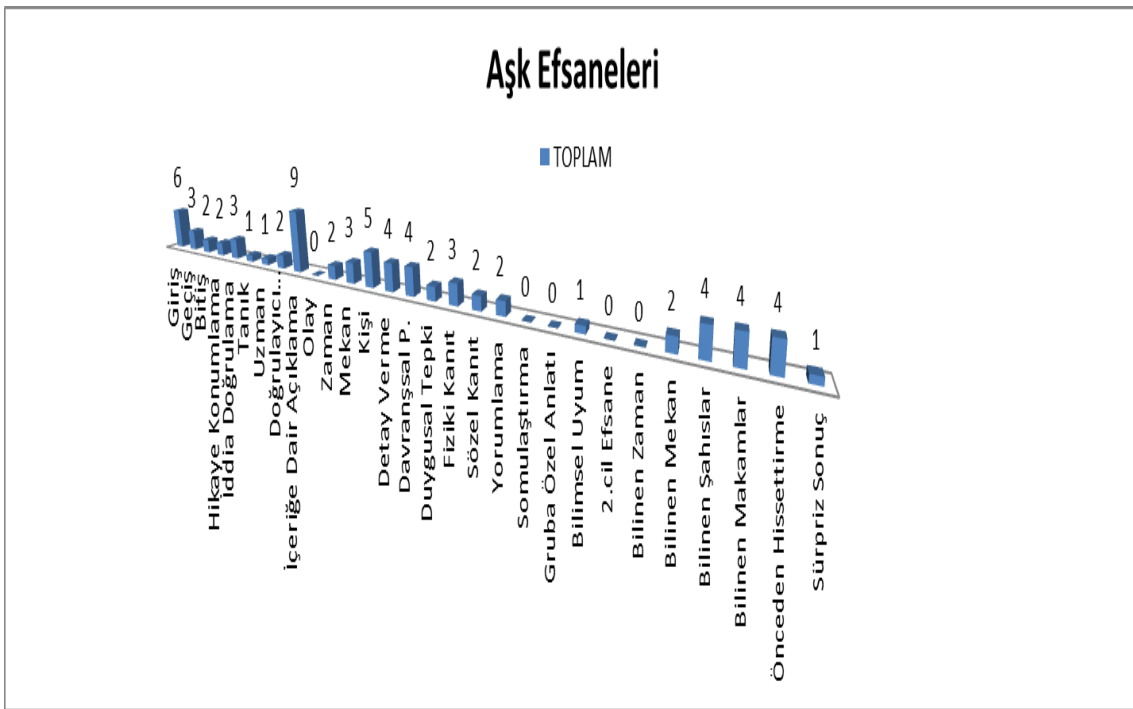
Hayvan efsanelerinin anlatımında kullanılan logos unsurlarının başında detay vermenin geldiği görülmektedir. Anlatıcıların hayvanlarla ilgili anlatılarını sunarken detaylar ile dinleyicinin dikkatini çektiği görülmektedir. Verilen detaylar ile efsanelerin doğru olabileceği yönünde bir algı geliştirilmeye çalışılmaktadır.

Kalıplaşmış giriş ifadelerinin de kullanıldığı bu anlatılara bir şahıstan bahsederek başlandığı görülmektedir. Ayrıca anlatıcıların sundukları içeriğe bağlı olarak yorum yaptıkları da grafikten çıkarılmaktadır. Anlatıcılar yaptıkları yorumlarla metne duydukları inancı dinleyiciye iletmektedirler (Grafik 3.11).

Grafik 3.12: Logos'a Göre Tarihi Efsaneler

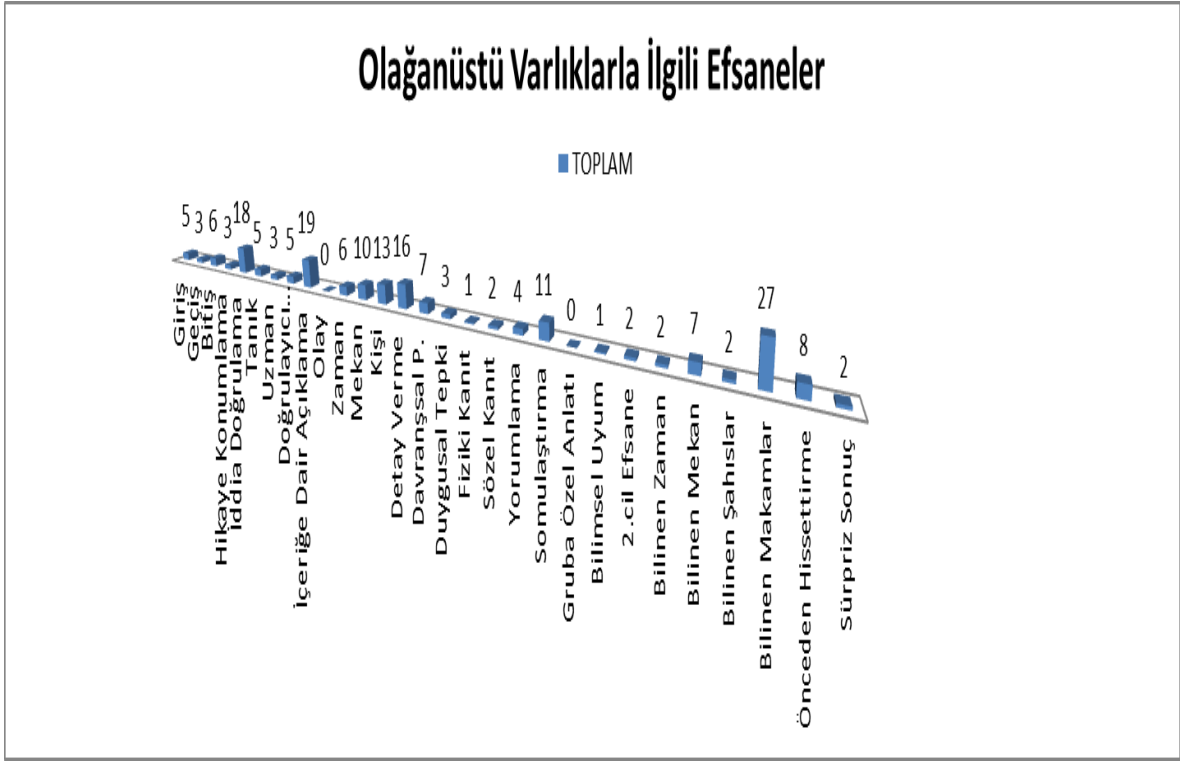
Tarihi efsanelerde bilinen mekân ve bilinen şahıs unsurlarının ön plana çıktığı görülmektedir. Bu anlatılar aracılığı ile sunulan içeriğin bilinen tanınan bir mekânda gerçekleşmesi ve bilinen kişilerin anlatının şahıs kadrosunu oluşturması dinleyici için olumlu, kabul edici bir etki meydana getirmektedir. Anlatıcıların bu efsane türünde de taş kesilme efsanelerinde olduğu gibi fiziksel kanıta yöneldiği görülmektedir. Var olan fiziksel kanıtlar doğru hikâyeye çağrışımı yapmaktadır. Ayrıca anlatılarda birtakım detayların verildiği görülmektedir. İçeriğe dair sunulan alternatif açıklamalar ile dinleyici olumlu bir etki altına alınmaya çalışılmıştır. Güçlü bir unsur olan tanık göstermenin tarihî efsanelerin bazılarında kullanıldığı görülmektedir (Grafik 3.12).

Grafik 3.13: Logos'a Göre Aşk Efsaneleri

Aşk efsanelerinde dikkati çeken ilk veri, içeriğe dair yapılan alternatif açıklamaların oranıdır. Anlatıcılar anlattıkları efsane ile ilgili olarak bir takım açıklamalar yapmaya ihtiyaç duymuşlardır. Bunun yanında kalıp giriş ifadelerini kullanmışlar ve bu ifadelere kişileri anlatarak başlamışlardır. Aşk efsanelerinin doğası gereği olayın nerede veya ne zaman geçtiğinden ziyade kimler arasında geçtiği dinleyici için daha önemli bir bilgidir. Anlatıcılar da bu analizde belirtilen duruma içgüdüsel olarak ya da gelenek icabı uygun hareket etmişlerdir. Anlatıcılar anlatıları ile ilgili detay vermenin yanında anlatıların kahramanlarında ya da kendilerinde olaydan sonra yaşanan bir takım davranışsal değişiklikler olduğunu ifade etmişlerdir. Bu sayede yaşanan olayın gerçek olduğu iddiasını

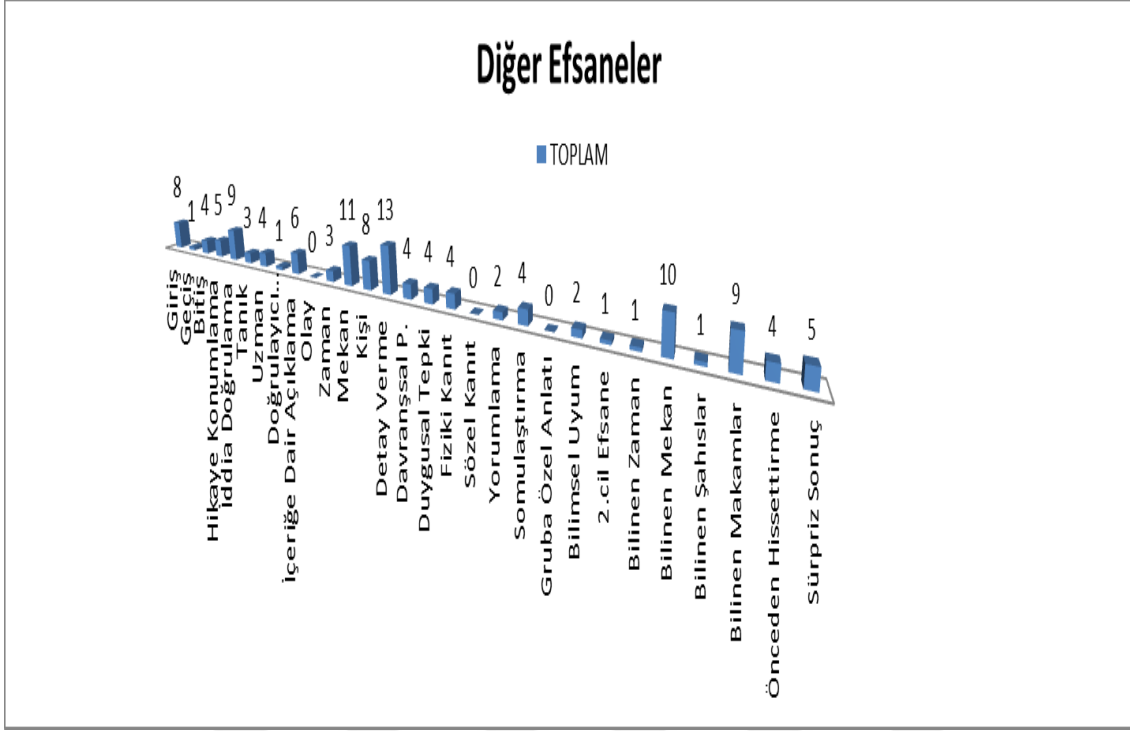
güncelleştirmişlerdir. Aşk anlatılarında bilinen şahıslar ve bilinen makamların kullanımına yönelindiği de grafikten okunabilmektedir. Ayrıca dinleyicide anlatının sonucuna dair bir ön his oluşturulduğu da dikkatlerden kaçmamaktadır (Grafik 3.13).

Grafik 3.14: Logos'a Göre Olağanüstü Varlıklar İlgili Efsaneler

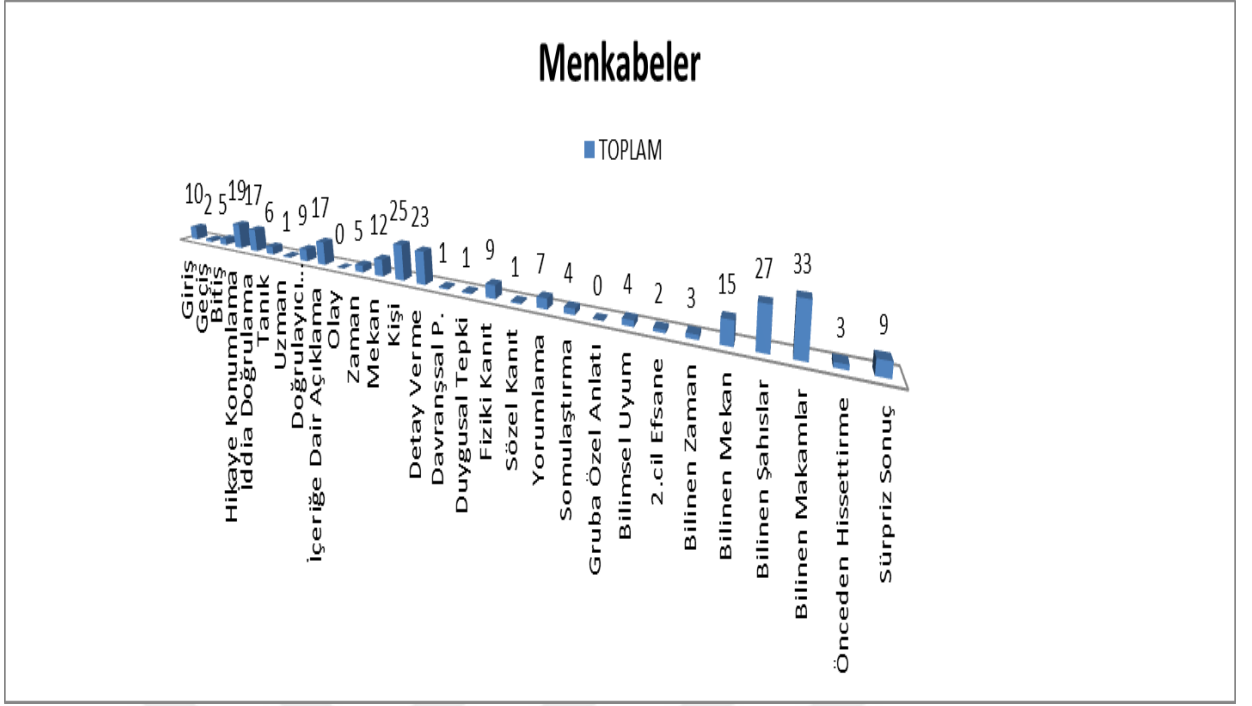
Olağanüstü anlatılarla ilgili en dikkat çekici veri bilinen makamların kullanımınıdır. İçeriğin olağanüstü olması bu olağanüstülüğü yerine getirebilecek makamları zorunlu olarak içeriğe dâhil etmektedir. Ancak halkın zihninde belirli bir hinterlanda sahip olan bu makamlar aracılığı ile anlatı dinleyici nazarında itibar kazanmaktadır. Diğer bir unsur ise içeriğe dair açıklamalardır. Anlatıcıların içerikteki doğaüstü yönü kendi açıklamaları ile dengelemeye çalıştığı görülmektedir. Yine buna paralel olarak kurulan metnin iç dünyasına girildiğinde dinleyiciye de tutarlı gelen iddia ve doğrulama ifadeleri de anlatıcı için cazip gelen bir logos unsuru olarak kullanıldığı görülmektedir. Anlatılarla ilgili verilen yoğun detaylar anlatıcıyı dinleyici gözünde daha gerçekçi bir yere taşımaktadır. Anlatıcılar anlatılarına olayı yaşayan kişiden başlamaları da bu efsane kategorisi için ön plana çıkmaktadır. Diğer anlatılardan farklı olarak somutlaştırma unsurunun yoğun bir şekilde ön plana çıktığı görülür. Olağanüstü varlıkların soyut yapısı anlatıcıyı somut unsurları kullanmaya itmiştir. Somutun algılanması soyuttan daha kolay olduğundan dinleyici için olumlu bir çaba olarak görülebilir. Olağanüstü varlıkların ürkütücü yönü anlatıcının ifade ettiği davranışsal bozukluklar ile de desteklenmektedir. Anlatıcı olayları yaşayanlarda bir

takım davranışsal değişikliklerin olduğunu vurgulaması dinleyicide metnin inanılrlık düzeyini arttırmaktadır. Dinleyicilere anlatının sonunda ortaya çıkma ihtimali olan klişe durumlar önceden hissettirilmiştir (Grafik 3.14).

Grafik 3.15: Logos'a Göre Diğer Efsaneler

Diğer efsaneler kategorisinde dikkati çeken en güçlü logos unsuru detay sunmadır. Anlatıcı detaylar ile bu anlatıları akla yatkın hale getirmektedir. Bunun yanı sıra anlatılara mekân tanımlarıyla başlamaktadırlar. Tanıttıkları bu mekânlar bilinen mekânlar olup bu unsuru, bilinen makamlar kullanarak destekledikleri görülmektedir. Dikkati çeken diğer bir önemli husus da anlatıların bazılarının dinleyici açısında sürpriz olan bir sonuca ulaştığıdır. Sürpriz sonuç ile dinleyici farklı bir algıya eriştirilmektedir (Grafik 3.15).

Grafik 3.16: Logos'a Göre Menkabeler

Menkabe anlatılarının logos analizinde en çok dikkati çeken veriler bilinen makam ve bilinen şahısların yoğunluğudur. Ethos analizinde ifade ettiğimiz gibi menkabeler daha geniş alanlara yayılma imkânına sahiptir. Ayrıca içeriğin olağanüstü yönü halkın zihninde var olan kalıplar ile reel hale getirilmektedir. Bu makamlar genellikle sonsuz güce sahip olan yaratıcının özel güçlerle donattığı şahıslardır. Bu ön kabulün dinleyicilerde var olması anlatıyı daha kabul edilebilir hale getirmektedir. Dinleyicinin anılan makamlar ve bahsi geçen şahısların bu olağanüstülüğü sergileyebilecek güçlerde olduğunu düşünmesi anlatıcının işini kolaylaştırmaktadır. Bu ön kabuller menkabe anlatılarını daha milli bir boyuta indirgemektedir. Çünkü bu kalıplar genellikle milli kültür içerisinde anlamlı olabilmektedir.

Anlatıcıların icraya kişiden bahsederek başladığı görülmektedir. Bu yolla dinleyicinin bu işi yapabilir mi sorusuna girişte cevap vererek onu metni kabullenmeye zorlamaktadır.

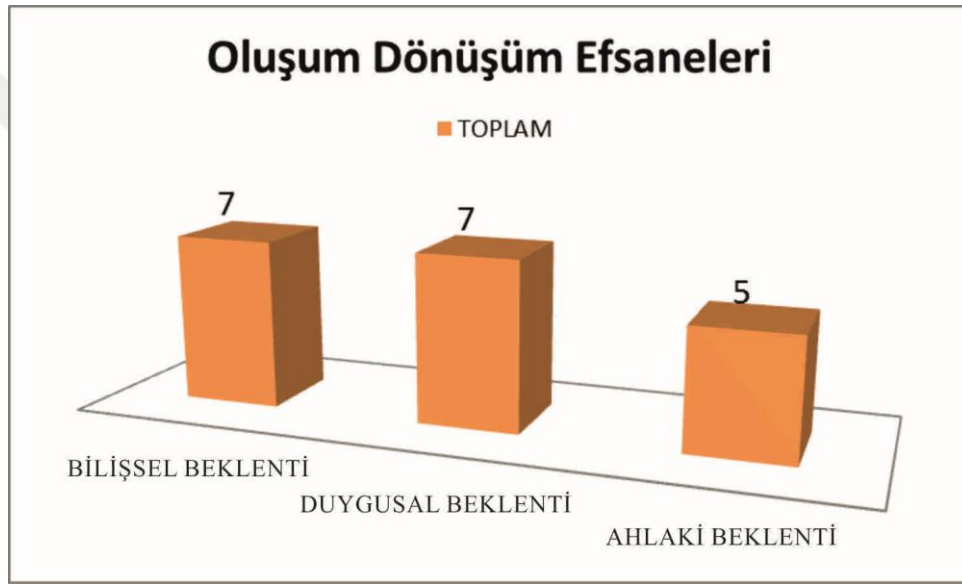
Detayların bu anlatılarda da ön plana çıktığı görülmektedir. Çok detay vermenin inandırıcılığı güçlendireceği bilgisinin anlatıcı tarafından iyi bilindiği detay verme oranından anlaşılmaktadır.

Yine menkabe anlatılarında diğerlerinden farklı olarak görülen hususlardan biri de hikâye konumlamadır. Anlatıcı hikâyesinin başında toplum tarafından kabul görmüş

rasyonel bir bilgiyi vermektedir. Anlatıcılar menkabelerin girişinde bu bilgileri sunarak anlatılarını buna göre konumlamış ve ilk verdiği bilginin reel yönünden anlattıklarının da istifade etmesi sağlanmıştır.

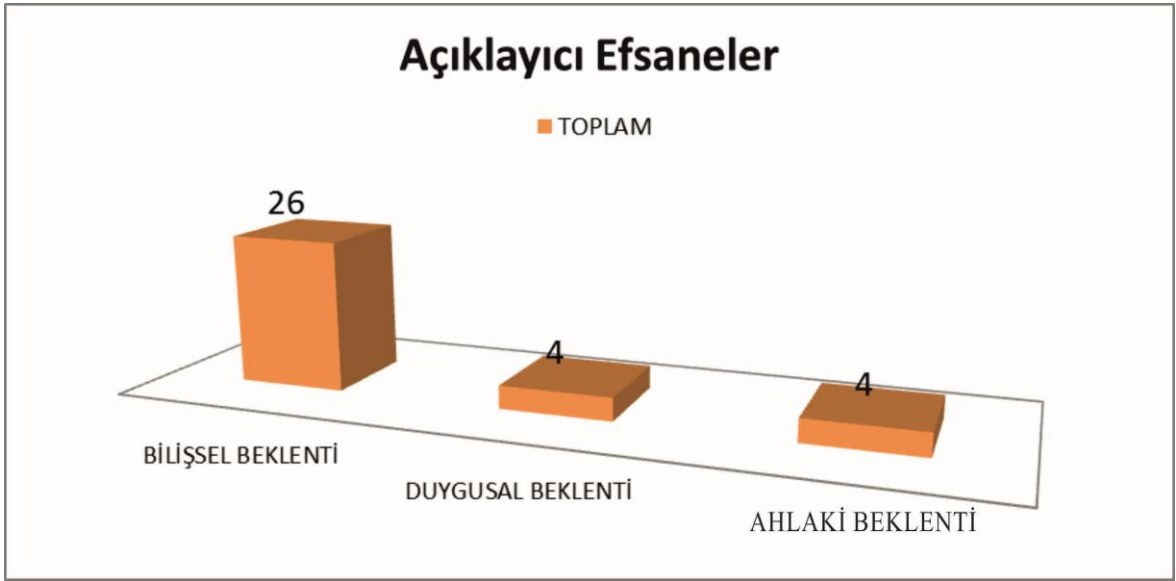
Anlatıcılar içerikte yine iddia ve doğrulama cümlelerine sıkça başvurmuştur. İçeriğe dair açıklamalarla anlatıyı zenginleştirmişlerdir. Anlatıcıların bu anlatılarda fiziksel kanıtlar da sunduğu görülmektedir. Yine güçlü bir logos kanıtı olan doğrulayıcı davetiyelerle anlatıcı, performansını desteklemiştir. Menkabe anlatılarının bazılarında tanık göstermek suretiyle inandırma çabasını daha güçlü bir boyuta taşımıştır (Grafik 3.16).

3.1.3. Pathos'a Göre Analiz

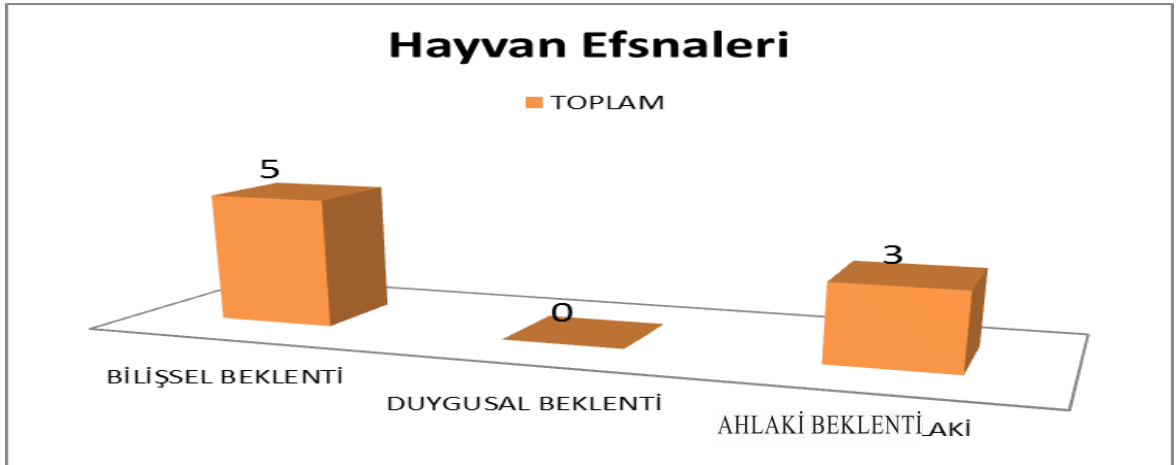
Grafik 3.17: Pathos'a Göre Oluşum Dönüşüm Efsaneleri

Oluşum dönüşüm efsanelerinde bilişsel beklenti ile duygusal beklentinin dengede olduğu görülmektedir. Anlatılarda ortaya çıkan temel bilgi taş kesilmenin ortaya çıktığı şartların dinleyiciye iletilmesidir. Ayrıca dönüşüm efsanelerinde görülen kuşa dönüşmeler o kuş cinsinin nasıl oluştuğuna dair bilgi sunmaktadır. Bu bilgiler taş kesilme efsanelerinin bilişsel boyutunu oluşturmaktadır. Duygusal etkide ön plana çıkan duygu ise üzüntüdür. Anlatıcı taş kesilme efsaneleri içerisinde kavuşamayan âşıkların durumunu dinleyiciye iletmiştir. Bu iletim sonunda âşıkların bir araya gelememesinin dinleyici üzerinde oluşturacağı hüznün dinleyicilerde var olan ve efsaneler aracılığıyla tatmin etmeyi beklediği bilişsel, duygusal ya da ahlaki beklentiden duygusal beklentiye yönelmektedir. Ahlaki beklentinin taş kesilme efsanelerindeki görünümü ise bir ceza olarak taş değildir. Anlatıcıların derlediğimiz oluşum dönüşüm efsanelerinde bilişsel ve duygusal beklentileri tatmine yöneldiği görülmektedir (Grafik 3.17).

Grafik 3.18: Pathos'a Göre Açıklayıcı Efsaneler

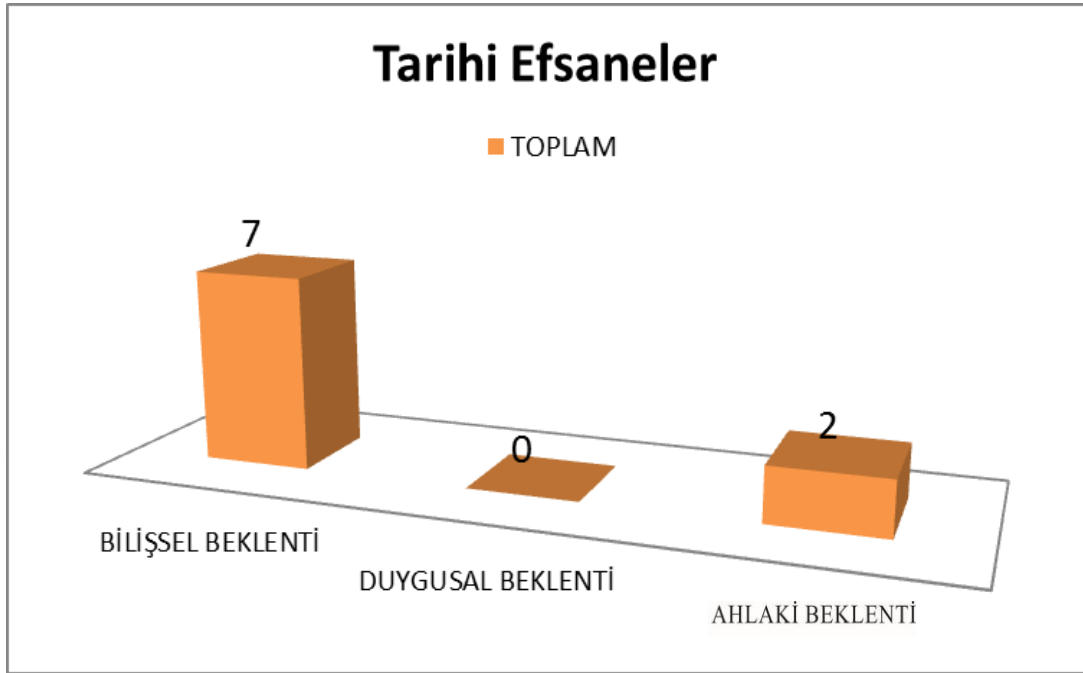
Açıklayıcı efsaneler, adlandırılmasına uygun olarak bilişsel beklentiyi tatmine yönelmiştir. Anlatıcı dinleyicinin üç beklentisine uygun olarak bir bilgiyi efsane aracılığıyla dinleyiciye iletmektedir. Açıklayıcı efsanelerin konuları ağırlıklı olarak bir yer ya da mevki adı, bazı unsurların ilk ortaya çıkış hikâyeleri, var olan bir gerçeğin nasıl ortaya çıktığı şeklinde görülmektedir. Açıklayıcı efsaneler aracılığıyla az da olsa duygusal ya da ahlaki beklentiye uygun anlatıların da varlığı grafikten anlaşılmaktadır (Grafik 3.18).

Grafik 3.19: Pathos'a Göre Hayvan Efsaneleri

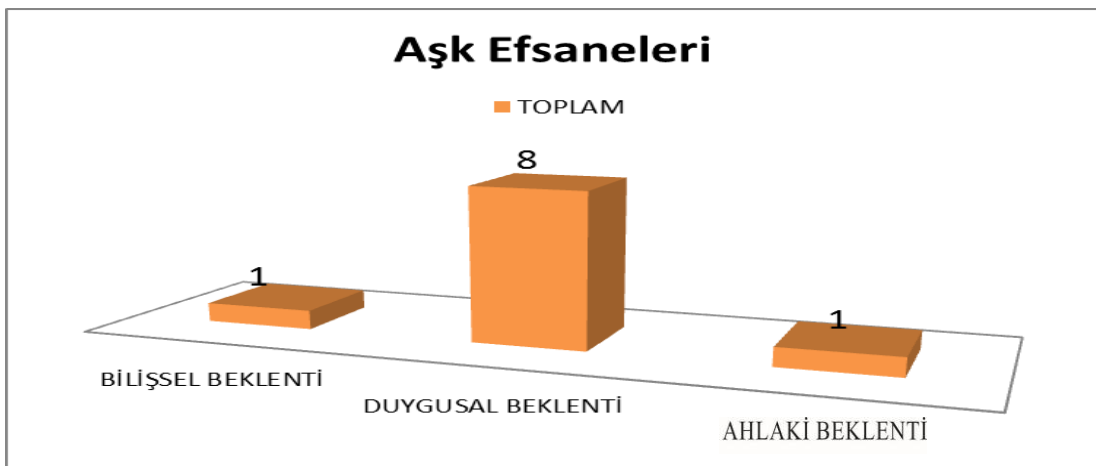
Hayvan efsanelerinde de bilişsel yönün ağır bastığı görülmektedir. Hayvanların kültür içerisindeki özellikleri bu anlatıların yoğunlaştığı noktalardır. Yine anlatıcılarda hayvanlar üzerinden ahlaki mesajlar iletme çabası daha az görülmektedir. Belki de en önemli veri anlatıcıların hayvanlar aracılığıyla dinleyicilerde duygusal etki uyandırmaya

çalışmadıkları görülmektedir. Bu durum, bu materyalin anlatıcı gözünde duygusal bir karşılığının olmadığı ve dinleyicinin de hayvan anlatılarından duygusal bir etkilenme beklentisinin olmadığı kanaatini oluşturmaktadır (Grafik 3.19).

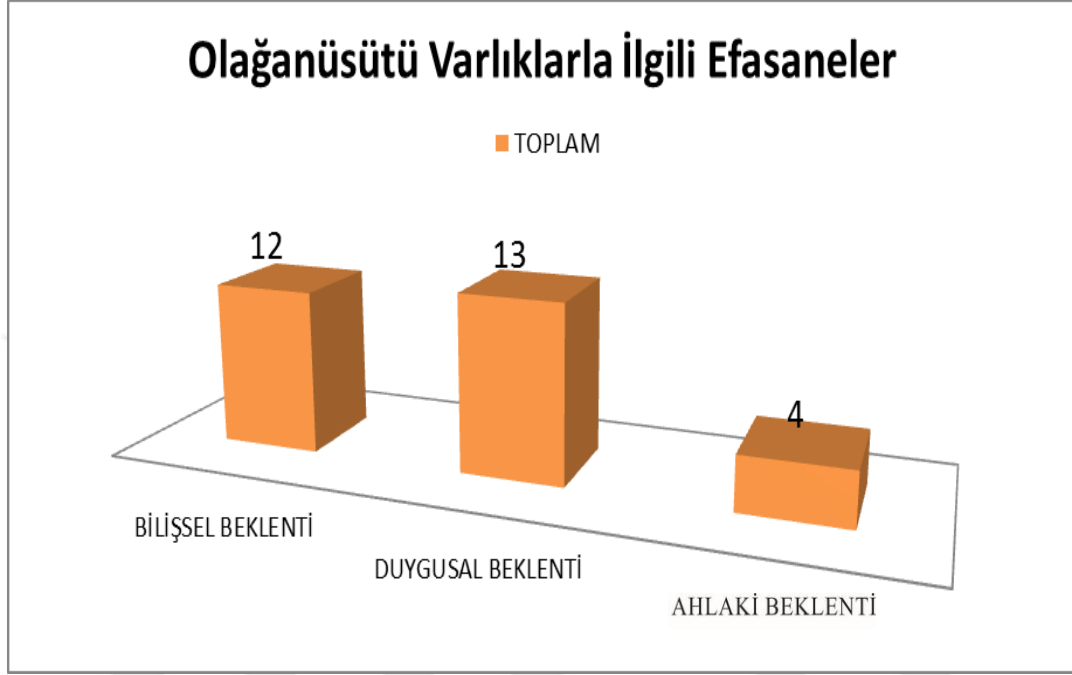
Grafik 3.20: Pathos'a Göre Tarihi Efsaneleri

Tarih efsaneleri aracılığıyla anlatıcının dinleyiciye ilettiği temel unsur bilgidir. Tarih anlatıları aracılığıyla birtakım rasyonel tarih verileri efsane penceresinden farklı bir formda değerlendirilmektedir. Tarih anlatılarında Kırşehir özelinde öne çıkan tarihi karakter Timur'dur. Kırşehir efsanelerinde tarihi bir şahsiyet olan Timur çeşitli unsurların açıklanmasında kullanılmaktadır (Grafik 3.20).

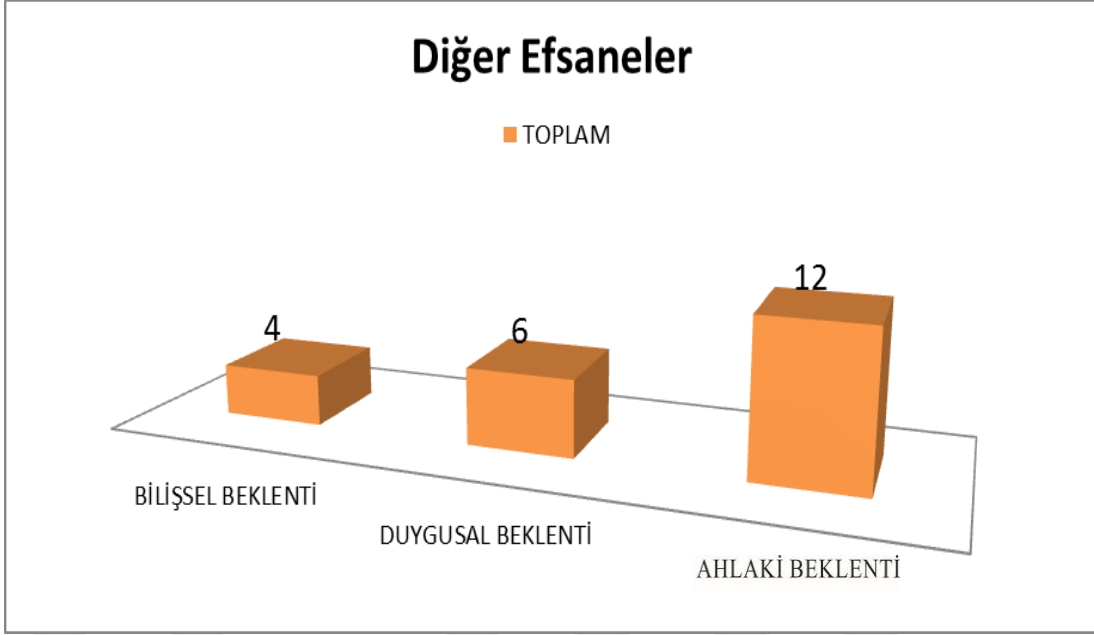
Grafik 3.21: Pathos'a Göre Aşk Efsaneleri

Aşk efsanelerinde en güçlü iletinin duygu olduğu gör÷lmektedir. Beklenildiği gibi anlatıcı dinleyicinin duygusal yönünü harekete geçirmek niyetindedir. Bu yolla onun beklentisini karşılamaktadır. Aşk efsanelerinde gör÷len bir diğer yön ise âşıkların dinleyenleri üzen hikâyeleridir. Derlediğimiz efsanelerin tamamına bu duygu hâkimdir (Grafik 3.21).

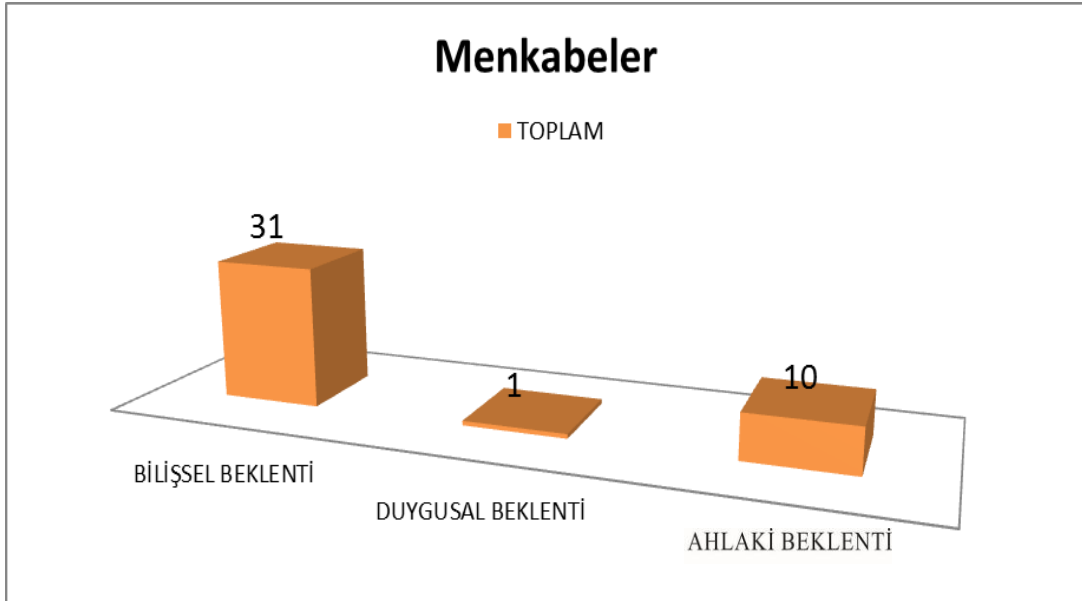
Grafik 3.22: Pathos'a Göre Olağanüstü Varlıklarla İlgili Efsaneler

Olağanüstü varlıklarla ilgili efsanelerde bilişsel ile duygusal beklentinin nispeten dengede olduğu gör÷lmektedir. Bilişsel efsanelerin giriş ve gelişme kısımlarına duygular hâkim olsa da anlatıcı sonuç kısmında gösterdiği refleksle bilişsel etkiye yönelmektedir. Giriş ve gelişme kısmında yarattığı gerginliği sonuç kısmında sürdürmemektedir. Duygusal etkiye yönelik efsanelerde ise anlatıcının üzerinde durduğu tek duygunun korku olduğu gör÷lmektedir. Anlatıcılar korku aracılığı ile dinleyiciyi etkisi altına alabilmektedir. Yine bu duygu ile dinleyiciden inanç beklentisini talep edebilmektedir (Grafik 3.22).

Grafik 3.23: Pathos'a Göre Diğer Efsaneler

Diğer efsanelerde ortaya çıkan beklenti ahlak olmuştur. Anlatıcılar bu efsaneler aracılığı ile dinleyicileri neleri yapması neleri yapmaması gerektiği hususunda yönlendirmektedir. Bu yönlendirme ile anlatıcı erdemli bir role bürünürken dinleyici de anlatının içeriğini reddedememektedir. Kendisini hatalardan alı koymaya çalışan ve var olan cezalar konusunda onu ikaz eden birinin anlattıkları dinleyici açısından muteber bir vitrin elde etmektedir (Grafik 3.23).

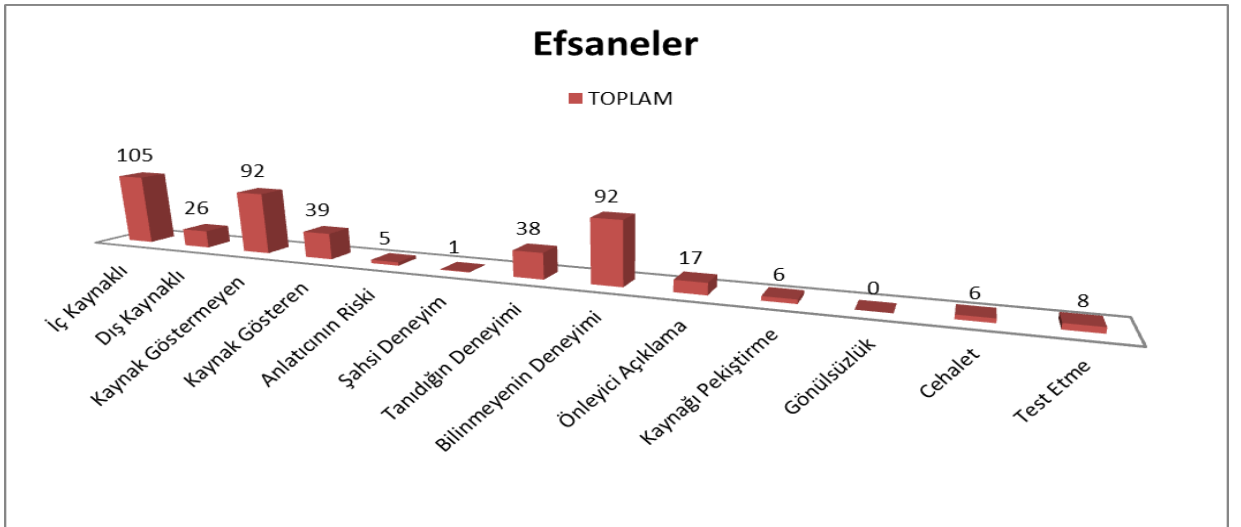
Grafik 3.24: Pathos'a Göre Menkabeler

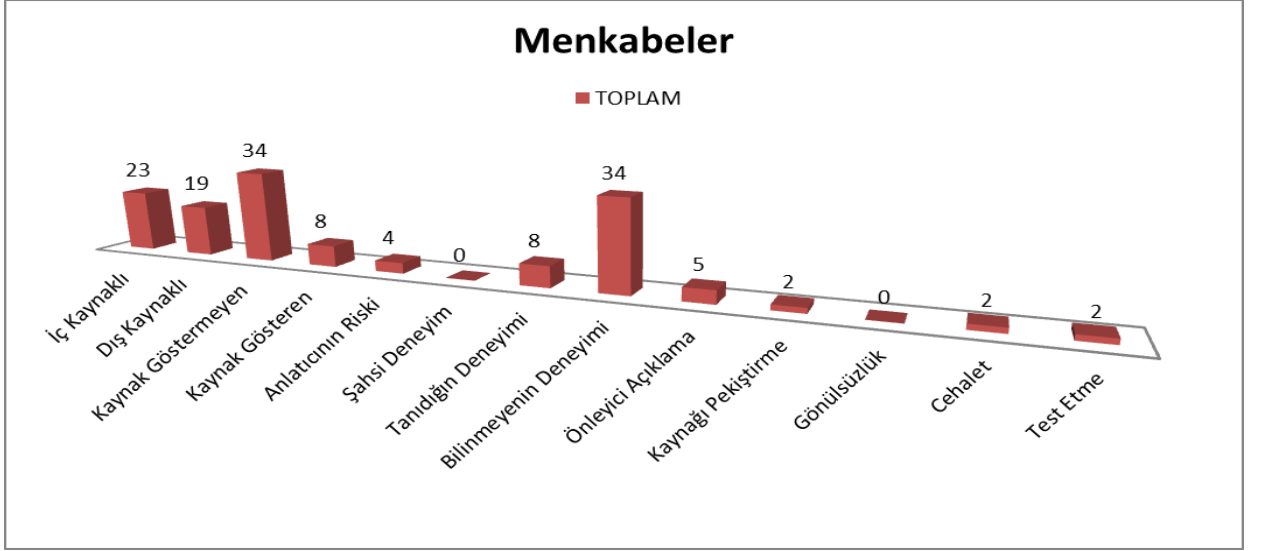
Bilişsel beklentiye menkabelerin yoğun olarak hizmet ettiği görülmektedir. Anlatıcılar var olan İslam inancı içerisinde kendi inandıkları doğruları dinleyiciye iletmektedirler. İslam inancı içerisinde olan ve karmaşık yapılar arz eden durumlar dini efsaneler aracılığı ile dinleyiciye daha kolay bir şekilde sunulabilmektedir.

Ayrıca bu anlatılar aracılığıyla manevi dünyanın yazılı olmayan nizamı sözlü gelenek aracılığıyla yazılmakta ve yayılmaktadır. Bu nizam aracılığı ile insanlar bu kutsalların imkân ve kabiliyetlerini tanımaktadır. İnsanlar bu kutsallara karşı nasıl hareket etmeleri gerektiğinin bilgisini edinmektedirler. Bu yolla kültür içerisindeki kutsal tasavvuru insanlara iletilmekte ve bu yapılar pekiştirilmektedir.

Bilişsel beklentinin yanında ahlaki beklentinin de bilişsel beklentiye göre az da olsa ortaya çıktığı görülmektedir. Bu ahlaki beklentiler ise kutsalların ceza yönünün harekete geçtiği anlatılardır. Burada ifade ettiğimiz inanç nizamı ahlaki anlatılar aracılığıyla iletilen ceza mekanizmasıyla ürkütücü bir güce dönüşmektedir.

Sadece bilginin iletilmesinin bir inanç sistemini oturtmada yeterli olamayacağı ortadadır. Bu bilgi sistemi ceza mekanizmasıyla desteklenmelidir. Bu noktada devreye ahlaki beklentiye yönelen menkabeler girmektedir. Anlatıcılar dinleyicide oluşturmak istedikleri bu ahlaki kabullere uygun olarak icralarını ortaya koymaktadırlar (Grafik 3.24).

Grafik 3.25: Karşılaştırmalı Ethos Analizi

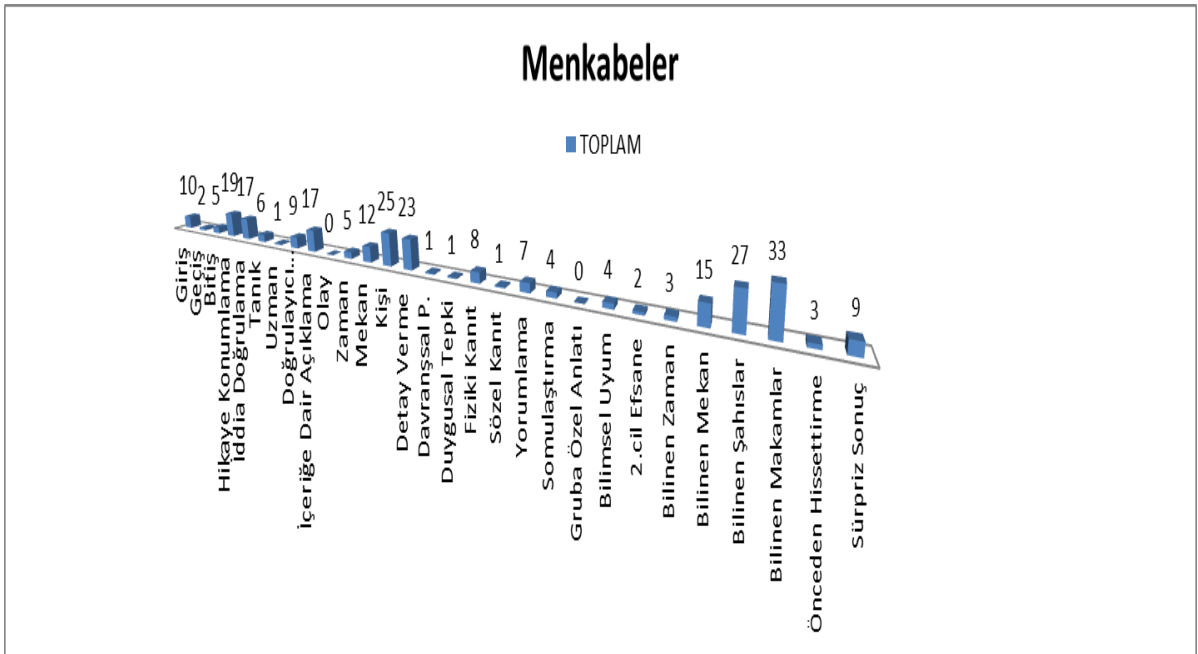
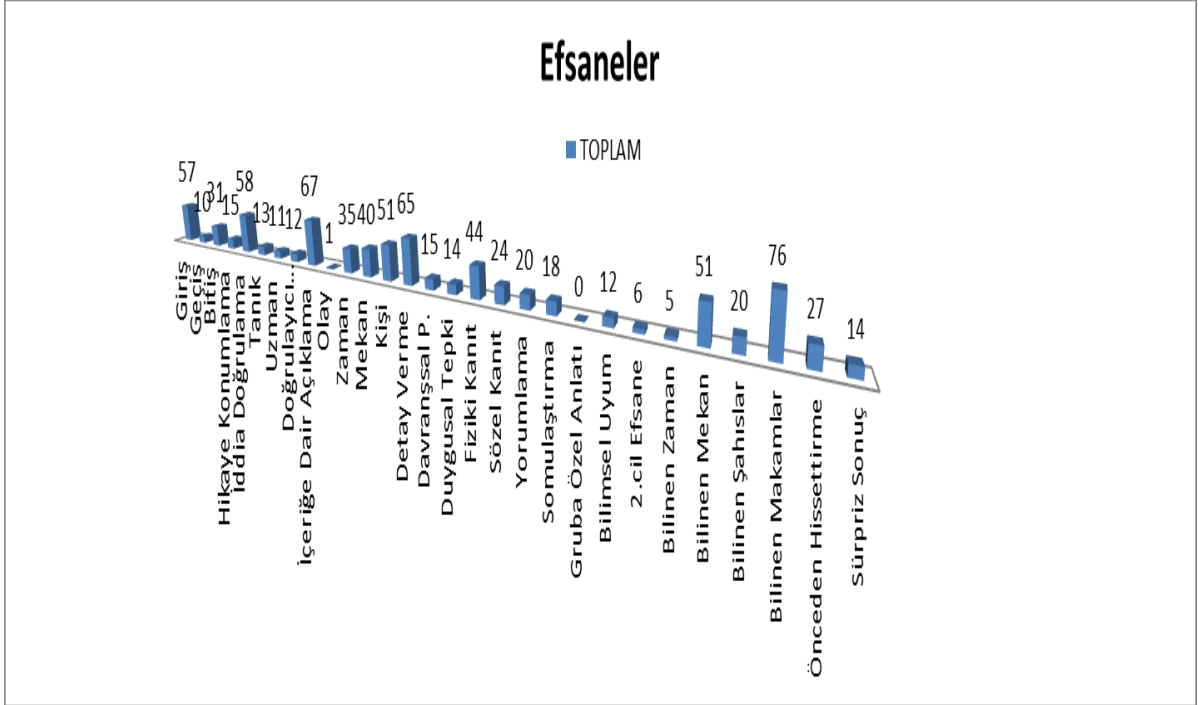
Efsane ve menkabe üzerinden devam eden ayrı bir tür mü tartışmasına katkı sunmak için efsane menkabe olarak iki farklı grafik daha bu bölüme alınmıştır. Buna göre bu çalışmaya aldığımız toplam anlatı sayısı yüz yetmiş üçtür. Bunların yüz otuz bir tanesi efsane, kırk iki tanesi menkabedir. Yapılan karşılaştırmanın sağlıklı olabilmesi için arada bulunan yaklaşık üç kat fark dikkate alınacaktır.

Buna göre bu anlatıların ethos analizlerinde iç kaynak ve dış kaynak oranlarında bir farklılık olduğu görülmektedir. Efsaneler de menkabeler de ağırlıklı olarak iç kaynağa yönelse de menkabelerin dış kaynaklı anlatılara daha fazla yer verdiği görülmektedir. Burada menkabe türünün daha geniş bir alana yayılabilme kabiliyetinin etkisi büyüktür. Derleme çalışması yapmak amacıyla gidilen herhangi bir yerde orası ile bağlantısı olmayan menkabelerin bilindiği görülmüştür. Bu oranlar bu analizi destekleyici niteliktedir. Halkta var olan kutsala karşı daha hassas olma tavrı bu anlatıların yayılmasına katkı sağlamaktadır. Ayrıca mesleği icabı imamların da bu anlatıları vazifelerinin verdiği algısal gücü de ilave ederek yaydığı söylenebilir. Bu çabaların sonucunda menkabelerin, efsanenin diğer kategorilerine göre daha geniş alanlarda tespit edilebilmesine imkân sağlanmaktadır.

Menkabe anlatıcılarının daha az kaynak gösterdiği de görülmektedir. Menkabe anlatıcısı, bu anlatıların kaynağının kendisi olarak görülmesini istemektedir. Manevi dinamiklerin etkili olduğu bu anlatıların kaynağı olarak anlatıcının dolaylı olarak kendisini takdim etmesi içeriğin dinleyicide oluşturacağı saygı etkisine anlatıcının talip olduğu şeklinde değerlendirilebilir.

Son olarak anlatıcı riski açısından menkabe anlatıcılarının risk almaya daha yatkın olduğu görülmektedir. Anlatıcı manevi haz gereği veya inanç sisteminin bunu

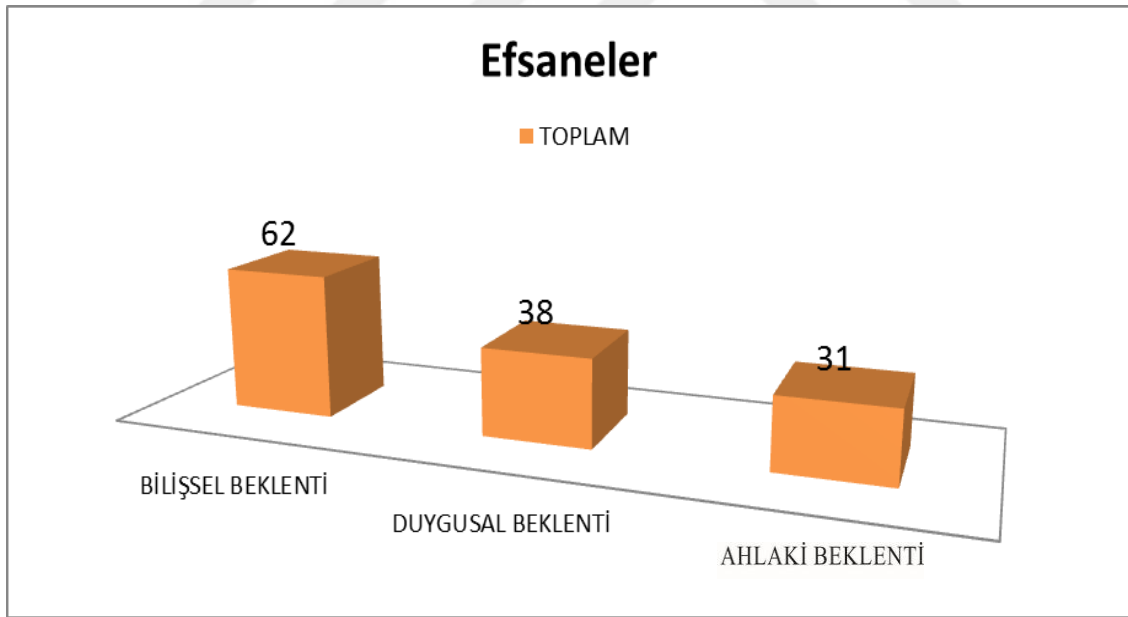
ödüllendireceği gibi düşüncelerle bu anlatılar için risk almaya daha yatkın olmaktadır (Grafik 3.25).

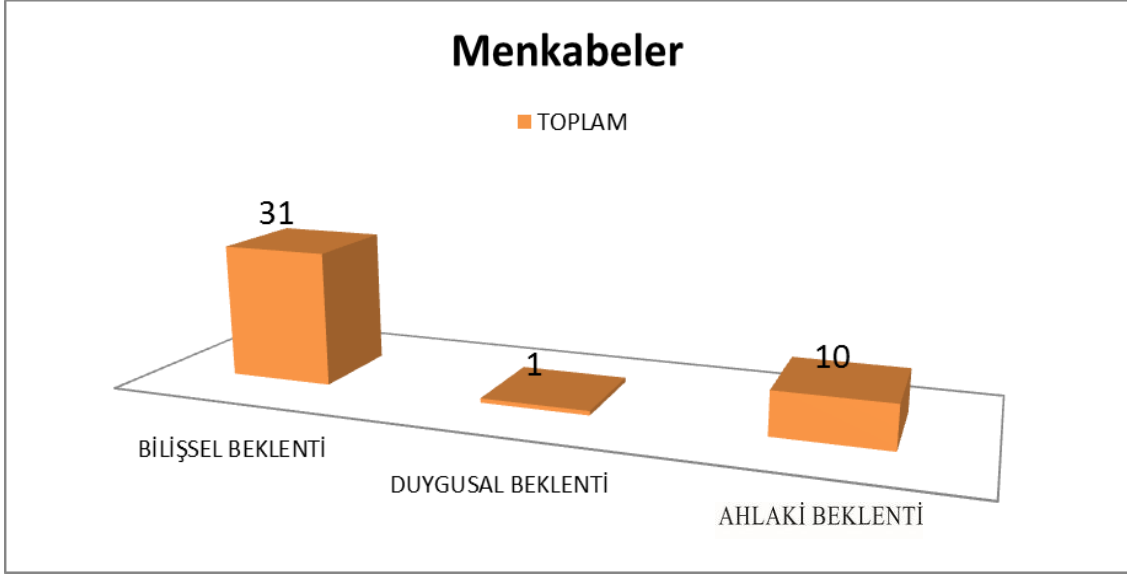

Grafik 3.26: Karşılaştırmalı Logos Analizi

Logos analiz açısından efsane ve menkabe anlatılarının aralarında farkın derinleştiği söylenebilir. Buna göre efsanenin diğer türlerinin toplandığı yüz otuz bir efsanede uzman görüşünden faydalanma, içeriğe dair açıklama yapma, anlatıya zamanı ifade ederek başlama, anlatıcının kendisi ya da efsane kahramanında ortaya çıktığını ifade ettiği davranışsal değişiklikler, anlatıcının gösterdiği duygusal tepki, anlatıcının öne sürdüğü fiziksel kanıtlar ve sözel kanıtlar ile dinleyiciye içeriği önceden hissettirme eğilimi orantıya uymayacak şekilde yüksek çıkmıştır.

Menkabelerde ise bir bilgiye göre hikâye konumlama, anlatılanlara tanık gösterme, içeriğe dair doğrulayıcı ifadeler yer verme ve bilinen şahıslar kullanma açısından diğer kategorilerdeki efsanelere oranla ciddi bir fazlalık görülmektedir. Bu farkların ortaya çıkmasında ayrı kategoriler halinde tasnif ettiğimiz efsanelerin kendisine has içeriğinin etkili olduğu açıktır. Yani fiziksel kanıt ortaya koyma noktasında oluşum ve dönüşümle ilgili efsaneler ile rekabet edebilecek başka bir kategori yoktur. Benzer şekilde sözel kanıt ortaya koyma noktasında da açıklayıcı efsanelerle rekabet edecek bir kategori bulunmamaktadır. Bu farkın temelinde kategorilerin kendisine has özellikleri yatmaktadır (Grafik 3.26).

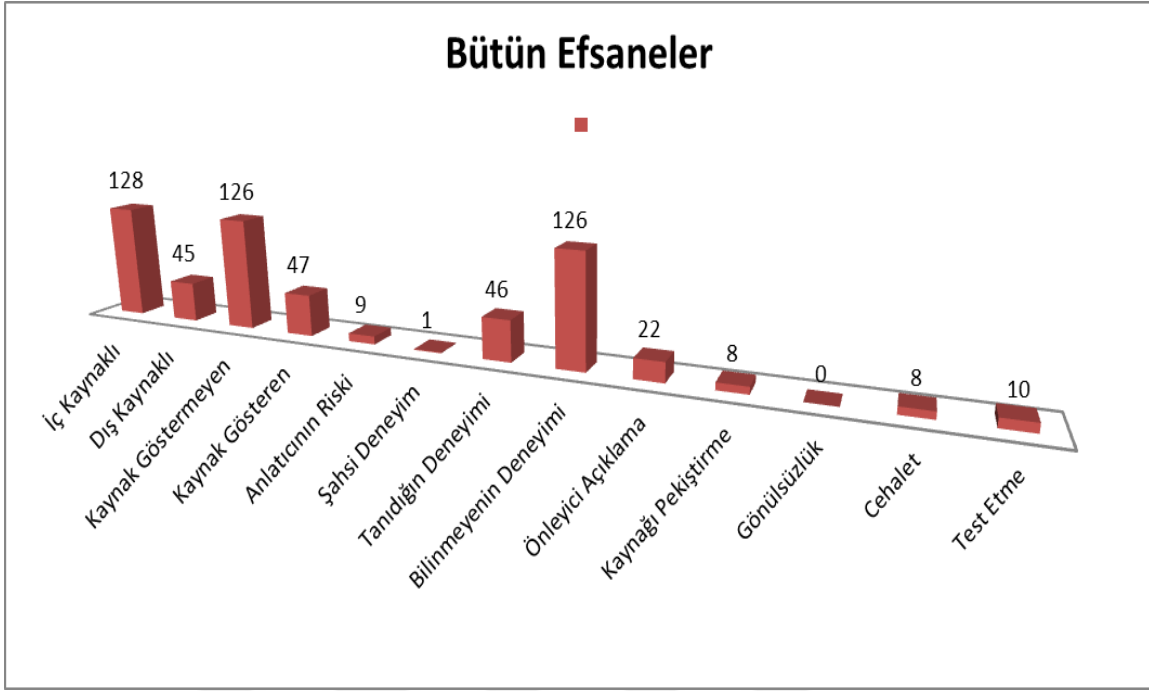

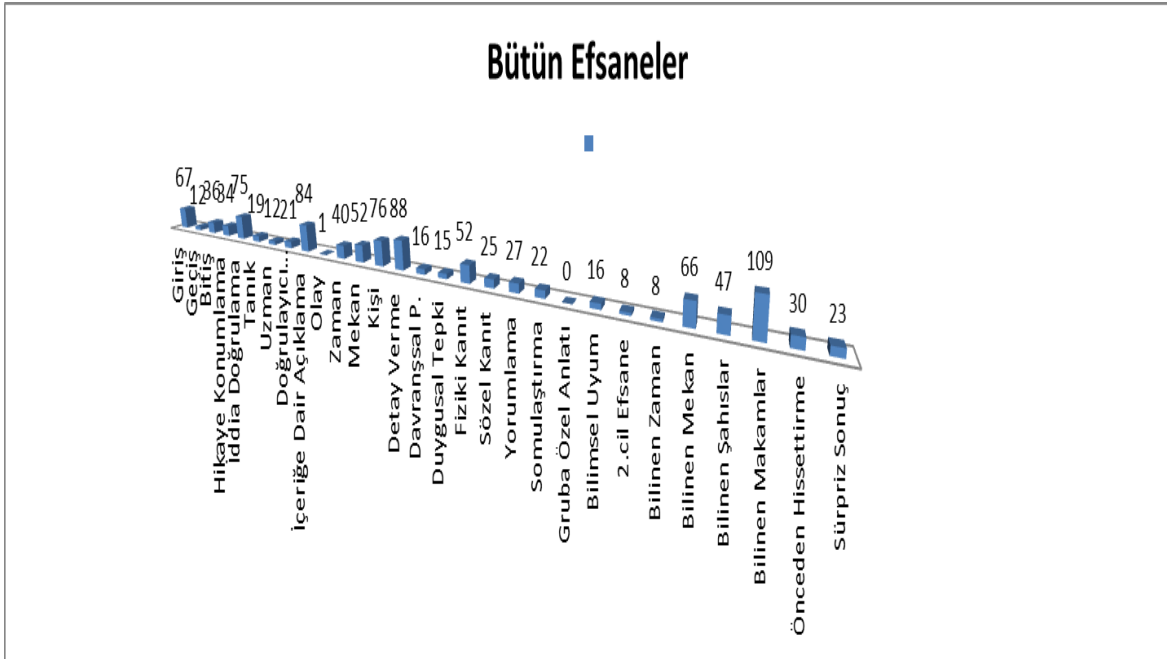
Grafik 3.27: Karşılaştırmalı Pathos Analizi

Pathos açısından ele alındığında ahlaki beklentide oransal bir uzlaşI olduğu görölmektedir. Menkabelere karşı gelişen bilişsel beklentinin yine oran olarak efsanenin diğer kategorilerine göre daha fazla olduğu görölmektedir. Son olarak duygusal beklenti açısından efsane ile menkabe arasında uçurum olduğu görölmektedir. Bu durum anlatıcıların menkabelerde duyguyu bilginin yanında ikinci plana attıklarını göstermektedir. Derlediğimiz efsaneler içerisinde bulunan menkabelerin anlatıcıları bilişsel beklentilerimizi tatmin etmeyi daha ön plana almışlardır. Ardından ahlaki beklentiye yönelme görülürken duygusal etki bırakma çabası neredeyse hiç görülmemiştir (Grafik 3.27).

3.2. ANALİZLERİN YORUMU

Efsanelerin tamamını içine alan bu genel ethos analizinde anlatıların iç kaynaklı olduğu, kaynak gösterilmeden anlatıldığı, hikâyenin kimin başından geçtiğinin net bir şekilde ortaya konmadığı ilk dikkati çeken verilerdir. Bunun dışında anlatıcıların diğer ethos unsurlarından da faydalandığı görülmektedir. Anlatıcılarda olması gereken bir efsane anlatıcısı kabiliyeti olarak ifade ettiğimiz karşıdaki ile empati kurup zihninde doğacak olumsuz soruları bertaraf etme özelliğine icra esnasında başvurulduğu görülmektedir.

Anlatılarda hareketli bir logos şemasının varlığı dikkati çekmektedir. İddia ve doğrulama cümlelerinin, içeriğe dair yapılan alternatif açıklamaların, detay vermenin yoğun olarak kullanıldığı anlatılarda anlatıcılar genellikle kalıplaşan giriş ifadelerini tercih etmişlerdir.

Girişteki bu kalıp ifadelerin genellikle efsanenin kaynağına dair veya türün adlandırılmasıyla ilgili olduğu görülmüştür. Yoğun olarak tercih edilen geçiş ifadesi “neyse”dir. Bu geçiş ifadesini kullanan anlatıcıların genellikle neyse ifadesinden önce kaynağı pekiştirme ya da içeriğe dair açıklama yaptıkları görülmüştür. Bitiş ifadesi olarak da anlatıcıların “hala”, “o zamandan beri”, “o günden bu güne” gibi ifadeleri tercih ettikleri görülmüştür. Bu anlamda efsane anlatıcılarının olayın oluşuyla günümüz arasında bağ kurma eğilimde olduğu ve anlatıma süreklilik kazandırdıkları görülmüştür. Ayrıca efsanenin günümüze uzanan bağının bulunmasını inanılabilirlik açısından anlatıya katkı sağladığı anlaşılmıştır.

Hikâye konumlama ifadelerinde genellikle efsanenin geçtiği yer veya efsanede geçen şahısla ilgili genel kabulü olan bilgilere yer verildiği görülmüştür.

Tanıklar ve uzmanlar kategorisinde tanık olarak efsanelerde özel değil “oradakiler”, “içeri girenler” gibi geneli kapsayan ifadelerin kullanıldığı görülmüştür. Bu durum da anlatıcıların şahit olarak özel bir ismi vermemeyi daha güvenli bulduğunu göstermektedir.

Uzman kategorisinde karşımıza en çok din görevlilerinin çıktığı görülmüştür. Anlatıcıların anlatının doğasına uygun olarak böyle bir tercihe yöneldiğini anlaşılmaktadır. Anlatıcılar tarafından din görevlilerinin uzman statüsünde tercih edilmesinin sebebi ise onların olağanüstü içeriği sunmayı daha kolay hale getirmesi olarak düşünülmektedir.

İçeriğe dair yapılan açıklamaların genellikle olağanüstü ile reel mantık çatışmasını engelleyecek ifadeler şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Anlatıcı içeriğe dair ifadeleri ile anlatının güvenilebilir olduğu algısını dinleyicide yerleştirmeye çalışmaktadır.

Anlatı stratejisi açısından anlatıların geneline bakıldığında anlatıcıların efsanede sunulan olayın geçtiği yeri, yani “mekân” ile ilgili bilgiyi, ilk olarak dinleyiciye aktarmayı daha yoğun olarak tercih ettikleri görülmektedir. Mekândan sonra olayının kimin başından geçtiğini yani “kişi” unsurunu ifade ederek başlama ve olayın geçtiği “zamanı” ifade ederek başlama sırasıyla tercih edilen diğer yapısal unsurlardır. Anlatıcıların performanslarına başlarken “olayı” ifade etme eğiliminde olmadıkları da bu grafikten anlaşılmaktadır. Olayın nerede yaşandığının ifade edilmesi tercihinin gösterilen eğilim, hem

anlatıcının hem de dinleyicilerin ilk olarak öğrenmeyi talep ettiği bilgi olarak değerlendirilebilir.

Efsane türünün inanırlılığını etkileyen önemli bir diğer unsur olan detay verme ile anlatılarda sıkça karşılaşılmıştır. Detayların zaman ifadelerinde ve sayısal değeri olan unsurlarda yoğunlaştığı görülmektedir.

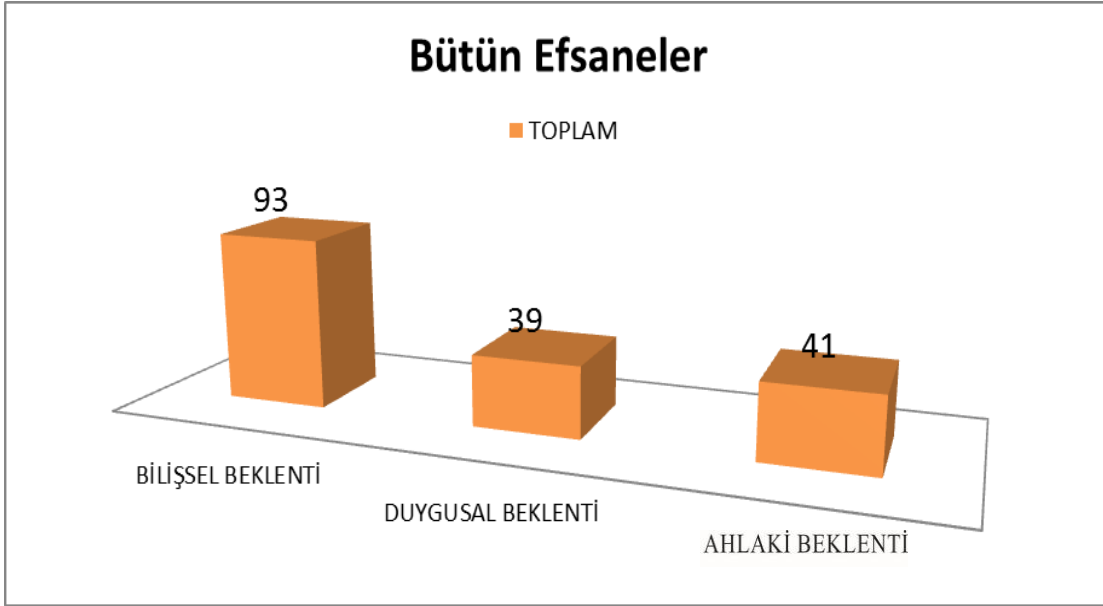
Paralojik çıkarımların var olduğu efsanelerde davranışsal paraloji olarak genellikle olumsuz, ürkütücü veya ceza içerikli durumların ifade edildiği tespit edilmiştir. Duygusal tepki olarak aşk, ayrılık ilişkisine gösterilen tepkiler ile korku ifade eden duygusal yorumların yoğunlaştığı görülmektedir. Fiziksel kanıt olarak çeşitlilik olmasına rağmen taşlaşma ve mimari yapılar daha çok tekrar edilen fiziksel kanıtlar olarak sunulmuştur. Sözel kanıtlar kategorisinde yer adlarının ön plana çıktığı görülür. Paralojik yorumlarda ise olağanüstü durumun aslında sıradan olduğuna yönelik yorumlara ağırlık verilmiştir. Somutlaştırma unsuru olarak genellikle cinlerin somut varlıklar aracılığıyla görünür yapılması anlatıcının yoğun olarak kullandığı yöntem olarak tespit edilmiştir.

İkincil efsane ile anlatıya destek verme boyutunda anlatıcıların birbiri ile ilişkisi olan efsaneleri tercih ettiği hatta aynı kişinin başından geçen olayların anlatıldığı görülmüştür.

Efsanelerde bilinen unsurlar kullanma kategorisinde, kullanılan zaman ifadelerinde çoğunlukla sayısal değerlerin verildiği görülmüştür. Mekân ifadeleri olarak genellikle yerleşim yerlerinin ön plana çıktığı görülür. Bilinen şahıslar olarak dini karakterlerin yoğun olarak görüldüğü onları tarihi şahsiyetlerin takip ettiği tespit edilmiştir. Bilinen unsurların en yoğun olarak tercih edileni ise “makamlardır.” Anlatıcıların makamlar etrafında oluşan derin kültür köklerini canlı bir şekilde anlatılarına taşıdığı görülmüştür. Kültürel geçmiş içerisinde oluşan ve hala halkın içerisinde gücünü ve etkisini devam ettiren bu makamlar onlara atfedilen güçler aracılığıyla dinleyicilerde inandırma etkisini canlandırmaktadır.

Anlatılarla ilgili önceden hissettirmek veya sürpriz sonuç ortaya koyma da tercih edilen estetik etki oluşturma yolları olarak görülmektedir. Burada şunu da vurgulamak gerekir ki anlatıcılar bu iki unsuru birbiri ile aynı anda kullanmamaktadır. Önceden hissettirilen icralarda sürpriz bir sonuç görülmemektedir. Yani anlatıcı dinleyicide oluşan beklentinin tersine yönelmemektedir. Benzer şekilde sürpriz sonuç olan anlatılarda ise

anlatının giriş veya gelişme bölümünden sonucun nereye gideceği kestirilememekte ve sonuç dinleyiciyi şaşırtmaktadır.

Efsane anlatılarının anlatıcı ve dinleyicisinde karşılıklı bir ilişki şeklinde görülen beklenti ve ürün özelinde ortaya çıkan üç ana unsurun bilişsel, duygusal ya da ahlaki beklenti olduğu bu grafikten net bir şekilde anlaşılmaktadır. Bütün anlatılar içeriklerine göre değerlendirildiğinde bu unsurların bazen tek tek bazen toplu halde metne nüfuz ettiği görülebilir.

Kırşehir’de bu çalışma aracılığıyla derlediğimiz yüz yetmiş üç efsanenin genelinde bilişsel beklentinin tatminine yönelik bir icranın ağır bastığı görülmektedir. Bu beklentiye ahlaki ve duygusal beklentiler görülme sıklığı açısından sırayla takip etmektedirler. Bu grafikte gördüğümüz temel husus Kırşehir özelinde anlatıcılar efsane aracılığıyla bilgi sunma işlevine ağırlık vermişlerdir. Bir bilgiyi efsane formunda iletme, hem anlatıcının hem de dinleyicisinin talebi olduğu da bu grafikten anlaşılmaktadır.

Müşterisiz meta zayıdır düsturunca anlatıcılar daha az gergin bir içeriğe sahip olan bilişsel efsaneleri akıllarında tutmaya ve anlatmaya eğilim göstermişlerdir. Ön plana çıkan bilişsel mesajlarda bir unsurun ilk defa nasıl ortaya çıktığı ve yer adlarının nasıl verildiği ağırlık kazanmaktadır.

İçeriği oldukça gergin olan yasak ve tabulara destek veren ancak toplum içerisinde ideal insanın da portresini oluşturan ahlaki anlatılar ikinci sırada tercih edilen anlatılar olmuştur. Ahlaki anlatılanlara yönelen anlatıcılar, toplumsal değerlerine veya şahsi

değerlerine güç katmak için bu anlatılardan faydalanmaktadırlar. Genellikle ahlaki boyutta kutsala karşı nasıl hareket edilmesi gerektiği, nelerin cezalandırılacağı bir mesaj olarak iletilmektedir.

Son olarak anlatıcıların yöneldiği en az beklenti eğilimi ise duygusal yönde olmuştur. Bu anlatılarda ortaya çıkan duygular, üzüntü veya korkudur. Bu duygular efsane türünün doğasına uygun duygulardır. Efsane korku ilişkisinden ilgili bölümde bahsetmiştik. Bu bölümde ortaya çıkan veriler bu ilişkiyi ve efsanenin doğasını ortaya koymaktadır.

BÖLÜM IV

4. METİN

Daha önce efsanelerin tasnifi bölümünde verdiğimiz ve derlenen malzemenin içeriğine göre sıraladığımız efsane metinleri verilen tasnife uygun olarak bu bölümde sıralanmaktadır. Efsaneler 'E' Menkabeler de 'M' harfi ile gösterilmiştir. Hemen altında köşeli parantez içerisinde bizim verdiğimiz efsane başlıkları yer almaktadır. Son olarak kaynak kişi bilgisine yer verilmiştir.

4.1. KIRŞEHİR EFSANELERİ

4.1.1. Oluşum ve Dönüşümle İlgili Efsaneler

4.1.1.1 Taş Kesilme Efsaneleri

E-1

[Kız Melik]

Kaynak Kişi: Kazım Arslan

İki genç varmış birbirini çok severlermiş. Oğlan kızını kaçırmış, dağdan ilerlerken kızının ailesinin kendilerini bulduklarını anlarlar. Oğlan kızını güvenli bir ağacın dibine bırakır ve kızı ben gidiyorum ailenin yolunu şaşırtıp tekrar döneceğim der ve gider. Kız çok bekler ama oğlan gelmez ve Allah'a dua ederek kendisini taş yapmasını ister ve taş olur. Oğlan bir süre sonra gelir ve kızını göremez. Ağacın dibindeki taş dikkatini çeker ve kızının taş olduğunu anlar. Bunun üzerine oğlan da dua ederek taş olmayı ister ikisi de taş olur. Sevenlerin kaderi gülmeyince gülmezmiş.

Boztepe yolu üzerinde Kız Melik Dağı var. Bu taşlar orada bakınca yan yana görünür. Allah'ın hikmeti işte, o diledi mi olur.

E-2

[Düğün Alayı]

Kaynak Kişi: Bayram İlhan

Bir düğün oluyormuş. Düğün alayı geçerken orada bulunan insanlar burada davul çalınmaz çünkü burada yatır bulunuyor demişler. Bunun üzerine davulcu daha da sinirlenmiş ve adamları dinlememiş. Davul, zurna çalmaya ve düğüne devam etmişler. Bunun üzerine düğün alayında bulunan herkes taş kesilmiş.

Geçen yine baktım. Bakınca şöyle kalabalığı belli taş olmuşlar. Mübarek yatırlar var.

E-3

[Kız Kayası]

Kaynak Kişi: Musa Battal

Aşağı Homurlu kasabasında zengin ve zalim bir ağa vardır. Bu ağanın dünyalar güzeli bir kızı vardır. Bu kız fakir işçilerden birine gönlünü kaptırır. Bu çift gizli saklı buluşmaya, görüşmeye başlarlar. Yaşadıkları köyün ortasından çay geçer. Biri bir tarafta biri diğer tarafta. Aradan zaman geçer kızın babasının kâhyası da kıza gönlünü kaptırır. Kâhya bir gün kızı takip eder. Kız çayın kenarında elinde fenerle beklemektedir. Sudan çıkan gençle hasret gideren kızın aralarını bozmak ister. Ertesi gece kızı odasına kitler. Feneri alıp çayın kenarına gelip bekler. Genç çocuk çaya atlar ve karanlıkta yüzmeye başlar. Zalim kâhya ışığı kapatır genç boğulur ve ölür. Kilitlendiği yerden çıkan kız ise çayın kenarında bekleye bekleye kayaya dönüşür.

Bu kaya hala aynı yerinde durmaktadır.

E-4

[Taş Gelin]

Kaynak Kişi: Dönüş Canpolat

Ebemizden dedemizden duyduk. Çok önceden bir gelinle bir kaynana tarlada çalışıyorlarmış. Kaynana sıcakta çalıştığı için hem çok susamış hem de çok acıkmış. Geline sen eve git bize ekmek ve su getir demiş. Gelin hazırlamış bohçasını eline almış, çocuğunu sırtına bağlamış, kolunun altına testisini almış yola koyulmuş. Neyse kaynana çok acıkıp susadığı için ve zamanın çok ilerlediğini sandığından “Allah gelin taş ol” demiş. Hâlbuki gelin gideli sadece yarım saat olmuş. Kaynana eve dönerken gelinin tarla yolunda taş olduğunu görmüş. Sırtında torununun da taş olduğunu görmüş. Kucağında bebeği elinde testisi taş tutmuş. Kaynananın bedduası pek tutarmış yavrum.

E-5

[Cimri Çoban]

Kaynak Kişi: Münevver Ok

Hashöyük köyünde fakir bir çoban varmış. Bu çoban halkın koyunlarına bakarak geçmişini sağlıyormuş. Bir gün güzel bir dağa koyunlarını alarak gitmiş. O dağ çok güzel

bir dağmış. Sade bir eksiği varmış. O dağda hiç su yokmuş. Ya Rabbim birazcık su ver hayvanlar da susadı ben de susadım demiş. Birden yerden su fişkırmış ve hayvanlar da kendi de susuzluğunu gidermiş.

Yedi bit yerden çıkan sudan içmek isteyince yedi biti öldürmüş. Birkaç dakika sonra koyunlar ve kendi de taş olmuş. Bunlar tepeden bakınca görünür. Çoban önde, koyunları arkada irili ufaklı.

E-6

[Üvey Anne]

Kaynak Kişi: Halime Çelebi

1943 yıllarında bir çocuk varmış. Çocuğun annesi ölmüş olaydan bir ay geçtikten sonra babası Fatma adında biriyle evlenmiş. Çocuğun üvey annesi çocuğu her gün dövermiş. Allah kimseyi üvey ana eline bırakmasın. Tabi hepsi kötü değil de bu kadın kötüymüş. Çocuğun dayanacak gücü kalmamış. Bir gün hayvanlarını sulamaya götürmüş. Hayvanlar oluğun başına toplanmış ve orada Allah'a el açarak, Allah'ım artık o kadının zulmüme dayanamıyorum beni burada taş et demiş. Onu orada taş etmiş. O gündür bu gündür taş olarak kalmış. Allah büyük, kimisinin duası hemen kabul olur.

E-7

[Avcı]

Kaynak Kişi: Safiye Türkay

Çiçane'de alıç ağacının dibinde huri kızları geyik sağmaya giderlermiş. Bir gün huri kızlardan bir tanesi geyiği sağarken uzakta duran avcıyı görüvermiş. Geyik hoplamaya zıplamaya başlamış tekme atınca helkedeki sütü devirivermiş huri kızları da ha dursana kurşunun önünde kalasıca demiş. O arada kızın bedduası kabul olmuş Hurilerin bedduası hemen tutarmış. Avcı geyiği vurmuş kız tekrar haydi hazır mıydın taş olasıca demiş. Avcı orada taş oluvermiş.

E-8

[Fakir Dede]

Kaynak Kişi: Döne Canpolat

Bir fakir, bir dede varmış. Çocuklarına, torunlarına gidip dağdan bir yerden süt getirirmiş. Gelini hep merak edermiş sütü nereden getirdi diye. Bir gün çocuğunu dedesinin peşine takmış ve ona dedesini takip etmesini söylemiş. Dede gidip dağdaki bir

geyiği saçarmış. Çocuk takip etmiş dede geyikleri çağırılmış, geyikler gelmemiş dede arkasını dönmüş ki bir çocuk varmış. Dede aniden, çocuğu bilemeden beddua etmiş çocuk orada hemen taş olmuş.

E-9

[Âşıklar Kayası]

Kaynak Kişi: Dönüş Aydın

Eskiden yaşanılan şeyler var. Bir oğlan bir kızını sevmiş kıza sevdalanmış ondan sonra oğlanla kızını evlendirmemişler, kavuşturmamışlar. Daha sonra oğlanla kız dağa çıkmış. İki de dağa çıkınca bir yel geliyor dev rüzgâr olur, ben yel diyorum işte, rüzgâr geliyor. Allah'ım bizi taş et de şuraya koy diye dua ediyorlar. Allah, bu ikisinin duasını kabul ediyor.

Kızını gösteren şey bile var taşın üzerinde. Taşı, hiç dünyanın seli gelir özdeki taşı götüremez. Hiç oynatamaz onu sel yerinden. Topak bir kaya boyun beraber. Bu kaya ise Boğaz Evcı Köyünde, şimdi kasaba da köy yine de, orada bulunuyor.

E-10

[Kız Oğlan Kayası]

Kaynak Kişi: Sultan Ok

İki âşık varmış, biri oğlan biri de kızmış. Bunlar birbirlerini çok severlermiş ama aileleri bunlara karşıymış. Bunlar buluşup kaçtılar ve aileleri peşlerinden kovaladı. Kızla oğlan Allah'ım ya bizi taş et ya da bizi kuş et de kurtulalım demişler. Allah da ilk dediğini kabul edip onları taş etmiş.

Kız oğlan kayası deriz biz oraya. Herkes bilir, yan yana dururlar.

E-11

[Eli Bebekli]

Kaynak Kişi: Hanım Koç

Şimdi yavrum bizden evvel büyüklerimiz anlatırdı. Bizim buraya düşman gelmiş. Tabi düşman köylüye eziyet ediyor. Malına, canına, namusuna saldırıyormuş. Kadının biri de kucağında emzikli bebese varmış bu kadının. Düşmanın geldiğini görmüş. Hızlanmış kaçmaya çalışmış ama bakmış imkânı yok. Bu pis gavurlar bana yetişecek beni yakalayacak demiş, namusuma leke gelecek demiş, tam o anda kadın Allah'ım ne olur

benimle yavrumu şuracıkta taş et de bu gavurların elinden kurtulayım demiş. Allah'ın gücü neye yetmez kadınla çocuğunu oracıkta taş etmiş. Gavurlar da peşinde taş olmuşlar.

Şöyle bakınca kadınla elindeki bebeği belli oluyor. Peşindeki kayalarda o düşmanlar işte irili ufaklı. Tabi zamanla, kar, yağmuru, güneşi ufalamış ama besbelli. Bazı zamanlar bebeğin ağlamasını da duyanlar olmuş.

E-12

[Dinsiz Adam]

Kaynak Kişi: Osman Yıldırım

Köyümüzde bir düğün oluyormuş. Bu düğünün sahibi namaz, kitap bilmezmiş. Sazlar, davullar, çengiler getirmiş. Oynuyorlar, her türlü pisliği yapıyorlarmış.

Köy imamı ezan okumaya çıktığında onların oyun sesleri ezanı bastırıyormuş. Bir böyle olmuş hoca onları uyarmış ikinci ezanı okunurken de böyle olunca hoca ezan bittikten sonra gelip adamla konuşmuş. Adam düzgün konuşmamış dine hakaret ederek konuşmuş, orada taş olmuş.

E-13

[Zalim Koca]

Kaynak Kişi: Pakize Çoban

Yıllar önce karı koca varmış. Karı kocanın arası iyi değilmiş. Erkek kadına zulüm ediyormuş, dayak atıyormuş. Yazık garip kadına irek (eziyet) kesiyormuş. Kadın artık dayanamamış ve dualar etmiş ya ölsün ya da ben öleyim de kurtulayım diye.

Yine bir gün kocası eve gelmiş ve sinirliymiş tam kadını dövecekken elini kaldırdığı anda eli taş olmaya başlamış ve her yeri taş olmuş fakat taş olarak kalmamış parçalanmış kendi kendine toz haline gelmiş.

E-14

[Ak Gelin]

Kaynak Kişi: Hanım Kapan

35, 40'lı yaşlarımdayken öğrendim bunu. Dadaloğlu adı tam bilinmedik Ağ Gelin veya Ak Gelin diye bir kadına âşık olmuş, sevdalanmış. Bu kadınla evlenmiş. Sonra gurbete gitmiş. Karısı da iki çocuğuyla kalmış.

Sonra bir adam geline göz koymuş. Gelin gece dağa kaçmış. Adam peşindeymiş. Yolun sonu uçurummuş. Dönerse de arkasında adam var. Gelin dua etmiş ve Allah'ım beni taş et demiş. Duası kabul olmuş. Çocuklar da taş olmuş.

Sonra da Dadaloğlu gelmiş. Gelin kayası dile gelmiş, namusumu bir adama çiğnetmedim, benim ahımı ona verme demiş. Dadaloğlu da alırım ahını da koymam ak gelin demiş. Sonra da türkü söylemiş. Dadaloğlu Kaman da bir bağda ölmüş. Şu anda Çağırkan Kasabasında gelincik kayası var o taş olan gelinmiş.

E-15

[Zalim Ağa]

Kaynak Kişi: Hanım Kaya

Zahide diye bir kadın varmış. Zahide bir ağa kızıymış ve fakir bir adamı sevmiş. Babası sen ağa kızısın ben seni bu adama vermem demiş. Kızı adama varmaya inat etmiş. Bunun üzerine ağa kızını vurmuş. Kızın vurulduğu yerde ölü insan şeklinde bir taş varmış diye söyleniyor.

4.1.1.2. Diğer Dönüşüm Efsaneleri

E-16

[Yusufçuk]

Kaynak Kişi: Firdevs Şahin

Eski zamanlarda iki tane öksüz çocuk varmış. Bu çocukların anneleri yokmuş, ölmüş babaları bunlara bakamadığından evlenmiş üvey anne getirmiş. Üvey anne bunları hiç sevmiyormuş. Anneleri bunlara her gün odun toplattırıyormuş. Bir gün üvey anneleri bunları eşekle beraber odun toplatmaya göndermiş. Çocukları odun toplarken eşek üzerindeki heybeyi düşürüp eve gelmiş. Çocuklar da eşeği bulamayınca eve gitmeye karar vermişler.

Eve geldiklerinde anneleri bunlara çok sinirlenmiş bunları dövmüş. Anneleri bunları akşam vakti kaybolan heybeyi bulmaları için tekrar odun topladıkları yere göndermiş. Çocuklar oraya gitmişler. Akşamın karanlığında aç susuz öylece heybeyi arıyorlarmış. Annelerinden korktukları için eve de gitmek istemiyorlarmış tabi. İki kardeş heybeyi ne kadar aradılsa da bulamamışlar.

Erkek olan kız kardeşine kardeşim köpeğin izinden gideyim de oradan su içeyim demiş. Kız kardeşi de abi köpeğin izinden gitme köpek olursun demiş. Bu arada iki kardeş kayanın üzerine oturup şöyle dua etmişler. Allah'ım ya bizi uçan bir kuş ya da kara bir taş yap demişler. Erkek kardeş bir anda kuş olup uçmuş. Kız kardeşi de korkmuş bundan kardeşi olduğunu anlamamış, adı Yusuf olduğundan kız kardeşi Yusuf çık, Yusuf çık diye aramaya başlamış. Fakat bulamamış böylelikle kuşun adı da Yusufçuk kalmış.

E-17

[Kumru]

Kaynak Kişi: Songül Özer

Eskiden bir gün gelin ile görümce varmış. Sürekli kavga ediyorlarmış. Yine böyle kavga ederken gelin görümceye şöyle beddua etmiş. İnşallah bir daha yuva kuramazsın kuş olup gidersin demiş. Tam o arada gelin kumru kuşu olup gitmiş.

Kumrular bu efsaneye göre yuva kuramazmış hep yalnızmışlar.

E-18

[Yusufçuk II]

Kaynak Kişi: Adil Önal

Hazreti Yusuf kuyuya atılınca Cenab-ı Allah kuşa demiş ki “ömrünün aharınca Yusuf diye çağır” demiş. Sabah başlıyor akşama kadar Yusuf çık Yusuf çık diye çağırmaya başlamış. Bu çağırın kuş ölünce bu kuşun türünden bu kuşa benzer bir kuş onun yerini alır.

E-19

[İbibik]

Kaynak Kişi: Ayşe Şen

Eskilerde yaşlı kadınlar anlatırlardı, pek bilirlerdi böyle temsilleri. Pek aklımda tutamıyorum şimdilerde ama bir oğlanla kız birbirini sevmişler. Kızın anası zalimmiş vermemiş kızı sevdiğine. Köyden zengin biri varmış ona vermek istemiş. Düğünü kurmuşlar.

Kız aynanın karşısına geçmiş güzel saçlarını tarıyormuş. Nasıl içlendiyse Allah'ım beni taş et, kuş et beni kurtar demiş. Allah da kuş etmiş başında tarakla, kuş etmiş. İbibik kuşu olmuş. Başında tarağı görülür. Allah diledi mi olur.

4.1.2. Açıklayıcı Efsaneler

E-20

[Gelin Kayası]

Kaynak Kişi: Nuriye Ünsal

Rahmetli annem anlatırdı. Çok eski zamanlarda bir Kelismail Uşağı'nda bir gelin varmış. Bir oğlana sevdalanmış. Annesi ve babası kızını sevdiği çocuğa vermemiş ve kız başka biri ile evlendirilmiş. O zamanlar kız ben şununla evleneceğim bile diyemezdi.

Düğün günü kız, köyünde bir kayalığa çıkmış ve sevdiği çocukla evlenmediği için kendini kayalıktan aşağı atmış. Kız ölünce o kayalığa adı gelin kayası demişler.

Şimdi öyle değil herkes istediğine varıyor. Anaları babaları da korkar vermemeye gelin kayasının hikâyesini bilirler. Sen olsan verebilir misin? Tabi evlat kolay değil.

E-21

[Horoz Kayası]

Kaynak Kişi: Ümüş Dalgah

Babaannemden duydum. Eski zamanların birinde bir horoz varmış. Bu horoz sahibinin penceresinde zamansız öter dururmuş. Bir gün sahibi daha fazla dayanamayıp beddua etmiş bir daha ötmesin taş olsun diye. O gün bugündür Boztepe'deki horoz yeri adını "Horoz Kayası" olarak bırakmış.

E-22

[Çocuk Düşüren]

Kaynak Kişi: Halime Çelebi

Eskiden göçebe yaşayan bir aile varmış, yörükmuş. O ailenin tek bir çocuğu varmış adı da Aslan'mış. Çocuk dışı göçebe ailelerden birinin kızına âşık olur. Aslan'ın annesi kızını istemeye gider kızını oğluna alır. Kız ile oğlan evlenir. Kız hamile kaldıktan sonra göçebelere yer değiştirmeye karar verir.

Tabi göçebelik zamanı öyleymiş hayvanlar nerede doycaksa oraya gidilirmiş. Bir gölün oraya çadırlarını kurarlar. Kız yorganını çırparken yüksek bir kayaya çıkar. Oradan aşağı düşer ve çocuğunu düşürür, o zamanda beri o kayaya "Çocuk Düşüren" denir.

E-23

[Ağıt Yakma]

Kaynak Kişi: Elif iek

şimdi bir gelin varmış. Bu gelin sarı saçlı mavi gzlı çok güzel bir gelinmiş. Bu gelini kaynanası çok seviyormuş. Bu gelin hastalıktan lmuş. Kaynanası orda ona bir ağıt yakmış:

Sarı saçlarını boynuna dolarım

Ben sensiz nasıl ederim

Sarı gelinim.

demış. O günden sonra herkes cenazede buna benzer ağıtlar yakmış. İlk ağıt yakmayı da bu kaynana çıkartmış.

E-24

[Kurbağa]

Kaynak Kişi: Dönüş Canpolat

Adamın biri gölün kenarına gitmiştir. Orada kurbağalar öte öte adamı rahatsız etmiş, sonra kayayı kurbağanın üzerine atmış. O arada kurbağa, adama beddua etmiş. Bu bedduanın üzerine adamın başına çok kötü şeyler gelmiş. Sonra adamın üzerine bir kaya düşmüş ve öyle ölmüş.

Kendi de kaya attı ya onun da başına öyle kaya düşmüş Cenab-ı Mevlam ağızsız dilsiz hayvana yaptığının aynısını başına vermiş. Ondan sonra o gündür, bu gündür kimse kurbağalara dokunmamış.

E-25

[Kurbağa II]

Kaynak Kişi: Elif iek

Bir adam gölün kenarında otururken bir kurbağa durmadan tp onu rahatsız ediyormuş. Adam eline geçen bir taşı kurbağanın üstüne atıp öldürmüş. Kurbağa o sırada elini açıp ona beddua vermiş. Adamın başına çok kötü işler gelmiş ve ölümü de çok kötü olmuş.

O zamandan beri kimse kurbağa ldremiyormuş. Aman kuzum öldürmeyin siz de sonu kötü olur.

E-26

[Yılan]

Kaynak Kişi: Elif Çiçek

Şimdi bir kadının evine yılan girmiş. Eskiden yılan pek çok olurdu, şimdi pek yok. Her neyse kadın çok uğraşmış ama yılanı evden çıkartamamış. En sonunda şu beyiti dökmüş yılanı:

Yılan bura seninse senin olsun
Benimse benim olsun
Terk et burayı
Halk senden korkuyor.

O günden bu güne herkes bunu söylemeye başlamış. Bu halen de söylenir yılan bulunduğu yeri hemen terk eder. Yılan girdi mi de bir bak hemen gider yavrum hiç duramaz.

E-27

[Gelin Kayası]

Kaynak Kişi: Muhammed Ali Kurnaz

Avanoğlu'ndan, Çökeli Köyüne bir gelin gider. Aniden bir yağmur başlar. Gelin ıslanmayım diye kayaların arkasına saklanır oraya da şimşek çarpar. Kız da orda ölür. O gün bu gündür oraya gelin kayası denir.

E-28

[Beddua]

Kaynak Kişi: Adil Önal

Bir adamın yedi çocuğu varmış. Yedi çocuk hiçbir zaman birbirleri ile geçinememiş. Bir gün babası bunlara beddua verir. Allah sizin yüzünüzü birbirinize göstermesin. Sadece geceleri birbirinize ışıklarınız görünsün demiş.

Şimdi bu yedi çocuğun hepsi bir tepede, gece olunca birbirlerine ışıkları görünüyor. Bunlar Yağmur Dede Akçakent, Polatlı Köyünde, Mehmet Dede, Çiçekdağı Çiçekhane, Akçakent şimdi bunları hatırlayabildim. Daha var da çıkaramadım.

E-29

[Pişmaniye]

Kaynak Kişi: Hasan Çulha

Televizyonda mı gördüm veya bir yerde mi okudum. Eski zamanlarda bir padişah varmış. Onun bir de kızı varmış. Kızını kimselere vermek istemiyormuş hep onunla vakit geçirip eğlenmek istiyormuş.

Bir gün saraya bir prens gelir. Ben senin kızınla evlenmek istiyorum demiş. Padişah bir şart koşmuş. Padişah kızını vermesi için prensten nasıl olsa yapamaz diye saçtan ince bir tatlı yapmasını istemiş. Prens kabul eder ve yapmaya koyulur. Kırk gün uğraşır ve padişaha verir. Tatlı çok hoşuna gider. Padişah sözünde durur ve prense kızını verir. Sonra da padişah çok pişman olur ve bu tatlının adı pişmaniye kalır ve bu ad günümüze kadar kalır.

E-30

[Karga]

Kaynak Kişi: Sultan Ok

Efsaneye göre, eskiden karga kadınlarla uğraşmış, ne yaparlarsa yermiş, onları saçarmış. Bir gün kadınlardan biri çok sinirlenmiş ve karganın yavrusunu öldürmüştü. Karga da çok sinirlenmiş, onlara beddua vermiş.

Kadınlara demiş ki; “avrat işin bitmesin ardına göğün gitmesin” demiş. Ardına göğün gitmesin yaz, kış hangi mevsim olursa olsun ağaç hep yeşil kalır demektir.

Kadınlardan biri çıkmış kargaya dünyadan ahrette sek sek demiş, yani dünya batana kadar sek demiş. Karga ondan dolayı sekermiş. Ondan da kadınların işi bitmezmiş.

E-31

[Yılan]

Kaynak Kişi: Sultan Keskin

Önceden Hz. Muhammed'in evinin önünde nöbet tutsunlar diye iki tane yılan koymuşlar. Yılanların yanına şeytan gelmiş. Yılanları birbirine düşürüp birbirleriyle uğraşırken, şeytan Hz. Muhammed'in evine girmiş. Hz. Muhammed'e şeytan yapmadığını bırakmamış. Şeytan sonra evden çıkmış yılanlar olayı anlayınca içeri girmişler. Allah yılanlara, “bir ömür boyu düşün yerden kalkmayın” demiş ve o gün bu gündür yılanlar öyledir, sürünürler.

E-32

[Mucur]

Kaynak Kişi: Sabiha Sarıyıldız

Köyün büyüklerinin söylencesi var. Mucurumuzun ismi Gıcır ismiyle anılmış. Eskiden Mucur'da Rumlar yaşamış. Mucur'da büyük bir deprem olmuş. Gıcır kaybolmuş. Yalnızca on beşe yakın aile kalmış. Geriye kalan Rumlar akrabalarının yanına gitmişler. Başka yerlerden gelenler de gelmiş Gıcıra yerleşmişler ve adını da Mucur koymuşlar.

E-33

[Balık]

Kaynak Kişi: Bahattin Yılmaz

Menkıbedir anlatırlar. Bir zamanlar balıklar biz insanlar gibi konuşurlarmış. Günlerden bir gün balıklar kendi aralarında konuşurlarken gökyüzüne bakmışlar ve yıldızların ne kadar güzel parladığını görmüşler. Kendileri de öyle parlamak isterlermiş.

Balıklar her gün bunun hayalini kurarken bir gün balıkların arasında biri biz, neden böyle parlamıyoruz demiş ve balıkların prensine gitmişler. Bu isteklerini dile getirmişler. Prens bu isteklerini çok düşünmüş ve onlara şöyle demiş. Tamam, ben sizin bu istediğinizi kabul ederim, ancak karşılığında konuşma hakkınızı elinizden alırım demiş. Balıklar bu cevabı düşünmüş ve kabul etmişler.

Balıklar artık parlıyor ama konuşamıyorlarmış. Balıklar bu duruma bir süreliğine mutlu olmuş sonra bu kararlarına pişman olmuşlar. Ama ne fayda konuşamıyorlarmış. Her yıldız gördüklerinde konuşmaya çalışırlarmış. Ağızlarından su kabarcığından başka bir şey çıkmazmış.

E-34

[Köpekli]

Kaynak Kişi: Hürü Karadeniz

Şimdiki ismiyle Yeşilyurt eski ismiyle Köpekli adlı köyde bir kadın ve iki çocuğu yaşıyormuş. Bu kadının çocukları çok yaramazmış. Yine bir kış günü o kadar çok şırmamışlar ki anneleri artık dayanamamış çocukları kapıya atmış. Akşama kadar burada soğukta kalın da aklınız başınıza gelsin demiş. İçerden de kapıyı kilitlemiş ki çocuklar içeriye girmesin diye.

İki, üç saat sonra çocukları anne bizi kurtar, anne bizi kurtar. Canavar var, kurt bizi yiyecek diye bağırmaya başlamışlar. Kadın inanmamış beni kandırıp içeri girecekler

zannetmiş kapıyı açmamış. On, on beş dakika sora çocukların sesi kesilmiş. Kadın bu sesleri merak etmiş. Kapıya çıkmış. Bir de ne görsün çocuklar ortada yok yerde de canavar, kurt izleri var.

Kadın herkese haber vermiş. Köylü izleri takip ederek çocukları aramaya başlamış izler bittiğinde çocukların kemiklerini ve elbiselerini bulmuşlar. Kadın acısından kendini yerlere vuruyormuş. Sonra köye geri dönmüşler ve her ev kapısının önüne köpek bağlamış. Aylar geçmiş ve köpekler yavrulamış. Köy köpek ile dolmuş herkes buraya köpekli köy diyorlarmış. Daha sonra köyün ismi Köpekli olmuş. Şimdi ise ismi Yeşilyurt'tur.

E-35

[Ana Sözü]

Kaynak Kişi: Selamet Çalışır

Yıllar önce fakir mi fakir bir anne ile oğlu yaşamış. Kadının kocası oğlu daha küçükken ölmüş. Oğlan parasızlıktan okuyamamış. Oğlan gideyim bir iş bulayım çalışayım demiş. Annesi izin vermemiş gidip gelmesine. Kocasından sonra oğlunun da yanından gitmesini istemezmiş. Oğlan bir gün uzak bir yere gidip çalışmaya karar vermiş. Annesi gitme demiş. Ama ne yaptıysa dinletememiş. Ertesi gün annesinden helallik alıp gitmiş. Oğlan az gitmiş uz gitmiş bir ağacın dibine oturmuş ve uyuya kalmış. Kargalar gelmiş oğlanın gözünü oymuş. Oğlanın cesedini bulup annesine götürmüşler. Annesi dinlemezsennanın sözünü, kargalar oyar gözünü, diye ağıtlar yakmış.

E-36

[Ziyartepe]

Kaynak Kişi: Ender Aslan

Çok eskilerde Kaman'da Ziyarettepesi'nin karşı dağında bir bağ varmış. Savaş zamanı oradan bir asker geçerken burası bizim bağ diyerek bağa girmiş. Askerin anne babası onu hırsız sanarak vurmuş. Asker orada şehit olmuş.

O günden sonra ünlü ozan Dadaloğlu'nun yattığı Ziyartepe'ye her perşembe günü akşamları bir ışık gidermiş ve orada bir ateş yanarmış. Bu ateşin ışığı Kaman'ın her yerinde görülürmüş. Bir süre bu böyle devam etmiş. Sonradan kesilmiş bu gidip gelmeler, ateşler. Bu olaydan sonra Dadaloğlu'nun yattığı yere Ziyartepe'si denmeye başlanmış ve de öyle kalmış.

E-37

[Kurugöl]

Kaynak Kişi: Serpil Koca

Mucur'un bir köyü olan Kurugöl'de eskiden padişahlar döneminde iken adı sırlı gölmüş. Çünkü o zamanlarda bu göl o kadar garipmiş ki göl büyük değilmiş. Ama denizdeki dalgalar gibi dalgalar varmış. Herkes şaşırılmış çünkü küçücük gölü ve her zaman koca koca dalga oluyormuş.

O zamanın padişahı âlimlere kocalara en zeki insanlara bile sordurmuş ama bilen olmamış kimse bu gölün sırrını çözememiş. Bunun üzerine padişah çare aramaya başlamış ama aklına bir şey gelmiyormuş. Bütün köydeki herkese bu gölün sırrını bilene altınlar vereceğim demiş. Bilmeyenin de kellesini alırım demiş. Herkes bütün âlimler, bilginler sırrı çözebilmek için sıraya girmiş ama kimse bulamamış. Hepsinin kellesi gitmiş.

Ama bir gün bir adam gelmiş. Adamın tipi bir şeye benzemiş. Ama adam sihirbazmış. Adam gölün yanına gidip bazı sözler söylemiş. Göl daha da çıldırmış ve köye dalgalar halinde geliyormuş. Padişah iyice kızmış ve adam senin boynunu keseceğim demiş. Adam bekleyin padişahım bunun tek bir çaresi var. Kızını göle atarsanız göl kurur, ancak böyle olur. Padişah içi içini yiyerek halkını tehlikeye atmamak için kızını göle atmaya götürmüştü. Kızını göle atmış. Kızı suya düşmüş padişah göle bağırılmış. Kuru göl kuru göl diye göl birden kurumuş ve kuru gölün ismi buradan gelmiş.

E-38

[Gülşehir]

Kaynak Kişi: Hasan Kurtul

Bir zamanlar üzerinde yaşadığımız bu şehirde envai çeşit çiçek ağaç ve özellikle birçok çeşit güller yetişmiş öyle ki bu şehrin ismi de Gülşehir'miş. Her tarafı gül kokarmış, insanları da hep güler yüzlüymüş.

İnsanlar böyle mutlu ve mesut yaşarken zalim bir hükümdar bu güzel memlekette göz dikmiş ordularına bu şehir doğru ilerlemesini emretmiş. Bu şehri koruyan askerler ve halk bu ilerleyişe karşı koyamamışlar ve şehir düşmüş. Bu mis kokulu şehre giren zalim hükümdar askerlerine bütün gül fidanlarını kırmalarını emretmiş. Mis kokulu güllerin şehri olan bu şehir artık kırık gül fidanlarının şehri olmuş o günden sonra adı Kırşehir olmuş.

E-39

[Kale]

Kaynak Kişi: Sultan Çelik

Bir beyin oğlu bir yerden atla gelirken bir bataklığa saplanmış ve ölmüş. Haber yayılmış bey bunu duymuş ne yapsam diye düşünmüş. Sonra o bataklığın üstüne kale yapmaya karar vermiş. Bütün civar köylere haber yollamış, sırayla bütün köylerden toprak istemiş. Köyler toprak getirmeye başlamış sıra bu köye gelince kale tamamlanmış kalan kaldı toprak getirmeyin artık demiş bey ve bundan böyle köyün ismi kalan kaldı olarak kalmış.

E-40

[Obruk]

Kaynak Kişi: Serpil Koca

Obruk köyünde anlatılana göre 100-200 yıl önce obruğa bir meteor düşmüş ve bu meteor çok büyük olduğundan, yaklaşık bir halı sağa büyüklüğünde oluşmuş bu deliğin tam ortasında bir göl olmuştur. Bu gölün meteorun çekirdeği gölün dibinde kaldığı için içine girersen su içine çekermiş. Göle yüzmeye giren birçok insan boğularak ölmüş.

Bir gün buraya bir zât gelmiş ve on, on beş metrelik bir ağaç alıp gölün dibine daldırılmış ve ağacı sallamış birden göl kurumuş. Göl kururken gölden obruk diye bir ses gelmiş ve obruk köyünün adı böyle gelmiş. Yaşlı zat ortadan kaybolmuş ne gören olmuş ne duyan.

E-41

[Büyük Söz]

Kaynak Kişi: Ramazan Asiltürk

Eski büyük ebelerimiz söylerlerdi. Çok zengin bir karı ile koca varmış ama onların çocukları yokmuş. Her yolu denemişler yine de çocukları olmamış. Memlekette ne kadar doktor, hekim varsa hiçbiri çare bulamamış.

Bir gün bir kocakarı gelip bunlara sormuş. Çocuğunuzun olmasını istiyor musunuz? Kadın da evet ne olursa olsun karnımda bir şey taşıyım demiş. Kadın hamile kalmış ve dokuz ay geçmiş ama kadın bir türlü doğuramamış. O kocakarıyı çağırmışlar.

Kadın karnında yılan olduğunu anlamış. Bir kazan süt getirin demiş. Sütü koyunca kadının karnından yılan çıkmış, bu nasıl olur demiş. Yaşlı kadın da sen karnımda ne taşırsam taşıyım dediğin için oldu demiş.

E-42

[Çiçekhâne]

Kaynak Kişi: Zübeyde Kaya

Eskiler anlatırdı. Eskiden bir padişah varmış. Bu padişahın iki tane çocuğu varmış. Biri kız diğeri de erkekmiş. Padişah, çocukları olunca iki tepeye isimlerini koyacağını söylemiş. Çocukları olmuş ve padişah bir tepeye Yağmur diğeri tepeye de Çiçek ismini vermiş. Bu zamanımıza kadar tepenin birinin adı Yağmur Dede olmuş diğerinin ismi Çiçekhane olarak gelmiştir.

Padişah çocuklarının dağa ismini verdiği gibi kızını Çiçekhane'ye gömmüş. Oğlunu da Yağmur dedeye gömmüş.

Günümüzde yağmur dedeye çıkarlar oradaki mezara dua ederler namaz kılarlar oradaki ağaca bez bağlayıp dilek tutarlar. Oradaki taşların altından geçiyorlarmış dilek dileyip para atıyorlarmış o yüzden de orada yatır var diyorlarmış. Adak adıyorlarmış.

Çiçekhane'de ise sadece iki tane ağaç var. Orada yüzden fazla mezar var. Mezarların taşları her sene kendi kendini yeniliyormuş. Şimdikiler ise oraya altın, para bulmak için gidiyorlarmış. Altını da buldukları zaman altın oradan hemen kayboluyormuş.

E-43

[Hacet Ağacı]

Kaynak Kişi: Talip Gül

Homurlubeşler köyünde, Buzluk Dağı varmış. Orada bir tane hacet ağacımız vardı. Dalın dibinde bir ayak, diyor ki bir köylü. İçi su dolu bir oyuk ne azalır, ne de çoğalır. Bu da şifalı su olarak bilinir ve derdi olan derman ararmış.

E-44

[Gavur Tepesi]

Kaynak Kişi: Muhammed Ali Kurnaz

Eskiden gâvurlar yaşarmış. Köyün bir kilometre ötesinde gâvurlar savaşa giderken bütün altınları bir tepeye saklamışlar ve savaşa gitmişler ve savaşta ölmüşler. O zamandan bu zamana o tepeye gâvur tepesi denmiş başka yerlerden gelip altın aramışlar.

E-45

[Gelin Kayası]

Kaynak Kişi: Elif Çiçek

Bizim oralarda bir gelin vardı, kaynanası, kayınbabası, kocası mutlu yaşarlardı. Bir gün dışarıda bir tipi tipiliyor nasıl, kapıya çıkılmaz. Bu gelin o karda kışta çeşmeye suya varacakmış. Kaynanası gitme gelin demiş. Gelin kaynanayı dinlememiş, çıkmış gitmiş. Suyu doldurmuş gelirken gelinin önünü canavar kesmiş. Canavar deriz biz böyle kurt gibi de daha büyüğü vardır. Aç kaldı mı köylere inerdi eskiden. Gelini yemiş.

Biz, gelin de olduk kaynana da olduk yavrum ama büyüklerin sözünden çıkmadık.

E-46

[Keçi Kalesi]

Kaynak Kişi: Sedat Gürses

Cemele kasabasının yakınında bulunan kaleyi Romalılar istila eder. Kaleden bütün halkı rahatsız ederler. Okla, mızrakla yaklaşanı öldürürler. Bu işe Cemeleliler çare ararlar en sonunda içlerinden birisi köydeki keçileri toplar. Zifiri karanlığın olduğu, gökyüzünde ayın olmadığı bir günde keçilerin boynuzlarına taktıkları mumlarla çingiraklarla kaleye hücum ederler. Romalılar gelen kalabalık topluluktan çok korkarlar pahada ağır yükte hafif malzemelerle kaleyi terk ederler. Kırşehirli bu beladan kurtulurlar kalenin adı da keçi kalesi olarak kalır.

E-47

[Kanlı Göl]

Kaynak Kişi: Dönüş Doğan

Bizden önceki büyüklerimiz anlatırdı bu olayı biz de onlardan duyduk şimdi sizlere anlatıyoruz. Köyde kayaların ortasında bir göl varmış. O zamanlar iki âşık hep orada buluşurlarmış.

Bir gün âşıklar yine buluşmaya giderken arkalarından birileri takip ediyormuş. Âşıklar göle yaklaşırken arkalarına bakmışlar ve takipçileri görmüşler. Bunun üzerine el ele tutuşarak kendilerini dev kayalıklardan göle atmışlar. O zamandan sonra orası kanlı göl olmuş. Kanlıgöl bu anıyla hatırlanır.

E-48

[Akpınar I]

Kaynak Kişi: Mehmet Urcan

Babaannem anlatırdı bundan yetmiş, seksen yıl önce Akpınar'da bir tane yaşlı adam varmış. Bu adam bir çeşmeye, pınara gidip su içmek istemiş. Fakat su çeşmeden akmayınca adam ak pınar ak pınar deyip durmuş. Bunu duyanlar ilçeye Akpınar adını vermişler.

E-49

[Kışla]

Kaynak Kişi: İhsan İlhan

Sofrazlı köyünün dağında ve tepesinde maden ve mermer ocakları olduğunu söyleyen Mühendis İbrahim adında bir kişi gelmiş. Bu köyden çok maden ve mermer çıkacağını ve bu köyün çok zengin olacağını öne sürmüştü. Çalışmalara başlamışlar.

Yaklaşık on yıl süren çalışmalardan sonra ilk maden ve mermer bulunmuş maden bulunduğu kar toprağa inmiş zaten kışın ortasında çalışmalar bitmiş ve köyün yaşlıları bu yere kış mevsiminden dolayı "Kışla" adını vermişler. Oradan çıkan madenler her işte her alanda köyün geçim kaynağı haline gelmiş halen orada maden çıkarılmaktadır.

E-50

[Akpınar II]

Kaynak Kişi: Hanifi Yıldırım

Babamdan dinledim. Akpınar henüz adını almamışken İmamoğulları ile Yürükoğulları adında iki topluluk ayrı bölgelerde yaşarlarmış. İmamoğulları da Yürükoğulları da birbirinin ayağına gitmeyip, sürekli birbirlerini ayağına çağırırlarmış. Fakat iki tarafta gurur yapıp gitmezlermiş.

Daha sonraki zamanlarda iki topluluktan birkaç kişi konuşmuşlar ve yaşadıkları bölgeye eşit uzaklıkta olan bir yerde görüşmeyi planlamışlar. Eşit uzaklıkta olduğunu anlamak için ölçümler yapılmış ve iki topluluktan birkaç kişi atlarıyla gelip bir kayanın olduğu yerde görüşmüşler. Ak kayanın arasından pınar aktığı için ve sürekli aynı yerde görüştükleri için adı "Akpınar" olmuş. Günümüzde de yaşadığımız yerin adı "Akpınar" olarak anılmaktadır.

E-51

[Kanlı Göl II]

Kaynak Kişi: Meryem Cengiz

Yıllar önce birbirini seven genç bir çift varmış. Bu çift evlenmek istemişler. Fakat bu gençlerin aileleri bu evliliğe razı olmamışlar. Aileler bu çiftin kaçtıklarını fark ettikleri anda aramaya başlamışlar. Çiftin izini süren aileler çifti yakalamak üzereyken gençler bunları fark etmişler ve yüksek bir yerden kayalıklar üzerine atlamışlar. Burada bir göl oluşmuş adını da kanlı göl koymuşlar. Göl şimdi Hacıselimli köyünde bulunmaktadır.

E-52

[Kocakarı Soğukları]

Kaynak Kişi: Elif Çiçek

Mart ayının dokuzunda koca karı soğukları var. Bu şundan dolayı oldu. Bir zamanlar bir koca karı varmış. Bununda dokuz tane koyunu varmış. Mart ayının dokuzunda bu koyunlar donmuş ölmüş. O yüzden kocakarı soğukları denir her martın dokuzuna denk gelir.

E-53

[Kırşehir]

Kaynak Kişi: İlyas Ok

Bir rivayete göre Kırşehir'in eski adı Gülşehir'miş. İsmi her yerde herkesin gül yetiştirdiğinden almış. Günün birinde Gülşehir'de büyük bir yangın çıkmış. Tüm güller hatta Gülşehir yanmış şehirde hiç gül kalmamış. Zaman geçtikçe Gülşehir'de artık gül yetişmemiş.

Gülşehir'de gül olmadığından yöre insanı buranın artık Gülşehir değil de gülden çok büyük ve sade bir kıra benzediğini düşünmüşler ve Gülşehir'in adını Kırşehir olmasını istemişler. İşte o büyük yangından sonra yaşadığımız şehir bugünkü adı olan Kırşehir'i almıştır.

4.1.3. Hayvanlarla İlgili Efsaneler

E-54

[Örümcek]

Kaynak Kişi: Nuray Durdu

Dedemden duyduğum bir söylenceye göre bilinmeyen bir yerin, insanların göremediği bir yerin arkasında, dünyadaki tüm dağlardan daha büyük bir yanardağın içerisinde çok büyük bir örümcek varmış. Örümcekte bin bir türlü renk bir sürü göz ve bir sürü bacak varmış. Bu örümcek doğduğu andan beri iki yüz yıllık bir uykuya yatmış iki yüz yılın ardından bir gün örümcek uyanmış. O kadar acıkmış ki dağı terk etmek zorunda kalmış.

Dağları aşarak bir köye gelmiş. Tuhaf olan örümcek ne yiyeceğini bilmiyormuş. Bu yüzden beyaz iplikten bir örgü ören bir kadının yanına yaklaşmış. Kadının yanında nerdeyse örümcek boyunda iplikler varmış. O iplikleri yiyip karnını doyuran devasa örümceği gören kadın oradan kaçmış. Örümcek tekrar yanardağa gitmiş. Bir anda hissetmediği sıcaklığı hissederek istemeden ağ fırlatmış. Bu fırlatmalar esnasında örümcek patlamış ve bir sürü örümcek ortaya çıkmış. Bunlar dünyanın her yanına dağılmış ve günümüzdeki örümcekleri oluşturmuş. Belki de binden fazla örümcek türü de lavların arasında karışmıştır.

E-55

[Karınca]

Kaynak Kişi: Dönüş Canpolat

Bir tane kadının evini karınca talan etmiş. Kadın bütün yolları denemiş ama hiçbir fayda etmemiş. En sonunda bir güğüm kaynar suyu tutmuş karıncaların yuvasının üstüne dökmüş. Sonra kadının evindeki bereket gitmiş, fakirleşmiş hiçbir şeyi kalmamış. O gün bu gündür kimse karıncalara dokunmamış.

E-56

[Karga]

Kaynak Kişi: Büşra Çiçek

Eski zamanlarda bir kadın varmış. Bu kadının bir balkonu ve balkona bakan büyük bir ağacı varmış. Bu ağaca belirli zamanlarda karga konarmış. Karga ne zaman ağaca konsa o kadının evine misafir gelirmiş. Etraftakiler bir bakmış, ya arkadaş bu kadının

evinin çevresine ne zaman bir karga konsa hep misafir geliyor. Bir de kendi evimizde, kendimiz gözleyelim demiş. Gözlemişler gerçekten de böyle bir şeyin olduğuna inanmışlar. İşte o günden bu güne kadar ne zaman bir ağacın balkonunun etrafına bir karga konsa misafir geleceğine inanılmış.

E-57

[Kurt Ağızı Bağlama]

Kaynak Kişi: Elif Çiçek

Şimdi bir adamın hayvanı kaybolmuş. Af edersin inek olan hayvan kaybolmuş. Bu adam ne yapsam ne etsem kurt, canavar onu sağ koymaz, yer diye kara kara düşünüyor. Neyse lafı uzatmayayım. Bir bilirkişi bir bıçağa bir şey okumuş ve bıçağın ağzını kapatmış, tüm kurtların ağzını bağlamış. Adamın hayvanına bir zarar gelmemiş. İki-üç gün sonra çıkmış gelmiş. Bunun üstüne herkes kurtağızı bağlatmaya çıkmış. Hayvanı kaybolan bağlatmış. O zaman kurt kuş canavar hiçbiri ona dokunamıyormuş, halen de yapılıyor burada.

E-58

[Evrans]

Kaynak Kişi: Bayram İlhan

Bir yılan varmış. Bu yılanın insan gibi yürüdüğünü burnunun yüzünün insanoğluna benzediğini ileri sürmüşler. Bir adam ormanlık bir alanda bu yılanı gördüğünü anlatmış. Bu yılanın adının “Evrans” olduğunu söylüyorlarmış. Bu adama kimse inanmamış. Adama insana ait özellikler nasıl bir yilanda olur demişler ama efsanedir anlatılır. Ahi Evrans mübarek de var. O da evransa dönermiş. Belki ondan gelir.

E-59

[Anne Kurt]

Kaynak Kişi: Dilaver Şahin

Hayvanlarla ilgili şöyle bir hikâye anlatılır. Bir gün bir kişi kurda meraklı olduğu için kurt beslemek istemiş dağa giderek küçük yavrusu olan bir kurdu zor da olsa yakalamış. Eve getirmiş ve her gün önüne bir tane koyun atarmış. Bir sene geçtikten sonra kurdu serbest bırakıyım demiş. Bırakınca kurt biraz çevreyi dolaşmış sonra adamın yeni doğan çocuğunu alıp gitmiş bir daha hiç gelmemiş.

E-60

[Geyik]

Kaynak Kişi: Dönüş Canpolat

Bir adam ve bir çocuğu varmış. O adamın karısı yokmuş. Çocuğuna süt bulamıyormuş. Bir gün ormanda dolaşıyormuş, önüne bir geyik durmuş ve geyiğin memesinden süt akıyormuş. Adam evden hemen bir kova getirmiş ve geyiği sağlamış. Her gün çocuğa içirmiş.

Adam bir gün topluluğun içinde bunu söylemiş. Bunu öğrenen köylüler adamı takip etmişler. Geyiği aramaya çıkmışlar bunun üzerine her gün aynı yere gelip süt veren geyik kaybolmuş.

Sır olurmuş, bilindi mi kaybolurmuş, o yüzden oluyor böyle şeyler.

E-61

[Karakurt]

Kaynak Kişi: Hasan Alan

Padişahlık zamanında dönemin ağalarından Mehmet Ağanın kurt asıllı siyah bir köpeği vardı. Köpek belli bir şeyden sonra rahatsızlanır ve vücudunda yaralar çıkmaya başlar. Tabi ki ağa ve çocukları, yakınları köpeği çok sevdiklerinden dolayı köpeğin ölümünden korktuklarından dolayı, köpeği bırakırlar. Kağnıyla uzak bir yere atarlar ve tekrar evlerine dönerler.

Köpek bir süre sonra iyileşmiş vaziyette evine tekrar döner. Köpek tabi ki gittiği yere tekrar alıştığından dolayı o yere sürekli gider gelir. Ağa bir gün takip köpeği eder. Köpek kilometrelerce ötede bir şifalı kaynak suyuna varır içinde yıkanır tekrar dönermiş.

Ağa bunu tasdiklemek için dönemde vücudu iyileşmeyen müzminleşmiş yaraları olan kişileri oraya götürür. Bir hafta suya girer çıkarmış ve sonucunda, neticesinde suyun faydalı olduğunu anlayınca orayı sit alanına çevirir ve şuan Karakurt kaplıcası olarak hizmet vermektedir.

4.1.4. Tarihle İlgili Efsaneler

E-62

[Timur]

Kaynak Kişi: Erdoğan Çalışkan

Rivayet olunur ki Aksak Timur Çubuk ovasında Yıldırım Beyazıt ile savaşına gitmeden önce otağını Kervansaray dağlarına kurar. Ordu içerisinde zamanla Timur'a karşı belli edilmese de bir isyan kıpırtısı başlar. Timur, biraz ermişlik olduğundan dolayı bunu sezmektedir.

Bir bahane ile yardımcılarına anlatır. Bir bahane ile Kervansarayın şehirlilerin Dede Dağı, çevre köylerinin de İsmail sivrisi dedikleri yüksek Timur zirvesine çıkarlar. Burada Timur eli ile Kırşehir yönüne dönerek, toprağının beyazlığını gösterip ağ bayır, kendine göre sağa dönüp Özbağ'ın kırmızı torağını işaret eder, sırtını Kırşehir'e dönerek Karacaören, Boztepe düzlüğünü gösterip Boztepe'nin boz toprağını, Karacaörenin de bu gün bile verimli olan koyu kırmızı kara toprağını gösterir. Asıl konuyu temas ederek der ki, arkadaşlar buraya çıkarken ordu içindeki kıpırdaşmayı size bildirmişti. Fakat siz benim arkamdan gelirken bile bu topalın peşinden niye gidiyoruz, şunu alt edip idareyi ele geçirelim diye düşündünüz ve beni hayal kırıklığına uğrattınız. Yaverlerim buranın toprağını kırk çeşit siz de bu topraktan etkilenip kırk çeşit huy kaptınız, derhal otağı sökün burayı terk edelim der. Buradan Ankara'nın yolunu tutar.

E-63

[Timur II]

Kaynak Kişi: Sevda Yılmaz

Çevrede çok söylenir. Timur Anadolu'yu işgal ederken Kırşehirlilere benim tarafımda olacaksınız diye bir söz verdirmiş. Savaş başladığı zaman Kırşehirliler taraf değiştirmişler. Tabi Timur buna çok sinirlenmiş ve şehre girdiğinde kırın bu şehri diye bağırması. Yüzyıllar içinde kırın şehri olmuş size Kırşehir.

E-64

[Timur III]

Kaynak Kişi: Ahmet Baytemir

Kaman'ın Temirli kasabasında bir zamanlar Aksak Timur ile Yıldırım Beyazıt dillere destan bir savaş yapmışlar. Timur, kasabanın dağlarının yamacına fillerle korunan

ordusunu saklamış. Timur'un, Yıldırım Beyazıt'ın ordusuna burada pusu kurduğu söylenir. Bu yüzden köyün adı Timurlu olmuş. Zaman içerisinde Temirli adına dönmüştür.

E-65

[Kesik Köprü]

Kaynak Kişi: Halil Erbek

Osmanlı padişahlarından Yavuz Sultan Selim ordusu ile sefere çıkar. Kızılırmak'a geldiğinde ırmaktan geçilmeyeceğini anlayınca köprü yaptırmaya karar verir. Köprü yapımı bittikten sonra, köprüyü yapan mimara sorar köprüyü nasıl yaptınız diye? Mimar da sizin sayenizde yaptım der. Yavuz Sultan Selim sinirli bir şekilde Allah'ın sayesinde yapılmadıysa yıkın bu köprüyü ben bu köprüden geçmem der. Köprünün yıkılmasını ve tekrar yapılmasını emreder.

Sonra padişah atını Kızılırmak'a sürer atını sürünce su atın boyunu geçeceği sırada ırmağın altından taşlar yükselir ve ordu sefere bu şekilde gider. Seferden dönene kadar köprü yaptırılır. Mimarı çağırır padişah şöyle der köprüyü nasıl yaptınız. Mimarda cevap verir. Allah'ın sayesinde yaptık padişahım der, bunun üzerine bütün ordu Kesikköprü'den geçer.

E-66

[Dulkadirli]

Kaynak Kişi: Ümmühan Yılmaz

Büyüklerimizden duyardık. Dulkadirli beylerinden çok zülümkâr bir bey varmış. Aşirete çok zülüm edermiş. Kimse korkudan bir şey diyemezmiş. Bu beyin yedi kızı varmış. Ama her zaman bir oğlu olmasını istermiş. Bir oğlu dünyaya gelmiş. Oğlunu tüm kızlarının arasında daha çok seviyormuş, en çok oğluyla ilgileniyormuş. Oğlunun adını da Mehmet koymuş. Adına Mulla Mehmet diyorlarmış.

Aşiretler çadırlarda yaşarlarmış. Aralarında en görkemli çadır bu beye aitmiş. Bir gün yağmur yağmaya başlamış. Herkes çadırına çekilmiş. Ama bu bey bana bir şey olmaz, benim çadırım beni korur demiş. Ama yağmur şiddetlenmiş, sel oluşmuş ve sadece bu beyin çadırını götürmüş. Bey oğlunun cenazesini yerin 4 km aşağısında bulmuş. Oğlunun başına geçip ağıt yakmış:

Bir sel geldi mani özü bürüdü

Çaldı direğinde çadır yürüdü

Mualla Mehmet içlerinde bir idi

Buldum ama cansızmış neyleyim

Bunun gibi otuz altı beyitlik daha bir ağıt yakmış. Elini şakağına götürmüş ve düşünmeye başlamış. Ya Rabbi ben sana asi geldim, insanlara zulüm ettim, sen de bana ceza olarak oğlumu benden aldın demiş. Varlığının tamamını aşirete bağışlamış, kızlarını da alarak Dulkadirli'yi terk etmiş. Bu olay Dulkadirli'de meydana gelmiş. Olayın gerçekleştiği çukuru orada yeraltı şehri yapmışlar.

E-67

[Zalim Bey]

Kaynak Kişi: Hacı İbili Sarıkaya

Kırdök'te çok eskiden beylikler varmış. Bu bey insanlara zulüm ederdi. Ama öyle böyle zulüm değil. Kızlara musallat olan, kadınlara göz diken, insanları kendine köle yapan, astığı astık, kestiği kestik biriymiş. Bu yüzden insanlar ondan nefret eder durmadan beddua ederlermiş. Bütün köylüler ölsün derlermiş ama biri varmış ki bu adamdan çok çekmiş. Kızına musallat olmuş. Erkek çocuğunu öldürmüş parasını almış karısını öldürmüş. Bu adam ise önce o adamın kızının sonra çocuğunun ölmesini ister Allah'a yalvarıp dururmuş.

Adam parasına para katarmış cariyeleri varmış ve köleleri iki yüzü aşmıştı. Bir gün bir sel gelmiş kızı, oğlu cariyeleri ölmüş. Paraları, altınları kaybolmuş. İşin garibi selde başka kimse ölmemiş. Bu adamın ise gün geçtikçe elleri ayakları tutmaz olmuş. Bir hafta içerisinde gözleri mosmor olmuş, her tarafı kırışmış, ağzından kan gelir bir şekilde ölmüş.

E-68

[Hükümdar]

Kaynak Kişi: Pakize Çoban

Asırlar önce Kaman Temirli köyünde bir imparator, hükümdar varmış. Tabi o zaman Kaman olarak bilinmiyor. Neyse işte bu hükümdar bir gün rüya görür. Rüya şöyledir. Hükümdarın hükmettiği yer verimli bir yerdir evi de oradadır. Oranın istila edildiğini görüyor rüyasında ve korkuyor. Rüyada bir de kale görüyor dağın başında bu kale sayesinde istiladan kurtulabileceğini düşünüyor. Hemen kale yapmaya karar veriyor ve kaleyi hemen yaptırıyor. Ama rüyasındaki gibi şeyler olmuyor ama kaleyi yapmıştır. Köyümüzde halen kalenin kalıntıları vardır.

E-69

[Monica eşmesi]

Kaynak Kişi: Mehmet Baran

Cami cemaatinden duydu tabi, Kırşehir ilimizin Kaman ilçemizin Cuma Mahallesinde Monica eşmesi öyküsü şöyledir. Takriben iki asır önce Kaman'da Monica çeşmesinin yanında bir gayrimüslim yaşarmış.

Şimdiki Monika çeşmenin bulunmasında oluşmasında emeği geçen zattır. O günün şartlarında suyu askıya alabilmek için çevredeki vatandaşlardan bir-iki çuval yün istemiş. Vatandaşlardan gelen yünleri suyun gözüne basarak suyu askıya almış ve çıkarmıştır. Almandada "k" harfi "c" harfi diye okunduğu için Monica adını almıştır.

E-70

[Atatürk Kayağı]

Kaynak Kişi: Mehmet Sarı

Bizim köyde Atatürk kayağı var. Taştan bir kayaktır. Taşın üst tarafında ayak izi var. O ayak izinin de Atatürk'ün ayak izi olduğunu söylerdi dedelerimiz.

4.1.5. Aşk Efsaneleri

E-71

[Fakir Oğlan]

Kaynak Kişi: Sabiha Sarıyıldız

Bir fakir delikanlı bir genç kıza âşık olmuş. Öyle böyle değil, sevdalanmış kıza yanıyormuş kızı almak için. Bunların aşkı dillere destan olmuş. Bu oğlan kızı alıp kaçırmış. Kaçtırdıktan yirmi gün sonra askere gitmiş. Kızın ağabeyleri çok zenginmiş. Kızı alıp başka birine vermişler.

Sonra genç teskereyi alıp gelirken bir kasabaya uğramış. Kuru yemiş almak istemiş. Kuru yemişi alırken sevdiği kızı görmüş kız başını kaldırınca oğlanla göz göze gelmişler. Orada ikisinin de aşkı yanmış tutuşmuş oğlan kıza tam otuz beyitlik şiir okumuş. Kalkıp giderken hiç çocuğun olmasın da içinde benim ateşim yansın demiş. Kız otuz beyiti söyleye söyleye dili tat olmuş. Sonra üzüntüden verem olup ölmüş. Hiç de çocuğu olmamış.

Kaynak Kişi: Emine Kurnaz

Bizim Hatice iki kere nişanlandı. Hatice'nin ilk nişanlısının adı Fatih'ti. Bunlar birbirlerini çok severek nişanlandılar. Fatih, Hatice'yi o kadar çok severdi ki, Fatih bir yere gitse Hatice'yi en az on kere arardı. Hatice yemek yedin mi, Hatice çorabımı giydin mi, Hatice üstün kalın mı, Hatice evde misin, Hatice yanında kim var, gibi bir sürü sorular sorardı. Fatih'e Hatice deyince, Hatice'ye de Fatih deyince ikisinin de gözlerinin içi gülerdi. Çok mutluydular.

Bu Fatih'in bir kuzeni vardı bu kuzenin adı da Hatice'ymiş. Oğlanın anası babası bu kızla evlenmesini istiyordu ama oğlan kesinlikle buna karşıydı. Oğlanın annesi, babası sana hakkımızı helal etmeyiz, biz o Hatice'yi tanımayız etmeyiz, bu bizim kızımız bununla evlenmesen seni evlatlıktan reddederiz diyerek oğlanı mecbur bıraktılar.

Fatih nişanı bozdu, yüzüğü attı. Hatice'nin o aralar babası vefat etti, Hatice hem babasını kaybetti hem de nişanlısını. Fatih'in ailesi bizim Hatice'ye taktığı tüm hediyeleri geri istedi, hepsini geri aldılar. Yüzüğü kuzeni olan Hatice'ye taktılar. Bizim Hatice'ye de sadece istemeye geldiklerinde getirdikleri çiçek kaldı.

Hatice ağlaya ağlaya bu çiçeği aldı. Tandıra kocaman bir ateş yaktı ve çiçeği oraya attı. Hatice çiçeği yakarken de o acıyla Allah'ım inşallah bu çiçek yılan olur gider o kız sokar da ömrü boyunca o yılanla kafayı yer delirir diye beddua etmiş. Çünkü canı çok yanıyormuş.

Fatih'in kuzeni olan Hatice de köyde yaşıyordu. Bu Hatice de çok fenaydı, oğlanın aklını karıştırmada hep bunun suçu vardı. Kuzeni olan Hatice tam düğüne hazırlık olsun diye annesiyle ekmek yapıyorlarmış. Annesiyle Hatice tam bacayı temizlerken yukarıdan bir yılan düşmüş. Hatice yılanı fark etmedi yılan bu Hatice'yi soktu Hatice felç oldu, düğün iptal oldu. Bizim Hatice'nin duası kabul oldu.

O çiçek yılan oldu, kız soktu. Kız felç oldu. Kız hala yaşıyor ama hem felç belden aşağısı tutmuyor hem de delirmiş sürekli evin tavanlarına bakıp yılan, yılan geliyor sokacak deyip duruyormuş. Fatih de iki sene öncesine kadar hiç evlenmeden trafik kazasında hayatını kaybetti.

E-73

[Güzel Gelin]

Kaynak Kişi: Şadiye Erdoğan

Bir efsaneye göre, bizim köyde çok eskiden bir düğün olmuş. Düğün çok güzel gelin de çok güzelmiş. Kız o kadar güzelmiş ki herkes onu kıskanmış. Herkes onun gibi olmak istermiş. Ama köyde kimse onun kadar güzel ve iyi kalpli değilmiş. Kız temiz yüzlüymüş ve yardım etmeyi de çok seviyormuş. Düğünü de çok güzel olmuş. Herkes hayran olmuş, onu kıskanmış.

Neyse düğün üç günden sonra bitmiş. Oğlan tarafı, kız tarafını almaya gelmişler. Hava da o gün çok yağmurlu çok soğukmuş. Oğlan tarafı yağmurun durmasını beklemiş ama yağmur bir türlü durmamış. Aksine daha çok hızlanmış. Oğlan tarafı bu böyle olmaz demiş. Hadi gidip kızı alalım diye gelirim demiş. Bazıları çok ısrar etmiş yağmur durunca gidelim diye ama durmamışlar. Bunlar yola çıkmış kızı almaya gitmişler. O kadar yağmur yağıyormuş ki yolda çamurdan ve sudan yolda yürünmüyormuş.

Eskiden kızları atla alırlarmış. At da çok yorulmuş. Neyse bunlar kızın köyüne gelmişler kızı ata bindirmişler. Kız gelinlikler içinde çok güzel görünüyormuş. Hepsinin gözü o kızdaymış, içlerinden keşke biz de bu kadar güzel olsak diye mırıldanmışlar. Kız ata binmiş. Erkek tarafı kızı almış ve yağmurlu havada yola çıkmışlar. Yolda kız çok üşümüş. Düşünmüşler yağmur durana kadar biz gelin hanımı atla beraber şu kayanın altına koyalım, yağmur durunca gideriz demişler. Birden hava çok bozmuş şimşekler falan çakmaya başlamış. Tam da gelinin olduğu kayaya yıldırım düşmüş. Kaya gelinle atın üstüne düşmüş. Orada olan herkes şaşkınlık ve korku içinde kalakalmışlar. Gelin ölmüştü. Artık o günden bu güne oradan geçen herkes o kaya sorulduğunda kayanın adına "Gelin Kayası" demişlerdir. Damat da ben onsuz yaşayamam demiş aklını kaçırmış.

E-74

[Zalim Ana]

Kaynak Kişi: Dönüş Dağaşan

Babamızdan, dedemizden duyduk. Bir gün köylerden birinde bir kadın o köyün çobanını hiç sevmezmiş. Oğluna düşündüğü bir kız varmış. O kız çobana yanık diye düşünüp içten içe çobana kinlenirmiş. Zavallı çobanın da bundan hiç haberi yokmuş. Bir gün onu öldürmeye karar vermiş.

Çobana zehirli bir dürüm yapmış, çobana vermiş. Dürümü bilirsiniz köylü olanlar bilir yufka ekmekle. Neyse o gün kadının oğlu askerden dönecekmiş. Kadının oğlu

gelirken yolda bir çoban görmüş ve yiyecek bir şeyler istemiş. Çoban da dürümü ona vermiş ve kadının oğlu evlerinin kapısına varınca orada zehirlenip ölmüş. Kadın bunu görünce anlamış başına geleni. Etme bulma dünyası, Allah kötülerden korusun.

E-75

[Yarılan Kaya]

Kaynak Kişi: Gülsen Bayram

Bu efsane Akçakent'in bir köyünde gerçekleşmiştir. Eski zamanlarda o yörenin varlıklı bir ağası var. Mısır, buğday ve üzüm bağları var, iki yüz elli baş koyunu var yani buraya göre varlıklı bir ağaymış. Bağındaki evinde bir eşi bir de kızıyla yaşıyormuş.

Birkaç ırgat ve anası ile yaşayan iki yüz elli baş koyundan sorumlu Öksüz Mehmet de ağanın yanında çobanlık yapıyormuş. Ağanın kızıyla Öksüz çoban Mehmet birbirlerine emsalmiş. Her ikisi de birbirlerini çok severler. Çoban Mehmet durumunu anasına anlatır. Anası çaresiz bu işin sonunun olmayacağını anlatsa da nafîle dinlemez Mehmet kaç kez istemeye gittiyse de her defasında kovulur. Sonunda ana-oğul çiftlikten de kovulurlar.

Mehmet çaresiz, bunlar gizlice son kez buluşurlar. O kayanın üstünde yan yana otururlar uzun uzun konuşurlar. Anlarlar ki bu dünyada kavuşmalarına imkân yok sessizce anlaşılır, usulca ayağa kalkarlar yüz yüze gelip birbirlerinin gözlerini içine bakaralar. Birbirlerine sarıldıklarında gözlerinin yaşları birbirine karışır. Hiç bir şey söylemeden bir müddet beklerler. Sessizce anlaşmıştır onlar el ele tutuşup atarlar kendilerini göle ve kaybolurlar. Kaya bile dayanamaz ortasından yarılr.

E-76

[Arzu ile Kamber]

Kaynak Kişi: Bayram İlhan

Yıllar önce babalarımız, dedelerimiz anlatırdı. Bizim buralarda Kanlı Öz adında bir öz bulunur. Bu öz Arzu ve Kamber adında iki aşkın birbirlerine kavuşmaması üzerine kaçtıkları ve âşıkların konuştukları, buldukları bir yermiş. Burada durup ısınmak üzere ateş yakmışlar. Isınırken nereden geldiği belli olmayan bir selden dolayı boğulup can vermişler. Ölüm bile ayıramamış bu iki sevdalıyı, buldukları yerin adını “Kanlı Öz” diye koymuşlar. O günden bu güne Arzu ve Kamber'in hikâyesi dilden dile dolaşıp geçmişten günümüze kadar sürüp gelmiştir. Arzu ve Kamber'in aşkına inanan herkes Kanlı Öz'e gider dua eder.

E-77

[Oğlan Pınarı]

Kaynak Kişi: Mehmet Bıyıklı

Kasabamızda bir oğlan pınar diye bir mevki var. Onun bir kilometre doğusunda Arzu Gediği diye bir mevki var. Köyde yaşamakta olan bir delikanlı ile Arzu adında bir genç kız birbirine sevdalanmışlar ancak evlenmelerine izin verilmemiş. Bunlar birlikte kaçmaya karar vermişler. Evlenmelerine izin vermeyen kızın babası köy halkıyla birlikte bunların takip etmeye karar veriyorlar. Takip neticesinde delikanlıyı oğlan pınar denilen yerde öldürmüşler, daha sonra olay yerinden kaçan kız da arzı gediği denilen yerde öldürmüşler. Sevdalıların mezarları da daha sonra birleşmiş.

E-78

(Gül ile Ali)

Kaynak Kişi: Ramazan Asiltürk

İki genç varmış birbirine çok âşık olmuş ama kızın ailesi kızını oğlana vermiyormuş. Ne kadar uğraşsalar da bir sonuç alamamışlar. Bir gün bunlar beraber kaçmaya karar vermişler. Birlikte ırmağın bucağına gitmişler. Biz ırmağın kısmına bucağın deriz. Erkek, kızın kendisi tarafından kaçırıldığını anlamaması için köye gitmiş. Giderken kız da oradaki yıldırlara bağlanmış. Köye gelmiş ve bir gün sonra geri gitmiş. Gittiğinde kızın sivrisinekler yiyip öldürmüş. Gül ve Ali birbirine kavuşamamış.

E-79

[Âşıkların Âhı]

Kaynak Kişi: Ayşe Yılmaz

Eskiden buralarda yaşayan bir oğlanla kız birbirine âşık olmuş, sevmişler birbirini. Oğlan varmış anasına babasına söylemiş, demiş durum böyleyken böyle. Babası da oğlum bir askere gir gel hele ondan sonra gider Allah'ın emri deriz demiş. Ama oğlan yok iki ayağının üzerine düşmüş ille de alın diye. Neyse babası varmış kızını istemiş. Kızın babası da askerliğine yapmayana kızını vermeme demiş. Oğlanın ağına girmiş e tabi sevda da var. Kızını kaçırmaya karar kılmış.

Gece olunca kızını almış yanına Kızılıрмаğın oraya inmişler ama kızın babası, abisi düşmüşler peşine. Korkudan ırmağın içine girmişler ama ırmağın şimdiki gibi değil o zaman deli akarmış. Şimdi su yok yazın tüm kırılıyor. İrmağın yutmuş tabi âşıkları. Babası, abisi ağlamışlar pişman gelmişler ama ne fayda. Âşıkların ölümlerini çıkaralım diye uğraşmışlar

tam elinden tutup çecekler ırmak çırpınırmış. Bir daha denemişler yine aynı bakmışlar kendileri de ölecek vazgeçmişler ırmak âşıkları almış gitmiş.

Kızın babası bunu sormuş hocalara, onlar da demiş ki sen hata yaptın, günah işledin sevenleri kavuşturmadın. Irmak da size onları vermedi. Yanılıp da ırmağa varmayın, girmeyin sizi de yutar sizi unutmaz gayri demiş. Zaman geçmiş abisi balığa mı varmış ırmağa, öyle bir şey için varmış ırmak onu da yutmuş. Allah yanına kor mu?

E-80

[Zahide]

Kaynak Kişi: Fadime Taş

Zahide varmış hani şu türkü var ya, o Zahide, Arapoğlu Mustafa buna sevdaya tutulmuş. Mustafa gerçek Arap değil de babası kara yağızmış ondan Arapoğlu diyorlar. Zahide de güzel kızmış buna âşık olmuş. Garibanlık var, fakirlik var isteyememiş. Demiş gurbete gideyim para biriktireyim gelir isterim Zahide'yi. Orada duymuş ki Zahide'yi başkasına vermişler, gelin gidiyormuş. İçi yanmış da şöyle demiş.

Zahide'm gurbanım ne olacak halım

Gene bir laf duydum gırıldı belim

Gelenden gidenden haber sorarım

Zahide'm bu hafta oluyor gelin.

Söylemiş ama ne fayda Zahide gelin olmuş. Zahide evlendiği yerde nihayet zaman sonra ölmüş. Arapoğlu da çok geçmemiş o da peşinden ölmüş. Vallaha böyle anlatırlar yavrum buralarda. Biz de böylece duyduk. Bunu anlatırlar ama hep ehil insanlar anlatır, cahiller pek bilmez. Sen sordun diye ben de söyledim.

4.1.6. Olağanüstü Varlık ve Olaylarla İlgili Efsaneler

4.1.6.1. Alkarısı Efsaneleri

E-81

[Alkarısı]

Kaynak Kişi: Senem Açıkgöz

Büyüklerimiz böyle anlatırdı. Gelinler doğum yaptı mı başlarına erkeklerin şapkasını, mendilini koyarlardı. Benim kaynanam da kayınbabamın ceketini başıma astı. Bir de tek kırma bir tüfeğimiz vardı onu yanına aldı. Alkarısı gelirmiş yeni doğum yapan kadınlara ve ciğerini söküp öldürürmüş. Korkardık gençliğimizde, çirkin yaşlı bir karıymış.

Saçı renk renkmiş. Cinlerdenmiş de erkeklerin olduğu yere gelememiş. Ben böyle biliyorum.

E-82

[Alkarısı II]

Kaynak Kişi: Hatice İnce

Bizim mahallede bir koca ebe vardı, melek gibi kadındı abdestli namazlı. Onun köyüne bu Alkarısı gelirmiş. Ahırdaki atlarının kuyruğuna belik örermiş. Bu kızların saçına belik örerler ya aynı onun gibi örer gidermiş. Hayvanı da koşturmuş. Sabah varırlarmış ki at terin suyun içinde kalmış. Hemen bilirlermiş Al karısı gelmiş derlermiş. Ahıra erkekler girermiş.

Lohusa gelinlere de pek musallat olurmuş. O köyde taze gelinin ciğerini sökmüş de ağzından burnundan kan gelmiş ölmüş. Bak ürperdim şimdi içim bir hoş oldu. Tövbeler olsun. Evden barktan irak olsun.

E-83

[Alkarısı III]

Kaynak Kişi: Saliha Yağmur

Bizim bir akraba vardı. Gelin doğum yaptı. Al basmış ölmüş. O zaman öyle dediler. Gelin doğum yaptıktan sonra fenalaşmış ama bağırıyormuş allı yeşilli bunlar ne, niye geliyorlar diye bağırmış sonra öldü. Al ciğerini parçalamış. Bebek kaldı annesiz.

Ama cenaze günü bebeğin yattığı odaya bir güvercin girmiş. Guguk guguk diye bebeğin başına varmış. Odadan çıkarmak için çok uğraşmışlar. Beşiğe varıp konuyormuş. Bebek de yaşamadı iki ya da üç gün sonra o da öldü. Vallaha ben bilemedim o güvercini.

E-84

[Alkarısı IV]

Kaynak Kişi: Fadime Solak

Al karısı aynı insan gibiymiş. Ailesi filan varmış. Bunlar ciğer yiyerek beslenirmiş. Cin taifesinden oldukları için çok hızlı hareket ederlermiş. Bunlara iğne batırdığın zaman sana esir olurlarmış, İğneyi yiyince insana dönermiş.

Bizim köyde biri yakalamış bunu. Lohusa geline gelmiş kaynanası uyanık bir kadınmış. Eskiler cesaretiydi yavrum şimdilerde gelinler de korkar, kaynanalar da korkar. Neyse tam Al basacağı zaman iğneyi saplamış. Esir almış kapılarında çalıştırmışlar elinden

her iş gelirmiş. Yalvarmış çoluğum çocuğum var diye. Acımışlar bir daha bizim aileye, sülaleye musallat olmazsanız bırakırız demişler. Tamam demiş onlar da bırakmış.

Şimdi o aile ocak oldu. Al basmasın diye o aileden eşya koyarlar gelinlerin başına. Bu hala da oluyor, yapılıyor.

E-85

[Alkarısı V]

Kaynak Kişi: Zeliha Köksal

Köyümüzde yaşayan genç bir kızın başından geçenleri anlatayım. Bu kıza üç harfliler görünüyormuş. Hocalar evlenmesin evlense bile çocuğu olmasın demişler. Ama kızı evlendirmişler iki kere. Birinci evliliğinde birkaç ay sonra kıza üç harflilerin görüldüğünü anlamışlar ve kızı evine getirmişler.

Sonra kızı bir kez daha evlendirmişler. Bu evlilikten hamile kalmış. Doğum yapmasına az günler kala babasının evine kalmaya gitmiş. Gelmiş bir gün tuvalete girmiş. Çıktıktan sonra annesine içimden tuvalete bir şey düştü demiş. Sonra kız fenalaşmış hastaneye götürmüşler, hemşireler aralarında konuşurken kızın halası duymuş içerisinde ciğer takımının olmadığını. Ailesi “Al” bastığını anlamışlar. Hamilelere yeni doğum yapmışlara ve yeni evlilere gelen tuhaf bir kadın olduğunu söylüyorlar.

E-86

[Alkarısı VI]

Kaynak Kişi: Elmas Şahin

Mucur'da köylerin birinde şimdi tam adını bilemedim, atları pek çokmuş. Bir sabah ahıra girmişler ki atların hepsi ürkmüş terlemiş. Kuyruklarını ince ince örmüşler. Adam bilmiş Al karısı gelmiş demiş. Adamın kafası ayıkmış atların kalçasına zift sürmüş. Katran deriz biz de şimdi zift diyorlar. Sabah varmış ki Al karısı katrana yapışmış. Hemen çatal iğneyi üzerine iliklemiş. Esir almış. Ben böyle duydum. Bunu anlatırlar yaşlılar bilir.

E-87

[Al Karısı VII]

Kaynak Kişi: Mahmut Ünsal

Rahmetli ebem anlattı. Köyün avratları çok korkardı. Cin gibi bir şey ama kadın yaşlı kötü görünüşlü bir kadın derlerdi. Çoluğu çocuğu çok olurmuş. Doğum yapan kadınlara gelirmiş derlerdi. Sülaleden al basan ölen de olmuş. Şimdi doktorlar izah ediyor

aslında Al karısı değil diyorlar hastalık gibi diyorlar da bilemiyorum yaşanmış anlatılan şeyler var.

4.1.6.2. Perilerle İlgili Efsaneler

E-88

[Peri]

Kaynak Kişi: Hanım Kaya

Geçmiş zaman, annem anlattıydı. Eskiden köyde su olmadığı için kadınlar dağdan su getirirlermiş. Bir gün kadının biri sabah erkenden su almaya gitmiş, orada perileri görmüş. Periler kadına, bizi gördüğünü kimseye söyleme demiş ama kadın gitmiş komşulara anlatmış. Periler, biz onu uyarmıştık diyerek her gece kadının evine girerek geceleyin kadını korkutmaya başlamış. Sonunda kadın delirerek ortalıkta dolaşmaya başlamış. Kadını biz de görürdük baktı mı çok korkardık.

E-89

[Peri II]

Kaynak Kişi: Mevlüde Fidan

Güzel peri kızları varmış. Bunlar eskiden çobanlara görünürlermiş. Bizim köyde ta eskiden çobanın biri peri kızına âşık olmuş. Dağlarda gezermiş, getirememişler. Ben periyle evlendim dermiş. Anasıgil oğlan dellendi demişler. Oğlanı getirmeye çalışıyorlarmış. Bir gece peri kızı oğlanın anasını korkutmuş anlamışlar o zaman doğru çobanın doğru söylediğini. Bir daha varmamışlar yanına o da öylece gitmiş bir daha görünmemiş.

E-90

[Peri III]

Kaynak Kişi: Hasan Atak

Büyüklerimizden duyardık. Böyle mesel gibi anlatırlardı. Peri kızları çeşmenin başlarına gelirlermiş. Çok güzel olurlarmış, hani peri gibi güzel diyorlar ya ondan işte. Toplanıp dalga da geçerlermiş insanlarla. Herkese görünmezlermiş. Bizim köyde bir davulcu vardı ona görünmüşler, korkutmuşlar adam delirdi ortalara düştü.

4.1.6.3. Karabasan Efsaneleri

E-91

[Karabasan]

Kaynak Kişi: Hüseyin Sönmez

Bir gün adamın biri akşam yemeğini yedikten sonra üstünde bir ağırlık olduğunu hissetmiş ve yatmaya gitmiş. Biraz uyuduktan sonra hemen uyanmış ve karşısında Enkebit, Karabasan görmüş. Büyük bir korkuyla sağa sola kaçmış ama Enkebit onu bırakmamış. O kaçtıkça Enkebit onu kovalıyormuş. Adam kaçarken birden o telaşla Enkebitin şapkasını almış. Enkebit şapkasını çok severmiş ona “ o şapkayı bana ver ne istersen yaparım” demiş. Adam da bana bir çuval altın vereceksin ve bir daha beni rahatsız etmeyeceksin demiş. Enkebit bir çuval altın vermiş. Adam hemen uyumuş.

Adam sabah uyandığında üzerinde bir ağırlık varmış. Kalktığı zaman ilk iş altın çuvalına bakmak olmuş. Altınlar yerinde duruyormuş. Adam altınların bir kısmını kesesine koymuş ve bozdurmaya gitmiş. Kuyumcuya keseyi boşalttığında kesenin içinden altın yerine soğan kabukları çıkmış. Adam çok şaşkın bir halde koşarak eve gitmiş. Altın çuvalına baktığında altınların hepsinin soğan kabuğuna dönüştüğünü görmüş.

E-92

[Karabasan II]

Kaynak Kişi: Kazım Arslan

Bir âlim araştırmalarında elde ettiği bilgileri değerlendirir bilgi şudur: Karabasan bastığı zaman eğer hareket edebilip de iğne aracılığıyla karabasani yakalar ise karabasan iğneyi kendisine batırmanın her dediğini yapar. Karabasan iğneyi yedikten sonra insana döner. Sahibinin her dediğini yapar. Bir gün böyle biri yakalamış karabasani esir etmiş tarlada çalıştırıyormuş. Karabasan kendine takılı olan iğneyi bir kadına çıkarttırarak tekrardan karabasan olmuş ve tekrardan özgürlüğüne kavuşmuş.

E-93

[Karabasan III]

Kaynak Kişi: Habibe Düzgün

Gençliğimizde uykuda kilitlenirdik. Şimdi yaşlandık gelmiyor da. Karabasan derlerdi. O gelirmiş. Kötü niyetliymiş boğup öldürmek istermiş de Allah avcunun içine bir delik koymuş oradan nefes alırmışız. Allah'ın dilediğinden sual olunmaz.

E-94

[Karabasan IV]

Kaynak Kişi: Besime Genç

Arkadaşım anlatmıştı. Çok korktum. Bunların bir tanıdıkları öğrenci evinde kalıyormuş. Sabah namaza kalkmışlar. Biri kılmış namazı kanepeye uzanmış. Öteki de namaza durmuş. Yatan bir ara gözünü açmış bir şey kafasını geri bastırıyormuş. Hiç kımıldayamıyormuş, bağırıyormuş arkadaşları önünde namaz kılıyor ama bunu duymuyormuş. Namaz kılan selam verdikten sonra buna doğru kafanı çevirmiş ne oluyor gibisinden bakmış. Birden yüzünü bir korku kaplamış hemen dua okumaya başlamış ağlıyormuş. Üzerindeki ağırlık kalmış. Ne oldu bana diye sormuş namaz kılan arkadaşları üzerinde bir yaratık gibi bir şey gördüm seni boğuyordu hırıltı geliyordu senden demiş. Karabasanmış o gelen, Felak ile Nas suresini okuduğu için gitmiş. Elim ayağım titredi anlatırken.

4.1.6.4. Cinlerle İlgili Efsaneler

E-95

[Elbise]

Kaynak Kişi: Ali Ünlü

Kesik köprünün yanında bir han var. Bu han Selçuklulardan kalmadır. O civardan olanlar iyi bilir. Merkeze uzaklığı 20-25 kilometre var. Büyüklerimizden duyduğumuza göre Karaboğaz köyünden biri Kırşehir'e gitmiş köyüne geri dönerken bu handa bir düğün olduğunu görüp bu düğünde dinlenmek istemiş.

Orada dinlenip eğlenirken düğündeki kalabalıkta kadınlardan birisinin üzerinde karısına aldığı elbiseyi görmüş. Bizim hanım benden gizli düğüne mi geldi diye kadına doğru yönelmiş bakmış karısı değil. Bu elbiseyi nerden bulduğunu sormak için kadının yanına gitmiş. Kadın oradan uzaklaşmak isterken adam elbisenin ucundan tutmuş. Elbiseyi çekince bir parçası elinde kalmış. Kadın birden kaybolmuş.

Adam elinde kalan parçayla köye gelip evine gitmiş. Karısını yanına çağırarak ve karısından elbisesine getirmesini istemiş. Karısı elbiseyi getirince elindeki parçanın elbiseden yırtık olduğunu görmüş. Adam orada besmelesiz çıkarılan elbiselerin cinler ve periler tarafından giyildiğini anlamış.

E-96

[Cin]

Kaynak kişi: Cahit elebi

1960'lı yıllarda babaannem anlattı. Dedem bir gün akşam komşu köyden bizim köye yürüyerek gelir. İki köyün arasındaki kavaklığı geçmeden bir keçi görür ve o keçiyi köyün yoluna çıkarır güderek getirir. Bizim köyün girişine geldiğinde köpekler havlamaya başlar. Köpekler cini görürmüş. Keçi durur, dedem keçiye doğru yürüyünce keçi konuşur. "Hadi kurtuldun Nebi, annen Cuma günü doğurmuş" der ve keçi kaybolur. Babam bu olayı senelerdir ara sıra anlatır.

E-97

[Cin II]

Kaynak Kişi: Abdullah Akgün

Adamın inekleri varmış. Sonra inekler hep kendileri gelirlermiş. Bir gün hepsi gelmiş. Bir tanesi gelmemiş. Adam gelmeyen ineği aramaya dağa gitmiş. Gezmiş gezmiş bulamamış. Gezerken eşek görmüş "az da şu eşeğe binip öyle arıyayım, yorulduım" demiş. Binmiş eşeğe arıyormuş. Sonra sulu olan bir yere gelmişler. Adam eşeğe ne yaparsa yapsın sudan geiremiyormuş. Sonra eşeğin ayağına doğru eğilmiş, eşeğin bir ayağı yokmuş. Adam tabi hemen anlamış. Cinler sudan geçemez. Adam hemen suya atlamış ve bildiği tüm duaları okumuş. Hemen oradan kaçmış kurtulmuş.

E-98

[Cin III]

Kaynak Kişi: şadiye Erdoğan

Bizim köyle eskiden aşağıda kılıç özünün orada Doğan'ın bahçesi vardı bunlar bilir. O bahçenin yeri de ukur. İşte bahçedeki ağaçlar yeni yeni ekildiği için Doğan bahçede kalıyormuş. Bir gün yine bahçede kalacakmış. Birden bir horlama sesi gelmiş. Tam karşıda bir inek görünmüş. İneği köyden birinin sanmış. İneğin yanına gitmiş. İneğin olduğu yere varınca hiçbir şey yokmuş. Ne bir inek ne de bir horlama sesi. Bunu hocaya anlatmışlar. Hoca "cindir" demiş. Ondan sonra oranın adı "cinler yeri" olarak kalmış. Orayı herkes öyle bilir.

E-99

[Cin IV]

Kaynak Kişi: Ramazan Demircan

Bundan elli-atmış yıl önce civar köylü olan adamın biri bir köyden bir köye giderken ama arabası falan yok yürüyerek gidiyor. Köylerin mesafesi on beş, yirmi kilometre var. Adam öğle vakti yola çıkıyor, hava iyice karardıkça adam korkuyor.

Neyse iyice yorulunca boş bir arsada normal bir ağacın dibine oturuyor. Adama birden bir titreme geliyor ve gözünün önüne bir ışık geliyor. Daha sonra adam köye gittikten sonra insanlar, akıllı adama ne oldu diye merak ediyor. Adama o gece ne olduysa kafayı sıyırmış ortada deli gibi geziyormuş diyorlar.

Bundan on yıl sonra başka birine de aynısı oluyor. Hem de aynı ağaç altında hatta bazıları bu olayı gördü. Bu yüzden ağacın adı herkes tarafından cinli ağaç olarak biliniyor. Artık kimse o ağacın ne yanından ne de civarından geçiyor. Bu zamana kadarda ağaç ne kesiliyor, ne de yakılıyor korkudan kimse bu konuyu da pek konuşmuyor.

E-100

[Cin V]

Kaynak Kişi: Sevda Yılmaz

Gerçek olan bir olay fakat efsane olduğundan emin değilim annem anlattı. Annem hiç yalan söylemezdi Annemin köyünde kimsenin gitmeye cesaret etmediği ormanlık ve kuytu bir yer varmış. Bu ormanlığın olduğu yere kimse gitmeye cesaret edemezmiş. Annemlerin köyünde kır atıyla gezen cesaretli bir adam, hiçbir şeyden korkmayan bir adam varmış. Bu adam o ormanlık yere gece vakti atıyla gitmiş. Adam evine korkuyla gelmiş fakat karısına fark ettirmemiş. Zaman geçmiş annemlerin köyünde düğün olmuş ve davul çalıyormuş bu adamda bu sesi duyunca çıldırmış kendinden geçmiş. Karısı da kocasına ne oluyor anlayamamış. Adamda davul sesi kesilince; hanım demiş demin ki halim pek tuhaftı biliyorum demiş. Bunun sebebi ben şu bizim karanlık orman var ya atımla oraya gittim gece vakti üç harfliler kendi aralarında düğün yapıyordu demiş.

E-101

[Cin VI]

Kaynak Kişi: Rafet Gedik

Köyün Cinder adı verilen bir dağı vardır. Söylenenlere göre geçmişte bir baba ve oğul koyun gütmek için Cinder Dağına çıkarlar. Gece olduğunda baba ve oğlu

konakladıkları yerde uyuyakalırlar. Gece gelen seslere uyanırlar ve üzerlerine gelen kurt postunu ve cinleri görürler. Daha sonra koyunlarının her birinin parçalandığını görürler. Saldırıları sonucu baba ölür ve oğlu bayılır. Çocuk köye döndüğünde babamı kurtlar ve cinler öldürdü der. Bunun üzerine o dağın adı Cinder olarak bilinir.

E-102

[Cin VII]

Kaynak Kişi: Şeref Peker

Otlatmaya götürdükleri koyunları eve getiren çobanlar gece gelirken bir ses duyarlar. Çobanlardan biri sesin geldiği yere doğru gider. Birden ses gittikçe uzaklaşır. Yaklaşınca sesin kuzunun melemesiyle olduğunu anlarlar. Kuzuya yaklaşır ve ışıkla bakar bir de ne görsün sabah dört ayaklı olan kuzu gece altı ayaklı olmuş. Cin girermiş böyle hayvan gibi görünürmüş gözüne. Çoban korkarak hemen oradan kaçarak uzaklaşır ve hemen sürüyü toplar ve köye giderler.

E-103

[Cin VIII]

Kaynak Kişi: Şeref Peker

Dedemin amcası düğünlerde davul çalarmış. Bir akşam bir düğüne misafir olmuş. Düğünde oynayıp eğlendikten sonra masaya oturmuş. Düğün sahipleri tatlı ikram etmişler ve onun yemesini istemişler. Sonra tam tatlıyı yerken çatalını yere düşmüş. Kafasını eğip yere baktığında ne görsün insanların ayakları tersmiş. Hemen kafasını kaldırmış. Bir de ne görsün tatlı diye ortaya koydukları koskoca hayvan pisliği. Sonra hemen Nas ve Felak suresini okuyup oradan uzaklaşmış.

E-104

[Cin IX]

Kaynak Kişi: Nuriye Kılıç

Adamı biri ıssız bir ormanda yürürken mağara görmüş ve mağaraya girdiğinde ileride hazine görmüş. Sevinçle hazinenin yanına gitmiş. Hepsini almış giderken önüne bir adam çıkmış ve sakın o altınları bir yere götürme yoksa pişman olursun demiş. Adam onu dinlememiş ve o altınları eve götürmüş. Adam gece uyduğunda aynı adam rüyasına girmiş. Aynı sözleri bir daha söylemiş. Adam yine onu dinlememiş. İkinci gün adam uyduğunda

yine o adam rüyasına girmiş, aynı sözleri söylemiş. Üçüncü günde adamın başına cinler musallat olmuş ve adam çarpılmış.

E-105

[Cin X]

Kaynak Kişi: Fehmi Koç

Toklumen'de bir kadın yurt dışında olan abisinin evini temizlemeye gitmiş. Toklumen'in yurt dışında çalışanı çoktur. Neyse, tek başınaymış. Evi temizlemeye başlamış ve birden teyp kendiliğinden çalmaya başlamış, birileri oynuyormuş. Kadın eskiden kalan pompalı tüfekte ateş açmaya başlamış ve hemen evine doğru koşmaya başlamış. Olanları komşularına anlatmış. Bunların üç harfliler tarafından yapıldığı sanılıyor. Kadın, Nas ve Felak suresini okumadığı için pişmanmış. Almanya'dan gelen abisi eşyaları çıkarmış ama güvenemedikleri için kullanmamışlar ve evi yakmışlar.

E-106

[Cin XI]

Kaynak Kişi: Mehmet Sarı

Tatlık köyünde saat 04:30'da adam bağa gidiyor. Giderken korkuyor, karanlıktan aşağı kavaklığa bakınca bir keçi görüyor. Biraz ilerledikten sonra keçi adamın arkasından geliyor. Keçi atlayıp eşeğin üstüne binip adama sarılıyor adam korkudan hemen dönüp eve giderken eşekle suyun üstünden geçerken keçi kayboluyor. Suyu geçtikten sonra tekrar eşeğin üstüne biniyor. Köyün içine girdikten sonra kayboluyor. Daha sonra oraya cinli aralık diyorlar orası cinli aralık diye kalmıştır. Günümüzde isimi sürdürülmüştür.

E-107

[Cin XII]

Kaynak Kişi: Halise Cantemir

Hacı Hüseyin Efendi mahallesinde kimsesiz bir adam varmış. Bu adamın tüm yakınları ölmüştür. Sonra adam yalnızlıktan, bunalmış ve intihar etmeye karar vermiş. Adam, evinin balkonunda keser ve bıçaklarla boynu kopmuş halde bulunmuş. Fakat olayın ilginç yanı bıçakta ve keserde hiç kan izi bulunamamıştır. Ben bilemiyorum da bu işi yapanların olağanüstü varlıklar yani cinler olduğu düşünülüyor. O olaydan sonra mahallenin o kısmına cinli dere denilmiştir.

E-108

[Cin XIII]

Kaynak Kişi: Elif Çiçek

Eski zamanlarda bir kadın varmış. Geceleyin dışarıya kaynar su dökmüş. Bizim buralarda bu uğursuzluk olarak bilinir. Suyu dökünce de kadına cinler musallat olmuş. O gün bu gündür kimse geceleyin dışarıya kaynar su dökmez.

E-109

[Cin XIV]

Kaynak Kişi: Elif Çiçek

Yine eski zamanlarda bir kadın varmış. Bu kadın gündüz evden çıkmaz gece de eve girmezmiş. Yine bir gün dışarıda gezerken küllüğe basmış. Basınca kadına cinler musallat olmuş. Kadın dağlara kaçmış. O zamandan beri kimse geceleyin dışarı pek çıkmaz, çıkınca da besmele çekerek çıkar.

4.1.7. Diğer Efsaneler

E-110

[Nur Yüzlü Adam]

Kaynak Kişi: Osman Yıldırım

Köylülerden birinin, köyün Armutlu Tarlası denilen yerinde bahçesi varmış. Bir gece bu bahçeyi sulamış ve evine dönüyormuş. Derenin yanından geçerken derenin içinde bir adamın abdest aldığı görmüş. Bu adam nur yüzlü elli veya altmış yaşlarındaymış. Saçı sakalı da bembeyazmış. Köylü ikinci kere o tarafa baktığında adam birden kaybolmuş. Adam, ertesi gün sabah bu olayı köyün imamına anlatmış. İmam bu olayı başka birine anlattın mı demiş. O da evet anlattım demiş. İmam, eğer anlatmasaydın o adam ölene kadar senin yanında olacaktı ve sana yardım edecekti demiş.

E-111

[Altın Küpü]

Kaynak Kişi: Hanım Kaya

Bizim köyde bir adam varmış onun başından geçmiş bu olay. Bu adam çok saf, temiz ve fakirmiş. Bir gün akşam Allah'a dua etmiş. Allah'ım bana yardım et de çocuklarımın karnını doyurabileyim demiş. O gün rüyasına bir yaşlı dede girmiş,

Himmetuşağı Köyünün kavaklıklarının oraya git, kavaklıkları kaz, orada bir küp altın var, onu al ama bunu ailenden de olsa hiç kimseye söyleme, söylersen altınlar yok olur demiş.

Neyse adam sabah gitmiş rüyasındaki adamın dediklerini yapmış. Orayı kazdıktan sonra baksa ki bir küp altın var. Hemen onu almış sonra eve gitmiş. Karısı sabahleyin nereye gittin diye sormuş. Adam heyecanla altın bulmaya demiş. Karısı ağzını kapatmış ama olan olmuş. Adam kimseye söylemeyecekti ama karısına söylediği için altınlar toz olup gitmiş.

E-112

[Tosbağa]

Kaynak Kişi: Sultan Ok

Bir kaynana varmış. Çok hastalanmış canı çok tavuk istiyormuş. Bir gün gelinine bana bir tavuk kes de yiyeyim canım çok tavuk istiyor demiş. Gelin de kaynanasına tosbağa yedirmiş.

Zaman gelmiş zaman geçmiş o gelin de kaynana olmuş ve aynen o kadın da kaynanası gibi hastalanmış. Demiş ki yavrum bana bir tavuk kes de getir demiş. Gelininin tutuğu tavuk tosbağa olmuş. Gelin kaynanasının yanına varmış. Anacığım tutuğum tavuk tosbağa oluyor, bu neden oluyor demiş. Kadın yavrum zamanında benim kaynanam benden tavuk istedi ben tosbağa yedirdim ondan tuttuğun tavuklar tosbağa oluyor demiş. Yaptığı önümden gelmiş. Getir de yiyeyim demiş ve tosbağayı yemiş.

E-113

[Abdest]

Kaynak Kişi: Rüstem Biçer

Ben daha çocuktum rahmetli dedem anlattı. Çok lim bir insandı. Akpınar'da Cindere Mahallesiinde tzğn tarlası var. Tarlaların çok olduğu bir alanda da bir su birikintisi varmış. Bu su birikintisinin hemen yanında tarlası olan bir adam varmış. Adam tarlada çalışmasına rağmen ibadetini hiç eksik etmezmiş. Adam su birikintisinde abdest almış. Abdest aldığı için de adam hem serinler hem de dinî olurmuş. Böylelikle tarlasında daha çok çalışmış. Diğer tarla sahipleri bu adamın çok çalışmasına razı olmaz ve adama karşı kin beslermiş.

Bir gün tarla sahipleri toplanıp adamı takip etmişler. Adamın suyun içine girdiğini grmuşler. Adam gittikten sonra, diğer adamlar suyu ortadan kaldırırlarsa adamın da az çalışacağı kanaatine varmışlar. Suyu kovalarla alıp kendi tarlalarını sulamak için taşmışlar. Su git gide azalmaya başlamış. Adamın abdest alamayacağı kadar az su kalmış.

Bir gün abdest almaya gittiğinde suyun kalmadığını görmüş ve Allah'a "Bana su ver ya Resul Allah" diye dua etmiş. O çukur bir anda dolmaya başlamış. Adam bunu görünce direk abdest almış. Diğer adamlar ellerinde kovalarla geldiğinde suyun arttığını fark etmişler. Kovalarını suya değdirdikleri anda su kaynamaya başlamış. Birden su fıskırmiş metrelerce yükseğe çıkmış ve olduğu gibi yerin altına çekilmiş. Efsaneye göre suyun taşmasının nedeni kin ve nefret beslemeleriymiş.

E-114

[Dolunay]

Kaynak Kişi: Hayati Çekinmez

Dolunay olduğu gün köyün girişinde bir mağara açılıyormuş. Bu mağaradan dört kişi çıkıp oynamaya başlıyor, sabaha kadar oynuyormuş. Daha sonra geldiği yerden geri o tünelden gidiyorlarmış. Köyün içinde falan geziyorlarmış. Hiç kimse hiçbir şey diyemiyormuş, çoğu kişiyi korkutmuşlar. Bunlar son iki sendir gelmiyorlarmış. Gelip gittiği yerdeki tünelin ağzındaki kapıda Kıbrıs haritası varmış.

E-115

[Bebek]

Kaynak Kişi: Hava Pekgöz

Efsaneye göre bir kadın evlenmiş. Bu kadının çocuğu olmamış zaman geçip gitmiş. Derken derken kadının kaynanası kadına eziyet etmeye başlamış. Senin çocuğun olmuyor diye. Bir gün kadın dağa çıkmış hıçkırma hıçkırma ağlamaya başlamış. Allah'a yalvarmış, Allah'ım bana bir çocuk ver diye. Sonra kadın uzun ince bir taş almış ve beşiğin içine koymuş. Kadın taşı beşiğin içine kor koymaz taş, bebek olmuş ve ağlamaya başlamış.

E-116

[Eşkıya]

Kaynak Kişi: Hanım Koç

Güllühöyüklü bir baba yiğit varmış. Küçükken babası ölünce yetim kalmış anası bunu zor şartlar altında büyütmiş ve o zamanlarda hoca olan birine bir muska yazdırmış. Anası da muskayı boynuna asmış. Bu muska bunu ölene kadar korumuş. Çocuğun yaşı büyüdükçe çocuk eşkıyalık yapmaya başlamış. Ona kimsenin gücü yetmiyormuş. Silah, ok hiçbir şey işlemiyormuş.

Jandarma, bunu yıllarca kovalamış vurmaya çalışmışlar en sonunda yakalamışlar. Tabancayla öldürmeye çalışmışlar ama boynundaki muskadan dolayı ölmemiş. Muskayı çıkarıp denemek için bir tavuğun boynuna takıp ateş etmişler, tavuğun tüyleri dökülmüş ama tavuk ölmemiş. Sonra adamı asmak için Çorum'un İskilip dağına götürüvermişler. Darağacına asmışlar, ağaç ortadan ikiye yarılmış ve demirden bir darağacı yapmışlar çelik bir halatla adamı asıp öldürmüşler.

E-117

[Büyülü Göl]

Kaynak Kişi: Ahmet Şahin

Köşker köyünde bir tane göl varmış ve bir tane de çok yaşlı adam. Herkes bu adamın neyin nesi olduğunu bilmezmiş. O adam gölün büyülü olduğuna inanırmış ve o gölün başından hiç ayrılmazmış zaten evi de ordaymış. O adam, gölün başında sürekli gezinirmiş o gölün içine bir çöp atılsa sanki kendine bir şey olmuş gibi davranırmış. Yine bir gün adam gölün başında gezinirken göle düşmüş ve ölmüş. Köylüler bunu görmüş adam tam öldüğü sırada göl yok olmuş ve adamın ölüsü bulunamamış. Göl de kaybolmuş.

E-118

[Höyük]

Kaynak Kişi: Fatma Gül

Söylentiye göre bir gün bir adamın rüyasına bir aksakallı adam girer ve ona sizin köydeki höyükte altın var der. Sabah uyanan adam durmadan hocaya gider ve rüyasında gördüğünü anlatır. Hoca da durma ki o senin kısmetindir onu git al der ve sadece kendin git başkası ile sakın gitme, gidersen o altınları alamayıp çarpılırsın der. Adam, gece kalkar yalnız gitmeye korkar ve üç arkadaşıyla giderler. Höyüğü eşerler ve altın bulurlar. Tam küpü çıkarırken adam çarpılır.

E-119

[Sarhoş Oğlan]

Kaynak Kişi: Osman Yıldırım

Bu anlatılan olay ise ilçemizde oluyor. İlçemiz küçük bir yerdir. Herkes birbirini tanır. Bu ilçemizin esnaflarından Halit abi namazında niyazında biridir. Bir de oğlu var ama isyankâr, kumar oynar, içki içer, hiç dinle alakası yoktur. Bir gün Halit Abi dükkânında otururken para istemeye oğlu gelmiş. Ama yine içip yine içip sarhoş olmuş.

Babası da bu halini görünce para vermemiş. Bunun üzerine oğul sinirlenmiş babasına saldıracakken olduğu yerde donup kalmış. Babası dayanamayıp okuyup üzerine üflediğinde tekrar çözülmüş ve imana gelmiş.

Babaya el kalkar mı Allah adamı taş eder vallahi.

E-120

[Hileci Bakkal]

Kaynak Kişi: Osman Kaya

Köyümüzde o zamanlar sadece bir tane bakkal varmış. Bu bakkalda her şey hileliymiş. Köylüleri aldatmaya çalışırmış. Hep mallardan çalarmış. Hep üçkâğıt yaparmış. Anlatılanlara göre yine böyle bir hile yapıp bir fiyatına on dediğinde ağzı tutulup konuşmaz olmuş. Hala da böyle dili tutuktur.

E-121

[Garibin Duası]

Kaynak Kişi: Osman Kaya

Çok eski zamanlarda araba falan yokken ulaşım eşekle sağlanıyordu. Bu dönemde her şey ilçeden temin ediliyordu. Köylü pazara gitmiş. Dönerken de gece yarısına kalmış. Ama evde de çoluk çocuk açmış. Gece yoldan yavaş yavaş gelirken önüne yabani hayvanlar çıkmış. Adam ne yapacağını şaşırılmış bir şekilde onların geldiğini görünce Allah'a çoluğumun çocuğumun rızkını kesme diye dua etmiş. Allah adamı zorda kor mu kurban olduğum. Birden hayvanların gözü parlamış adeta kudurmuş gibi etrafa dağılmış adam da kurtulmuş.

E-122

[Tılsımlı Mağara]

Kaynak Kişi: Talip Gül

Kırşehir'de Obruk Dağı'nın kente bakan yüzünde bir mağara vardır. Yöre halkı orası ile ilgili çeşitli söylentiler söyler. İnanişâ göre mağaranın içinde ikiye ayrılan yolun birinde bir erkek öbüründe bir kadın nöbet tutmaktadır. Yol uçsuz bucaksızdır, kimse sonuna varamaz. Mağara suyla doludur. Bir taş atılırsa sular taşıp Kırşehir'i basacaktır. Buraya giren, havasızlıktan boğulurmuş. Suyu taşar da Kırşehir'i sular basar diye buna da kimse cesaret edemez. Mağaraya ufacık bir taş bile atılmaz. Mağarada büyüü bir giysi vardır. Ele alınınca dağılıp dökülür, toplanıp dinlenmeden birine sürtünüp bilenen iki kılıç

vardır. Günün birinde bir yiğit bu kapıyı açacaktır. O yiğit bu kılıçlara kafasını kaptırmadan geçerse içeride saklı her şey onun olacaktır.

E-123

[Ekmek Arabası]

Kaynak Kişi: Nuriye Kılıç

Kaman'dan bir adam sürekli yalan söylüyor. Köylüler buna inanmamaya başlamış. Adam köydeki adamları inandırmak için sürekli ekmek çarpsın diyor. Adamlarla köyün imamı konuşmuş. Boş yere yemin etmek günah bir gün başına bir iş gelecek yapma demiş ama adam vazgeçmemiş.

Adam yine bir gün yemin ettikten sonra kahveye gidiyor. Oradan lacivert renkli bir ekmek arabası yüz on kilometre hızla gelirken adamı fark etmiş ve hemen frene basmış. Arabayı durduramayan adam sürekli yemin eden adama çarpmış. Adam ambulansla hastaneye giderken vefat etmiş. Ekmek çarpsın diyen adama ekmek arabası çarpmış.

E-124

[Oduncu]

Kaynak Kişi: Sabri Karakaş

Ormanda yaşayan bir oduncu varmış. Ailesiyle mutlu bir yaşamı varmış. Yine bir gün odun kesmeye ormana gitmiş. Ama keseceği ağaçtan ışıklar saçılmış. İçeriden civıl civıl kuş sesleri sincapların haşırtiları ve birkaç hayvanların sesleri gelince merak etmiş. Ağaçtan içeri girdiği gibi gözleri kararmış ve kendinden geçmiş ve gözlerini bir evde açmış. Karşısında bir kadın görmüş. Şaşırmış ama üstündeki yorgunluğundan dolayı tekrar uyumuş. Sabah ise evine dönmeye çalışmış ama ne yaptıysa çocuğunun karısının yanına dönememiş. Artık şu an olduğu yerde bir hayat kurmuş. O kadınla evlenmiş. Çocuğu olmuş geçinip gidiyorlarmış. Bir gün tekrar odun kesiyormuş ağaçtan yine bir nur saçılmış. Ağaca bakmak için yaklaşmış, birden ayağı kayarak içeri girmiş. Eski karısı aynı evinde oturuyormuş, çocuğu hiç büyümemiş. Baba diyerek yanına gelmiş. Adamın yaşadıkları karşısında psikolojisi bozulmuş.

E-125

[Kuyu]

Kaynak Kişi: Sabri Karakaş

Efsanenin birine göre de köyümüzde üstü kapalı bir kuyu var. Üstü taşlarla kapatılmış. Ucu başı olmayan bir kuyu. Küçük çocuklar önceden orada oynar iken biri kuyuya düşmüş. Diğer çocuklar ailelilerine söylemişler onlar da kurtarmaya gelmişler ama kuyuya inmesi saatler, sürmüş. Aramışlar taramışlar ama çocuğu bulamamışlardı. Ailesi kahrolmuş, çocuk da kayıplara karışmıştı.

Yıllar geçti. Kuyu kapatılmıştı. Bir gün köylüler imdat seslerini duymuşlar. Kuyuyu açtılar kız aynı yaşında, aklını sıyırılmış bir halde buldular. Kızı çarpılmış, yerinden kalkamaz olmuş. Kız çok yaşamadan öldü. O kuyunun da artık kimse yanına yaklaşmadı.

E-126

[Arap Pazarı]

Kaynak Kişi: Sabri Karakaş

Efsaneye göre köydeki örenin ardındaki dağın altında doluca altın varmış. Eskiden Arapların üzerine pazar kurduğu bölgede bir fırtına esmiş örenin üstü kapanmıştı. Buna delil olarak bir adam dağı kazar ve bir küp altın bularak oradan uzaklaşmaya çalışır. Ama dağ büyölüyümüş. Birden adamın tepesine yıldırım düşmüş, adam ölmüş. Sonra da orayı yaklaşmaya kimsenin cesareti kalmamış.

E-127

[Çocuk Kayası]

Kaynak Kişi: Sabri Karakaş

Köyümüzde yüksek bir dağın tepesinde bir taş var. Üzerinde bir kız çocuğuna benzeyen bir resim var. Bu taş çok öncelerden kalmış ve yerinden oynatılamıyor. Efsaneye göre çocuğu olmayan birinin duası bu taşın yanında kabul olmuş ve taştaki resme benzeyen bir çocuğu olmuş.

Zamanında bir kadın çobanın çocuğu olmuyormuş. Bir gün koyun güderken bu taşın üzerine oturmuş. Üç-beş gün içerisinde çocuk sahibi olduğunu anlamış. Süre çok garip ama öyledir. Bu yüzden çocuğu olmayan kadınlar bu taşın üzerine oturur ve dua eder. Hala da bu yapılır. Çevredeki insanlar da bilir burayı, soran olunca hemen gösterir.

E-128

[Beyaz Sis]

Kaynak Kişi: Osman Yıldırım

Bizim köyde bir baraj vardır. Köyün çıkışına doğru ve bu yol da çok yokuştur. Bir gün askeri araç görevden dönerken barajın orada frenleri boşalmış. Araç uçurumdan uçmuş barajın korkuluklarına takılı kalmış. Hemen yardım çağırılmış ama nafile araba baraja düştü düşecek. Birden beyaz bir sisin içerisinde kuvvetli adamlar gelip arabayı alıp yola koymuşlar. Bu olayın sırrı hiç çözülmemiş.

E-129

[Kafatası]

Kaynak Kişi: Osman Yıldırım

Bizim köyde üzüm bağları vardır. Bu bağlardaki üzümün kaynama vakti geldiğinde üzümü tatlandırmak için karşıda Topraklık denilen yerden üzümün içine beyaz toprak getirilirdi. Bir gün köylüler, o toprağı çıkarmaya gittiği vakit kazmışlar ve toprağın derinliklerinden kafatası çıkmış. Bu kafatası insan kafatasıymış. Köylüler bunu umursamayıp bir köşeye atmışlar. Gece olunca o kafatası bulan adamın rüyasına girmiş Adam da korkup uyanmış ve uyandığı vakit olanları eşine anlatmış. Adam, ertesi gece yine aynı rüyayı görmüş. Kafatası beni mezarıma koyun diyormuş. Hemen o kafatasını alıp geri yerine koymuşlar ve o günden sonra o kafatasının çıktığı yerden toprak alınmamış. Şimdilerde de alınmaz oradan.

E-130

[Defineciler]

Kaynak Kişi: Hayati Karakuş

Anlatılanlara göre bizim köyün tepelerinde altın aramaya gelen dört kişi kendini mühendis olarak tanıtmış. İnsanlar onlara inanmışlar. Bu kişiler bir mağara bulmuş ve içine girmişler. Söylenenlere göre o mağaranın ucu Bayramuşağı köyünden çıkıyormuş. Bunlar o mağaraya girip altın aramaya başlamışlar. Mağarada odalar, masalar, altın tabaklar varmış. Onları almaya çalışınca sesler gelmeye başlamış ve bunlar kaçarken birisi bunu tutmuş ve çekmeye başlamış o adamın her yerini parçalamış. Diğerleri kaçmışlar ve bir daha gelmemişler.

E-131

[Hırsız]

Kaynak Kişi: Osman Yıldırım

Çok eski zamanlarda ta dedemizin zamanlarında köyümüzden biri araba motor olmadığı için ilçeye eşekle erzak almaya gitmiş. Geri dönüş yolunda eşekle geldiği için geceye kalmış eşeği de tıka basa yük doluymuş. Köye ulaşmasına az bir mesafe kala birden önüne hırsızlar geçmiş. Her şeyini bırak ve buradan uzaklaş demişler. Ama o adam mallarını bırakmak istememiş çünkü o erzak çocukları ve eşi içinmiş, ellerini açıp Allah'a yalvarmaya başlamış. Sonra birden hırsızlar koşarak kendilerini dereye atmışlar Allah belalarını vermiş ve oradan kaçarak uzaklaşmışlar. Köylü de sağa salim köyümüze gelmiş.

4.1.8. Menkabeler

4.1.8.1. Peygamberlerle İlgili Menkabeler

M-132

[Kedi]

Kaynak Kişi: Muhlise Dağ

Efsaneye göre bir gün peygamber efendimiz çok yorulmuş ve uyuya kalmış. Evin tavanından yılan sarkıyormuş. Kedi içeri girmiş ve yılanı tutmuş. O zamana kadar peygamberimiz uyanmış ve kedinin sırtını okşamış. Beş parmağının izi kedinin sırtına geçmiş ve şöyle demiş; “minareden düşsen bile sırtın yere gelmesin” demiş.

Hakikaten de kedinin sırtı yere gelmez. Hep dört ayağına düşer. İstersen dene, at şöyle havaya hemen dört ayağına biner. Bunda da bir hikmet var yani.

M-133

[Karıncanın Duası]

Kaynak Kişi: Sibel Coşkun

Bir kitaptan okuduydum. Eski zamanlarda, Hz. Süleyman'ın zamanında çok kıtlık varmış ve bir gün yağmur hiç yağmamış, köylüler çok zor bir durumda kalmışlar. Hz. Süleyman bir karar almış ve köylülere “Ey köy halkı kıtlık çoğaldı ve artık yağmur da yağmıyor. Sizinle yağmur duasına çıkalım” demiş. Köy halkı da bu kararı onaylayarak yağmur duasına çıkmışlar.

Hz. Süleyman Allah tarafından tüm hayvanların dilinden anlanmış. Tam köy halkıyla yağmur duasına giderken karşlarına bir karınca çıkmış. Karınca ellerini,

ayaklarını ve ağzını açarak Allah'a dua ediyormuş ve bunu gören Hz. Süleyman onunla gitmiş. Konuşmuş sen burada ne yapıyorsun. Karınca da yağmurun yağması için dua ediyorum demiş. Hz. Süleyman köy halkına bizim dua etmemize gerek yok, biz gidelim bu karıncanın duası yeter demiş. Hz. Süleyman ve köy halkı eve gider gitmez yağmur inmiş. İşte o günden bu güne karınca berekettir ve yağmur yağmayınca duaya çıkılır.

M-134

[Hz. Eyyüb]

Kaynak Kişi: Firdevs Şahin

Eski zamanlarda duyardık. Eskiden Hz. Eyyüb çok zengin bir peygambermiş. Allah'ın emriyle hastalanmış. Üç kez evlilik yapmış. Üç evlilikten yedi oğlan çocuğu olmuş. Hastalanınca her tarafına kurt düşmüş. Hz. Eyyüb çok sabırlı bir peygambermiş. Hiç ibadetinden ayrılmazmış. Allah'a ibadet edermiş. Şeytan bu peygamberi kandırmaya çalışmış ama şeytanın kandırmasına gelmemiş ve şeytan kandırmaya çalıştıkça Hz.Eyyüb ibadetini daha da çok arttırmış.

Bir gün Hz. Eyyüb'ün hiçbir şeyi kalmamış. Her gün bir çocuğunun evinde yermiş, oğullarının orada yerken şeytan yemeklerine zehir atmış ve yedi çocuğu da orada vefat etmiş. Hz. Eyyüb hiç ağlamamış ve Allah'a sabır etmiş. Yine ibadetinden dönmemiş daha da arttırmış. Hz. Cebrail gelmiş ve Eyyüb'e Allah'ın selamını getirdim, sen iste oğullarını dirilteyim demiş. O da ben oğullarımı istemiyorum onlarla ahrette beraber olalım demiş. Sonra eşlerinden iki tanesi biz sana bakamayız deyip ondan boşanmışlar. Sadece tek bir eşi Rahmet kalmış. Koktuğu ve üzerindeki döküldüğü için köyünden ve evinden kovmuşlar. Eşi Rahmet sırtına alarak götürmüş ve bir kayanın üzerine oturtmuş. Sen burada otur, ben sana ekmek alayım demiş ve rahmet çarşıda bir adama rastlanmış. Adama hasta bir kocam var ne olursunuz bir ekmek verin demiş. Bu Rahmet'in on iki tane örmeli saçları varmış. Rahmetin saçları adamın dikkatini çekmiş. Adam Rahmet'e saçının bir örmesini bana ver de dükkânımın şurasına asayım demiş. Rahmet de saçının bir örmesini vermiş bir parça ekmek için ve şeytan Hz. Eyyüb'e sen burada oturuyorsun ya Rahmet orada zina yapıyor demiş. Sonra Rahmet Eyyüb'ün yanına gelince Eyyüb Rahmet'e kızmış. Sen niye beni buraya oturtun da, sen orada zina yapıyorsun demiş. Rahmet de yemin etmiş ve Eyyüb Allah'a şöyle dua etmiş. Allah'ım eğer beni bu dertten kurtarırsan Rahmet'e kırk değnekle sopa atacağım demiş. O anda Cebrail gelmiş. Ya Eyyüb Rahmet'in suçu yok. Eğer duanı gerçekleştirmek istiyorsan Kırk çavdar çöpünü birleştir de onunla döv demiş. Sonra hastalık Hz. Eyüb'ü diline ve kalbine gelmeye başlamış. Hz. Eyyüb Allah'a dua etmiş. Ya

Rabbi dilimle kalbime alma da neremi alırsan al demiş. Allah'tan bir ses gelmiş ki Ya Eyüb sen kimsin ki dil de benim dert de benim kalp de benim kurt da benim demiş ve o zaman şöyle bir emir gelmiş. Ya Eyyüb öksür demiş. Kabirden kurt çıkmış. Kurt da sülükmüş. Sonra tükür demiş. Ağzından arı çıkmış. Eyyüb'e yine bir emir gelmiş ya Eyüp git şu kuyudan yıkan demiş. Eyyüb yıkanmış ve on beş yaşında bir delikanlı olmuş. Rahmet'le tekrar evlenerek mutlu bir hayat sürmüşler.

M-135

[Sünnet]

Kaynak Kişi: Nazife Şahin

Şimdi bir gün peygamber efendimiz namaz kılacakmış mesini arıyormuş. Elini uzatmış almak için o almadan bir kuş gelmiş almış sallamış içinden yılan düşmüş o günden beri ayakkabıları silkeleyip giymek sünnet olmuş.

M-136

[Hz. Nuh]

Kaynak Kişi: Safiye Türkay

Hz. Nuh üç yüz aşrın boyunda elli aşrın genişliğinde ve otuz aşrın yüksekliğinde üç katlı bir gemi yapıyor. Gemiye, kendisi, karısı, üç oğlu ve oğullarının eşleri ile birlikte her cins hayvandan birer çift biniyor. Allah onların üzerine geminin kapısını kapatır. Nuh altı yüz yaşındayken bütün kaynakları yarararak göklerin pencerelerini açar ve tufan başlar.

Nuh'un gemisi tufandan beş ay sonra Ağrı dağının tepesine oturur. Nuh gemisinin penceresini açar ve kuzgunu gönderir. Kuzgun yerdeki sular kuruyuncaya kadar öteye beriye gider ve gemiye gelmez. Suların eksilip eksilmediğini görmek isteyen Nuh yanından bir güvercin uçurur. Güvercin gemiye geri döner yedi gün bekledikten sonra tekrar gönderir güvercin akşam vakti ağzında kopartılmış bir zeytin yaprağı ile yanına gider. Nuh suların eksilmiş olduğunu anlar ve geminin örtüsünü kaldırır. Sonra gemideki herkes dışarı çıkarlar.

M-137

[Mezarlık]

Kaynak Kişi: Döndü Salman

Bir hocadan dinledim. Bazı peygamberler geceleri evlerinde yatmaz, mezarlığa gider kendileri için açılmış mezarlarda yatarlarmış. Bir peygamber gece olduğunda

uyumak için mezarlığa gidip mezarda yatmış. Aradan biraz geçtikten sonra bir inilti duymuş. Çok merak edip mezardan kalkmış. Peygamberler mezarlığın içini görebilirmiş. Meğerse bu inilti bir adamdan geliyormuş. Adamın başında bir kartal sürekli adamın anlıyı ibikliyormuş. Tabi peygamber gelince kartal gitmiş. Peygamber bu adama kartalın neden onu ibiklediğini sormuş. Adam oğlunun içki masasına gittiği zaman bu kartalın geldiğini ve anlıyı ibiklediğini söylemiş. Bunun üzerine peygamber adamın evini sormuş. Adamın evine gitmiş. Kapıyı çalmış ve adamın oğlu kapıyı açmış. Peygamber oğlanın kellesini uçurup gece tekrar mezarlığa gitmiş. Gittiğinde adamın başında kartalın olmadığını görmüş.

M-138

[Peygamberin Elçisi]

Kaynak Kişi: Özge Nur Yalçın

Bir kadın varmış. Bu kadının hiç çocuğu olmuyormuş. Çocuğu olmadığından dolayı sürekli ağlarmış. Peygamberimizin elçisi oradan geçerken kadının ağladığını görmüş ve çevresindekilere neden ağladığını sormuş. Oradakiler çocuğu olmadığından demişler ve daha sonra peygamberimizin elçisine, bu kadının çocuğunun olup olmayacağını peygamberimize sormalarını istemişler.

Peygamberimizin elçisi, peygamberimize olanları anlatmış ve kadının çocuğunun olup olamayacağını sormuş. Peygamberimiz olmayacağını söylemiş. Kadın bunun üzerine daha da fazla ağlamaya başlamış. Bir gün kadın ağlayarak çocukları izlerken çocuklardan biri havaya on iki taş atmış. Çocuğun taşı havaya atması üzerine kadını on iki çocuğu olmuş. Peygamberimize elçisi ben yalan çıktım deyince peygamberimiz elçisine o kadının ağlamasının yüz çocuğa bedel olduğunu söylemiş.

4.1.8.2. Velilerle İlgili Menkabeler

M-139

[Ahi Evran-ı Veli]

Kaynak Kişi: İhsan İlhan

Ahi Evran Veli adı gibi evliyaymış. Ahilik teşkilatında çalışırken esnaflıkla uğraşırken üzerine yapmadığı bir suçtan dolayı iftira atmışlar. Bunun üzerine, konuştukları gibi Ahi Evran'ı almaya yani infaz etmeye gelmişler. Almaya gelenler o sırada bir yılanın

oradan geçtiğini ve bir anda Ahi Evran'ın yok olduğunu görmüşler. Efsaneye göre oradan geçen insanlar gibi insan özellikleri olan “Evren” yılanının olduğu söylerler. Ahi Evran hazretlerinin isminin kendisini kurtardığına inanılan Evran yılanından geldiğini söylemişler ve Ahi Evran olarak kalmış bu zatın ismi.

M-140

[Kurbağaların Ötmeyişi]

Kaynak Kişi: Arif Yılmaz

Hacı Bektaş Veli, Ahi Evran-1 Veli, Kaya Şeyhi malum bunlar Kırşehir de aynı asırda yaşamış insanlar. Ahi Evran'ı Veli ile Hacı Bektaş-1 Veli sık sık Kırşehir veyahut da civarında toplanırlar. Toplantıların sebebi de Anadolu'nun sorunlarını konuşmaktır.

Bu toplantıların bir tanesini de Kırşehir Ahi Evran Mahallesi Kılıçözü Deresi'nde bir çayırılık alanda yapmaya karar verirler. Ahi Evran-1 Veli, Hacı Bektaş Veli, Kaya Şeyhi bir de Ömer Efendi diye birisi bunlara katılır.

Bu dördü orada konuşurken o yakınlardan bir derede çok acayip bir kurbağa sesi gelir. Kurbağa sesinden neredeyse birbirini duyamaz hale gelirler. Orada Ahi Evran-1 Veli kurbağalara dönerek diyor ki, susun ey mübarekler siz konuşuyorsanız biz susalım biz konuşacaksak siz susun. Kurbağalar rivayete göre o gün susuyorlar. Kırşehir'in o Kılıçözü Deresinin diğer tarafında daha hala kurbağalar ötmez. Derler ki o toplantının yapıldığı yerde halen kurbağalar ötmez. Öyle bir şey anlatılır.

M-141

[Duvarı Yürütme]

Kaynak Kişi: Selim Kaya

Ahi Evran-1 Veli hazretleri ile Hacı Bektaş-1 Veli'nin hikâyesi var. Bir gün Hacı Bektaş-1 Veli, atına biner der ki Kırşehir'de Ahi Evran-1 Veli hazretlerini bir ziyaret edeyim der. Atına biner yola çıkar. Bu arada Ahi Evran-1 Veli hazretleri bir duvar örnektedir ve Hacı Bektaş-1 Veli'nin geleceğini Allah dostu olduğu için bilir. Bizi ziyarete geliyor, biz de onu karşılayalım diye yola çıkarak duvarla birlikte onu karşılarlar. Hacı Bektaş-1 Veli onun duvarla geldiğini görünce, sen benden de evliya bir insansın ben canlıyla geldim sen ise bir cansız varlık olan duvarla geldin orada sarırlar koklaşırlar ve muhabbet içinde kalırlar bu olay da böyle anlatılır.

M-142

[Geyikli Baba]

Kaynak Kişi: Mehmet Ekim

Anadolu'nun İslamlaşması için Orta Anadolu'ya 1200'lü yıllarda 1280'de 1200'lü yıllarda bir Allah dostunun önderliğinde Türklerin Anadolu'ya bir hicretidir. Maksat İ'lay-ı Kelimetullahı dünyaya yaymak ve insanlara İslam'ı Anadolu'ya yaymak tarih ta ki Ahi Evran-ı Veli'den ortalama elli yıl kadar öncedir. Bu mübarek, araştırmalara göre kendisi Ehl-i Beyttir. Buna Geyikli Baba derler. Geyikli Baba denmesinin sebebi ise arşivlerden çıkan bilgiye göre kendisi karaca denilen bir geyiğe binip o şekil at olarak geyiği kullanıp savaşa gitmesi onla herhangi bir yere gitmesinden kaynaklanıyor. Buna dayalı belge ise Yunus Emre'nin belgeleri içinde çıkmaktadır.

Olay şu şekil zuhur etmektedir. Macarlı bir seyyah Anadolu'yu gezerken Orhan Gazi'nin Bursa savaşında şahit oluyor. Orada, savaşta bir geyiğe binmiş adeta ekin biçercesine kefere biçen bir zatı görmüş. Orhan Gazi, seyyahın yanında bu kişiyi çağırıyor ve kim olduğunu soruyor oda diyor ki bana Geyikli Baba derler diyor ve yaşadığı yeri tarif ediyor. Sonra bu seyyah ta ki Yunus Emre'ye gidiyor. Yunus Emre'ye geldiğinde kendisinin methini duyuyor. Bizim bildiğimiz Yunus Emre'nin bilmediğimiz bir methi daha vardır ki o da hayvanlarla konuşmasıdır. Bunu da şuradan anlıyoruz ki Yunus Emre'nin bulunduğu bölgeye gelince Yunus Emre'nin bir ceylanla konuştuğu görüyor. Bunu görünce diyor ki Derviş Yunus, Derviş Yunus deyince geyikler kaçıyor ve Yunus Emre diyor ki sen benim Derviş Yunus olduğumu nerden biliyorsun. Diyor ki ben biliyorum ki hayvanlara şu anda konuşan bir Derviş Yunus var ki sen de hayvanlarla konuşuyorsun. Onun için de Yunus olsa olsa sen olursun. Yalnız diyor beni hayrete düşüren bir şey daha var ki gelirken Bursa Savaşına Macarlarla Bursa savaşına dâhil oldum. Orada birisi vardı, bir geyiğin üstüne binip at gibi kullanıyor ve o şekil savaşıyordu. Orhan Gazi bunu çağırdı ve dedi ki kim olduğunu sordu o da Geyikli Baba olduğunu söyledi.

Buradan da anlaşılıyor ki bu Geyikli Baba'nın tarif ettiği yer ise yine aynı şekilde Anadolu'nun en orta yeri Kırşehir'in Geyicek Köyünde kırlangıç mevkiinde yerde de medfun olduğu bilgiler arasındadır. Bu tarih ta ki bize dedelerimizden kalma bir şey vardır ki oda şudur. Her kim o mezarın, o mübareğin yanına gelirken şöyle bir şey vardır. Altı tane yassı taş alınır. Üçü geyiğin üçü de medfun bulunduğu mezarına atılır. Atma şeklide şöyledir bir Fatıha üç İhlas okunur ve o ihlas Peygamber efendimizden başlayarak bütün

Allah dostlarına hediye edilerek o mezar üstüne atılır. Şu anda o mezarın yassı taşları en az üç dört kamyon büyüklüğünde yassı taş vardır. Bu bize gelenek dedelerimizden kalmadır.

M-143

[Geyikli Baba II]

Kaynak Kişi: Sahir Faydalı

Bizim dünyaya gözümüzü açtığımız yer olan ve taşı ile toprağıyla bizi kendine çeken ve âşık eden Geyicek'in tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Büyüklerimizden anlatıldığına göre dedemizden köyümüz ismini sıradağlarımızda yatan evliya Geyikli Baba'dan alır. Geyikli Baba denilen zatın sekiz tane geyiği, bir atı, bir de kedisi olduğu söylenir. Bu zat, bir gün yeni doğmuş geyiğin yavrusunu şöyle sever. Geyikcik, geyikcik, geyikcik ve sonra geyicek demiş.

Bu evliyanın sakallarının göbek deliğine kadar uzun olduğu bilinmektedir. Geyikli Baba geceleri geyiklerin çektiği arabaya oturur ve yürüyün nazlı bakışım koşun, karakaşım, yürüyün der ve geyikler gider. Civar köyleri dolaşır ama yine de Geyicek'ten ayrılmak istemez. Onun arabası ve geyikleri tarlalarda geçerken köye bir bolluk gelmiş ve su, soğuk, doyurucu ve can verici olmuş. Kuraklık bitmiş köy canlanmış. Sakalları taradığı sırada geyiği ölmüş. O da dayanamayıp öldü kabri Geyicek dağında olup çok ziyaret edildiği için taşlarla kaplıdır. Kimilerinin deyişine göre de Geyikli Baba da geyiğin sütünü içmiş ve bir müddet sonra zehirlenir ve ölür. Ölümünün ardından geyikler de yas tutarak kahrından ölür ve hepsinin mezarı da ayrı ayrıdır. Geyikli Babanın yeşil yakutlu bir tesbihi bulunmaktadır. Tespih semayı dolaşmış ama Geyikli babanın vasiyeti üzerine Geyicek'te bir alıç ağacının altına gömülmüştür.

M-144

[Geyikli Baba III]

Kaynak Kişi: Sabiha Sarıyıldız

Mucur kasaba olmuş. Bir köyün bilgin adamı Mucur'a gelip alışveriş yaparmış. Bir İğdecik köyü varmış. Bir gün yine alışverişe Mucur'a gelmiş. Etraf köyler alışveriş için eskiden Mucur'a gelirlerdi. Akşamüzeri Mucur'dan çıkmak için yola koyulmuş. Giderken gökten önüne bir kaya düşmüş. Bu taş o kadar ışık saçıyormuş ki düşmüş peşine taş yuvarlanarak gidiyormuş. Taş Mucur'un doğu tarafına yönünü çevirmiş. Adam da peşine düşmüş. Adam taşa yaklaşınca ateşler ışıklar görmüş. Taş Geyikli Baba türbesine gidip durmuş. Ama taşta bir yazı varmış. Adamın Arapçası olmadığı için okuyamamış. Taştaki

yazı hep parlarmış. Köyüne gidip olayı anlatmış. Köylüler de taşı görmek isteyip bakmışlar ve görmüşler. Sonra taşı korumaya çalışmışlar ama taş çalınmış.

M-145

[Geyikli Baba IV]

Kaynak Kişi: Sabiha Sarıyıldız

Mucur'umuzun doğusunda savaş çıkmış. Hamile bir kadın gelmiş mağaraya sığınmış doğum yaparken ölmüş. Aniden o mağaraya bir geyik gelmiş. Geyik doğan bebeği yalaya yalaya ayağa kaldırmış ve emzirmiş. Çocuk büyümüş. Etraf köydekiler çocuğu görmüşler ve geyiği de görünce çocuğa Geyikli Baba demişler.

M-146

[Mehsenlili Ali Efendi]

Kaynak Kişi: Orhan Kaya

Kırşehir'de yetişen Mahsenli Ali Efendi Hazretleri var. Akçakent'in Mahsenli kasabasında yaşamış. Akçakent'i biliyorsunuz buranın bir ilçesi. Rivayet odur ki birçok yerde anlatılır bu Mahsenli Ali Efendinin türbesi de var, şimdi yaptırın zatın da adını söyleyeceğim size. 1974 Kıbrıs Barış Harekâtı esnasında Kıbrıs Barış Harekâtı kaç yılında oldu? 1974 bunu da öğrenin diye bastırarak söyledim. Barış harekâtında bir Türk pilotu, Rum kesimini bombalarken uçağındaki yakıtının azaldığını geriye ancak dönebileceğini hesaplamış jetin pilotu ve bir anda o anda bir adam belirmiş, peyda olmuş yanında. Uçakta daha önceden havaalanında kalkarken yanında olmayan bir adam peyda olmuş, demiş ki oğlum idare eder bu uçağın yakıtı, sen biraz daha git şurayı şurayı da bombala demiş. Tabi o pilotta şaşırmış bu duruma, amca sen de kimsin, ne zaman bindin uçağa, ben niye görmedim seni havaalanında, nasıl bindin de ben seni görmedim demiş. Oğlum şunu bunu boş ver demiş. Sen şuraları bombala da dönelim demiş. Pilot Mahsenli Ali Efendi'nin dediği yerleri bombalamış geri dönüyormuş. Pilot bir daha sormuş amca sen kimsin demiş? O da bana Mahsenli'li Ali Efendi derler demiş.

Havaalanında uçağı durduğu zaman uçakta bu zatı görememiş pilot Mahsenli'ye gelmiş Ali Efendiyi ziyaret etmek için. Oradakiler bunun yabancı olduğunu görünce buna kimsin nesin kimi ziyarete geldin diye sormuş. Demiş ki burada Mahsenli Ali Efendi diye biri var onu ziyarete geldim. Evi nerede nasıl görebilirim demiş. Öyle demiş, oğlum o yıllar önce vefat etti. Sen onu nerede gördün. İşte demiş savaşta benim uçağa binmişti böyle bir hadise yaşadık demiş bu pilot, duyanlar mümkün değil o barış harekâtından

bilmem kaç sene önce öldü kabri de şurada demiştir. Bunun yanlış olma ihtimali yok. Sen yanlış biliyorsun dediklerinde yok demiş benim uçağıma bindi bana bunları söyledi o zaman onun veli bir zat olduğunu anlamış o pilot ve Mahsenli Ali Efendinin türbesini de o yaptırmıştır. Mahsenli kasabanın bu Mahsenli kasabasında türbesi var şöyle küçük bir türbe yaptırmışlar içinde namaz kılacak yer var. Böyle bir zat var yani Kırşehir’de.

E-147

[Mahsenlili Ali Efendi II]

Kaynak Kişi: Mehmet Sungur

Kırşehir ili Akçakent ilçesinin Mahsenli köyünde yaşayan Hazreti Ali Mahsenli köyünün bir zamanlar hocalığını yapmış. Ömrü boyunca insanlara doğru yolu göstermiş. İnsanlara güzel öğütler vermiş. Hayatını hep doğru bir şekilde yaşamış. Hazreti Ali Efendi de yaşarken değil öldükten sonra tanınmış. Efsanelerle dolu birçok yaşantıları bilinmektedir.

Bunlardan bir tanesinde, bir gün Hz. Ali Efendi’nin mezarının bulunduğu camiye namaz kılmak için gelen bir yabancı mezarın kapısını açık görür içeri girer. Etrafa bakarken duvarda asılı olan hançeri görür, onu alır ve gider. Hançerin kaybolduğunu fark eden Mahsenli’nin hocası hançerin kaybolduğunu bilmiş fakat hiçbir sonuç alamamıştır.

Aylardan sonra bir yabancı gelir ve hocaya hançeri verir. Hoca neden böyle yaptığını ve niçin hançeri geri getirdiğini sorar. Yabancı şeytana uydum ama çok pişmanım hançeri aldım geri teslim ettim. Hoca yabancıнын titrediğini görür ve sebebini sorar yabancı hançeri aldığım günden beri hançeri sakladığım yer kanlıydı ellerim kanlıydı yıkadım, sildim ama geçmedi der. Hoca çok şaşırdım ve Allah’ın bir lütfu dedim ve olanlara çok şaşırdım der.

M-148

[Mahsenlili Ali Efendi III]

Kaynak Kişi: Münevver OK

Mahsenlili Ali Efendi var. Onun bahçesinde yaşlı bir iğde ağacı varmış. Köy hizmetleri yol yaparken bilmeden iş makinesiyle ağacı kökünden sökmüşler. Ağaç bir zaman yolun kenarında durmuş. Köylüden bir tanesi bu ağacı buradan alıp götürüyüm kış yakacağı yapayım demiş. Odunu kapısının önüne bırakmış ve akşam olunca yatmışlar. Adam yatıp uyduğunda rüyasında Ali Efendi’yi görmüş. Sizde benim bir emanetim var

demiş. Onu götür evimin önüne bırak demiş. O gün gördüğü rüyayı önemseyen adam ertesi gün ağacı adamın evinin önüne bırakmış.

M-149

[Mehsenlili Ali Efendi IV]

Kaynak Kişi: Muhlise Dağ

Ali Efendi diye bir ermiş varmış. Bu adam köylerde dolaşır camilerde vaaz verirmiş. Köye geldiğinde herkes Ali Efendi'ye bulgur, fasulye gibi yiyecekler verirmiş. Bir gün bir köye gelmiş. Yaşlı bir kadın Ali Efendi'ye bulgur vermiş ve patates de vereyim mi diye sormuş? Ali Efendi de patates haram, helal değil demiş. Yaşlı kadın, kocası gelince patatesi nereden aldın diye sormuş? Kocası patatesi başkasının bahçesinden aldım demiş. Ali Efendi bu cevaptan sonra oradan kaybolmuş. Kadın onun Allah dostu olduğunu anlamış ve herkes onu Allah dostu olarak bilir.

M-150

[Kaya Şeyhi]

Kaynak Kişi: Ahmet Elvan

Bizim bir Kaya Şeyhimiz var. Bilirsiniz mübarek bir zatmış. Almancının birisi, Kaya Şeyhi mahallesindeki Kaya Şeyhi mezarlığının yanına iki katlı bir ev yaptırmış. Ev yapınca mezarlığı تنها ve ıssız görmüş, eskiden bu sokaklar bu kadar aydınlık değil tabi, buralar kenarda kalıyor, evinin önüne mezarlığa doğru bir lamba taktırmış hem de Kaya Şeyhi'nin mezarı aydınlansın demiş. Kaya Şeyhi bu Almancının gece gündüz rüyasına girmiş ve sen evin önündeki lambayı söndür. Benim dünya ışığına ihtiyacım yok ahret ışığım bana yeter demiş. Bunun üzerine Almancı taktırdığı lambayı söndürmüş ve bir daha da hiç yakmamış.

M-151

[Âşık Paşa]

Kaynak Kişi: Mehmet Turan

Efsaneye göre Âşık Paşa hazretlerinin ölümünden sonra türbenin üstü açık olduğu söylenir. Bir iki kez yapılmaya kalkmışlar ama yapamamışlar. Âşık Paşa hazretlerinin bu yüzden gece kalkıp üstünü kapattığı söylenir.

M-152

[Ahmedi Gülşehri]

Kaynak Kişi: Rifat Taş

Tahmini yirmi yıl önce Hz. Ahmet Gülşehri'nin mezarının bulunduğu yerden yol yapılacağı için mezarın yerinin değiştirilmesi gerekir. Tahmini altı defa yeri değiştirilir fakat her gece tekrar eski yerine döner. Bunu gören usta oraya türbe yaptırır ve yolu yanından geçirtir.

M-153

[Koyuncu Baba]

Kaynak Kişi: Emre Karakuş

Büyüklerimizin anlattığına göre; dağın yamacında bir mezar varmış. Köylünün biri davar güderken onu fark etmiş ve köylüye haber vermiş. Köyün büyükleri bunun Koyuncu Baba olduğunu fark etmişler. Koyuncu Baba Geyicek'te yatan Geyikli Baba'nın kardeşidir. Çok eskilerde Koyuncu Babanın üç bin davarı olduğu ve günlük bir koyununun seksen litre süt verdiği bilinmektedir. Koyuncu Baba koyun güderken vefat etmiş kabri Kızıldağı'ndadır.

M-154

[Ahmet Duran]

Kaynak Kişi: Bayram İlhan

Köyümüzde adı Ahmet Duran isminde bir evliya varmış. Bir gün bir çoban gelmiş ve Ahmet Hoca'ya hocam kurt bütün koyunlarımı yiyor demiş. Hocam ne olur bir oku da kurt koyunlarımı yemesin demiş. Bunun üzerine kurtağzını okuyup üflemiş dualamış ve bunu koyunun ağzına takmasını söylemiş. Çoban da hoca efendinin dediğini yapmış. Kurtağzını koyununa takmış. Kurt gelmiş ona koyuna bir şey yapmıyormuş çünkü kurtağzı koyunları koruyormuş.

M-155

[Ahmet Duran II]

Kaynak Kişi: İhsan İlhan

Yine buna şahit olan biri anlattı yalanı hilafı yoktu onun da. Bir gün Cabih Ahmet köy cemaatiyle otururken içlerinden biri ya Ahmet Efendi sen evliyayım diyorsun bunu bize kanıtla demiş. Ahmet Hoca, sen bana inanmıyorsun şimdi kendi evine git ve terekte

asılı duran bir bardak görürsen gel benim yüzüme tükür demiş. O adam evine gidene kadar bütün terekteki kaplar olduğu gibi yere inmiş ve bir araya toplanmış. Adam gördüklerine inanamamış ve olduğu yerde kalakalmış.

M-156

[Hz. İbili]

Kaynak Kişi: Ahmet Köylü

İbili hazretleri var. Mübarek biriymiş. Bisiklet tamir ederek kazandığı paralarla kış günü öğrencilere yaz meyveleri getirirmiş. Hz. İbili'nin nerede yaşadığı belli değildir. Bir gün şiddetli bir yağış anında yol kenarında durmaktadır. Karşıdan birkaç kişi de buna şahit olur. Bahse girerler bir kısmı, İbili hazretleri ıslanır, bir kısmı ıslanmaz der ve o mübarek şahsı çağırırlar. Sonra bakarlar ki üzerinde bir damla ıslaklık yoktur. Tabi evliyaların böyle kerametleri olur. Allah'ın izniyle öyle şeyler olur. Onun gücü yeter.

M-157

[Hz. İbili II]

Kaynak Kişi: Ahmet Köylü

Yine bir gün genç birisi tamirhaneden bisiklet çalar ve Ankara tarafına doğru kaçarken Hz. İbili'yi karşısında görür. Geri döner Kırşehir'e doğru gelirken yine Hz. İbili'yi görür ve yanlış yaptığını anlayıp bisikleti bırakıp kaçar.

M-158

[Hacı Mustafa]

Kaynak Kişi: Hayat Karakuş

Çocukluğumuzda babam anlatmıştı. Bizim köyde Hacı Mustafa diye bir evliya varmış. Bir gün evlerine hırsız girecekti. Hacı Mustafa Hoca otururken bir dua okumuş hırsızın önüne sis gibi gözükmüş böylelikle eve girememiş. Hacı Mustafa Hoca çok değerli bir hocaymış.

M-159

[Molla Mehmet]

Kaynak Kişi: Ahmet Köylü

Kaman Savcılı Ebeyit köyünde yaşamış olan Molla Mehmet hazretlerine uzun kuraklık aylarında gelirler ve “ya efendi kuraklıktan dolayı sebzeler, meyveler kurudu, hayvanlar telef oldu bizim için Allah’a dua et” derler.

Molla Mehmet hazretleri toplanıp bana gelin der. Köylü isteğini kabul eder ve duaya dururlar. O anda öyle şiddetli yağmur başlar ki günlerce yağış durmaz. Bu sefer yağmur köylüye zarar verir. Bunun üzerine bu zata gelip; “tekrar dua et de yağmur kesilsin” derler. Molla Mehmet hazretleri dua eder ve yağmur hemen kesilir.

M-160

[Hacı Kamil Ergül]

Kaynak Kişi: Süleyman Yağmur

Köyümüzde doğup büyüyen âlimlerimizden Hacı Kamil Ergül amcanın bir anısı var. Çok anısı var ama bir tanesini anlatmak istiyorum. Kıbrıs Barış Harekâtında Türk Hava Kuvvetlerine ait savaş uçaklarımızdan birinin motor kısmına çarpan kuş sürüsü uçağa arıza yaptırmış ve uçak düşmeye başlamış. Uçağımız düşerken rahmetli Hacı Kamil Hoca Allah tarafından kendisine verilmiş âlimlik ve evlialık rütbesiyle uçağımızı düşmekten kurtarmıştır.

Uçağın pilotu olan Yüzbaşı bizzat gelerek Hacı Kamil Hoca’yla görüşmüştür. Hacı Kamil Hoca’ya uçağı düşürmekten nasıl kurtardığını sormuştur. Hacı Kamil Hoca sorulan soruyu cevaplamamış ve sırtlarını sıvazlayarak Rabbim sayesinde o uçağı düşmekten kurtardım demiş ve Yüzbaşıyı uğurlamıştır.

M-161

[Saat Dede]

Kaynak Kişi: Abdullah Demir

Avcu köyünde Saat Dede var. Herhalde adı Sait ama köylüler Saat diyor. Bilirsin bizim buralarda oluyor böyle şeyler, söylemeler. Yağmur duasına buraya çıkılır. Köyün kurucularındanmış. Mübarek bir insanmış o zaman olan zorluklara dayanmışlar. Mübarek insanlara Allah farklı bir sabır veriyor.

M-162

[Hacı Kemal Efendi]

Kaynak Kişi: Yasin Kaya

Babamdan dinledim anlatırdı o da rahmetli oldu. Dini sohbetlerini hiç kaçırmazdı giderdi onlara, camide evlerde sohbet verirlerdi eskiden. Rahmetli Hacı Kemal Efendi, Adana'da askerliğini yaparken köyde, köy konağında iki kişi kendi aralarında tartışıyorlarmış. İşte biri diyormuş ki Kemal Hoca ermiş bir kişi öteki değil diyormuş. Tam o sırada camda bir tıkırtı duymuşlar. Bakmışlar ki bir güvercin camı tıklatıyor. Bir de bakmışlar ki ayağında name sarılı. Biz name diyoruz da mektup gibi işte. Mektubu açmışlar ki askerdeki Hacı Kemal Efendi'den geliyor. Tartıştığı adam pişman olmuş. İkisi de anlamış ermiş olduğunu. Böyle anlattı tabi babam.

4.1.8.3 Hızır'la İlgili Menkabeler

M-163

[Hızır]

Kaynak Kişi: Ayşe Duman

Mucur'dan ta bundan hemen hemen 70 yıl önce Mehmet Ağa diye bir adam varmış. Bu adam çok hayır sahibi, hanesi açık olan bir insanmış. Mehmet Ağa evlendiğinde hanımının iki tane çocuğu varmış. Bu iki tane çocuğa kendi öz evladı gibi sahip çıkmış beslemiş yetiştirmiş bunları. Hiçbir zaman öf, amam, püf dememiş. Allah da onu hiçbir zaman yarı yolda bırakmamış.

Gel zaman olmuş git zaman olmuş bu Mehmet Ağa borçlanmış bir tane kendine minibüs almış. Bu minibüsle Ankara'dan Kırşehir'e gidip geliyormuş. Eskinin Magirus otobüslerinden. Bir gün Mehmet Ağa o kadar hayır sahibi bir insanmış ki ne evine geleni ne kendisinden bir şey isteyen hiçbir zaman geri çevirmezmiş. Hep insanlara yardımcı olurmuş. O iki tane üvey çocuğunu bile büyümüş kendi evlatlarından hiç ayırt etmemiş.

Bir gün kar, kış, kıyamet Şubat ayı kar diz boyu yolda buna, yolda gelirken Mucur'a doğru gelirken yolda bir tane yaşlı adam görüyor. Adamın arabası boş tabi, el kaldırıyor. O soğukta buzda arabayı durdurmanın imkânı yok ama Mehmet Efendi arabasını durduruyor. Bu adamı aracına alıyor. Aracına aldıktan sonra adamı Mucur'da indiriyor. Adam demiş ki, ben Hacı Bektaş'a gideceğim adamın yol parasını da veriyor. Hadi yolun açık olsun diyor, adam iniyor gidiyor. İnerken de diyor ki, Mehmet Efendi

yolun açık olsun Allah tekerine taş değdirmesin diyor. Arabanın benzin deposuna bir elini koyuyor.

Mehmet Efendi yakıtı bakıyor. Yakıt var. Gidiyor günlerce bir gün üç gün beş gün on gün arabanın yakıtı hiç azalmıyor. Bunu tabi geliyor eşiyle paylaşıyor. Diyor ki Ayşe araba gidiyor geliyor geliyor geliyor ama bir türlü yakıt bitmiyor diyor. Ayşe aman Mehmet Ağa niye bunu söyledin sen diyor, kapıyı kapatıyor. İşe gitmek için yola çıkıyor minibüse biniyor bir çalıştırıyor ki otobüs tık duruyor. İşte bu Mehmet Ağa'nın yakıtı bitmiş. Bu Mehmet Ağa hayır sahibi bir insan olduğu için Hızır uğramış ve senelerce bu daha hala Mucur etrafında söylenen efsanelerden birisi olmuş.

E-164

[Hızır II]

Kaynak Kişi: Ahmet Er

Bir hikâye bilirim Hızır'la alakalı. Hızır ve İlyas hükümdarın iki askeriymiş. Hükümdar bir gün ordusuyla birlikte ölümsüzlük suyunu aramaya çıkmış. Yolculukta Hızır ve İlyas askerlerden ayrılırlar tabi onlar da askermiş ve bu sırada durup yemek için kurutulmuş balık çıkarırlar. Tam bu esnada çeşmenin suyu balığa sıçrar ve balık canlanır. İkisi birden suya atlarlar. Böylece Hızır ve İlyas ölümsüzlük suyunu bulmuş olur.

Bu esnada bir melek gelir İlyas ve Hızır'a kıyamete kadar yaşayacaklarını, ihtiyacı olanlara yardım edeceklerini bildirir. O iki kardeşi birbirinden ayırır melek Hızır'ın kalbine bakar dağ, orman hayvanlar var ve Hızır'a dağda kalmasını söyler. İlyas'ın kalbine bakar ve orada deniz ve balıkları görür ve onun da denizde kalmasını söyler. Buralarda daralan insanlara yardım ederler. Melek sadece 6 Mayıs'ta kavuşacaklarını söyler. Ben böyle bilirim burada da böyle bilir herkes.

M-165

[Hızır III]

Kaynak Kişi: Sema Nur Atasoy

Adamın biri bir yere gidecekmış. Eşine de hanım döseğın altında para var, kimseye verme demiş. Eşi de tamam demiş. Neyse adam gittikten birkaç gün sonra kadının kapısına Hızır aleyhisselam gelmiş. Hızır aleyhisselam Allah rızası için biraz para ve biraz da su verir misiniz demiş? Kadın demiş ki, param yok demiş. Hızır aleyhisselam, sen bana aslında yalan söyledin aslında paran vardı ama bana vermedin demiş. Adam tam

gidiyormuş kadın da vallahi yok demiş. Dur gitme de su getireyim demiş. Kadın içeriye girmiş. Suyu getirdiği sırada Hızır aleyhisselam gitmiş.

Neyse birkaç gün sonra kadın ekmek etmiş. Ekmek bittikten sonra akşam olmuş. Önceden de tandırılıkta yatarlarmış, kadınla çocuğu yatmışlar. Çocuklar birden uyanmış kadın da uyuyormuş. Hani tandırılıkta etmek ettiler bir de o arada uyudular ya işte ocak hala sıcakmış. Çocuk emekleyerek gitmiş ve tandıra düşmüş, yanmış anında ve ölmüş. Birkaç gün sonra Hızır aleyhisselam gelmiş kadına demiş ki; “bana para vermeye kıyamadın da canına nasıl kıydın” demiş. Kadın, “dur gitme vereyim paranı” demiş ya ne fayda iş işten geçmiş.

4.1.8.4. Kutsal Yerlerle İlgili Menkabeler

M-166

[Türbe]

Kaynak Kişi: Kezban Dağ

Dedemden dinlediğim şeyler var. Büyükabduşığı köyünde adı Dede olan bir türbe vardır. Bu türbenin efsanesi şudur:

Bu türbe ilk başlardan pek önemsenmediğinden dolayı afetlerde yıkılır. Sonra bu türbenin yapılmasını istemezler. Bu türbeye hiç kimse inanmadığından dolayı köydeki insanların bazıları vefat etmeye başlamıştır. Nasıl oldu bilmiyorlar ama inanmayanlar ölmeye başlar. En sonunda da türbenin ne olduğunu anlarlar ve mezarlığı türbe haline getirirler. Sonradan herkesin türbeye inanmasından dolayı her şey eski haline gelir. Bu türbe içerisinde dört küçük, iki büyük insanın mezarları vardır. Adına neden dede denildiği bilinmez. Şimdi sadece türbe etrafından ruhlarına dua okunur.

M-167

[Türbe II]

Kaynak Kişi: Sevim Güldiken

Bizim köyümüzde eskiden köy kurulmadan önce insanlar mağaralarda kalırlarmış. Büyük bir kudretle, Allah'ın kudretiyle bir tane türbe gelmiş ve türbenin etrafına artık evler yapılmış ve orası köy haline gelmiş. Bu türbenin içinde yatan yatırın adı Eflak Baba imiş ve köyün adı Aflak konulmuş.

M-168

[Cami]

Kaynak Kişi: Ayşe Çelik

Benim amcam Çerkez, bir gün köyün adamlarının yanına gitmiş. Sonra köyün adamları Çerkez amcama köye yağmur yağacak ardından sel gelecek, git çadırcılara tepelere taşınmalarını söyle demiş. Amcam da selin gelip gelmeyeceğini tam olarak bilemediği için utanıp söylemiyor.

Sonra yağmur yağıyor ve gavur tepesinin oradan büyük bir sel geliyormuş. Bunu duyan amcam hemen çadırların yanına gitmiş. “Sel geliyor çadırlarınızı tepeye taşıyın” demiş. Ama ne fayda çadırcıların hayvanları, sütleri, peynirleri, en önemlisi de evleri de selle gitmiş. Kendilerini tepelere zor atmışlar.

Bu gelen sel ile büyük mü büyük bir cami gelmiş. Bu cami hiç yıkılmamış ve hasar görmemiş. Bir yerinde bir çizik bile yokmuş. O selle gelmiş ve o sel nereye kadar gittiyse oraya kadar gitmiş.

4.1.8.5. Diğer Menkabeler

M-169

[Kör Hafız]

Kaynak Kişi: Gözde Özşahin

Olayımız Çadırlıhacıyusuf köyünde geçmektedir. Çadırlıhacıyusuf köyünde Kör Hafız denilen saygıdeğer bir insan bulunmaktadır. Kör Hafız geceleri yolculuk eden, bir yerden girip başka bir yerden çıkan hikmet sahibi bir zat imiş. Kendisi gelecekteki teknolojik gelişmelerden bahseder ise de etrafındaki insanları kendine inandıramamış, dediklerinin gerçekliği ise yıllar sonra ortaya çıkmış.

Kör Hafız bir gün köylülere sohbet ederken konu duaya gelir ve duanın insanı her türlü şerden koruduğunu söyler. Köylülerin tepkileri başlar. Dua imiş olur mu öyle şey, dua insanı kurşundan da mı korur derler. Kör Hafız sinirlenir ve bir kâğıt parçasını boynuna asar. Bu kâğıt parçasının üzerinde çeşitli hayvan resimleri ve Arapça yazılar olduğu rivayet edilmektedir. Kör Hafız hadi bana ateş edin der. İnsanlar seni vuralım da başımıza bela mı alalım derler. Bunun üzerine Kör Hafız boynundaki duayı çıkarır ve bir tavuğun boynuna geçirir. Hadi şimdi ateş edin der. Köylüler hayvanı ateş yağmuruna tutar fakat ne çare attıkları tek bir kurşun bile hayvana denk gelmemiştir.

M-170

[Hacı Hasan]

Kaynak Kişi: Fatma Gürler

Büyük dedem gelecekten haberdar, kalp gözü açık bir adammış. Köyden bazıları inanmıyorlarmış ve bunun üzerine Hacı Hasan kafayı bozmuş demişler. Köyde uzun süre yağmur yağmamaya başlamış. Köylüler yağmur duasına çıkmışlar ve büyük dedemi duaya götürmemişler.

Koyunları kesmeye başlamışlar, dua namazına başlamışlar ve o sırada dedem gelmiş. Sizin duanız kabul olmayacak çünkü beni çağırmadınız demiş. Köylüler eğer sen erdiysen bunu ispat etmek için pişen eti çıplak elle karıştırmasını istemişler, o da besmeyle ve kollarını sıvayarak pişen eti karıştırmaya başlamış. Ama eli yanmıyormuş ve yeşillenmeye başlamış. Sonra köyün büyükleri bir bezle elini örtmüş, hadi hep beraber yağmur duasına çıkalım demiş. O gün köyde çok yağmur yağmasından dolayı sel almış gitmiş.

M-171

[Melek]

Kaynak Kişi: Cennet Özer

Eski zamanlardan birinde insanlar zina yapıyor, içki içiyor her türlü kötülüğü yapıyor. İki tane melek de sürekli insanları izlemiş. Bir gün bu iki melek Allah'ın yanına gitmişler. Allah'a insanlar neden böyleler, neden bunları yapıyorlar diye sormuşlar. Allah da insanların nefisleri var o yüzden öyle yapıyorlar demiş. Melekler de o yüzden değil diye ısrar etmişler. Allah da öyleyse size de nefis vereyim siz de öyle olursunuz demiş.

Allah meleklerine nefis vermiş ve dünyaya göndermiş. Meleklerden biri hâkim biri savcı olmuş. Bir gün bir kadın boşanmak için meleklerin yanına gelmiş ve bu iki melek de bu kadına âşık olmuşlar. Sonra ikisi de kadına duygularından bahsetmişler. Kadına iki şartım var bunları kabul ederseniz duygularınıza karşılık verebilirim demiş. Bu iki melek de kadının şartlarını duyunca kendi aralarında biz meleğiz bunları yapamayız demişler ama kendilerine hâkim olamadıkları için kadının şartları olan içki içmek ve kadının kocasını öldürmeyi kabul etmişler. Böylelikle nefislerine hâkim olamamışlar.

Allah da bu iki meleğe bir ceza verecekmiş. Melekler o zamanki meleklerle yalvarmışlar Allah'ın ceza vermemesi için ama bunu başaramamışlar. Allah bu iki meleğin cezası olarak bu iki meleği kıyamet gününe kadar bir kuyunun içinde baş aşağı bağlatmış.

Melekler o kuyunun içinde dururken bir zamanlar oradan bir kervan geçiyormuş. Bir adam kuyunun yanına gelmiş ve kuyunun içine düşmüş. Bu melekleri görmüş, yüzleri simsiyah, saçları ise çok uzun olarak görmüş. Bu melekler adama sen kimsin nereden geliyorsun nereye gidiyorsun diye sormuş. Adam da ben Hz. Muhammed'in ümmetiyim demiş. Melekler de o zaman kıyametin yaklaştığını söylemiş.

M-172

[Geyicekli Niyazi]

Kaynak Kişi: Ali Rıza Aslan

Geyicekli Niyazi ile arkadaşı Kabadurak deresine gitmişler. Orada konuşurlarken kurbağa seslerinden birbirini anlamamışlar. Niyazi demiş ki, “ya siz konuşun biz dinleyelim ya da biz konuşalım siz dinleyin” demiş. Bunun üzerine kurbağalar hemen susmuş. O günden bu güne oradan kurbağa sesi çıkmıyormuş.

M-173

[Kan Kuyusu]

Kaynak Kişi: Kazım Arslan

Büyüklerimizden duyduğumuza göre zamanında Kızılca köyünün önünde geçen beyaz atlı aksakallı zat köye gelir. Zatın her şeyi bembeyazmış ve yüzünden nur akıyormuş. O zat köylülere köydeki kuyuyu göstererek burası kan kuyusudur burada çok kaza olacak çok çocuk ölecek ta ki kan kuyusu dolana kadar bu böyle devam edecek demiş ve gitmiş. Şu an o zatın gösterdiği yerde çok kişi ölmüştür ve çoğu da çocuktur.

SONUÇ

Çalışmada toplam yüz yetmiş üç efsane incelenmiş ve değerlendirilmiştir. Derlenen efsaneler aracılığıyla Kırşehir'in bu sözlü kültür ürünü açısından oldukça zengin olduğu görülmüştür. Kırşehir'in coğrafi konumunun ve tarihi zenginliğinin anlatılarda ortaya çıktığı fark edilmektedir. Ahi Evran, Âşık Paşa, Kaya Şeyhi, Ahmed-î Gülşehri gibi Kırşehir'de yaşamış, ilim, din ve fikir hayatına yön vermiş âlimlerin efsanelerde canlı bir şekilde yaşadığı görülmüştür.

Alan çalışmaları esnasında kaynak kişilerin türün adlandırılması ile ilgili sorun yaşadıkları görülmüştür. Bu sorunun sebeplerinden biri anlatıcıların türün adına değil işlevine odaklandıkları olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda efsane anlatmanın kaynak kişiler açısından bir amaç değil araç olduğu söylenebilir. Anlatıcı bu muteber araç aracılığıyla genel olarak iletmeye çalıştığı bilgiyi, duyguyu dinleyiciye iletmektedir.

Bu çalışma için geliştirdiğimiz icra esnasında ortaya çıkan ve anlatıya güç katan unsurların da tespitine yönelik “derleme fişinde” bulunan “*kaynak kişinin bu anlatıyı en son ne zaman anlattığı ve hangi bağlamda anlattığı*” sorusuna verilen yanıtlardan, anlatıcıların efsaneleri genel bir konuşmanın parçaları olarak kullandığı görülmüştür. Bu genel konuşmalarda anlatıcı karşısındakine bilgi aktarmakta, öğüt vermekte ya da onu ikaz etmektedir. Bu akışın içerisinde sözünü etkili kılmak için hem anlatıcıda hem de dinleyicide itibari bir karşılığı olan efsaneleri kullanmaktadır. Bu kullanım esnasında genellikle türün adını kullanmamakta ve sadece hikâyesini anlatmaktadır. Bu yüzden bir isim bilinirliğinin gelişmediği söylenebilir.

Adlandırma sorununun bir diğer sebebinin ise arz-talep ilişkisinde yattığı tespit edilmiştir. Efsane, içerdiği gerilimden dolayı dinleyiciler tarafından özel olarak talep edilmemektedir. Eğlencelik bir forma sahip olan masal, fıkra gibi türlerin dinleyiciler tarafından adıyla talep edildiği bu yüzden halk arasında mutabakata varılan bir adlandırmasının olduğu görülmüştür. Ancak muhtevanın gergin olmasından dolayı efsanenin bu arz talep ilişkisinde arz kısmında yerini aldığı anlaşılmıştır. Yani efsaneler ağırlıklı olarak anlatıcılar üzerinden yayılan bir tür olarak karşımıza çıkmaktadır. Kendisine bir efsane aracılığıyla bilgi, duygu iletilen bir dinleyici kendi de benzer bir bilgiyi veya duyguyu ileticeği zaman bu efsanelerden faydalanmaktadır. Böylelikle tür anlatıcılar üzerinden yayılmaktadır.

Adlandırma sorununun metin üzerinden yapılmaya çalışmasının da temel bir eksiklik olduğu derleme çalışmaları esnasında görülmüştür. Anlatıcılardan efsane adıyla

bir ürün talep ettiğimizde genel olarak bir karmaşanın yaşandığı ancak örnek bir efsane anlattığımızda bu karmaşanın tamamen ortadan kalktığı tespit edilmiştir. Bu durum da anlatıcıların türün adını olmasa da icrasını iyi tanıdıklarını göstermektedir. Bir başka açıdan bakıldığında ise efsane türünün icraya ne kadar muhtaç bir tür olduğu görülmektedir. Bir efsanenin ancak icrası ile tüm özelliklerini tam olarak yansıtabileceği anlaşılmaktadır.

Alan çalışmalarında fark edilen bir diğer önemli husus ise bilinenin aksine efsane türünün doğasına uygun bir anlatıcısının bulunduğudır. Efsanelerde bulunan inandırma, ikna etme yönünden dolayı kaynak kişilerin kendilerinde inandırma, ikna edebilme kabiliyetini sezdikleri fark edilmiştir. Yani eğer anlatıcı anlattığı efsane ile karşısındakini ikna edebiliyorsa bir efsane anlatıcısına dönüşmektedir. Bu yüzden aynı anlatıyı bilen birden fazla kişinin bulunduğu derleme ortamlarında efsane anlatıcıları ortamda bulunan diğer kişiler tarafından tespit edilmiştir. Bunun sebebi sorulduğunda “o daha iyi anlatır” benzeri cevaplar verilmiştir. Burada verilen o daha iyi anlatır cevabının altında icra ve ikna kabiliyetinde anlatıcının mahir olması yatmaktadır.

Retorik analiz aracılığı ile de tespit edilen anlatıcıların anlatılarını ikna edici düzeyde tutabilmek için tercih ettiği aktif anlatım kategorilerinde başarılı olduğu anlaşılmıştır. Bu yüzden bu kabiliyetlere sahip olanların efsane anlatıcısı olarak karşımıza çıktığı anlaşılmaktadır. Bu kabiliyetlere sahip olanların efsaneleri hafızalarında tuttukları ve yeri geldiğinde kullandıkları tespit edilmiştir. Efsaneyi bu anlamda etkili kullanamayanların ise türü hafızalarında tutmaya eğilim göstermedikleri ya da parça bölük ifadelerle türe ait hikâyeyi hatırladıkları görülmüştür.

Bu çalışma esnasında efsane ile korku arasındaki ilişkiye dair bazı hususlar da tespit edilmiştir. Efsanelerin kimi kategorilerinde genellikle korku yaratan durumların aktarılması efsane türüne gergin bir özellik ilave etmektedir. Bu anlatıcı-korku ilişkisinde kültürel yapıdan kaynaklanan farklı bir bakış olduğu anlaşılmıştır. Buna göre bilinenlerin aksine anlatıcılar olağanüstüyü oluşturan gücün yaşadıkları dünyada olmasını ve bu güce yakın olmayı daha güvenli görmektedirler. Özellikle menkabe anlatılarında fark edilen yaratıcının gücünü araçlar vasıtasıyla yaşadıkları dünyada kişiye veya mekâna bağlama çabası bunun en önemli kanıtı olarak görülmektedir.

Semavi dinler aracılığıyla veya sekülerleşen ve dünyadan uzaklaştırılan yaratıcı olgusu efsaneler aracılığıyla tekrar yaşanan dünyaya indirilmektedir. Halk bu güçle uyumlu yaşamayı daha uygun görmektedir. Bu durumun efsanelerin yayılmasında motivasyon kaynağı olduğu söylenebilir.

Yine özellikle bazı efsane kategorilerinin anlatıcılarının anlatılarını ilahi bir misyonu yerine getiriyormuş edasıyla icra ettikleri görülmüştür. Bu durumun analiz sonunda ortaya çıkan bilişsel ve ahlaki etki uyandırma çabası ile bağlantısı olduğu anlaşılmaktadır. Efsanelerin oransal olarak genelinde ön plana çıkan bilgi verme ve ahlaki gerekçelerle ikaz etme durumu, özellikle bazı anlatıcılar açısından ilahi bir görevin parçası gibi değerlendirilmektedir. Bu durumun da efsanelerin yayılmasına destek verdiği düşünülebilir.

Anlatıcı ile anlattıkları arasında güçlü bir bağın olduğu görülmüştür. Bu bağdan dolayı anlatıcı metne sahip çıkma eğilimindedir. Anlatıcının ortadan kalktığı, yazılı metne dönüştürülen efsanelerin, efsaneyi efsane yapan yönlerinden mahrum kaldığı görülmektedir. Alana çıkmadan önce okuduğumuz anlatılar ile aynı içeriğe sahip olmasına rağmen dinlediğimiz efsaneler arasında ciddi farklılıklar olduğu tespit edilmiştir. Bu farkı yaratan temel unsurun ethos kategorisi içerisinde değerlendirdiğimiz mahir icracılar olduğu ortaya çıkmıştır. Bir efsanenin ancak icrası ile efsane etkisini yaratabildiği tespit edilebilir.

Dini efsane kategorisinde değerlendirdiğimiz menkabelerin milli özelliklerinin daha fazla bulunduğu görülmüştür. Bu anlatıların milli kültür değerleri sayesinde anlamlı olduğu retorik analiz verilerinden anlaşılmıştır.

Anlatıcıların genellikle kendi yaşadıkları çevre veya sosyal tabaka ile ilgili efsane anlatmaya eğilimli oldukları görülmektedir. Bu durumun güvenilirlik açısından önemli bir husus olduğunun anlatıcılar tarafından hissedildiği ya da bilindiğinin kanıtıdır.

Anlatıcıların yaptıkları açıklamalar ve verdikleri detaylarla anlatılarını daha güvenilir hale getirdikleri tespit edilmiştir.

Yine benzer şekilde anlatılarda soyut-somut dengesinin muhafaza edildiği soyut yönün bulunduğu anlatıların somut unsurlarla desteklendiği görülmüştür.

Dinleyicilerin beklentilerini karşılamaya yönelik efsanelerin onlar tarafından benimsendiği anlaşılmıştır.

Bu çalışmayla efsanelere uygulanan retorik analiz yöntemi sayesinde bir efsanenin inandırma sebeplerinin anlatıcı, anlatı ve dinleyici üçgeninde belirgin hale geldiği ve bir efsanenin ancak böyle bir yaklaşımla değerlerini muhafaza edebildiği ortaya çıkmıştır.

Bu analizin uygulanabilmesi için canlı performansla ait diğer unsurların da anlatının yapısı açısından hayati önem taşıdığı anlaşılmaktadır. Bu özelliklerinden arındırılmış ve sadece öyküye dönüştürülmüş bir efsanenin efsane türü ile bağının zayıfladığı söylenebilir. Bu yüzden efsane anlatılarını böyle metinler üzerinden tanımlama çabasının bir meyveyi tatmadan sadece çekirdeği üzerinden tanımlama çabasına benzediği ifade edilebilir.

KAYNAK KİŞİLER LİSTESİ

Kaynak kişi listesinde sırasıyla şu bilgilere yer verilmiştir: “Adı-Soyadı”, “Doğum Yeri”, “Doğum Tarihi (yıl)”, “Eğitim Durumu”, “Mesleği”, “Yaşadığı Yer” Aynı kaynak kişinin birden fazla efsane anlatması durumunda ilk anlatısının geçtiği yerde tanıtımı yapılmıştır. Kaynak kişiler metin bölümündeki anlatı sıralamasına göre tanıtılmıştır.

- 1-Kaynak Kişi: Kazım Arslan: Boztepe/1947 İlkokul, Çiftçi, Boztepe
- 2-Kaynak Kişi: Bayram İlhan: Kaman/1960, İlkokul, Emekli, Kaman
- 3-Kaynak Kişi: Musa Battal: Akpınar/1950, İlkokul, Çiftçi, Aşağı Homurlu
- 4-Kaynak Kişi: Dönüş Canpolat: Kaman/ 1951, İlkokul, Ev Hanımı, Deveci Köyü
- 5-Kaynak Kişi: Münevver Ok: Çiçekdağı/1955, İlkokul, Emekli, Hashöyük
- 6-Kaynak Kişi: Halime Çelebi: Kırşehir/1973, Ortaokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 7-Kaynak Kişi: Safiye Türkay: Kösefakılı/1960, İlkokul, Ev Hanımı, Kösefakılı
- 8-Kaynak Kişi: Döne Canpolat: Ayvalı/ 1952, İlkokul, Ev Hanımı, Ayvalı
- 9-Kaynak Kişi: Dönüş Aydın: Akçakent /1952, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Polatlı Köyü
- 10-Kaynak Kişi: Sultan Ok: Çiçekdağı/1970, İlkokul, Ev Hanımı, Boğazevci Köyü
- 11-Kaynak Kişi: Hanım Koç: Kırşehir/ 1969, Ortaokul, Ev Hanımı, Akçakent
- 12-Kaynak Kişi: Osman Yıldırım: Akpınar/1972 İlkokul, Çiftçi, Himmetuşağı
- 13-Kaynak Kişi: Pakize Çoban: Kaman/1965, İlkokul, Ev Hanımı, Demirli Köyü
- 14-Kaynak Kişi: Hanım Kapan: Kaman/1965, Yüksekokul, Memur, Kaman
- 15-Kaynak Kişi: Hanım Kaya: Kırşehir/1939, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Akpınar
- 16-Kaynak Kişi: Firdevs Şahin: Kabaca Köyü/1950 İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 17-Kaynak Kişi: Songül Özer: Mucur/1971, Ortaokul, Ev Hanımı, Mucur
- 18-Kaynak Kişi: Adil Önal: Çiçekdağı/1969, İlkokul, Emekli, Çiçekdağı
- 19-Kaynak Kişi: Ayşe Şen: Mucur/1948, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Mucur
- 20-Kaynak Kişi: Nuriye Ünsal: Akpınar/1930, Tahsili Yok, Emekli, Kelismailuşağı
- 21-Kaynak Kişi Ümüştal Dalgacı: Boztepe/1941, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Boztepe
- 22-Kaynak Kişi: Halime Çelebi: Kaman/1953, İlkokul, Ev Hanımı, Kaman
- 23-Kaynak Kişi: Elif Çiçek: Akçakent/1950, İlkokul Terk, Ev Hanımı, Akçakent
- 24-Kaynak Kişi: Muhammed Ali Kurnaz: Akçakent/1960, Ortaokul, Çiftçi, Akçakent
- 25-Kaynak Kişi: Adil Önal: Akçakent/1958, Ortaokul, Çiftçi, Akçakent
- 26-Kaynak Kişi: Hasan Çulha: Kırşehir/1949, ilkokul, Esnaf, Kırşehir
- 27-Kaynak Kişi: Sultan Ok: Akçakent/1958, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Akçakent
- 28-Kaynak Kişi: Sultan Keskin: Akpınar/1964, İlkokul, Ev Hanımı, Akpınar

- 29-Kaynak Kişi: Sabiha Sarıyıldız: Geycek/1951, İlkokul, Ev Hanımı, Mucur
- 30-Kaynak Kişi: Bahattin Yılmaz: Kırşehir/1970, Lise Mezunu, Esnaf, Kırşehir
- 31-Kaynak Kişi: Hürü Karadeniz: Kırşehir/1945, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 32-Kaynak Kişi: Selamet Çalışır: Kırşehir/1940, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 33-Kaynak Kişi: Ender Aslan: Kaman/1974, Üniversite, Memur, Kaman
- 34-Kaynak Kişi: Serpil Koca: Mucur/1960, İlkokul, Ev Hanımı, Mucur
- 35-Kaynak Kişi: Hasan Kurtul: Kozaklı/1978, Lise, Serbest, Kırşehir
- 35-Kaynak Kişi: Sultan Çelik: Kırşehir/1969, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 37-Kaynak Kişi: Ramazan Asiltürk: Kırşehir/1964, ilkokul, Çiftçi, Kırşehir
- 38-Kaynak Kişi: Zübeyde Kaya: Hasanali Köyü/1957, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 39-Kaynak Kişi: Talip Gül: Homurlubeşler/1944, İlkokul, Emekli, Kırşehir
- 40-Kaynak Kişi: Sedat Gürses: Kırşehir/1948, Yüksekokul, Emekli, Kırşehir
- 41-Kaynak Kişi: Dönüş Doğan: Akpınar/1960, İlkokul, Ev Hanımı, Akpınar
- 42-Kaynak Kişi: Mehmet Urcan: Akpınar/1970, Lise, Esnaf, Kırşehir
- 43-Kaynak Kişi: İhsan İlhan: Kaman/1935, Tahsili Yok, Emekli, Kaman
- 44-Kaynak Kişi: Hanifi Yıldırım: Akpınar/1942, Tahsili Yok, Emekli, Kırşehir
- 45-Kaynak Kişi: Meryem Cengiz: Kaman/1938, İlkokul, Ev Hanımı, Kaman
- 46-Kaynak Kişi: İlyas Ok: Ömeruşağı/1965, İlkokul, İşçi, Kırşehir
- 47-Kaynak Kişi: Nuray Durdu: Kırşehir/1998 Lise, Öğrenci, Kırşehir
- 48-Kaynak Kişi: Büşra Çiçek: Kırşehir/1975, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 49-Kaynak Kişi: Dilaver Şahin: Kozaklı/1964, İlkokul, Çiftçi, Mucur
- 50-Kaynak Kişi: Hasan Alan: Kırşehir/1963, Üniversite, Öğretmen, Kırşehir
- 51-Kaynak Kişi: Erdoğan Çalışkan: Kırşehir/1958, Lise, Esnaf, Kırşehir
- 52-Kaynak Kişi: Sevda Yılmaz: Kırşehir/1954, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 53-Kaynak Kişi: Ahmet Baytemir: Kaman/1955, İlkokul, Çiftçi, Kaman
- 54-Kaynak Kişi: Halil Erbek: Mucur/ 1988, Üniversite Öğrencisi, Kırşehir
- 55-Kaynak Kişi: Ümmühan Yılmaz: Dulkadirli/1942, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 56-Kaynak Kişi: Hacı İbili Sarıkaya: Kırşehir, 1938, Tahsili Yok, Çiftçi, Kırşehir
- 57-Kaynak Kişi: Mehmet Baran: Kırşehir/1938, Tahsili Yok, Çiftçi, Kırşehir
- 58-Kaynak Kişi: Mehmet Sarı: Akpınar/1949, Ortaokul, Çiftçi, Kırşehir
- 59-Kaynak Kişi: Emine Kurnaz: Boztepe/1940, Tahsili Yok, Kırşehir
- 60-Kaynak Kişi: Şadiye Erdoğan: Avanoğlu/ 1950, İlkokul, Ev Hanımı, Akçakent
- 61-Kaynak Kişi: Dönüş Dağaşan: Ömeruşağı/1947, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Ömeruşağı Köyü

- 62-Kaynak Kişi: Gülsen Bayram: Akçakent/1951, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Akçakent
- 63-Kaynak Kişi: Mehmet Bıyıklı: Cemele/1962, Ortaokul, Çiftçi, Kırşehir
- 64-Kaynak Kişi: Ramazan Asiltürk: Akpınar/1969, Lise, Çiftçi, Kırşehir
- 65-Kaynak Kişi: Ayşe Yılmaz: Kırşehir/1940, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 66-Kaynak Kişi: Fadime Taş: Çiçekdağı/1965, İlkokul, Ev Hanımı, Çiçekdağı
- 67-Kaynak Kişi: Senem Açıkgöz: Kırşehir/1956, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 68-Kaynak Kişi: Hatice İnce: Mucur/1960, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 69-Kaynak Kişi: Saliha Yağmur Mucur/1958, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 70-Kaynak Kişi: Fadime Solak: Mucur/1954, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 71-Kaynak Kişi: Zeliha Köksal: Boztepe/1961, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 72-Kaynak Kişi: Elmas Şahin: Mucur/1948, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 73-Kaynak Kişi: Mahmut Ünsal: Mucur/1955, İlkokul, Çiftçi, Kırşehir
- 74-Kaynak Kişi: Mevlüde Fidan: Kırşehir/1956, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 75-Kaynak Kişi: Hasan Atak: Boztepe/1945, İlkokul, çiftçi, Kırşehir
- 76-Kaynak Kişi: Hüseyin Sönmez: Kaman/1965, Ortaokul, Çiftçi, Kaman
- 77-Kaynak Kişi: Habibe Düzgün: Kırşehir/1949, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
- 78-Kaynak Kişi: Besime Genç: Kırşehir/1967, Ortaokul, Ev hanımı, Kırşehir
- 79-Kaynak Kişi: Ali Ünlü: Mucur/1948, Lise, Esnaf, Kırşehir
- 80-Kaynak Kişi: Cahit Çelebi: Çiçekdağı/1970, Ortaokul, Esnaf, Kırşehir
- 81-Kaynak Kişi: Abdullah Akgün: Mucur/1946, İlkokul, Çiftçi, Kırşehir
- 82-Kaynak Kişi: Ramazan Demircan: Çiçekdağı/1963, Yüksekokul, Memur, Kırşehir
- 83-Kaynak Kişi: Rafet Gedik: Kaman/1950, İlkokul, Çiftçi, Kaman
- 84-Kaynak Kişi: Şeref Peker: Mucur/1960, Ortaokul, Esnaf, Kırşehir
- 85-Kaynak Kişi: Nuriye Kılıç: Kaman/1969, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 86-Kaynak Kişi: Fehmi Koç: Toklumen/1960, İlkokul, Esnaf, Kırşehir
- 87-Kaynak Kişi: Mehmet Sarı: Kaman/1945, İlkokul, Çiftçi, Kaman
- 88-Kaynak Kişi: Halise Cantemir Mucur/1962, İlkokul, Ev Hanımı, Mucur
- 89-Kaynak Kişi: Rüstem Biçer: Akpınar/1950, İlkokul, Çiftçi, Kırşehir
- 90-Kaynak Kişi: Hayati Çekinmez: Çiçekdağı/1945, Emekli, Kırşehir
- 91-Kaynak Kişi: Hava Pekköz: Çiçekdağı/1974, Ortaokul, Ev Hanımı, Akçakent
- 92-Kaynak Kişi: Ahmet Şahin: Akpınar/1951, İlkokul, Çiftçi, Akpınar
- 93-Kaynak Kişi: Fatma Gül: Boztepe/1966, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
- 94-Kaynak Kişi: Osman Yıldırım: Kaman/1972, Lise, Esnaf, Kırşehir
- 95-Kaynak Kişi: Osman Kaya: Kırşehir/1968, Ortaokul, İşçi, Kırşehir

- 96-Kaynak Kişi: Sabri Karakaş: Kaman/1961, Ortaokul, Esnaf, Kırşehir
97-Kaynak Kişi: Muhlise Dağ: Kırşehir/1970, Lise, Ev hanımı, Kırşehir
98-Kaynak Kişi: Sibel Coşkun: Kırşehir/1976, Lise, Ev hanımı, Kırşehir
99-Kaynak Kişi: Nazife Şahin: Kırşehir/ 1979, Lise, Ev Hanımı, Kırşehir
100-Kaynak Kişi: Döndü Salman: Kaman/1952, Tahsili Yok, Ev Hanımı, Kırşehir
101-Kaynak Kişi: Özge Nur Yalçın: Kırşehir/1980, Lise, Ev hanımı, Kırşehir
102-Kaynak Kişi: İhsan İlhan: Mucur/ 1940, Tahsili Yok, Çiftçi, Kırşehir
103-Kaynak Kişi: Arif Yılmaz: Mucur/1966, Yüksekokul, İmam, Kırşehir
104-Kaynak Kişi: Sedat Kaya: Mucur/1949, İlkokul, Çiftçi, Kırşehir
105-Kaynak Kişi: Mehmet Ekim: Mucur/1945, İlkokul, Çiftçi, Kırşehir
106-Kaynak Kişi: Sahir Faydalı: Mucur/1956, Lise, Esnaf, Kırşehir
107-Kaynak Kişi: Orhan Kaya: Yozgat/1968, Yüksekokul, İmam, Kırşehir
108-Kaynak Kişi: Mehmet Sungur: Kırşehir/1966, Yüksekokul, İmam, Kırşehir
109-Kaynak Kişi: Ahmet Elvan: Kırşehir/1959, Ortaokul, Emekli, Kırşehir
110-Kaynak Kişi: Mehmet Turan: Kırşehir/1963, Yüksekokul, Esnaf, Kırşehir
111-Kaynak Kişi: Rıfat Taş: Kırşehir/1958, Ortaokul, Çiftçi, Kırşehir
112-Kaynak Kişi: Emre Karakuş: Mucur/1978, Lise, Çiftçi, Mucur
113-Kaynak Kişi: Ahmet Köylü. Kaman/1955, İlkokul, Esnaf, Kırşehir
114-Kaynak Kişi: Süleyman Yağmur: Mucur/1977, Lise, Esnaf, Kırşehir
115- Kaynak Kişi: Abdullah Demir, Kırşehir/1956, Ortaokul, Esna, Kırşehir
116-Kaynak Kişi: Yasin Kaya: Kırşehir/1983, Lise, Serbest, Kırşehir
117- Kaynak Kişi: Ayşe Duman: Kırşehir/1969, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
118-Kaynak Kişi: Ahmet Er Kırşehir/1947, İlkokul, Emekli, Kırşehir
119-Kaynak Kişi: Sema Nur Atasoy: Kırşehir/1970, Ortaokul, Ev Hanımı, Kırşehir
120-Kaynak Kişi: Kezban Dağ: Akpınar/1975, Ortaokul, Ev hanımı, Kırşehir
121-Kaynak Kişi: Sevim Güldiken: Mucur/1972, Ortaokul, Ev hanımı, Kırşehir
122-Kaynak Kişi: Ayşe Çelik: Akçakent/1980, Lise, Ev hanımı, Kırşehir
123- Kaynak Kişi: Gözde Özşahin: Kırşehir/1976, Lise, Ev Hanımı, Kırşehir
124-Kaynak Kişi: Fatma Gürler: Mucur/1973, Lise, Ev Hanımı, Kırşehir
125-Kaynak Kişi: Cennet Özer: Kırşehir/1969, İlkokul, Ev Hanımı, Kırşehir
126-Kaynak Kişi: Ali Rıza Aslan: Mucur/1959, Ortaokul, Esnaf, Kırşehir

KAYNAKÇA

- Aktuğ, G. (2013). *H. 1324-1328 Tarihli Kırşehir Çiçekdağı Şer'iyye Sicilinin Transkripsiyon ve Değerlendirmesi*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Niğde Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Alptekin, A. B. (1993). *Fırat Havzası Efsaneleri*, Antakya: Tesfa.
- Alptekin, A. B. (2012). *Efsane ve Motifleri Üzerine*, Ankara: Akçağ.
- Altınok, B. Y. (2003). *Öyküleriyle Kırşehir Türküleri, Destanları, Ağıtlar*, Ankara: Oba.
- Aristoteles (2012). *Retorik*, çev. Mehmet H. Doğan, İstanbul: Yapı Kredi.
- Aslan, F. (2009). *Ayasofya Efsaneleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Aslan, N. (2005). “Don Değiştirme Motifi ve Ahi Evran’ın Yılan Donuna Girmesi”, *I. Ahi Evran Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (Kırşehir, 12-13 Ekim 2004) Bildiriler Kitabı*, haz. M. Fatih Köksal, Kırşehir: Ahilik Araştırma Merkezi Yayınları, s. 119-127.
- Atılğan, M. (1998). *Fikir Kalesi, Ozanlar Diyarı Şirin Kırşehir*, Kırşehir: KTV As İletişim.
- Balaban, T. (2014). *Amasya Efsane, Menkabe ve Memoratları (Derleme, İnceleme, Metin)*, Amasya: Amasya Valiliği.
- Bayat, F. (2007). *Türk Mitolojik Sistemi 2*, İstanbul: Ötüken.
- Bekki, S. (2011). “Bazı Halk Anlatıları ve Dini Metinlere Göre Kahramanın Mucizevî (Babasız) Doğumu”, *Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Veli Araştırmaları Dergisi*, S. 58, s. 111-130.
- Boratav, P. N. (2000). *Halk Edebiyatı Dersleri*, haz. Sabri Koz, İstanbul: Tarih Vakfı.
- Boratav, P. N. (2014). *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*, Ankara: Bilgesu.
- Buch, W. (2006). “Masal ve Efsane Üzerine”, Ali Osman Öztürk (Çev.), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1* içinde(223-228) Gülin Öğüt Eker vd.,(haz.) Ankara: Geleneksel.
- Burger, P and Anamaet, L. (2011). “*Exploring Everyday Ethos Techniques in Online Discussion about Extraordinary Experiences*” (219-240) Haaften, T.,(Ed.) Leiden Universty.

- Burçak, M. (2005). *Çayağzı (Cemele) Tarihi ve Kültürü*, Kırşehir: Çayağzı Kasabası Kültür ve Yardımlaşma Derneği.
- Cihan, A. (1990). *Kırşehir ve İlçeleri*, İstanbul: Özgün.
- Çobanoğlu, Ö. (2003). *Türk Halk Kültüründe Memoratlar ve Halk İnançları*, Ankara: Akçağ.
- Çobanoğlu, Ö. (2005). *Halkbilimi Kuramları ve Araştırma Yöntemleri Tarihine Giriş*, Ankara: Akçağ.
- Degh, L. (2014). “Günümüz Bağlamında Efsane Üzerine Teorik Bir Düşünme ve Efsanenin Tanımı”, Selcan Gürçayır (Çev.), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 2* içinde (204-210) M. Öcal Oğuz vd., (haz.), Ankara: Geleneksel.
- Demir, N. (2013). *Türk Efsaneleri 1-2*, Ankara: Tarcan.
- Devellioğlu, F. (1998). *Osmanlıca- Türkçe Ansiklopedik Lügat*, Ankara: Aydın.
- Karaman, H. vd. (1998). *İlmihali I (İman ve İbadetler)*, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı.
- Dönmez, P. F. (2008). *Karakalpak Efsaneleri (İnceleme- Metinler)*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Ege Üniversitesi/ Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Duymaz, A. (1989). *Bingöl Efsaneleri (İnceleme-Metinler)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Fırat Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Dürüşken, Ç. (2001). *Antikçağ'da Doğan Bir Eğitim Sistemi Rhetorica Roma'da Rhetorica Eğitimi*, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat.
- Ekici, M. (2004). *Halk Bilgisi (Folklor) Derleme ve İnceleme Yöntemleri*, Ankara: Geleneksel.
- Elçin, Ş. (1981). *Halk Edebiyatına Giriş*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Eliade, M. (1991), *Kutsal ve Dindışı*, çev. Mehmet Ali Kılıçbay, Ankara: Gece.
- Eliade, M. (1993). *Mitlerin Özellikleri*, çev. Sema Rifat, İstanbul: Simavi.
- Ergun, M. (1997). *Türk Dünyası Efsanelerinde Değişme Motifi I*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Erol, Ş. S. (2012). *Türkmen Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.

- Goldstein, K. S. (1977). *Sahada Folklor Derleme Metotları*, çev. Ahmet E. Uysal, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Göde, H. A. (2010). *Isparta Efsaneleri*, İstanbul: Fakülte.
- Gökçınar, R. (2007). *16. YY'ın İkinci Yarısında Kırşehir Merkez Kazası (283/139 Numaralı Tahrir Defterlerine Göre)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Gazi Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Görkem, İ. (2006). *Elazığ Efsaneleri*, Elazığ: Manas.
- Karadavut, Z. (1992). *Yozgat Efsaneleri (İnceleme-Metin)*. (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Kırşehir İl Yıllığı, (1967)*.
- Kırşehir İl Yıllığı, (1973)*.
- Köksal, M. F. (2008). *Ahi Evran ve Ahilik*, Kırşehir: Kırşehir Valiliği.
- Köprülü, M. F. (1943). "Anadolu Selçuklu Tarihinin Yerli Kaynakları", *Türk Tarih Kurumu Belleten*, C. 27, Ankara: Türk Tarih Kurumu, s. 379-522.
- Luthi, M. (2006). "Masalın Efsane, Menkabe, Mit, Fabl ve Fıkra Gibi Türlerden Farkı" Sevgül Sönmez (Çev.), *Halk Biliminde Kuramlar ve Yaklaşımlar 1*. içinde (220-222), Gülin Ögüt Eker vd. (haz.), Ankara: Geleneksel.
- Meyer, M. (2009). *Retorik*, çev. İsmail Yerguz, Ankara: Dost Kitabevi.
- Mıstanoğlu, N. (2004). *XIX. Yüzyılın İkinci Yarısında Kırşehir Sancağı*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Selçuk Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.
- Ocak, A. Y. (1984). *Türk Halk İnançlarında ve Edebiyatında Evliya Menkabeleri*, Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.
- Oring, E. (2008). "Legendry and the Rhetoric of True", *Journal of American Folklore*, 121(480), Spring, pp. 127-166.
- Ögel, B. (1989). *Türk Mitolojisi (Kaynakları ve Açıklamaları ile Destanlar)*, Ankara: Türk Tarih Kurumu.
- Öger, A. (2008). *Uygur Efsaneleri Üzerinde Bir Araştırma (İnceleme ve Metinler)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Önal, M. N. (2013). *Muğla Efsaneleri*, Muğla: Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.

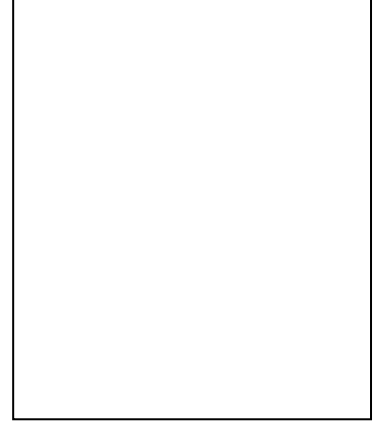
- Önder, M. (1976). *Kırşehir Güldestesi*, Ankara: Filiz.
- Özdemir, H. (1986). “Etiyolojik Türk Halk Efsaneleri”, *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri*. C. 2, Ankara: Kültür Bakanlığı. (s. 305-310),
- Pirsultanlı, S. P. (2008). *Azerbaycan Efsane ve Rivayetlerinin Edebiyat Anıtlarımızla Karşılaştırmalı Tetkiki*, çev. Azad Ağaoğlu, Bakü: Qismet.
- Ruben, W. (2014). *İç Anadolu'da Küçük Bir Eskiçağ Şehri: Kırşehir*, çev. Cemal Sakallı, Kırşehir: Kırşehir Belediyesi.
- Sakaoğlu, S. (1980). *Anadolu-Türk Efsanelerinde Taş Kesilme Motifi ve Bu Efsanelerin Tip Katalogu*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Sakaoğlu, S. (2011). *101 Anadolu Efsanesi*, Ankara: Akçağ.
- Sakaoğlu, S. (2013). *Efsane Araştırmaları*, Konya: Kömen.
- Seçilmiş, G., Atılğan, M. (ty.). *Anadolu Kültürünün Nazar Boncuğu*, Kırşehir: Kırşehir Valiliği.
- Seyfeli, M. (2005). “Ahi Evran Veli ile İlgili Kırşehir’de Anlatılan Efsane ve Menkabeler”, *I. Ahi Evran Veli ve Ahilik Araştırmaları Sempozyumu (Kırşehir, 12-13 Ekim 2004) Bildiler Kitabı*, M. Fatih Köksal (haz.), Kırşehir: Ahilik Araştırma Merkezi Yayınları, s. 801-820.
- Seyidoğlu, B. (1985). *Erzurum Efsaneleri (Erzurum'da Belli Yerlere Bağlı Olarak Derlenmiş Efsaneler Üzerinde Bir İnceleme)*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Soykut, H. R. (1976). *Ahi Evran*, Ankara: San.
- Şahin, H.(2003). “Menâkıbnâme” maddesi, *İslam Ansiklopedisi*, C. 29, Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı. s. 112-114
- Şahin, H. (2007). *Geçmişten Bugüne Kırşehir*, Ankara: Sarıyıldız.
- Şapolyo, E. B. (1968). *Kırşehir Büyükleri*, Ankara: San.
- Şenol, A. (2013). *Halk Kültürü ve Etnografya Terimleri Sözlüğü*, Ankara: Özel.
- Tangherline, T. R. (2007) “Rhetoric, Truth and Performance: Politics and the Interpretation of Legend” *Indian Folklife*, A Quarterly Newsletter from National Folklore Support Centre. Serial No. 25. January 8-12 No:25

- Tanyu, H. (1967). *Ankara ve Çevresinde Adak ve Adak Yerleri*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Tanyu, H. (1968). *Türklerde Taşlarla İlgili İnançlar*, Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi.
- Tarım, C. H. (1948). *Tarihte Kırşehir-Gülşehir ve Babailer, Ahiler, Bektaşiler*, İstanbul: Yeniçağ.
- Tarım, C. H. (1960). *Kırşehir Ansiklopedisi Tarih, Coğrafya, Etnografya, Bibliyografya Sözlüğü*, Ankara: Sevinç.
- Tarım, C. H. (1961). *Kırşehir Tarihinde Mevlana ve Mevleviler*, Kayseri: Sümer.
- Türk Dil Kurumu (1988), *Büyük Türkçe Sözlük*, Ankara: Türk Dil Kurumu.
- Türker, F. (2011). *Altay Türklerinin Efsaneleri (İncele-Metin)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Ege Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Türktaş, M. (2012). *Denizli Efsaneleri*, (Yayımlanmamış Doktora Tezi). Pamukkale Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.
- Umucu, Z. (2013). *Kırşehir Kızılırmak Havzası Ağaçları*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Süleyman Demirel Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta.
- Uyaniker, N. (2011). *Eyüp Sultan Efsaneleri*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi). İstanbul Üniversitesi/Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Yaşar, S. (2005). *XV. yüzyılda Kırşehir Varsakları Büğüz Köyü*, Ankara: Kırşehirliiler Federasyonu.
- Yavuz, M. H. (2007). *Diyarbakır Efsaneleri*, İstanbul: Cumhuriyet.
- Yıldırım, M. (2009). *Yazınsal Türler*, Konya: Çizgi.
- Ziya Gökalp (1976), *Türk Töresi*, haz. Hikmet Dizdaroğlu, Ankara: Kültür Bakanlığı.

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı, Soyadı : Cavit GÜZEL
Doğum Yeri ve Yılı : Kırşehir/1979
Yabancı Dili : İngilizce
E-posta : cvtgzl40@gmail.com

Eğitim Durumu:

Lisans : AKÜ Uşak Eğitim Fakültesi Türkçe Öğretmenliği Bölümü

Yüksek Lisans: Kırıkkale Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı

Mesleki Denevım:

Uşak Eşme Ağabey İlköğretim Okulu Türkçe Öğretmeni

Kırşehir Akçakent Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Kırşehir Mehmet Akif Ersoy Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Kırşehir Anadolu İmam Hatip Lisesi Türk Dili ve Edebiyatı Öğretmeni

Yayınlar:

Güzel, C. (2014). “Monomit Teorisi Bağlamında Bayan Toolay Destanı”, *Türklük Bilimi Araştırmaları*, S. 36, s. 191-206.

Güzel, C. (2014). “Uluslararası Bozkırın Tezenesi Neşet Ertaş Sempozyumu Bildirileri ”, *Dede Korkut Dergisi*, C. 3, S. 5, s. 193-195.

Güzel, C. (2016). “Çizgisel İletişim Modeli Bağlamında Âşık Tarzı Kültür Geleneği”, *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, Volume: 2, Issue: 1, Winter 2016, (153-166) Doi Number: 10.20322/lt.18699.

Güzel, C. (2016). “İnternet Halkının Mizahı ve Sanal Âlemin Karagözleri” *Türk Edebiyatında Mizah Sempozyumu*, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, (Rize, 13-15 Mayıs 2016).